

B 352/2

K

350

787

(I. Bp. 14)

Budapest

A

1985

FŐVÁROSI KÖZMUNKÁK

TANÁCSÁNAK

HIVATALOS JELENTÉSE

1886., 1887. ÉS 1888. ÉVI

MŰKÖDÉSÉRŐL.

BUDAPEST.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1890.

FSZEK Központi Könyvtár

0 010002 165690

18/8

350

F 87

B 352/52

9633

K

BP

Tartalom.

	<i>Lap</i>
Bevezetés	1
I. Szabályozás	3
II. Nagykörút	17
III. Csatornázás	26
IV. Vizvezeték	32
V. Építési szabályok	98
VI. Útépités	134
VII. Burkolás	137
VIII. Közvilágítás	139
IX. Vasutak	141
X. Távirida és telephon	163
XI. Személyi ügyek	164
XII. Statistikai adatok és	
Kiválóbb építkezések	165—167
Befejezés	176

Mellékletek.

1. A fővárosi pénzalap 1886. évi zárszámadása	178
2. » » » 1887. » »	182
3. » » » 1888. » »	186
4. A nagykörúti alap és a nagykörúti kölcsönalap 1886. évi zárszámadása	190
5. Ugyanezen alapok 1887. évi zárszámadása	192
6. » » » 1888. » »	194
7. A nagykörúti kölcsönalap 1887. évi előirányzata	196
8. » » » 1888. » »	198
9. » » » 1889. » »	200
10. Belkezelési költségelőirányzat 1887-re	202
11. » » » 1888-ra	204
12. » » » 1889-re	206

Nagyméltóságú magyar királyi Ministerium!

Midőn 1886., 1887. és 1888. évi működésünkről az alábbiakban egyszerre teszünk jelentést, ezen eljárásunknak mindenekelőtt okát kívánjuk adni abban, hogy ez a három év oly időszakot képez, melyben ügykörünkben a legfontosabb és legnehezebb természetű ügyek nem egymásután, hanem egymás mellett, együttesen követeltek megoldást és egy-egy évről csak szaggatottan ismertethettük volna a magukban talán meg sem érthető részleteket.

A nagy-körút létesítéséhez szükséges készpénz előteremtése, a bonyolult magán-építési ügy szabályozása, a közúti és helyi érdekű vasutak tömegesen felmerült ügyei, az általános csatornázás terve, mindenek felett pedig a végleges vízmű — mind oly kérdések valának, melyekről mint befejezettekről kívántunk szólani.

E célunkat legnagyobb részben el is értük; mert — eltekintve a vízmű ügyétől, melyben egyébiránt a magunk teendőjét elvégezni el nem mulasztottuk — a többire nézve a címekre osztott egyes fejezetekben kész eredményről fogunk számot adni.

E helyütt szoritkozunk egész általánosságban amaz örvendetes tény jelzésére, hogy a jelentésünk tárgyát képező időszakban a főváros minden irányban nevezetes fejlődést, haladást mutat fel, tekintsük bár a köz- vagy a magánépítkezéseket.

Az általános szabályozási terv fokozatos végrehajtása mind jobban átalakítja a várost azzá, a mivé azt a törvényhozás tenni kívánta. Egy-egy utcának a megnyitása az egész környék képét megváltoztatja, teret nyit a város kifejlésének s hol előbb még rendezetlen pusztaság, kietlenség volt, ott csinnal és kellemmel csakhamar új városrész bontakozik és emelkedik ki. Példa rá a budai körút, a tisztviselői telep s számos más új útvonal, főleg azonban a nagy-körút, mely a város külsőbb részének előbbi kezdetleges állapotára a legátalakítóbb befolyással van.

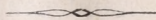
A szabályozásnak mindenütt nyomában van a magánépítési kedv, mely a legutóbbi pénzválság következményeivel szerencsésen megküzdve, közel egy évtized előtt öltött nagyobb arányokat s azóta nemcsak állhatatosan tartja magát, sőt erejében évről-évre növekedni látszik.

Igen sok történt a főváros vasuti hálózatának fejlesztése körül is s midőn ennek nagy jelentőségét, egyezőleg a köztudattal, itt is constatáljuk, azzal a hozzá-

adással, mikép a forgalomnak a közlekedési viszonyok javulásával járó természetes növekedése egyszersmind tényezőjévé válik a fejlődés és gyarapodás fokozásának, másfelől szívesen s tisztelettel rójuk le részünkről is az elismerés adóját azon nem muló érdem iránt, melyet a magas kormány a főváros irányában ezen téren is szerzett.

Megnyugvásunkra szolgál az a tudat is, hogy a mi tenni való a közuti vas-pályai hálózat fokozatos kiegészítésére nézve még fenmaradt, az sorra következni fog s megállapodásnak helye nem lesz.

Midőn még megjegyoznők, hogy pénzvviszonyaink teljesen rendezettek, a következőkben áttérünk a részletekre.

I.

Szabályozás.

Az I. ker. vár szabályozása. Mikor a törvényhozás a 30 évi rendkívüli adómentességet az 1884. évi XVIII. t.-cikkkel a vár egész területére kiterjesztette, az a cél lebegett szeme előtt, hogy e városrész a királyi palota és az ott székelő számos kormányhatóság épületének méltó környezetül mielőbb kiépüljön. De az építési kedvnek így célba vett előmozdítása sikert alig érhetett el, mert a megállapított szabályozás s különösen a kiegyenlítési vonalak — habár többnyire csak kis mérvben — igen sok oly épületet érintettek, melyek soha teljesen lebontatni s újonnan felépíttetni nem fognak. Ennélfogva előrelátható, hogy a várban nem a talajnál kezdődő új építkezésre, hanem általában csupán emeletek ráépítésére lehet számítani. Hogy tehát a határidőhöz kötött rendkívüli adókedvezmény említett célja legalább annyira, a mennyire az adott viszonyok között lehetséges, eléressék: szükségesnek találtuk a vár szabályozási tervét annyival inkább revisio alá venni, mert bizonyos, hogy a budai vár területe már természeti configurációja folytán oly szabálytalan alakzattal bír, a melyet teljesen szabályossá tenni különben sem volna lehetséges. Másrészt a várban sem jelenleg, sem a jövőben — egyes napokat kivéve — nagyobb közlekedés és forgalom már elkülönített fekvésénél fogva sem lehet s így egyes kiáltó bajok orvoslása mellett ott ezen szempontból nagyobb rendezésnek a szüksége nem is forog fenn.

Ezekből kiindulva, elhatároztuk, hogy:

A) a várban a jelenlegi utcái vonal a tervezve volt szabályozás elejtésével továbbra is megmaradjon:

1. az uri-utcái 2., 4., 6., 8., 10., 12., 14., 16., 17., 19., 21., 40., 42., 44., 46., 27., 29., 31., 33., 35., 37., 52., 54., 56. és 58. számú házaknál;
2. a dísztéri 1., 2., 3., 5., 6., 7. és 8. számú házaknál;
3. a tárnok-utcái 1., 3., 2., 4., 6., 8., 18. és 20. számú házaknál;
4. az országház-utcái 19. és 21. számú házaknál;
5. a Fortuna-utcái 3., 5., 7., 9., 11., 13., 17., 19., 21., 23., 25., 27. számú házaknál;

6. a Verbőczy-utczai 14., 16., 18., 20., 22., 24., 26. és 28., továbbá 1., 3., 5., 7., 9., 13., 15., 17., 21., 23., 25. és 27. számú házaknál;
7. az Anna-utcza mindkét oldalán levő házaknál;
8. a Nándor-utczai 1., 2. és 4. számú házaknál;
9. a bécsikapu-téren levő 1., 4., 5., 6., 7., 8. és 9. számú házaknál;
10. a bástya-sétányon levő 32. és 33. számú házaknál;
11. a Nándor-bástyai 167., 287., 292., 294., 296., 298. és 300. számú házaknál, végre

12. a halász bástyai 238—240. számú házaknál.

B) Ellenben szabályoztatni, illetőleg ki fog egyenlítettetni az utcza vonala:

1. a Fortuna-utczai 17. és 19. számú házaknál;
2. a Verbőczy-utczai 18. és 20., ugyszintén az 5. számú háznál;
3. az Anna-utczai 18. számú háznál;
4. a Nándor-utczai 2. számú háznál;
5. a halász-bástyai 238—240. számú háznál.

C) Kimondottuk továbbá, hogy a Fortuna-utczai 1. sz., az Anna-utczai 1. sz. és a Nándor-utczai 2. sz. házaknál a szabályozás csak az esetben fog kivitetni, ha egészen újból építettnek fel, esetleges ráépítés a mostani vonalon is megengedtetvén.

D) Végre fontolóra vettük a vár keleti oldalán tervezett sétány ügyét. Nézetünk szerint e sétányra szükség nincsen, mert eltekintve a vár a lég árjának kitett, minden oldalról szabad fekvésétől, ott már is annyi a sétány, hogy azokkal az 5.000 főnyi lakosság szükséglete bőségesen ki van elégítve. Nem lehet e mellett figyelmen kívül hagyni, hogy bár e sétány területe itt-ott már rendelkezésre állana, másrészt még sok oly épület van, melyek abba kiugranak s melyeket a terv fentartása esetén nagy költséggel ki kellene sajátítani. Továbbá valamennyi ház, melynek udvara oda nyílik, már biztonsági szempontból fallal volna elkerítendő s maga a sétány mindaddig, míg e házak a szabályozási vonalon újból nem építettnének, a mibe egy század is beletelik, egy elhagyatott, éjjel közbiztonsági szempontból veszélyes hely volna. Ha ellenben a sétány meglevő területe az illető házakhoz tulajdonilag átengedtetik, belőle bizonyára mielőbb csinos házkertek fognak létesülni, ez által pedig a környék szépiészeti tekintetben sokat nyerve, mindenesetre emelkedni fog.

Mindezeknél fogva azt az eszmét, hogy a vár keleti oldalán a bécsi kaputól a Ferencz József kapuig sétány létesíttessék, az iskolalépcsőig már meglevő, ugynevezett halászbástya fentartásával elejtettük.

Miután az 1870. évi X. t.-czikk értelmében minden szabályozás egyetértőleg a fővárossal állapítandó meg, szükséges volt, hogy a fentieket a főváros is tárgyalás alá vegye. Ennek során a főváros annak a kívánságának adott kifejezést, hogy a Verbőczy-utczai 327. és 329. számú házak között levő köz a bástyafalig meghosszabbítva szabályoztassék s hogy a vár keleti oldalán tervezett sétány elejtése függőben maradjon addig, míg az e célra szükséges területek tulajdonjogának kérdése a folyamatban levő kutatások alapján tisztázva lesz; mi e kívánatoknak

készségesen engedtünk s miután a főváros a vár szabályozásához úgy, mint az fentebb le van írva, egyebekben hozzájárult, az végleg megállapítottnak tekintendő.

Végül meg kell jegyeznünk, hogy a vár eredeti szabályozási terve, a mennyiben a fennebbi határozatok azt nem érintik, továbbra is érvényben maradt.

A szabályozás revisiója alkalmából nem mulaszthattuk el újlag is sürgetni a fővárost, hogy az elyps-sétány végleges rendezését a nagyközönség érdekében s azért is mielőbb hajtsa végre, hogy az a kirivó ellentét, mely a közvetlenül szomszédos királyi kert és a kérdéses sétány között létezik, végre megszűnjék.

A várbeli bástya-sétány leásása. A vár szabályozási tervének a módosítás alkalmával is meghagyott nevezetesebb részét képezték a bástya-sétány leásásának munkálatai. E munkálatok kivitelét a sétányon három új ház építése érlelte meg, melyek már a végleges fekszinhez alkalmazkodva emeltettek. A főváros részéről sok ellenvetéssel találkoztunk ugyan, melyek egyfelől ideiglenes állapot teremtésére, másfelől pedig arra voltak irányozva, hogy a költségek felét e tanács a kezelése alatt álló fővárosi pénzalap terhére viselje, de sikerült a hosszantartó tárgyalásokat abba a mederbe terelni, melyben a kérdés a hatóságra és a közönségre egyaránt teljesen megnyugtató, üdvös megoldást nyert.

A megoldásnak három módja volt képzelhető; lehetett ugyanis az új házak körül világító aknákat létesíteni, a mit a főváros tervezett; vagy a sétányt az új házak mentén teljesen leásni, a mit mi kívántunk, arra az esetre, ha a harmadik — nézetünk szerint — legjobb módozatra, a sétánynak egész vonalában való leásására, a fővárost reá birni nem sikerülne.

A világító aknáknak határozottan ellene voltunk. Ott, hol az utcát szabályozás céljából fel kell tölteni, indokolt lehet, hogy a kivitel alkalmával a házak mentén, ezek eltemetésének kikerülése végett, világító aknák hagyassanak; ott ellenben, hol nem feltölteni, hanem az egész utcát le kell ásni, nagyon méltánytalan volna az építkezőket, kiket a hatóság kényszerített a mély fekszinen építkezni, abba a kellemtelen s anyagilag is káros helyzetbe hozni, hogy földszinti helyiségeik föld alá jussanak és aknából nyerjék a levegőt és világosságot. Méltánytalanunk találtuk ezt annyival inkább, mert a bástya leásása a régi házak tulajdonosait szintén csak előnyösen érinthette. E házak ugyanis előbb épültek, mintsem a bástya a vár bevétele után minden indok nélkül feltöltetett. Alapzatuk a végleges niveaun alul fekszik, állagukra tehát a leásás káros befolyással nem lehet, sőt tetemesen emeli jövedelmezőségüket, a feltöltés miatt csak pinczének vagy kamrának használható részeik csekély tatarozási költséggel ismét megfelelő lakhelyiségekké lévén átváltoztathatók. Ezekhez járult, hogy a világító aknák költségeit csak a közpénztár viselhette volna és e költségek legnagyobb részben kárba veszték volna, ha a leásás végrehajtatik, a minek előbb-utóbb különben is meg kell vala történnie.

Ezek az okok indítottak bennünket annak a követelésére, hogy a világító aknák mellőzésével a bástya-sétány legalább is az új házak előtt a végleges fekszinre leásassék; de rámutatva arra, hogy ily részleges rendezés esetében a bástya — mint sétány — a nagyközönségre hosszú időre elveszne, mert fákat véglegesen ültetni nem

lehetne; rámutatva másfelől arra a nagy előnyre, hogy a mennyiben a sétány egész hosszában egyszerre rendbehozatik, e körülmény kedvező kihatással volna a mutatózó építési kedv fokozódására s annak a rendkívüli adómentesség mellett újabb erőstápot adna: nagyon kívánatosnak jeleztük a főváros előtt a teljes rendezést. A költségeket illetőleg a főváros azt a felfogást igyekezett érvényesíteni, hogy miután a bástya-sétány végleges fekszíneit mi állapítottuk meg és a kivitelt is kezdeményeztük: ezért a költségek felét viseljük. Természetes, hogy ez a felfogás meg nem állhat az 1870. évi X. t.-cikkkel szemben, melynél fogva a fővárosban a fekszínnek megállapítására általában e tanács van hivatva, a nélkül, hogy a kivitelt költségeit viselni tartoznék. A másik indok, hogy a kivitelt mi kezdeményeztük, szintén nem bír törvényes alappal, mert a hivatkozott törvényben meghatározott ügykörünkben ott, a hol arra szükség van, egyenesen feladatunk kezdeményezőleg fellépni, de ebből a főváros következtetésére jutni teljességgel nem lehet.

A költségek megosztását tehát már elvi szempontból mereven elleneznünk kellett.

Minthogy azonban a főváros mérnöki hivatala a teljes rendezés költségeit mintegy 32.000 frtban számította ki s műszaki osztályunk költségvetése alapján részünkről meg voltunk győződve, hogy a munkálat kivitele jelentékenyen kevesebb költségbe fog kerülni, de ez iránt a fővárost megnyugtadni nem sikerült: azt az ajánlatot tettük a fővárosnak, hogy általa fizetendő 25.000 frtért a rendezést saját kockázatunkra végrehajtsuk. E fordulattal a bástya-sétány rendezésének sorsa biztosítva lett, mert a főváros hozzájárulásként csaknem 19.000 frtot már előbb felajánlván, ajánlatunk elfogadása előtt ki nem térhetett. Az így létrejött megegyezés a magas kormány jóváhagyását is kinyervén, a munka 1887-ben, miután előbb a sétány régi állapotát fényképek útján megörökítettük, kezdetét vette s a faültetés kivételével még azon évben be is fejeztetett.

A leásás mérve a régi fekszínhez viszonyítva 0.50—2.70 métert tett ki; a bástya falai — a köralakú kiugrások kivételével — a leásás mérvéig lebontattak s a mellvédfalak újból falaztattak; a sétánynak a lovas utra vezető lejtője szabályoztatott, begyepesített s rajta karfákkal ellátva a lovas utra vezető 5 lejáró készített; továbbá a sétány külső szélén egy fasor ültetett. A házak mentén előbb létezett második fasor végleg elmaradt, mert itt a fák a leásás következtében köves, sziklás talajra jutva, nem igen élhetnének meg s mert ezt a szabadabb légjárat és kilátás kedvéért az érdekelt háztulajdonosok is így kívánták.

A mi a felmerült tényleges költségeket illeti, a vállalkozók végszámláját 23.693 frtban állapítottuk meg és ez a fővárossal szemben igazolja előzetes számításunk helyességét. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezen felül még mintegy 3.600 frt kiadásunk volt, mert méltányossági szempontból a vízvezeteki csövek, továbbá a régi padok áthelyezésének és a fasor ültetésének költségeit a fővárosnak megtérítettük, egy háztulajdonosnak a sétány területébe benyult pincze-részeért 600 frt kártalanítást adtunk és az új fákat gyepkoszorúkkal láttattuk el.

Igy a vár szabályozásának jelentékeny alkatrésze aránylag kevés költséggel

létrejött s bár a változás előnyei még csak néhány év múlva, az újonnan ültetett fák kifejlődésével fognak teljes mérvben érvényre jutni, már most is mindenki érzi, hogy a várhegy ezen oldala és a sétány jelen állapotában a czélszerűségi és szépészeti szempontoknak hasonlíthatlanul jobban felel meg, mint előbb.

Az I. ker. Mátray-utczának a Lógody- és Attila-utczák közti részét, mint szükségtelent, a főváros kezdeményezésére a szabályozási tervből töröltük; a Lógody-utca azon részének szabályozási vonalait, mely által ez az utca a vérmező-utczával nyereg összeköttetést, a helyi körülmények figyelembevételével czélszerűen módosítottuk. Ez alkalommal indítványozta a főváros, hogy a körmöczy-utca 4 ölré kiszélesíttessék; de ezt el nem fogadtuk, mert kedvezőtlen lejtviszonyainál fogva az utca, ha kiszélesíttetnék, sem szolgálhatna kocsiközlekedésre, gyalogjáróknak pedig mostani szélességében is megfelel.

Az I. ker. Krisztina-városban levő déli vasuti pályaudvar körülötti térség szabályozását, mely szerves összefüggésben állott a vérmező szabályozásával, felhagytuk, mert a vérmezőnek házhelyekre való felosztása — mint előző jelentésünkben említettük — elejtetvén, az ennek érdekében szándékolt szabályozás indoka önként megszűnt. E helyett azonban egyidejűleg felvettük a szabályozási tervbe a pályaudvarhoz vezető egy új feljárónak a létesítését. A rendelkezésre lévő többi terület házhelyek céljára fog felhasználtatni s a vasuttársulat már is birtokában van az engedélynek két lakház építésére.

Az I. ker. Mátyás király-utat a csillagvölgyi úttal összekötő út közepébe a főváros egy serpentin tervezett beilleszteni, hol az út 10%-os emelkedése 5%-ra csökkenne. E tervet nem fogadtuk el, mert eltekintve attól, hogy ezen az úton a közlekedés általában lehetséges s hogy a tervezett serpentin az esési viszonyokon csak igen keveset javítana s ez nincsen arányban a reá fordítandó pénzáldozattal, ezek mellett már elvileg nem helyeselhattuk, hogy a főváros egy igen csekély forgalmú külteki útra 1.700 frtot költsön akkor, mikor a város belsejében még számos, sokkal szükségesebb utca van, melynek rendezése fedezet hiányában mindez ideig késik.

Az I. ker. naphegy en fekvő 8.062—8.063. helyrajzi számú telket a szabályozás igen czélszerűtlenül darabolta volna fel. Ezért a tulajdonosok módosításért folyamodtak, mely kérelmük közérdekbe nem ütköztvén, a középítési bizottság javaslatára hozzájárultunk ahhoz, hogy a Mészáros utczából az említett telken keresztül a naphegyre tervezett utca a déli vaspályával, illetőleg a Mészáros-utczával párhuzamosan tervezett legközelebbi utczáig terjedő részében a mostani dülő-útra helyeztessék át, honnan töréssel az eredeti terv szerint halad tovább. Ez alkalommal némi módosításokat szenvedtek a Mészáros-utczával párhuzamosan tervezett utca vonalai, az irány tekintetében; ugyanez történt a vasuti alagut torkolatától a hegyre vezető utczával is, melynek egyúttal a szélessége is 8 ölről 6 öltre leszállított.

A II. ker. fő-utca az általános szabályozási terv értelmében a nyugati oldalán tudvalevőleg kiszélesítendő, a mi a lánczvidtől kezdve a volt népbank épületéig építkezés alkalmával már előbb meg is történt. Megakadt azonban a fő-utca

és a jégverem-utcza sarkánál, az ottani földszintes ház miatt, melynek bonyolult tulajdonosi viszonyainál fogva mi remény sem lehetett arra, hogy a telek újból beépíttessék s a szabályozás ilyen alkalommal hajtassék végre. E körülmény s az a nagy forgalom másrészt, mely a főutcának különösen ebben a részében tapasztalható s mely az említett ház előtt az utcza legkeskenyebb pontján lépten-nyomon összetorlódott, szükségessé tette, hogy a szabályozás végrehajtását itt hivatalból kezdeményezzük. Előre látható volt, hogy a kérdéses ingatlan kisajátítása ezen a helyen nagyobb áldozatot vesz igénybe, melyet a lehetőségig enyhítendő, oda törekedtünk, hogy a telek fenmaradó része a kisajátítással egyszerre el is adassék. A pesti hazai első takarékpénztár-egyesületben sikerült vevőt találni és biztosítani azt, hogy a telek záros határidő alatt beépíttessék. Így történt, hogy ezen a helyen nemcsak az utcza a szabályozásnak megfelelőleg immár kibővített, hanem a főváros egy díszes palotával is gazdagodott.

A II. ker. főherczeg Albrecht-út szabályozásának módosítása. Ezen útnak tervezett szélesbítését a jégverem- és Donáti-utczák közti részében elejtettük. E szabályozás eredeti indokai ugyanis, melyek a jövőre céloztak, lényegesen változtak, azon új út építésének elhatározása következtében, mely a várhegy nyugati oldalán egyik ágával a fehérvári kapuhoz, másikkal az építendő királyi palota lábához fog vezetni. Miután ezen új út lejtési viszonyai akként vannak megállapítva, hogy a teherforgalom céljaira is szolgáljon, mellette a főherczeg Albrecht-út a jövőt illetőleg annyit veszített fontosságából, hogy tervezett kiszélesítésével felhagyni indokoltnak találtuk, mert a várba irányuló forgalom az új út által nagyobb részben elvonatván, így az Albrecht-út mostani 6 öl szélességében is meg fog a forgalom igényeinek felelni s kiszélesítésére költeni annál feleslegesebb volna, minthogy lejtési viszonyai így sem tehetők kedvezőbbekké. A szalag-utczai 2.487., továbbá 2.486., 2.494., 2.495., 2.496., 2.497., 2.491/a helyrajzi számú telkeknek a főherczeg Albrecht-út kiszélesítésével kapcsolatban volt szabályozása a fentiek folytán szintén elmarad.

A II. ker. Batthyány-utcza foközlekedési erét képezvén a budai kies hegyvidék felé irányuló s főleg nyáron jelentékeny forgalomnak, szabályozása akként állapított meg, hogy déli oldalán kiszélesítendő, a másikon vonala kiegyenlítendő lesz. E kiegyenlítés folytán néhány telek az utcza területéből terjedéket nyer. Az így szabályozandó telkek egyikén építkezés terveztetett, melyre a fővárosi hatóság vonakodott az engedélyt megadni, mert a telek a hozzáeső terjedéssel együtt beépítetvén, az utcza — míg a másik oldalán terv szerint ki nem szélesbítettik — alig két ölnyi szélességben maradna meg, a mi kocsiközlekedés céljára természetesen elégtelen. Az érdekelt fél felebbezésére helybenhagytuk ugyan az építési engedély ideiglenes megtagadását, minthogy azonban nem lehet helyes és méltányos a magánosokat a szabályozási vonalon való építkezésben hátráltatni, egyuttal föl hívtuk a fővárost, hogy az építkezés akadályainak elhárításáról az utcának a másik oldalon tervezett kibővítésével sürgősen gondoskodjék.

Ennek következtében a szabályozás a jövő év folyamán tényleg végrehajtás alá jut és az illető fél az építkezésbe belefoghat.

A II. ker. Zsigmond-utcza és a Lukács-fürdő szabályozása. Azon alkalmat, hogy a nevezett fürdő tulajdonosai a fürdő-telepen szállodát építeni terveztek és a telepen a Dunapart felől csatolandó területet átengedtetni kérték, felhasználandónak találtuk, megkísérteni, hogy a fürdőtelep szabályozása ne csak részlegesen, mint a tulajdonosok kívánták, hanem teljes egészében megoldást, végrehajtása pedig biztosítást nyerjen. Ezt a fürdőtulajdonosok érintett kérelme teljesítésének elengedhetlen feltételül jelentvén ki, azok végre hajlandóknak nyilatkoztak ez alapon tárgyalásba bocsátkozni. A fővárosi hatóság bevonásával tartott egyezkedések kiinduló pontja volt a Lukács-fürdői tó beboltozásának kérdése, mely több, mint két évtizeden át húzódik, noha e helyütt a Zsigmond-utcza kiszélesítését a közuti vaspályai közlekedés és az általános forgalom is égetően szükségessé tette, de a mi eddig azért maradt el, mert a tulajdonosok a fővárostól el nem vállalható szavatosságot kívántak arra nézve, hogy a beboltozási művelet a tó vizének állagára és minőségére hátrányos befolyással nem leszen. A tulajdonosok e kívánságukat a szóban levő tárgyalások alkalmával elejtették és feltétlenül beleegyeztek abba, hogy a főváros a tónak a Zsigmond-utcza szabályozási vonala által elmetezett részét beboltozza és tényleges utcaterületté alakítsa át. A beboltozás által keletkező utcaterület telekkönyvileg is le fog jegyeztetni és azért a tulajdonosok semminemű kártalanítást nem kapnak; korlátozva van a hatóság csupán abban a tekintetben, hogy a beboltozási művelet a fürdő-évadon kívül hajtandó végre. Második kérdés volt a Zsigmond-utcza keleti oldalának szabályozási vonala, mely úgy volt megállapítva, hogy a Lukács-fürdő gőzfürdőjének épülete homlokzatával közvetlenül az utcza vonalára jutott volna. Ennek ellenében a tulajdonosok akként óhajtották a szabályozást véglegesen megállapítani, hogy a fürdő a Zsigmond-utcza felé is némi parkkal birhasson. E közérdekbe nem ütköző kérelem figyelembe vételével a szabályozási vonalat a gőzfürdő-épület homlokzatától mérve 4 öllel eltoltuk s kiegyenlítésül, illetve a keresztező síkator észszerű bejárata érdekében a telek két sarkánál befelé megtörtük. Így a Zsigmond-utcza ezen szakasza 17 öl széles lesz s hogy a követelményeknek meg fog felelni, kitűnik a próbaként készített keresztszelvényből, mely szerint az utcza pl. oly beosztást nyerhetne, hogy a fürdő mentén két öles, a másik oldalon egy öles járda, a két vasuti vágány között 6 öl széles kocsitűt, a fürdő felé még egy kezelő vágány, e vágány és a járda között pedig 5 öl széles kocsitű-állomás volna létesíthető. Mindezek iránt azonban csak az utcza tényleges rendezésekor fog végleges határozat hozatni.

A szabályozás további módosítása vált szükségessé annál az utcánál, mely a császárfürdő és a Lukács-fürdő között 6 öl szélességben volt tervezve.

A fürdőtulajdonosoknak az volt kívánságuk, hogy ez az utcza egészen ejtessék el és a telken csupán gyalogátjárás tartassék fenn, melyről készek voltak saját költségükön gondoskodni és telkükre a nyilvános átjárhatás szolgalmát bekebeleztetni.

Miután a forgalom nem merőlegesen a Dunára, hanem inkább ezzel párhuzamosan a városba, vagy abból kifelé veszi irányát; miután továbbá arra, hogy e vidéken a Dunapartra mégis ki lehessen jutni, teljesen elegendő a kékfestő-gyár

melletti 12 öles utca és a császárfürdő északi oldalán levő utca: találkoztak a nézetek abban, hogy e ponton kocsiközlekedésre szolgáló utcát létesíteni egyáltalán nem szükséges. A császárfürdő gondnoksága mindamellett világossági szolgálomára kért figyelmet; a főváros képviselői pedig utalva a különböző kellemetlenségekre, melyek abból származhatnak, ha az átjárás csupán szolgálomilag biztosítatik; utalva továbbá a fürdőtelep bármelyikében támadható tűzveszély esetében annak a szükségességére, hogy ez oldalról mindkét fürdőhöz lehessen tűzoltói szerekkel férni: határozottan kívánták, hogy a két fürdő között az átjárás ne csupán szolgálommal biztosítsák, hanem itt a főváros köztulajdonát képező valóságos utca nyitassák, ha nem is 6 öl, de legalább oly szélességben, hogy rajta veszély esetében kocsival közlekedni lehessen.

E szempontok beható mérlegelése után fentartottuk, hogy a két fürdő között a Lukács-fürdő telkéből kihalászva utca létesíttessék; eredetileg 6 ölben tervezett szélességét azonban 6 méterre szállítottuk le és kimondottuk, hogy az — veszély esetét kivéve — kizárólag csak gyalogközlekedésre lesz használható. S nehogy ezen utca szélességének tetemes leszállítása a világosság és a tűzrendészet szempontjából a császárfürdő érdekeit hátrányosan érintse, a Lukács-fürdő telkére nyilvánkönyvileg biztosítandó, azt a tulajdonjogi korlátozást állapítottuk meg, hogy itt oly építményt, mely a császárfürdői épület jelenlegi földszinti ablaknyílásának alsó szélét több mint 0.50 méterrel haladná meg, ez utóbbi épület külső falsíkjától számított 6 öl távolságon belül létesíteni nem szabad.

Ezeket a fürdő-tulajdonosok is elfogadván s velük a telekből a Zsigmond-utca szélesítésére eső 385 □-öl, továbbá a Lukács-fürdő és császárfürdő között nyitandó gyalogjáróra eső 116 □-öl terület kártalanítása, ugyszintén telkükhöz a Duna felől csatolandó 215 □-ölnyi terjedék ára tekintetében is az alku megkötöttvén, a végrehajtás iránt az a megállapodás jött létre, hogy a tó beboltozása és a dunaparti terjedéknek a telekhez való hozzájegyzése bármikor, a Zsigmond-utczának a keleti oldalon való kiszélesítése és a fürdő közötti gyalogjáró megnyitása ellenben csak 1891. január 1-je után vehető fogantatba.

A szóban forgó két fürdő és a Duna szabályozott vonala közti nagyobb terület azzal a rendeltetéssel bir, hogy a megfelelő színvonalra feltöltve és a fürdőhöz kapcsolva nyilvános park céljára szolgáljon. Átengedéseért mindkét fürdő részéről már a korábbi években vettünk folyamodásokat; de ez irányban a Lukács-fürdő megoldatlan szabályozása miatt véglegesen nem intézkedhettünk, nehogy a tulajdonosok érdekének kielégítésével a szabályozás még bizonytalanabbá váljék.

Minthogy azonban az előadottak szerint a Lukács-fürdő szabályozása minden irányban megoldva és végrehajtása immár biztosítva van, a nevezett fürdő tulajdonosainak a kérdéses területet, mintegy 3.125 négyszögöl terjedelemben nyilvános park céljára egyidejűleg átengedtük azzal a kikötéssel, hogy a használat csak addig az időpontig terjed, míg a Lukács-fürdő — mint eddig — nyilvános fürdő-intézet marad. Ha tehát az esetleg magángyógyintézeté alakíttatnék át, avagy egyáltalán megszűnnék fürdőtelep lenni, a felett a hatóság ismét szabadon fog rendelkezni.

Továbbá tartoznak a fürdő-tulajdonosok az így átengedett területet, annak feltöltése után, mire nézve kötelezettségük nincsen, bekeríteni és hatóságilag előzetesen jóváhagyandó terv szerint parkirozni, nemkülönben a fővárosnak tulajdonjoga elismeréseül évenként egy darab aranyat fizetni.

Ugyanezen feltételek alapján a császárfürdőhöz is átengedtük a telke mentén fekvő dunaparti területet s reméljük, hogy a fentebbi intézkedésekkel a budai oldalon nemcsak a város szabályozása és rendezése ment egy jelentékeny lépéssel előbbre, de a két nevezetes fürdőintézet is felvirágoztatására nézve egy újabb hathatós feltétel birtokába jutott.

A IV. ker. Kálvin-téren levő köröndöt a főváros parkirozni és ott kioszkot építeni tervezett. Részünkről már a belső körut kiépítése alkalmával szükségesnek jeleztük, hogy e területen árúcsarnokok építtessenek és készségünket jelentettük ki, ezeket a saját költségünkön előállítani. Ez akkor elmaradt, mert a főváros azt válaszolta, hogy maga foglalkozik az árúcsarnok létesítésének kérdésével. Mint-hogy azonban e részben a tárgyalások maig sem vezettek a kívánt eredményre, az érintett eszmét szükségesnek láttuk újból felvetni, különösen azért, mert a park és kioszk ellen több észrevételünk volt. Első sorban a terület, melyről szó van, sokkal kisebb (702 □-méter), semhogy parkra alkalmas lenne és ha parkiroztatnék is, a célnak meg nem felelhetne, mert egy nagyforgalmú tér zajos pontját képezi, mely a közuti vaspálya vonaljai közé szorítva, teljességgel nélkülözi a feltételeket, melyek mellett üdülő helyül volna berendezhető. Hasonlókép a kioszk, mely oda építtetnék, a jelzett körülményeknél fogva és sétány hiányában szintén nem üdülő hely, hanem közönséges nyári kávéház lenne, minőre — tekintve a környéken található kávéházak nagy számát — szükség bizonyára nincsen. Hivatkozás történt ugyan a vigadó előtti kioszkra, de ez hasonlíthatlanul nagyobb területtel (2.420 □-méter) bír és a corso-sétánnyal van összeköttetésben, ezzel tehát a főváros tervét megokoltnak nem találtuk.

A park és kioszk helyett a mondottaknál fogva sokkal czélszerűbbnek tartottuk az árúcsarnokok eszméjét, mely a műszaki osztályunk által készített terv szerint megvalósítva, legalább gyakorlati szükségnek felelne meg, előnyei közegészségi szempontból kérdésbe nem jöhetnek és a tér díszének sem esnék rovására. Továbbá a csarnokok udvarán alkalmas hely nyeretnék egy nyilvános vizelde és árnyékszéknek oly módon felállítására, hogy az egy oldalról se legyen látható, mely körülményre annál nagyobb fontosságot helyeztünk, minthogy a főváros mondhatni teljes hijában van ily célra alkalmas helyeknek éppen ott, hol a szükség legnagyobb.

Ezek folytán melegen ajánlottuk, hogy a főváros a szóban forgó helyen oly árúcsarnokok létesítéséhez, melyek csupán a szabadban elárusítani szokott élelmi cikkek számára engedtetnék át, annyival inkább járuljon hozzá, mert e lépés kétségen kívül üdvös kísérlet volna az árúcsarnokok kérdésének általános megoldására.

Egyszersmind megújítva 1880-ban tett ajánlatunkat, ismételve is vállalkoztunk arra, hogy a kérdéses térnek árúcsarnokok építésével való rendezését saját költségünkön végrehajtsuk. S bár hozzá tettük ez ajánlatunkhoz, hogy az árúcsarnokokat

a fővárosnak költségeink megtérítése ellenében bármikor és ha a szedendő bérekből ezek a költségek már megtérültek, ingyen átadandjuk, a főváros mindedig nem jutott elhatározásra.

Az V. kerületben épülő állandó országház környékére megállapított szabályozást az építési végrehajtó bizottmány több tekintetben módosítani kívánta. Erre vonatkozó tervezeténél abból indult ki, hogy egyfelől a környékbeli párhuzamos utcák a Duna folyam által megszabott természetes és változhatlan irányhoz alkalmazkodjanak, másfelől pedig az országház körül a telektömbök olyképp alakittassanak, hogy homlokzathosszaságuk az arányosság kívánalmainak minél inkább megfeleljen. Elismertük, hogy az országház előtti teret éjszokról és délről határoló telektömbök homlokzatvonalának a mondott indokból való meghosszabbításával a helyzet kedvezőbben alakul, mint az eredeti szabályozási terv szerint; másfelől azonban némi aggályunk volt az Akadémia-utcának és a tér éjszaki oldalán ennek megfelelő másik utca irányának megtörése, valamint a miatt is, hogy a nádor-utca, mely az eredeti terv szerint csak a Markó-utcánál töretnék meg, a módosítás folytán már a Klotild-utcánál fog törést szenvedni. Mindamellett különös tekintettel arra, hogy a szóban forgó szabályozásnál az országház érdeke veendő döntőnek és az országház építését intéző bizottmány a módosítást az országház érdekében levőnek találja; figyelemmel továbbá arra, hogy e szabályozás előre láthatólag az országház építési alapja terhére lesz végrehajtandó és a bizottmány kimutatta, hogy a módosítás pénzügyi szempontból is előnyösebb a mostani szabályozásnál; figyelembe véve végül, hogy a régi és az új terv között a különbség igen csekély: a nevezett építési végrehajtó bizottmány által kívánt módosítást elhatároztuk és ehhez a főváros is hozzájárult.

Az V. ker. régi czukorgyári telek szabályozása. A Lipót-körút, váczi-körút, Klotild-utca és Koháry-utca közt elterülő, 5.000 □-ölet meghaladó telektömb északkeleti sarkával jelentékenyen benyomult a szabályozás szerinti úttestbe épen ott, hol a Lipót-körút, Teréz-körút és a váczi-körút találkoznak. Az óriási forgalom, mely e ponton tömörül, felette szükségessé tette, hogy a szóban levő telek szabályozása a váczi-körútra eső 550⁰⁰ □-öl terület lemetszésével végrehajtsák. Kedvező alkalmul kínálkozott erre a telektömbnek a tulajdonos magyar általános hitelbank által tervezett felosztása, melylyel összefüggésben az eső terület kisajátítása iránt az alkudozásokat nyomban megindítottuk s az egyezséget 120.000 frtnyi kártalanítási ár alapján létrehoztuk, gondoskodván benne arról is, hogy a sólyom-utca folytatására szükséges terület szintén átengedtessek, még pedig ingyenesen, azon új homlokzatok fejében, melyek az utcanyitást folytán keletkeznek. Ekkép sikerült a város egy nagyon nevezetes pontját, hol négy útirány óriási forgalma találkozik, véglegesen szabályozni, mit csakhamar a kövezési és egyéb rendezési munkák is követtek. Hozzá kell ehhez fűznünk még azt a megjegyzést, hogy a régi czukorgyári telekből a kisajátítási egyezség létrejövetelével megengedett felosztás folytán összesen 13 parcella alakított, melyek közül 7 a sólyom-utcának a Lipót-körútba torkoló új szakaszára, 4 pedig a Lipót-, illetve váczi-körútra bir homlokzattal és ez utóbbiakat időközben már be is építették.

A VI. ker. Szondy-utcára megállapított szabályozási vonal egy föld-

szintes és egy emeletes házat érintett, melyek megkimélése végett az eddigi szabályozást oda módosítottuk, hogy az említett két ház mostani homlokzatvonalala legyen az utcza végleges vonala. Így ugyan az utcza keskenyebb lesz, mint tervezve volt; de ebből a közlekedés érdekeire érezhető hátrány háramolni nem fog, mert a közvetlen szomszédságban párhuzamosan a kérdéses utczával halad a tágas Andrássy-út.

A VI. ker. felső erdősor, Kmetty-utcza és dalnok-utcza megnyitása. A fejlesztő hatás, melyet az Andrássy-út a körülötte fekvő vidékre természet-szerűleg gyakorolt, különösen nagy mérvben éreztette magát azon a vidéken, mely a Szondy-utcza, Bajza-utcza, arena-út és a felső erdősor által van határolva. Nyilatkozott e fejlesztő hatás főleg a telkek felosztására és beépítésére irányzott törekvésben, mely azonban mindaddig nem érvényesülhetett, míg a dalnok-utcza az arena-úttól a Szondy-utczáig, a Kmetty-utcza a felső erdősortól a Bajza-utczáig, végre pedig a felső erdősor a Szondy-utczára kitorkoló végén teljesen meg nem nyitattik. Az érdekelt magánosok tömeges kérelmezésére és a főváros szorgalmazására, számot vetve előbb pénzügyi helyzetünkkel, elhatároztuk tehát, hogy a szóban levő környék szabályozását, mely a fentebb említett utczanyitásokból áll, végrehajtjuk, nemcsak a fejlődés akadályainak elhárítása, hanem a végett is, mert e műveletet már közegészségi érdekek is sürgették. A kapcsolatos kisajátítások nagy áldozatot vettek ugyan igénybe, de a nevezett utczák ennek folytán lehetővé vált s meg is történt kinyitásával a város általános rendezése is nagy lépéssel ment előre.

Indokaira nézve is egészen hasonló természetű az épen említett szabályozással a VI. ker. bajnok-utcza folytatólagos megnyitása, melylyel összefüggésben a sziv-utcza és a bajnok-utcza megnyitott új szakasza között fekvő, előbb rendezetlen közterületet házhelyekké alakítottuk. A tiz parcella közül kettő terjedék gyanánt a megfelelő sziv-utczai telkekhez lesz csatolandó, a többi pedig önállóan értékesítendő. Ez uton az utczanyitás érdekében eszközölt kisajátítások költsége az általunk kezelt fővárosi pénzalap javára legalább részben meg fog térülni.

Közóhajtás ment teljesedésbe a VII. ker. Wesselényi-utcza azon szakaszának megnyitásával is, mely a nefelejts- és Rottenbiller-utczák között terül el, s hol csupán az van még hátra, hogy az állatgyógyintézeti telken levő egyik épület a szabályozási vonalra visszahelyeztessék, mi iránt a lépéseket már megtettük.

Az érdekelt lakosság kérelmére szorgalmazta a főváros, hogy ugyanezen utczának a rózsza- és szövetség-utczák közti szakaszát is nyissuk meg. E kérdés tárgyalásánál azonban már nem zárkózhattunk el ama tapasztalat számbavételétől, hogy bár a VI—VII. kerületben legújabbán több, mint 200.000 frtot áldoztunk utczanyitásokra, a várt hatás teljes mértékben nem fejlődhetett ki, mert a főváros nem tartott lépést az új utczák rendezésének a kivitelében. Az utcza megnyitása csak a telkek rendezését teszi lehetővé s míg csatornázva, kövezve, világítva és vízvezetékekkel ellátva nincsen, addig a telektulajdonosok természetesen nem építkeznek, sőt a telkek rendszerint üzérkedés tárgyává lesznek. Ennélfogva s azért is, nehogy időelőtti befektetéssel a költségek indokolatlanul fokoztassanak, mielőtt a kérdéses utczaszakasz kinyitását elhatároztuk volna, biztosítást kívántunk a fővárostól arra nézve, hogy az

ő feladatát képező utczarendezerési munkákat valamely eleve megállapított határidő alatt tényleg szintén végrehajtandja.

A VIII. ker. népszínház-utcza megnyitása. Már az általános szabályozási terv megállapításakor ismeretes volt, hogy a kerepesi-út mellett jobbra balra oly közlekedési erekről kell gondoskodni, melyek a kerepesi-út növekedő forgalmát megosztani alkalmasak legyenek. Ezzel a rendeltetéssel bir a dohány-utcza, melynek folytatásában a személypályaudvar indulási oldalához vezető utcákról kellőleg gondoskodtunk a szabályozási tervben; ez a rendeltetése továbbá a népszínház-utczának is, mely a régi sertéskereskedő-utcza irányában a Teleky-téren által a köztemető déli sarkához vezet, hogy a köztemető és a Kőbánya felé igyekvő forgalom felvételével a kerepesi-uton könnyítsen. Miután ennek szüksége főleg a magyar államvasutak személypályaudvarának megnyitása óta nagyon is előtérbe nyomult, elodázhatlanná vált különösen a népszínház-utczát megnyitni, annyival is inkább, mert a másik irány, a dohány-utcza és folytatásának kiépítése, bár a kezdeményezést e részben sem mulasztottuk el, pénzügyi nehézségek miatt csak később következhetik be. A népszínház-utcza megnyitása czéljából szükséges kisajátítások részben a fővárost, részben minket illettek. Akkor ugyanis, mikor a főváros a népszínház telkéből a nagy körútra esett területet átengedte ingyen, ennek ellenében szerződésileg magunkra vállaltuk a kerepesi-uti Kasselik-féle ingatlan kisajátítását. Az utcanyitással kapcsolatos kisajátítások és egyéb előintézkedések a fővároshál is, nálunk is serényen folytak, minden bonyodalom nélkül; fennakadás csupán a Kasselik-féle ház kisajátításánál állott be, melynek tulajdonosai a legmakacsabbul elleneztek a kisajátítási tervet és minden lépést, melyet a szabályozás végrehajtása érdekében tettünk. De végre is sikerült a kisajátítási pert odáig fejleszteni, hogy a szabályozáshoz szükségelt ingatlan rész birtokába biróilag bevezettettünk és 1886. tavaszán a népszínház-utczát ennek folytán megnyithattuk és rendezés végett a fővároshál átadhattuk.

Ekként az az utcavonal, mely a kerepesi-utból a népszínház mellett kiágazva a kerepesi-uti köztemető déli sarkáig tervezve volt, ma már megnyitva készen áll. A forgalom megosztását azonban — sajnálatunkra — nem eszközölheti abban a mérvben, mint azt terveztük és reméltük. Eredetileg ugyanis az volt szándékolva, hogy a közuti vaspálya kőbányai és köztemetői vonala a népszínház-utczára tétetik át és ez elmaradt, mert az utcza az új vasutvállalat ama vonala által lesz igénybe véve, a mely a kereszturi dülői új temetőhöz van tervezve. A kőbányai közuti vaspályai forgalom tehát továbbra is a kerepesi-uton marad, noha ez a nélkül is tulságosan meg van terhelve.

A VIII. ker. Kemény Zsigmond-utcza folytatólagos megnyitását, a losonci- és prater-utczák között, a főváros kész lett volna az érdekelt telektulajdonosok szorgalmazására végrehajtani, ha az érdekeltség megajánlott hozzájárulásán felül még megkivántató 5.200 frtnyi költséget fele részben magunkra vállaljuk. A főváros e kivánságának azonban már elvi szempontból nem tehattünk eleget, mert ez az utcanyitás a legtávolabbról sem tartozik a kezelésünk alatt álló fővárosi pénzalap feladatai közé. Eltekintve ugyanis attól, hogy az utcza megnyitásának —

mivel az általános szabályozási tervbe felvéve nincsen — csak abban az esetben lehetne helye, ha az illető birtokosok a szükséges területet egészben ingyen engednék át, mire többen nem voltak hajlandók: a mi feladatunk még azon utcák tekintetében is, melyek benfoglaltatnak a szabályozási tervben, csupán arra szorítkozik, hogy az egyes telkekből első területeket építkezés alkalmával beváltjuk, ellenben a megnyitás már minden körülmények között a fővárosnak képezi hivatását.

Habár azonban — mint említettük — oly utcanyitásról volt szó, mely kívül esvén az általános szabályozási terven, csak az illető telektulajdonosok érdekében levőnek tekinthető; habár továbbá oly utcák nyitására sincs elegendő pénz, melyek közforgalmi érdekekből az általános szabályozási tervbe vannak felvéve: mégis figyelembe vettük, hogy a losonczy-, szigetvári-, prater- és Kemény Zsigmond-utcák között tervezve volt tér felhagyása a kérdésben levő utcanyitás által érdekelt egyik-másik telekre hátrányos lehetett és ezért kinyilatkoztattuk, hogy a mennyiben a főváros a Kemény Zsigmond-utcát a mi pénzbeli hozzájárulásunk nélkül is, tehát egészben a saját költségén megnyitni kívánná, ezt nem fognók ellenezni.

A VIII. ker. erdélyi- és Magdolna-utcák közt fekvő közterület rendezésénél, jelesen házhelyekké alakításánál kívánságunkra határozatba ment, hogy a Teleky-tér folytatásában tervezett utca 6 öl helyett 10 öl szélességben létesíttessék, mert az új köztemetőbe tervezett vasút ezen az utcán fog vezetetni.

A X. ker. kőbányai róm. kath. templom elhelyezése. Kőbánya népességének szaporodása s e városrész általános fejlődése megérlelte annak a szükségét, hogy számára az eddigi kápolna helyett megfelelő templom építtessék. A főváros foglalkozva ezzel az eszmével, tárgyalás alá vette a templom elhelyezésének kérdését. A nézetek megoszoltak a kőbányai két tér, t. i. a kápolna-tér és a bánya-tér között. Mintegy kibékítéseiül ezen ellentétes törekvéseknek, a főváros úgy határozott, hogy a templom a kápolna-uton alakítandó új térre helyeztessék. Részünkről behatóan foglalkoztunk e határozattal és a helyszín megtekintése mellett gondosan mérlegeltük az érveket, melyek a szóba jött helyek egyike vagy másika mellett felhozhatók s meggyőzők végre is azok az indokok voltak reánk, melyek a középítési bizottmány által ajánlott bánya-tér mellett szólanak. Döntőnek volt ugyanis veendő az a szempont, hogy a templom ott fog rendeltetésének legjobban megfelelni, a hol a lakosság nagyobb része által legkönnyebben lesz látogatható. E hely pedig kétségkívül a bánya-tér, miután Kőbánya általában véve szétszórt lakossága legtömörebben mégis e körül csoportosul és itt vannak a legrendezettebb viszonyok.

E tervet tehát annál nagyobb megnyugvással fogadtuk el a templom helyéül, mert a mellett, hogy ide a kápolna-uton és környékén lakók is kényelmesen eljuthatnak, a bánya-tér vidéke mutatott fel eddig legnagyobb fejlődést és ez bir leginkább a jövő fejlődés feltételeivel is, bizonyos lévén, hogy a magyar államvasutak itteni vonalán legközelebb vagy áthidalással, vagy más módon oly változtatás fog tétetni, mely a fejlődésnek ebben az irányban mutatkozott akadályait el fogja háritani.

Különös megnyugvásunkra szolgált ez elhatározásunknál végre az is, hogy méltányosnak találtuk, hogy a főváros az ugynevezett ligeti telkek eladása alkalmával

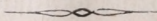
a vevők irányában tett ama kijelentésétől, melylyel a templomnak a bánya-téren leendő felépítését helyezte kilátásba, nyomós okok nélkül el ne térjen.

Kőbánya nagy kiterjedését és lakosainak területi szétszórtságát tekintve, nem volt előttünk kétséges, hogy tétessék bár a templom a nézetünk szerint legmegfelelőbb bányatérre, az így sem fog minden igényt kielégíthetni.

Ezen a lehetőségig segítendő, elfogadtuk a középítési bizottmány javaslatát, hogy a mostani kápolna kellőkép kitatarozva, istentisztelet tartása céljából továbbra is fenhagyassék. Ellenben nem fogadtuk el a középítési bizottmánynak azt a javaslatát, hogy a bányatérnek a jászberényi-uttól délkeletre fekvő része, melyet már ki is sajátítottunk, felhagyassék. E helyütt ugyanis élmezési piacra nagy szükség leendő erre a célra a szóban levő terület kitünően alkalmas.

Kőbányát érdeklőleg egy másik, fontosabb szabályozási kérdéssel is foglalkoztunk. Ez a két főközlekedési érnek, a belső jászberényi-utnak és a kápolna-utcának egymással való összeköttetése. E végből az általános szabályozási tervbe a füzér-utca kiszélesítése volt felvéve; de mert így a nevezett két főközlekedési vonal csak kerülővel lett volna elérhető, az összeköttetés létrehozása érdekében czélszerűbbnek találtuk a halom-utca folytatólagos megnyitását tervbe venni. Dréher Antal, serfőzdéje érdekeinek szempontjából, ellenezte ugyan e tervet; de kifogásait alaposaknak el nem ismerhettük, mert a serfőzdetelep érdekeit, melyek főleg a jövőbeli terjeszkedés biztosításában állanak, az utcanyitás lényegesen nem érintheti, s jelesen, hogy a telep e mellett is elegendő nagy marad, kitűnik abból, hogy mikor a kőbányai templom elhelyezése volt kérdésben, bizonyos feltétel alatt maga Dréher is hajlandónak nyilatkozott az utca megnyitására. Ezt bizonyára nem tette volna, ha a telep valamely fontos érdeke forogna kockán.

De ha a halom-utca a fentiek szerint nincs is ártalmára a telepnek, beláttuk, hogy másrészt van az általános szabályozási tervben több oly utca, melyek ez ipar-telepre nagyon hátrányosak lehetnek, s miután a telep szabályozásánál nemcsak a városrendezési szempont, hanem kétségen kívül maga a serfőzde érdeke is mérvadó, mert e virágzó iparág biztosítása és fejlődése az államkincstár és a főváros szempontjából is felettebb fontos: felhívtuk a fővárosi hatóságot, hogy a telep szabályozása kérdésében Dréher Antallal tárgyalást kezdjen és nehogy a szabályozás folytán akár az egyik, akár a másik érdek rövidséget szenvedjen, igyekezzék vele minden jogosult szempontot kielégítő megállapodásra jutni. Ugyanakkor már előre kijelentettük, hogy ha e megállapodás sikeresen létrejön, készségesen bele fogunk egyezni, hogy a bányautca folytatásában tervezett utca és az ezt keresztező másik utca, melyek leginkább vannak ellenkezésben a serfőzde érdekeivel, az általános szabályozási tervből elhagyassanak.

II.

Nagykörút.

A nagykörút és Podmaniczky-utczai kiágazásának létesítéséhez megkívántató költség kérdése az 1884. évi XVIII. t.-cikkben talált megoldást, a magas kormány elé terjesztett azon előirányzatunk alapján, melyben a szükségletet 6,733.968 frt 39 krban, a fedezetet 5,219.038 frt 11 krban s ezekhez képest a hiányt 1,514.930 frt 28 krban mutattuk ki.

Részint e hiány, részint ama további költségek fedezetére, melyeket a körút némely szakaszainak ideiglenes rendezése okoz, az 1884. évi XVIII. t.-cz. megtérítés kötelezettsége nélkül átengedte azt az 1,716.793 frt 14 krnyi előleget, melyet a kincstár annak idején az Andrassy-út létesítésére adott s mely ezen út építési alapjánál készpénzben rendelkezésre állott.

Habár azonban a nagykörút pénzügyi mérlege ilyen formán egyensúlyba jutott, ez magában véve a kitűzött célt, hogy a körút fennakadás nélkül legyen megnyitható és kiépíthető, teljesen nem biztosíthatta, mert az említett költségvetés fedezeti rovata 3,114.799 frt 25 kr. erejéig nem készpénz, hanem értékekből állott.

Gondoskodni kellett tehát arról is, hogy ezek az értékek egy vagy más alakban pénzzé legyenek tehetőek, mi végre az idézett törvény 2. §-a a hitelművelet útját jelölte ki.

Minthogy a mi készpénz rendelkezésünkre volt, 1885. év végével már 190.000 frtra apadt le, 1886-ra bekövetkezett annak a szüksége, hogy a hitelművelet eszméjét megvalósítsuk, mire a pénzpiacz viszonyai eléggé kedvezőknek is mutatkoztak.

Első feladat volt meghatározni a felveendő kölcsön összegét. Erre a célra, minthogy a körút fentebb említett költségvetése az 1884. és 1885. évek folyamán eszközölt munkálatok és bevett időközi jövedelmek következtében jelentékenyen módosult, az 1885. év végével mutatkozott állapotoknak megfelelő újabb előirányzat volt készítendő.

E szerint a nagykörút összes költségei következőkép alakultak:

1. 1885. végeig kisajátításokra kiadatott	3,831.004 frt 19 kr.
2. a még kisajátítandó ingatlanok becsérteke kitett	1,460.057 » — »
3. az útépitési költség	1,656.200 » — »
összesen	<u>6,947.261 frt 19 kr.</u>

Miután ez újabb számítás szerint a nagykörút és Podmaniczky-utcai kiágazásának költségei az 1884: XVIII. t.-cz. alkotásánál alapul vett számítást 213.292 frt 80 krral meghaladják, erre nézve mindjárt itt felvilágosítást kívánunk adni.

E különbség ugyanis abban leli magyarázatát, hogy igen sok esetben egészen kisajátítottunk oly ingatlanokat, melyek csak részben lettek volna kisajátítandók. Oka volt ennek az a körülmény, hogy a tulajdonosok részkisajátítás iránt vagy egyáltalán nem is voltak hajlandók egyezkedni, vagy pedig aránytalanul nagy kártalanítást igényeltek s mindkét esetben sikerült egész ingatlanokat oly áron megszerezni, hogy a fenmaradó rész értékesítésével az útba eső részlet nem egyszer sokkal kevesebbe, többbe pedig sohasem került, mint a mennyit részletes előirányzatunkban arra felvettünk, úgy, hogy ezen eljárás mellett a kisajátításoknál előirányzatunkkal szemben jelentékeny megtakarítást értünk el.

Természetes azonban, hogy a költségek kérdéses emelkedésével megfelelően nő a fedezet is, az illető, egészben kisajátított telkek fölös területének értékével.

E megjegyzés után tovább menve e számításunkban, jelezzük, hogy a kisajátításokra és az útépitésre még szükséges 3,116.257 frt fedezetére a következő tételekkel rendelkezünk:

1. pénztári készlet	190.684 frt 41 kr.
2. eladott terjedékek vételári hátraléka	196.029 » 41 »
3. eladandó terjedékek értéke	197.794 » 16 »
Összesen	<u>584.507 frt 98 kr.</u>

Ezekhez képest az az összeg, melynek készpénzbeli fedezetéről még gondoskodni kellend (3,116.257 frt — 584.507 frt 98 =) 2,531.749 frt 02 krt tett ki és ez alapon a felveendő kölcsön összegét kerekén 2¹/₂ millió forintban állapítottuk meg.

Megjegyzést igényel itt az, hogy a nagykörúti újra eladandó összes területeket a fenti számításnál készpénzértékűnek vettük, részint mert már el voltak adva, részint mert biztos kilátással birtunk arra, hogy a még eladandók is a legrövidebb idő alatt el fognak kelni.

A mi a kölcsön közelebbi módozatait illeti, ezeket következőkép terveztük:

I. Miután a 2¹/₂ millióra nem egyszerre, hanem csak a munkák előhaladásának megfelelőleg, részletekben van szükségünk, nehogy időközi kamatokkal az elkerülhetlennél nagyobb mértékben terheltecsünk, a kölcsön egyik fő feltételéül azt állapítottuk meg, hogy az, 1886. évtől kezdve, évi 500.000 frtos részletekben adassék rendelkezésünkre, ezt az összeget az egy év alatt végezhető munkákra elégségesnek találván.

II. A kölcsön alapjául és fedezetéül az 1884. évi XVIII. t.-cz. 2. §-a értelmében a következő bevételi forrásokat jelöltük ki:

1. a körútra és Podmaniczky-utczai kiágazására homlokzattal bíró házak, illetőleg telkek után fizetendő kisajátítási járulékot	1,180.901 frt 10 kr.
2. a hasonlókép fizetendő járdafektetési járulékot	120.500 » — »
3. a dunaszabályozási telkeket	<u>3,683.973 » — »</u>
Összesen	4,985.374 frt 10 kr.

III. Legnehezebb kérdés volt a kölcsön visszafizetési módozatait s különösen a határidőt megállapítani. Miután a fentebb felsorolt bevételi források tekintetében még ma sem lehet biztos számítást vetni, kénytelenek voltunk a valószínűségre alapítani. Leghamarabb remélhetünk bevételt a kisajátítási és járdafektetési járulékokból és azon dunaszabályozási telkekből, melyek a Margithidon innen fekszenek.

A mi a kétféle járulékot illeti, azok csakis a körútnak szakaszonként való teljes elkészítése és forgalomba bocsátása után folyhatnak be, úgy, mint ezt az 1884. XVIII. t.-cz. 3. §-a megszabja; a körút kiépítése pedig a főgyűjtő-csatorna létesítésétől függ. Minthogy az általános csatornázás tervei, melyekben természetesen a körúti főgyűjtő is benfoglaltatott, 1886. elején már készen voltak, úgy számítottunk, hogy a csatorna-építés 1887. elején megkezdődik és ezzel párhuzamosan, szakaszonként a körút építése is megindul, s 6 év alatt a csatorna is, a körút is elkészül; további 2 év alatt pedig a kisajátítási és járdafektetési járulékoknak — netáni fizetési haladékok engedélyezése esetében is — teljesen be kell folyniok. Ezek révén tehát 8 év alatt — kerek számot véve — 1,300.000 frt bevétel volt remélhető.

Áttérve a Margithidon alul fekvő dunaszabályozási telkekre, tekintettel az országház építésére, mely a vételi kedvet itt bizonyára fel fogja ébreszteni, számítottunk reá, hogy ezeket a fenti 8 év alatt el fogjuk adni; s bár e telkeknek körülbelül fele, részint az országház építése, részint az e körül alakítandó tér céljára elvonatott, reméljük, hogy 1,200.000 frtra tett teljes becsértékük 8 év alatt mégis be fog folyni, mert ezek a telkek törvény szerint lévén a nagykörút költségeinek fedezésére rendelve, az állam által igénybe vett területekért megtérítést várhatunk akár készpénzben, akár azon telkek átengedésében, melyek az országház méltó környezete érdekében meg fognak szereztetni s melyek ép oly hamar lesznek értékesíthetők, mint a tőlünk elvont dunaszabályozási telkek.

Ezen feltevésekből kiindulva, a kölcsön további feltételét abban állapítottuk meg, hogy 1 millió frtot az első 500.000 frt felvételétől számítandó 8 év alatt fizetendjük vissza.

A mi az ezután még fenmaradó $1\frac{1}{2}$ milliót illeti, miután az előbbieken 8 évre előirányozott bevételek az 1 milliót messze meghaladják; miután továbbá 10—12 év alatt a többi dunaszabályozási telkekből is bizonyára sikerülni fog eladásokat eszközölnünk s itt első sorban a Gellérthegy alatt elterülő lágymányosi telkekre számítottunk, melyek, különösen, ha a tervezett negyedik dunai hid kiépül, 10—12 év alatt valószínűleg a becsértéken felül is értékesíthetők lesznek: a kölcsön második $1\frac{1}{2}$ miliós részének visszafizetésére további négy évet tűztünk ki, úgy, hogy 12 év alatt a kölcsön egészben vissza legyen fizetve.

E főbb feltételek alapján ajánlat tételére felszólítottuk:

1. a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületet;
2. az egyesült Budapest fővárosi takarékpénztárt;
3. az országos központi takarékpénztárt;
4. a magyar jelzálog-hitelbankot;
5. a pesti magyar kereskedelmi bankot;

6. a magyar általános hitelbankot;
7. a magyar leszámítoló- és pénzváltó-bankot.

E pénzügyintézetektől beérkezett válaszok szerint érdemleges ajánlatot tettek a kölcsönre:

1. az országos központi takarékpénztár;
2. a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület;
3. a magyar leszámítoló és pénzváltó bank s az egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár együttesen.

Ez utóbbi ajánlat szerint, mely a kijelölt anyagi biztosítékokon felül a magyar kormány jóállását is kívánta, a 2½ millió nem folyt volna be teljesen, hanem minden 100 frt fejében csupán 95 frt 50 kr. s ezen arányban az egész kölcsön egyszerre lett volna felveendő, mely körülmény időközi kamatokban jelentékeny terhet rovott volna reánk.

Az országos központi takarékpénztár ajánlata megelégedett a kijelölt garantiával, de mert a kölcsönnek csak egyötödére, 500.000 frtra szolt s részösszegre szóló más ajánlat nem érkezett be, azt — bár a feltételeknek egyébként a legjobban felelt meg — szintén mellőzni voltunk kénytelenek, azért is, mert ha a fedezetül szolgáló értékeket 500.000 frt erejéig lekötjük, ez szerfelett megnehezítette volna a további 2 millió megszerzését, nem is említve, hogy a kölcsönügylet teljes lebonyolítása körül több hitelezővel, esetleg több nehézség is merülhetne fel.

Ezen okoknál fogva egyedül a pesti hazai első takarékpénztár-egyesülettel találtuk célszerűnek közelebbi tárgyalásba bocsátkozni, melynek során az intézet attól a kívánságától, hogy a kormány a kölcsönért készfizető kezességet vállaljon, elállván, vele a m. kormány jóváhagyásával is ellátott következő szerződést kötöttük:

Kölcsönszerződés.

Mely egyrésztől a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület mint kölcsönadó, másrésztől az 1884: XVIII. t.-cz. 2. §-ának 2. bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a fővárosi közmunkák tanácsa mint kölcsönvevő között a m. kir. kormány jóváhagyásának fentartása mellett, alólirott napon és helyen következő feltételek alatt kötött meg:

I. A pesti hazai első takarékpénztár egyesület a fővárosi közmunkák tanácsának 2,500.000 frtot, azaz o. é. kétmillió ötszázezer frtot kölcsön ad és a fővárosi közmunkák tanácsa az említett 2,500.000 frtot, azaz kétmillió ötszázezer forintot az 1871: XLII. t.-cz. szerint Budapesten létesítendő nagykörút céljaira kölcsön veszi következő részletekben:

a) 1886 esztendő folyamában	500.000 frtot,
azaz ötszázezer forintot;	
b) 1887. esztendő folyamában	500.000 frtot,
azaz ötszázezer forintot;	
c) 1888. esztendő folyamában	500.000 frtot,
azaz ötszázezer forintot;	

- d) 1889. esztendő folyamában 500.000 frtot,
azaz ötszázezer forint ;
- e) 1890. esztendő folyamában 500.000 frtot,
azaz ötszázezer forintot, mi által az egész kölcsöntőke 2,500.000 frttal kime-
ritve leend.

A fővárosi közmunkák tanácsa jogositva lesz az egyes esztendőkben esedékessé váló 500.000 frtot az év bármelyik napján a vásár- és ünnepnapok kivételével egyszerre vagy tetszése szerinti részletekben, de mindenkor előre bocsátott háromnap i írásbeli értesítés mellett felvenni.

A fővárosi közmunkák tanácsa a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek minden felvett összegről az elnökség által aláírt elismervényt ad, mely elismervények a kölcsönből tényleg felvett összegek igazolására szolgálnak.

Az elnökség alatt a fővárosi közmunkák tanácsának mindenkori elnöke, illetve alelnöke és előadója, vagy ezek akadályoztatása esetén az illető helyettesek értendők, kiknek nevei a pesti hazai első takarékpénztár-egyesülettel minden egyes esetben közölni fognak.

A kölcsön, illetve annak részletei a fővárosi közmunkák tanácsa által a pesti hazai első takarékpénztár egyesület főpénztáránál Budapesten vétetnek fel. Jogában áll azonban a fővárosi közmunkák tanácsának a pénz felvételét akként is eszközölni, hogy a felveendő összeget az elnökség által a fentebbi értelemben aláírt utalvány nyal a magyar földhitelintézet budapesti pénztárához utalványozza, mely esetben az ily módon utalványozott összegek a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület által a magyar földhitelintézetnek fizettetnek ki s ezek igazolásául ezen említett utalványok és a magyar földhitelintézetnek az általa felvett összegekről kiállítandó elismervényei fognak szolgálni.

II. A fővárosi közmunkák tanácsa a tényleg felvett kölcsönösszeg után annak teljes visszafizetéseig a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek félévenkint előre minden levonás nélkül évi $5\frac{1}{4}$ (öt és egynegyed) % kamatot fizet.

A kamatok minden év június 30-án és december 31-én válnak esedékessé és a fővárosi közmunkák tanácsa által ezen határnapot követő három nap alatt lesznek kifizetendők.

Az év első felében felvett kölcsön-részösszeg után ugyanazon év június 30-ig és az év második felében felvett kölcsön-részösszeg után ugyanazon év december 31-ig a fölvétel napjától járó kamatok a felvett összegből fognak levonásba hozatni.

III. A fővárosi közmunkák tanácsa köteles a 2,500.000 frt kölcsöntőkéből az első részlet felvételétől számítandó 8 (nyolcz) éven belül 1,000.000 frtot, azaz egymillió forintot és a fenmaradó 1,500.000 frtot, azaz egymillió ötszázezer forintot további 4 (négy) éven belül tetszése szerinti időben és részletekben, mely egyes részleteknek azonban legalább 100.000, azaz százezer forintot kell kitenniök, a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek visszafizetni ugy, hogy az egész 2,500.000 frtnyi kölcsöntőke az első részlet felvételétől számítandó 12 (tizenkét) éven belül törlesztve legyen.

Minden eszközlendő visszafizetésről a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület nyolcz nappal előbb fog értesíteni.

IV. A kölcsöntőke, valamint a kamatok és lejáró tőkerészletek biztosítására a fővárosi közmunkák tanácsa a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület javára leköti az 1884: XVIII. t.-cz. 2. §-ában is megjelölt következő jövedelmeket, illetve ingatlanokat:

a) a nagykörutra és annak kiágazását képező bárány- (most a Podmaniczky-utcának a vácsi- és nagykörut közötti szakasza) utca mindkét oldalának mentén álló házak és telkek tulajdonosai által telkeik minden folyó öle után fizetendő 288 frt 16 krt és összesen a fővárosi közmunkák tanács előirányzata szerint 1,180.901 frt 10 krt kitevő kisajátítási járulékot;

b) ugyancsak fentemlitett telektulajdonosok által járdafektetési költség czímén fizetendő és a fővárosi közmunkák tanácsa által összesen 120.500 frttal előirányzott járulékot;

c) a Duna szabályozása által nyert azon telkeket, melyek a jelen szerződéshez fűzött és annak kiegészítő részét képező kimutatásban felsorolvák és a szintén ide fűzött térrajzon vörös szinnel vannak jelölve, összesen 3,683.973 frt értékben. A kimutatásban III. alatt külön felsorolt, összesen 604.962 frt értéket képviselő telkek az országház céljaira a magas kormánynak már átadattak, ezen telkeket tehát helyettesíteni fogja azon ellenérték, melyet a magas kormány fog nyújtani.

V. A fővárosi közmunkák tanácsa az 1884: XVIII. t.-cz. 2. §-ában foglalt rendelkezéshez képest az első negyedik pontban a), b), c) alatt felsorolt forrásokból befolyandó összegeket a kölcsöntőke és kamatai törlesztése céljából »nagyköruti kölcsönalap« czíme alatt alakítandó külön alapon a magas kormány felügyelete mellett fogja kezelni. Ezen alapról évenként költségvetés készítendő, mely alkalommal a fővárosi közmunkák tanácsa a mindenkori kamat és esedékessé váló tőkerészlet fedezetéről gondoskodni tartozik. Az ekként összeállított költségvetés a magas kormányhoz jóváhagyás végett felterjesztendő és a jóváhagyott költségvetés egy példányban a kölcsönadó takarékpénztár-egyesülettel közlendő.

VI. A fővárosi közmunkák tanácsa már ez alkalommal beleegyezését adja, hogy ezen szerződés negyedik pontjának c) kikezdésében lekötött és a csatolt kimutatásban I., II. alatt felsorolt tehermentes dunaszabályozási telkekre a zálogjog a tényleg felvett kölcsönösszeg és annak 5¹/₄% kamatai erejéig a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület javára bekebelezessék. Magától értetődik, hogy az országház céljaira átengedett, fentebb már említett telkek zálogjogilag terhelhetők nem lesznek.

Mint hogy a fentebbiek szerint jelzáloggal lekötött telkek közül a Duna jobb partján fekvők még telekkönyvezve nincsenek, a Duna balpartján pedig meghatározatlan arányban a fővárosi közmunkák tanácsa és Budapest főváros közönsége nevére vannak telekkönyvezve, a fővárosi közmunkák tanácsa ezennel lekötelezi magát, hogy mihelyt az említett telkek egyedüli nevére telekkönyvezve lesznek, a tényleg felvett kölcsönösszeg és 5¹/₄% kamatai erejéig terjedő és semminemű teher bekebe-

lezése által meg nem előzött zálogjog bekebelezésére alkalmas okmányt kívánatra kiállítani és a kölcsön adó takarékpénztár-egyesület rendelkezésére bocsátani fogja.

VII. A fentebbiek szerint a kölcsön és kamatai biztosítására ajánlott ingatlanoknak lekötése a fővárosi közmunkák tanácsát ezen ingatlanoknak tetszése szerinti értékesítésében még akkor sem gátolhatja, ha azok a kölcsönadó takarékpénztár-egyesület javára zálogjoggal terhelve lesznek és tekintettel arra, hogy ezen ingatlanok értékesítéséből nyerendő összegek ezen szerződés V. pontjának rendelkezései szerint a »nagyköruti kölcsön-alapba« folynak, a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület köteles lesz a fővárosi közmunkák tanácsa által értékesített ingatlanra a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület javára netán bekebelezett zálogjog törlésére alkalmas nyilatkozatot kiállítani és a fővárosi közmunkák tanácsa rendelkezésére bocsátani.

VIII. Az 1884: XVIII. t.-cz. 5. §-a az ezen törvény 2. §-a értelmében kötendő kölcsönműveletet illetékmentesnek, az ezen czélból kiállítandó okmányokat pedig bélyegmenteseknek nyilvánítja, mindazonáltal a kölcsönadó takarékpénztár-egyesület határozott kívánságára kijelenti a fővárosi közmunkák tanácsa, hogy ha az idézett törvény határozott intézkedése daczára ezen kölcsönműveletből származólag bármely okból vagy czímen illeték- vagy bélyegköltség merülne fel, ide értve a nyugták bélyegeit is, ugy azt egyedül és kizárólag a fővárosi közmunkák tanácsa fogja viselni, másrészt magától értetődik, hogy ezen szerződés alapján járó kamat-élvezet után fizetendő bármily nemű állami vagy községi adó, vagy egyéb közteher a kamatot élvező pesti hazai első takarékpénztár-egyesület által viselendő.

IX. A kölcsöntörlesztést, valamint a kamatok fizetése Budapesten a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület főpénztáránál eszközölni. Jogában áll azonban a fővárosi közmunkák tanácsának ezen törlesztés, illetve fizetéseket akként is eszközölni, hogy a szükséges összegeket a pesti hazai első takarékpénztár-egyesület részére a magyar földhitelintézet budapesti pénztáránál utalványozza. Sem a kölcsön felvétele, sem az arra történő törlesztések vagy kamatfizetések folytán a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületre semminemű költség nem hárulhat.

X. Ezen szerződéssel kötött kölcsönügyletből netán felmerülő peres kérdés esetére szerződő felek a sommás eljárást és a mindenkori felperes által szabadon választható bármely budapesti kir. járásbiróság illetőségét kötik ki.

Ezen, két egyenlő eredeti példányban kiállított szerződés felolvasás és helybenhagyás után szerződő felek által aláíratott; a magyar királyi kormány által a jóváhagyási záradékkal ellátandó szerződések egyik eredeti példánya a pesti hazai első takarékpénztár-egyesületnek kiadatni, másik példánya pedig a fővárosi közmunkák tanácsa által visszatartatni fog.

Kelt Budapesten, 1886. évi márczius 11-én.

Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület:

Steiger Gyula s. k.

Gróf Károlyi Tibor s. k.

Előttünk mint tanuk előtt:

Rudnyánszky Jenő s. k.

Pordán Imre s. k.

845.
1886. sz.

Ezen kölcsönszerződés a fővárosi közmunkák tanácsának mai napon tartott teljes tanácsülésében helybenhagyatott és a fővárosi közmunkák tanácsa nevében annak alelnöke és előadója által aláíratott.

Kelt Budapesten, 1886. évi márczius hó 11-én.

Báró Podmaniczky Frigyes s. k.

alelnök.

(P. H.)

Rupp Imre s. k.

előadó.

1.235
M. E.

A magyar királyi kormány nevében ezen szerződést ezennel jóváhagyom.

Kelt Budapesten, 1886. évi április hó 17-én.

A m. kir. minisiterelnök:

Tisza s. k.

(P. H.)

E kölcsön-szerződéssel a nagy-körút kiépítése pénzügyileg biztosítva lett; sőt a rendelkezésre álló költségfedezet 1888. év végén a szükséglettel szemben nem csekély felesleget is mutatott, mely főleg a kisajátított házak időközi jövedelmeiből ered. E felesleget igen czélszerűen használhattuk fel azon hiány fedezetére, mely a nagy-körúti kölcsön-alap kamatszükségleténél eddig még évenként mutatkozott, a kölcsön-alap forrásai egyelőre még nem nyujtván annyi bevételt, a mennyi a kölcsön esedékes kamataira elégséges volna. Közelebbi felvilágosítást adnak e részben a kölcsön-alap évi előirányzatai, melyeket e jelentésünk végén közlünk, az 1887. évre vonatkozó zár-számadással együtt.

Érinteni kívánjuk még a körút vonalának időnkinti kifejlését. Elsőnek nyílt meg 1873/4-ben tudvalevőleg a József-körútnak az a része, mely a Mendl-, Szabó- és Hebelt-féle házak előtt vonul el; követte ezt még 1874-ben az Erzsébet-körútnak a Pontzer-féle ház előtti szakasza; 1874/5-ben megnyílt a Teréz-körút a Mocsonyi-ház

előtt, az Erzsébet-körút a Raczky-ház előtt és a József-körút a népszínház előtt; végre 1875-ben a Teréz-körút, a szab. osztrák magyar államvasút pályaudvara mentén.

Erre pénzügyi okokból hosszan tartó stagnatio állott be, melyet csak a 80-as évek elején válthatott fel a magas kormány hathatós támogatása folytán élénkebb tevékenység, serkentve az ekkor már erőteljesen nyilatkozó építkezési kedv által is.

A költségek kérdése rendbe hozatván, erélyesen neki láttunk a kisajátításoknak, melyekkel pár év alatt annyira haladtunk, hogy 1888. végén a körút területe csaknem egészen birtokunkban volt. Eltekintve ugyanis egy Ferencz-körúti ingatlantól, melyre nézve az alkut már megkötöttük; eltekintve továbbá néhány apróbb terjedéktől, melyek az út megnyitását és rendezését különben sem tartóztathatják fel, jelenleg csupán a Lipót-körúti Árpád-malom kisajátítása van még hátra, de a tárgyalások a tulajdonos magyar általános hitelbankkal e részben is folyamatban vannak.

A kisajátítások közben ott, a hol lehetséges és szükséges volt, kisebb-nagyobb szakaszokban az utat is kinyitottuk s a háztelkek beépítése kedvéért ideiglenesen rendeztük, szoritkozván egyelőre csak a víz- és légszesz-vezeték lefektetésére, a mellékcsatornák és a mellék-kocsiutak építésére, valamint a járda lerakására.

Igy értük el, hogy a körút vonala 1888 végén összefüggő egészben a Margit-hidtől egész az üllői-útig, sőt egy kis darabon a Ferencz-körút is meg volt nyitva.

A mi a felmerült költségeket illeti, utalunk a nagy-körúti alap évi zárszámadásaira, melyek e jelentésük mellékleteit képezik.

Érdekesnek véljük végre felemlíteni, hogy míg a körút megnyitása czéljából 1886-ban 12 házat, 1887-ben 14-et, 1888-ban 29 házat bontottunk le, addig ugyanott s illetőleg a Podmaniczky-utczai kiágazásban 1886-ban 25, 1887-ben 23 és 1888-ban 17 új ház vált lakhatóvá, melyekkel a nagy-körúti házak száma 85-re szaporodott. Ebből 4 a Lipót-körútra, 38 a Teréz-körútra, 6 a Podmaniczky-utczára, 16 az Erzsébet-körútra, 17 a József-körútra és 4 a Ferencz-körútra esik. Ezekon kívül 14 új ház építése van megkezdve. Mindezen új épületek közelebbről is meg vannak jelölve a »Kiválóbb építkezések« rovatában.

III.

Csatornázás.

A balparti városrész általános csatornázásának terve 1887. év folyamán minden érdekelt tényező közmegegyezésével végleg — és hozzá teszszük — szerencsésen megállapított.

Habár az általános csatornázás ügyének előmeneteléről időnkint szerencsénk volt jelentést tenni, még sem lesz felesleges most ama legfőbb mozzanatokat érinteni, melyek egymással összefűzve rövid áttekintést nyújtanak a megnövekedett tárgyalási anyag egész halmaza felett.

Első lépésnek tekinthető e téren az a terv, melyet Pest városának csatornázására nézve Bazalgette, a londoni közmunkák tanácsának vezérmérnöke készített és Morton Peto vállalkozó 1869. évben nyújtott be az akkori városi hatósághoz.

E terv a Dunával párhuzamosan haladó főgyűjtő csatornák rendszerén alapult, olyképen, hogy a város legmélyebben fekvő és legsűrűbben lakott részén két főgyűjtő vonult volna keresztül, melyeknek anyaga a városon alul részint szabadon ömlött volna a Dunába, részint pedig és a szükséghez képest a tábori kórház tájékán tervezett szivattyú-telepen elhelyezendő gépekkel szivattyúztatott volna ki. E két főgyűjtőn kívül még egy harmadik is tervezve volt és ennek a magasabban fekvő terület lecsapolása jutott volna feladatául. Azok a csatornák pedig, melyek sugáralakban közvetlenül a Dunába torkolnak, az alapul vett rendszer következtében megszűntek volna.

Pest város hatósága belefogott ugyan a terv tárgyalásába, de éppen ez időben alakulván meg a fővárosi közmunkák tanácsa, azt 1870-ben érdemleges határozat nélkül ide terjesztette fel.

Mi örömmel vettük az ekként kínálkozó alkalmat és műszaki osztályunk, melynek élén akkor Reitter Ferencz min. tanácsos állott, a kérdést minden oldalról beható tanulmány tárgyává tevén, aránylag rövid idő alatt már 1872-ben különösen a fölvekre nézve kimerítő és tüzetesen indokolt javaslatot terjesztett elő.

Műszaki osztályunknak abban az időben nyomtatásban is közzétett e javaslata felölelte a főváros mindkét részének csatornázását és a pesti oldalra vonatkozólag leglényegesebb pontjaiban a következőkből állott:

1. A létező s a Dunára sugáralakban vezető csatornák rendszere helyébe a párhuzamos rendszer léptetendő.

2. A városból eredő összes pöcze-anyag és házi vizek az időközben kiépült összekötő hidon alul tervezett gyűjtő medenczébe vezetendők.

8. A tervezett három főgyűjtő közül az első a Margithidfőnél venné eredetét s a dunaparton haladna; a másik a nagykörut vonalán vezetne és az előbbivel a Boráros-téren egyesülvén, innen egy közös csatorna vezetne a gyűjtőmedenczéig. A harmadik főgyűjtő a kerepesi vámból indulna ki; célja: az 1838-iki árvíz vonalán kívül fekvő magasabb területet lecsapolni, az összekötő hidon innen tervezett szabad kiömléssel a Dunába.

4. Gondoskodik a javaslat a szükséges vészkiömlőkről, melyekkel a parti főgyűjtő több ponton, a nagyköruti pedig az előbbivel való egyesülése pontján láttatnék el; legfontosabb a soroksári elzárt Dunaágba a tápzsilip alatt torkoló fővészkiömlő, melynek célja — hasonlóan a gőzkazánoknál alkalmazott biztonsági szelep rendeltetéséhez — abban áll, hogy legvégső esetben, midőn a parti vészkiömlők a Duna túl magas vizállása következtében elzárva már nem működhetnek, a várost nagy záporosó alkalmával a rohamosan tóduló vizek általi elárasztástól megóvják.

Műszaki osztályunk e munkálatát 1873-ban a fővárosi hatósághoz küldöttük a végből, hogy annak megbirálására és esetleg elveinek alapulvétele mellett, vagy pedig teljesen önálló csatornázási tervezet készítésére tekintélyeknek ismert bel- és külföldi szakférfiakat hívjon meg.

A főváros felhívására tervet küldöttek be Bodoky Lajos, Lechner Lajos és Vogler József hazai, valamint Durand Claye és Mil külföldi szakértők, utóbbiak közösen.

Kivétel nélkül a Bazalgette-féle elveken és műszaki osztályunk munkálatán alapuló ezen tervek birálatára kiküldött bizottmány oda nyilatkozott, hogy bár egyik sem tekinthető kivitelre kész tervnek, mindamellettt egyet megnyugvással lehet azok közül alaptervül ajánlani, ilyennek a Lechner-félét jelölvé meg.

A csatornázás ügye ebben a stadiumban, Beiwinkler Károly fővárosi bizottsági tag a rendszert, az elveket illető ellenzései következtében hosszú ideig megrekedt; mignem a főváros a meddő vitának 1882-ben véget vetett azzal, hogy mérnöki hivatalában az általános csatornázási terv kidolgozása céljából önálló csatornázási osztály szervezését határozta el, utasításba adván, hogy a köruti főgyűjtő a tervbe minden esetre felvéteessék, a csatorna-hálózatba a pesti rész egész lakott területe bevonassék, a pincze-talaj is vízmentesítettessék, a lehető legmagasabb kifolyási niveau és a vészkiömlőknek lehető legmagasabb működése éressék el, végre hogy figyelem fordítottassék úgy a hig, mint a szilárd csatornatartalom gazdasági értékesítésére.

A csatornázási osztály hozzájárulásunkkal 1883-ban tényleg is megalakittatván, az általános csatornázás terveit már 1884. őszén be is mutatta és azok felett a törvényhatóság a kiküldött biráló bizottmány, Klimm Mihály műegyetemi tanár, dr. Fodor József orvoskari tanár, Lechner Lajos középítészeti igazgató és a középítészeti

bizottság meghallgatásával 1887. évi április hó 6-án tartott közgyűlésében határozott.

E határozat által megoldást nyertek a főgyűjtők, a szivattyú-telep, a vészkiömlők és a költségek, továbbá megállapított a munka-programm; ellenben a csatornák tisztítása, öblítése és a csatornatartalom gazdasági értékesítésével kapcsolatos kérdések megoldása a részlettervek kidolgozása alkalmára hagyatott.

A csatornázási ügy illetően kifejlésének vázolója után a létrejött megállapodások érdemére térve át, mindenekelőtt constatálni kívánjuk, hogy a közreműködött szakértők között a legteljesebb egyetértés van az iránt, hogy Pest jövő csatornázási rendszerének a Dunával párhuzamosan haladó főgyűjtők alapján kell felépülnie és e tekintetben műszaki osztályunk 1873. évi javaslata és a főváros szóban forgó terveze tökéletesen összevág, ugyanazon három főgyűjtő lévén ez utóbbiban is feltalálható, melyről már a műszaki osztály javaslata gondoskodni kívánt.

A párhuzamos rendszer lényegét képezik még a szivattyútelep és a vészkiömlők.

Teljes megnyugvással jelezhetjük, hogy a főváros tervezetében e kiegészítő művek is befoglaltatnak épp úgy, mint a többször említett 1873-iki javaslatban.

Jelesen a szivattyú-telep az összekötő hid alatt tervezetik és a soroksári elzárt Dunaágba a tápszilipen alul ugynevezett vészkiömlő vezet; továbbá a dunaparti főgyűjtő is közvetlenül a Dunába torkoló számos vészkiömlővel van tervezve.

Mindaz tehát, a mi a lényeghez tartozik, egyformán megvan mind a két munkálatban, tanúságot téve a főváros tervezete arról, hogy azon főelvek, melyeket műszaki osztályunk az általános csatornázás nagy kérdésében még 1873-ban felállított, sikeresen állották ki a hosszas, sokoldalú, beható tárgyalás és vizsgálat próbáját.

A mi a részleteket illeti, első sorban a főgyűjtőkkel kell foglalkoznunk, előrebocsátva, hogy az elfogadott irányt már a helyi körülmények határozzák meg, akként, hogy e részben véleménykülönbség nem is lehetséges; mert csak például említve, a nagykörut vonala — tekintettel Bazalgette csatornázási tervére — épp azért lett a város legmélyebb részére tervezve, hogy alatta főgyűjtő legyen építhető.

A tárgyalások folyama alatt nézeteltérés merült fel a szakértőknél a főgyűjtők keresztshelvényének nagysága iránt. A csatornázási osztály a szelvényeket akkorára tervezte, hogy másodpercenként a dunaparti főgyűjtő 7·80, a nagyköruti 10·70 és e kettőnek közös csatornája 18·00 köbmétert legyen képes levezetni. Klimm Mihály ezeknél jóval nagyobb szelvényeket hozott javaslatba, melyek azonban túlnagyoknak találtatván, a csatornázási osztály és Klimm utóbb egy középszelvényen állapodtak meg, mely a középítési igazgató javaslatára még szintén leszállított, úgy azonban, hogy ez utóbbi javaslat nyomán véglegesen elfogadott szelvény, melyhez Klimm is hozzájárult, még mindig nagyobb a csatornázási osztály által eredetileg tervezett szelvénynél.

Tekintve, hogy egyrészt a dunaparti főgyűjtőnek a lánczvidéktől kezdve a Petőfi-térig két ága lesz, hogy másrészt a köruti főgyűjtő vízsedő területének egy része a harmadik főgyűjtő vidékéhez csatoltatott: nézetünk szerint a csatornázási

osztály kisebb szelvénye is megfelelt volna; mindamellett a nagyobb szelvényt annál kevésbé ellenezhettük, mert ez kétségkívül mégis nagyobb biztonságot nyújt, a nélkül, hogy a költségeket túlságosan fokozná.

A harmadik főgyűjtőnek eddigelé csak az iránya van meghatározva; de az első és második főgyűjtő vízsedő területének megállapítása, másfelől annak kinyilatkoztatása, hogy a harmadik főgyűjtő szabad kiömléssel vezetendő a Dunába: mindenesetre lényeges elvi megállapodást jelent ez utóbbira nézve is.

A szivattyú-telep az összekötő hidon a'ul találja elhelyezését és iszapfogójából egy szabadkiömlésű csatorna nyílik a Dunába a soroksári kikötő felett. Nincs kizárva, hogy az anyag, melyet e csatorna a Dunába ömlesztani fog, a víz sodra által a soroksári Dunaágba tereltethetik, a minek közegészségi szempontból hátrányos következései lehetnek. Minthogy azonban e káros eshetőség beálltával bármikor lehet a kérdéses csatornát a kikötőn alul torkoltatni a Dunába, ezért a tervezett elrendezésen nem kívántunk változtatást tenni.

A csatornázási osztály a szivattyú-telephez turbinákat tervezett, a gőzgépeket csak azon esetben czélozván igénybe venni, ha a Duna alacsony vízállása következtében a turbinákhoz hiányzott volna a víz hajtó ereje. A szivattyú-telep teljes erővel való felszerelése, mi ellen nem lehet észrevétel; továbbá az a körülmény, hogy a turbinákat hajtó víz lefolyásához mulhatlanul szükséges soroksári csatorna, mely e mellett vészkiömlőül szolgálna, nem mindjárt fog kiépíttetni: arra mutat, hogy bár a turbinák nyíltan el nem ejtettek, mégis már alig kerülhet a sor ezek alkalmazására. Épp azért nem szükséges, hogy a turbinák kérdésével bővebben foglalkozzunk; mert ez egyedül abban a tekintetben bír fontossággal, hogy a turbinák a soroksári Dunaágba vezető csatornának sokkal mélyebbre fektetését vonnák maguk után; de e csatorna terve így is úgy is csak ezután lesz még megállapítandó.

A mi a vészkiömlőket illeti, ezek ellen a dunaparti főgyűjtőnél nem volt észrevételünk, súlyt fektetve arra, hogy önműködő szerkezettel építtessenek.

A nagy-köruti főgyűjtőnél három vészkiömlő van tervezve, egyik a Lipót-köruton a Duna felé, másik azon a ponton, hol a Boráros-téren a parti főgyűjtővel egyesül. Ezek tervét észrevétel nélkül elfogadtuk. A köruti főgyűjtőnek harmadik vészkiömlője a népszínháztól kezdve vezetne a hatvani-utcza és az ennek folytatásául tervezett utcavonalon a Dunáig. Ennek kiépítése szerfelett sok technikai nehézséggel van összekötve, minthogy utjában sok keresztező utcza közcsatornát talál, melyeknek sem föléje, sem alája nem helyezhető. Természetes, hogy nagyon költséges is lenne. Nézetünk szerint e kiömlő egészen nélkülözhető lesz, feltéve, hogy a soroksári vészkiömlő kiépül; s minthogy egyrészt költségeiről sincsen gondoskodva, másrészt pedig különben sem építhető addig, míg a hatvani-utcza ki nem szélesbítették és a Dunáig tervezett folytatása nem létesül: teljesen fölöslegesnek találtuk a kérdéses vészkiömlő építését már most elhatározni, mert ha a tapasztalat nézetünk ellenére azt mutatná ki, hogy kiépítése okvetlenül szükséges, szabad keze marad a hatóságnak ez irányban később is bármikor intézkedni.

A soroksári fővészkiömlő az egész rendszer egyik legfőbb alkatrésze, melyre

minden körülmények között szükség van, még akkor is, ha a turbinák elhagyatván, az ezekkel kapcsolatos vízelvezetés szüksége esik. Teljesen meg vagyunk ugyan nyugodva, hogy a szivattyú-telep céljának rendes körülmények között tökéletesen meg fog felelni; rendkívüli esetekben pedig a dunaparti vészkiömlők meg fogják tenni a szolgálatot; de hogy a város a csatornák általi elárasztás veszélyétől akkor is meg legyen óva, mikor a parti vészkiömlők a túl magas vizállás következtében éppen elzárva és ilyenkor zápor vagy felhőszakadás emberileg ki nem számítható vízmennyiséget zudit rögtönösen a város területére: ez csakis a soroksári fővészkiömlő létesítésével érhető el. Ez oknál fogva, tekintettel arra, hogy e vészkiömlő létesítése kérdésében a főváros határozata nem minden kételyt zárt ki: nyomatékosan hangsúlyoztuk, hogy az mindenesetre fentartandó. Egyszermind sürgettük, hogy mielőbbi kiépíthetése érdekében az illető hatóságokkal a tárgyalások ejtessenek meg.

Költségeloirányzat csak a két főgyűjtő, a parti vészkiömlők, továbbá a szivattyú-telep és felszerelésére nézve lón elénk terjesztve és azt 4,386.339 frt 48 krral helyesen számítottunk találtuk; de észrevételünk volt az ellen, hogy bár a harmadik főgyűjtő elhatározott, hozzávetőleges számítással 750.000 frtra tett költsége az előirányzathoz mégis kihagyott. E harmadik főgyűjtő ugyanis, főleg Kőbánya érdekében, legalább részben előreláthatólag hova-előbb kiépítendő lesz: nem volna tehát indokolható, hogy költségei a fedezetről való gondoskodásnál tekinteten kívül hagyassanak.

Végre jelezzük, hogy az elfogadott munkaprogramm szerint a kivitel alulról kezdve s hat szakaszra osztva hat évre volt előirányozva, ez azonban, ha kívánatos volna is, alig fog betartatni.

Szivesen adunk ezek után kifejezést annak, hogy a balparti városrész általános csatornázását a fennebbiek értelmében szerencsésen megoldottnak tartjuk és a saját meggyőződésünk mellett megnyugvást találunk abban is, hogy a létrejött megállapodásokkal valamennyi szakértő teljesen egyetért és elismeri, hogy a tervezésnél kellő figyelemben részesültek a közegészség főfontosságú érdekei mellett egyfelől a pénzügyi tekintetek, másfelől a város jövő fejlődése is, a mennyiben a meglévő csatornahálózat az új rendszerbe célszerűen beilleszthető és ez a város terjeszkedése és fejlődéséhez képest kiterjeszthető lesz.

A tervet ezek folytán valamint magunk elfogadtuk, úgy azt elfogadásra a nagyméltóságú magyar királyi belügyministernek is ajánlottuk, a következő észrevételekkel:

1. a dunaparti vészkiömlők önműködő szerkezettel láttassanak el;
2. a nagy-körúti főgyűjtőhöz a hatvani-utczán keresztül tervezett vészkiömlő kérdése függőben maradjon;
3. a soroksári fővészkiömlő mindenesetre létesíttessék;
4. Kőbánya és általában a magasabb fekvésű terület lecsapolására szolgáló harmadik főgyűjtő a költség-előirányzatba felvétessék és kiviteli tervei munkába véteessenek.

E kikötésekkel a tervet a nagyméltóságú m. kir. belügyminister ur is jóváhagyván, most a részletes kiviteli tervek készülnek, a kirendelt végrehajtó bizottság felügyelete alatt, melyben e tanács képviselve van.

A csatornahálózat kiterjesztését illetőleg az alábbi adatok nyújtanak felvilágosítást, megjegyezvén, hogy a kiterjesztés már évek óta úgy történik, hogy a csatornák az általános terv keretébe czélszerűen beleillenek.

Épült csatorna:

az I. kerületben: a halászbástyán, kör-, roham-, Mátrai-, mozdony-, körte-utczában, a budai körut egy részében, alkotás-utczában, Gellért-rakparton, fehérvári-uton, promontori-uton, a szarvas-téren és Lisznyai-utczában;

a II. kerületben: Corvin-téren, sikló-utczában, Albrecht-uton, csalogány-utczában, jáczint-, petrezselyem, oszlop- és zárda-utczában, továbbá a budaeörsi vámháznál;

a III. kerületben: az ó-budai fagyűjtő torkolata áthelyeztetett; épült továbbá csatorna a dereglye-, galagonya-, sajka-, Lukács-, Lajos-, polgár- és pacsirtamező-utczában;

a IV. kerületben: semmi;

az V. kerületben: a külső váczi-uton, országház telepének környékén, sólyom-utczában, az I. gőzmalmi munkáslakok melletti névtelen utczában, Markó-utczában;

a VI. kerületben: a Teréz-köruton, Bulyovszky-, Bajnok-, Dévai-, Lehel-, Bulcsu-, Szaboles-, löportár-, dalnok-, Kis-János-, Kemnitzer-utczában, a külső váczi-uton, Hungária-uton, Kmetty-utczában;

a VII. kerületben: Hungária-uton, dohány-utczában, Vörösmarty-, verseny-, hársfa-, Miksa-utczában, csömöri-uton, Almásy-téren és környékén és Wesselényi-utczában; továbbá a csömöri- és István-ut közti utczákban, nefelejts- és Izabella-utczában;

a VIII. kerületben: Rákóczi-téren, Losonczy-utczában, József-köruton, Mocsonyi-, Trefort-, Örömvölgy-, népszínház-, Tökölyi-, alföldi-, Déry-utczában, Kálvária-téren, Liszt Ferencz-, Dugonits-, Illés-, kisfuvaros-, homok-utczában, Orczy-uton, Teleki-téren és az üllői-uti vámháznál;

a IX. kerületben: a házépítő tisztviselők egyesületének telepén, üllői-uti barakkórháznál, remete-utczában, Ferencz-téren, Drégely-, Ranolder-, Telepi-, tüzoltó-, Ernő-utczában, soroksári-uton a fegyvergyárban és dandár-utczában;

a X. kerületben: Festetich-, lóvászár-, Száva-utczában, Bánya-téren, füzér-utczában, kőbányai hizlaldában, liget- és indóház-utczában.

A kiépített csatornák összesített hossza tézsen 25.988·76 folyó métert; ebből 17.641·34 f. m. a beton-, 8.347·42 f. m. pedig a téglából készült csatornákra esik.

IV.

Vizmű.

Utolsó jelentésünkben részletesen ismertettük Wein János vízvezetési igazgatónak a végleges vízműre vonatkozó előzetes tervezetét, műszaki osztályunk arra adott bírálatát és a mesterséges szűrők iránti javaslatát, végre Sir Francis Bolton, a londoni vízművek kormányfelügyelőjének véleményét e két ellentétes javaslatra nézve. Már ott említettük továbbá, hogy a végleges vízmű kérdésének megoldása érdekében e tanács és a főváros vegyes bizottmányt küldött ki. E bizottmány tüzetesen foglalkozott ugy a fentebbi javaslatokkal, valamint az időközben felmerült többi eszméssel is. Ez utóbbiak valának: a göd-szödi források felhasználása, a budai vízmű kibővítése és a tatai források bevezetése.

Daczára minden buzgólkodásának, a bizottmány a nézeteltérések megállapításánál tovább nem igen juthatott. Végjelentéséből az a vélemény mégis kidomborodni látszik, hogy csak a természetes és mesterséges szűrők között van választásunk. Dönteni a két rendszer felett: ettől a bizottmány tartózkodott, mert ugymond: »működése inkább enquêteszerű lévén, feladatának tartotta első sorban az egyes tudományosan indokolt szakvéleményeket kidomborítani és egymással szembeállítani. E szakvélemények közül pedig bármelyikét érvényre emelni akkor, midőn az egyes szavazatok nemcsak szám szerint, de főleg súly szerint is mérlegelendők, sem czélszerűnek, sem az ügy érdekében kívánatosnak nem találta s így nincs is abban a helyzetben, hogy a szűrési rendszer tekintetében concret javaslatot terjeszzen elő.«

A mit a bizottmány javaslatba hozott, az csupán abból állott, hogy a pénz és a terület megszerzéséről idejében kell gondoskodni. Egyebekre nézve ugy vélte, hogy az általa beterjesztett tárgyalási anyag alapján a hatóság teljes megnyugvással fog dönthetni.

Ilyen stadiumban jutott a végleges vízmű kérdése Lechner Lajos főmérnök és középítészeti igazgatóhoz, a kinek véleményét körülbelül abban foglalhatjuk össze, hogy a czélnak általában véve mindkét rendszer megfelel; de minthogy a számítása szerint megkívántató egyelőre napi 60.000 köbméter víz produkálása mesterséges szűrőkkel

mintegy 5¹/₂ millióba, természetes szűrőkkel pedig mintegy 4 millióba kerülne: ennél fogva a vízművet napi 60.000 köbméter szállítási képességgel Káposztásmegyeren természetes szűrőkkel vélte létesítendőnek.

A középítési bizottmány egyhangúlag abban a véleményben volt, hogy a »főváros ugynevezett végleges vízműve természetes szűrőkkel a káposztásmegyeri határban építtessék«, de hogy milyen méretben, ennek eldöntése akkorra hagyassék, a mikor az elvi kérdés már végérvényes megoldást nyert.

A fővárosi tanács szintén Wein János vízvezetéki igazgató tervét fogadta el, azzal a módosítással, hogy a vízmű nem 120.000, hanem egyelőre napi 80.000 köbméter víz szállítására rendeztessék be, mignem a közgyűlés Wein tervét minden tekintetben változatlanul fogadta el és kivitelére az előirányzott 7,519.996 frtot megszavazta.

E határozat az 1870. év X. t.-cz. értelmében hozzájárulásunkat igényelvén, e részben a tárgyalásokat haladéktalanul megindítottuk.

A kérdéssel természetesen legelső sorban is műszaki osztályunk foglalkozott és nézeteit terjedelmes jelentésben fejtette ki, melyet bő kivonatban az alábbiakban ismertetünk.

Városok vízzel való ellátása hétféle módon történhetik, melyek a következők:

1. A hegyekről lefolyó, természetes tisztaságú víz, vagy hegyi tavak vizének felhasználása, minden további tisztítás nélkül;
2. a hegyek alatt összegyülemelő és onnan (a föld belsejéből) szabadon kifolyó forrásvizek felhasználása;
3. a föld bizonyos mélyebben fekvő geológiai rétegeiben összegyülemelő vizek kiemelése (artézi kutak);
4. a föld felülete alatt csekélyebb mélységben összegyülemelő vizek (talajvizek) értékesítése;
5. a folyók vagy patakok vizének felhasználása természetes állapotban, tehát szűrés nélkül, de gyűl- és ülepedő medenczék által;
6. a folyók, patakok vagy tavak vizének a határoló part alatti kavicsrétegen keresztül bocsátása, a mit természetes szűritésnek mondunk;
7. a fenti vizek bármelyikének mesterséges módon való szűritése.

Bármelyike az említett módszereknek nyerjen concret esetben alkalmazást, a követelmény mindig ugyanaz, hogy t. i. a víz minősége a közegészségi igényeknek lehetőleg tökéletesen megfelelő, mennyisége pedig akkora legyen, hogy mikor a minimumra száll le, még mindig fedezhesse a szükséglet maximumát. E tétel az, melyre nézve nincs és nem lehet nézeteltérés.

A mi a víz minőségét illeti, e tekintetben a nézetek a legújabb időben lényeges változáson mentek keresztül. Néhány évvel előbb még azt hitték a szakférfiak, hogy azon víz, mely vegyészetileg vagy épen nem, vagy csak igen kis mérvben tartalmaz ártalmas anyagot, az egészség követelményeinek tökéletesen megfelel. Igen ártalmas anyagnak pedig majdnem kizárólag a légeny (nytrogen) képleteket tartották. A vegyész a víz kvalitásának megállapítására első sorban mindig azt kutatta, mennyi a légeny egy bizonyos vízmennyiségben?

Csak midőn oly helyeken is, melyek vegyészetiileg tiszta vízzel voltak ellátva, nagy vehementiával léptek fel a különböző járványos betegségek, jutottak tapasztalás utján ama meggyőződésre, hogy a vegyészetiileg jónak talált víz is oly élő lényeket tartalmazhat, melyek az emberi vagy állati testbe jutva, veszedelmes betegségek okozóivá lesznek.* A kutatás ez irányban egész annak megállapításáig ment, hogy a víz csaknem mindig ugyanazon baktériákat tartalmazta, melyek már előbb az illető betegség jellemző baktériájaként voltak elismerve.

A vízvezetési víz minőségét Pasteur és dr. Koch tették legelőbb biológiai, vagyis inkább bakteorológiai vizsgálódás és kísérlet tárgyává; utánuk pedig igen sokan foglalkoztak e nagy horderejű kérdéssel; így Angliában Sir Francis Bolton, dr. P. F. Frankland, Crookes, dr. Tidy, Odling, Sedgwick, Richardson, Letheby és mások; Franciaországban Dumas, Chalot stb.; Németországban Virchow, Piefke, Pettenkoffer, Guning, Liborius, Brefeld, Wolfhügel, Thiemsen, Hüeppe stb., mindmegannyian híres vegyészek, orvosok vagy vízvezetési szakférfiak.

Vizsgálódásaik eredményét a következő két pontban foglalhatjuk össze:

1-ször. A vegyészetiileg tisztának, jónak talált víz biológiai tekintetben még igen ártalmas lehet; viszont a vegyészetiileg nem egészen kifogástalan víz még nem szükségképen rossz is, sőt jobb lehet a vegyészeti szempontból tiszta, de biológiai szempontból tisztátalan viznél. (Dr. Koch, Virchow, Hüeppe stb.) A vegyi elemzésnél a vízben élő organismusok mütét közben megsemmisítettnek, azok jelenléte tehát ez úton meg nem állapítható; minélfogva az ivóvíz minőségének megítélésénél csak a biológiai vizsgálat eredménye lehet irányadó, a vegyi vizsgálat pedig csak annyiban szükséges, hogy általa az ártalmas ásványok és szervesetlen képletek jelenléte megállapítható legyen. (Dr. Frankland, Piefke, Hüeppe.)

2-ször. A természetben található vizek csak akkor vehetők megnyugvással igénybe, ha biológiai és vegyészeti tisztaságuk mellett a fertőzés ellen a fogyasztóig teendő egész útjukban teljesen biztosítva vannak, értvén a fertőzés alatt nemcsak ártalmas anyagnak, hanem különösen oly organismusoknak -- habár csekély mértékben -- bejutását, melyek természetüknél fogva gyorsan szaporodván, a vizet, mire a fogyasztóhoz ér, ártalmassá teszik.

Vannak (az u. n. Pettenkoffer-iskola), a kik e kérdésekkel foglalkozván, tagadják, hogy a víznek oly nagy befolyása volna a betegségek előidőzésére és terjesztésére; de e nézetet a mult évben Bécsben tartott egészségügyi congressuson részt vett, mintegy 3000 szakférfiu közül alig 5% vallotta magáénak, az Angolországban ugyancsak a mult évben tartott congressuson pedig annak egy hive sem volt.

A felsorolt hét víznyerési módozatot a mennyiség szempontjából vizsgálva, különbséget kell tenni azon vizek között, melyek vegyészeti és biológiai szempontból qualificálva lévén, ugy használtatnak fel, a mint a természetben találtatnak és azon vizek között, melyek a kiszolgáltatás előtt egy, vagy más módon tisztításnak vetetnek alá.

* Dr. Frankland P. F. a londoni vízellátásra felügyelő országos bizottság vegyésze: »Über die Reinigung von Wasser und Entfernungen von Mikroorganismen.« Journal of the Society of Chemical-Industry.

A mi az előbbieket illeti, azok minden szükségletnek megfelelő mennyiségben nem állanak rendelkezésünkre s még akkor is, ha a szükséglet nem haladja meg azok mennyiségét, csak azon feltétel alatt folyamodhatunk hozzájuk, ha bőséges folyás idejében földalatti természetes, avagy mesterséges medenczékben nagy mennyiségben összegyűjtjük, hogy azon időre is legyen tartalék, midőn a víz minimális folyását éri el.

Ezen vizellátási rendszernek tehát az képezi egyik fő alkatrészét, hogy a vizet gyűjteni kell, még pedig igen nagy tartányokban, hogy legalább is 4—5 napi szükségletnek megfelelő mennyiség mindig rendelkezésre álljon.

Ámde nagy és fejlődő, vagy éppen gyorsan növekvő városok, mely utóbbiak közé Budapest is tartozik, viellátásukat e rendszerre még ilyen óvintézkedés mellett sem alapíthatják megnyugvással, mert a tapasztalat mutatja, hogy a szóban forgó vizek éppen akkor csökkennek meg leginkább, mikor legnagyobb a szükséglet.

Bebizonyult ez 1886. és 1887-ben Európa mindazon városaiban, melyek forrás-vizekkel valának ellátva. Hivatkozhatunk pl. Bécs városára, mely az Alpesekből, Párisra, mely 5 gazdag forrásból veszi vizét, Frankfurtra s több kisebb német és angol városra, melyek — bár vízműveik építésénél nagy óvatossággal jártak el — az említett években vízszükséget szenvedtek, mert a nagyszabású vízmedenczék tartalma a válságos időre mindenütt elégtelennek bizonyult.

Az ezen rendszer nélkülözhetlen alkatrészét képező vízmedenczék továbbá azon veszedelemnek vannak kitéve, hogy bennük a víz élénkebb mozgás hiányában meg-elevenedik, elromlik. Ritka eset ugyanis, hogy közvetlenül a természetből nyert víz ne tartalmazzon — habár csekély mértékben — mikroorganizmusokat, melyek a huzamosabb ideig veszteglő vízben gyorsan felszaporodván, a medenczék valóságos bakterium-fészkekké lesznek.

Szemben a csak korlátolt mennyiségben rendelkezésre álló u. n. forrásvizekkel, olyan víz, mely csak tisztítás után válik élvezhetővé, a természetben kimeríthetlen bőségben található. El kell ismerni, hogy ez utóbbiak minőség tekintetében a forrás-vizekkel nem versenyezhetnek. De mivel bizonyára az a legelső követelmény, hogy a vízvezeték minden körülmények között elegendő vizet adjon, nagy városok vizellátását csak a kimeríthetlen bőségű vizekre lehet teljes bizalommal alapítani, annival inkább, mert vannak eszközök, melyek segítségével az egészség követelményeinek ezeket is teljesen megfelelőkké tehetjük.

Ezen általános észrevételek után a jelentés a nálunk felmerült különböző eszmék és javaslatok birálatára tér át, a mint következik:

I. A göd-sződi források.

Dr. Szabó József, kiindulva a kettős csővezeték elvéből, az ivóvíz céljára a fővárostól éjszakra eső gödi pusztta tájékán levő forrásokat, az alsóbbrendű szükségletekre pedig a Duna vizét (szűretlenül) javasolja felhasználni. Az ivóvíz az utcákon

felállítandó közutak által lenne kiszolgáltatva; a dunavíz pedig a budai oldalon a Rudasfürdő alatt merítve a Gellérthegyen építendő magasnyomású medenczébe emeltetnék, honnan hidon által vezetették a város balparti oldalára, a házakba.

A mi e javaslat alapeszméjét: a kettős csővezetékét illeti, ezt csupán oly kiegészítő eszköznek tartjuk, melyhez egyedül a végső szükség esetében szabad folyamodni. Senki sem fogja állítani, hogy az egész vízszükségletet nem volna kívánatos tiszta, jó vízzel ellátni és tévedés volna azt hinni, hogy az alsóbbrendű szükségletekre (utczák, kertek öntözésére stb.) használt víz minősége a közegészség érdekeit teljesen érintetlenül hagyná. Az e célra használandó víznek is bizonyos kellékekkel kell birni, melyeknek ha híjával van s tehát mikroorganizmusokat tartalmaz, ezek — Pettenkoffer szerint — a levegőbe jutván, veszélyeztetik az egészséget. Ennél is nyomatékosabban esik latba a másik ok, hogy két vagy többféle víz kiszolgáltatása esetében a lakosság túlnyomó nagy részben ivóvízül is azt használja, melyhez könnyebben, kényelmesebben és gyorsabban hozzájut s mely e tervezet esetében a szűretlen dunavíz volna.

Döntő ok pedig nézetünk szerint az, hogy a második csőhálózat létesítéséhez megkívántató tőke kamatai oly nagy összeget tennének ki, melynek árán módunkban van az alsóbb rendű szükségletek céljára is szűrt vizet használni.

De ha eltekintenénk is azoktól, miket a kettős csővezetékre nézve fentebb mondtunk, úgy vagyunk meggyőződve, hogy dr. Szabó József javaslata megnyugtatóan még a kettős csőhálózat alapján sem oldhatná meg feladatát.

Tudjuk ugyan, hogy az alsóbbrendű szükségletek — a mi a mennyiséget illeti — ilykép bőven el volnának láthatók; a mi pedig az ivóvízül használandó források vizet illeti, nincs kétségünk, hogy ezek jelenleg kitünő minőségűek; de hogy ilyenek is maradnak s nem lesznek-e esetleg a fertőztetésnek kitéve, erre már semmi biztosítékunk nincsen. Nem szólva arról, vajjon e források vize nagyobb esőzések, szárazságok stb. által nem szenved-e nagyobb változásokat, mire nézve az adatok teljesen hiányzanak, a feltett kérdésre vonatkozólag csak arra kívánunk utalni, hogy a gödi források vízszedő területe igen nagy, melyen puszták, egész faluk, sőt egyes gyárak is vannak. Mind oly körülmények, melyek károsan érinthetik a víz minőségét.

Feltétlen követelmény, hogy az élvezeti víz egészségi szempontból teljesen kifogástalan, jó legyen; ennek daczára a vízvezeték legelső feladata mégis az, hogy a városnak, mely kizárólag a vízvezetékre van utalva, minden időben elegendő vizet adjon.

Ha dr. Szabó József javaslatát ezen álláspontból is szemügyre vesszük, azt találjuk, hogy a göd-szödi forrásokból nyerhető víz mennyisége nincs és ma még nem is lehet megbízhatóan kiszámítva. Erre évek hosszú során által gyűjtött adatokra volna szükségünk.

Dr. Szabó számítása néhány mérésen és az átlag elméletén alapul s hogy azt közelebbről megítélhessük, mindenekelőtt meg kell állapítanunk ivóvíz-szükségletünk mennyiségét.

Az összes vízszükséglet számításánál átlagul naponként és fejenként tudvalevőleg 150 litert szoktak felvenni. Lehetőleg kedvező eredmény elérése végett mi ez

átlagot a jelen esetben 120 literben vesszük fel és azt mondjuk, hogy miután a sajátképeni ivóvízen kívül még igen sok házi, üzleti és gyári szükséglet van, melyre csak jóminőségű vizet szabad használni, a 120 literből legalább is 60 liter okvetlenül forrásvíz által volna fedezendő. Ebből indulva ki, a napi szükséglet tészen — 430.000 lakost számítva — 25.800 köbmétert és fokozatosan emelkedhetik 80.000 köbméterig.

Az tehát a kérdés, számíthatunk-e arra, hogy a gödi forrásokból ennyi vizet az év minden szakában és minden körülmények között biztosan kaphatunk?

Nem lévén erre vonatkozólag más adatunk, a következő tényeket kell útmutatásul vennünk:

Midőn a vízvezetési bizottmány és a műszaki osztály két tagja a káposztás-megyeri határt 1884. év őszén megsejmelíték, figyelmüket a gödi pusztá mellett Dunaparton klerő forrásokra is kiterjesztették. Ezen időben mintegy 27 vízer nyílt a partra, melyek közül háromnak bő vize volt, ugy hogy ezeken csak némi kényelmetlenséggel lehetett keresztül menni; de 1885. február havában a műszaki osztály ugyanazon két tagja Urguhart angol mérnök kíséretében e forrásokat újból megtekintvén, már azt találták, hogy mindössze négy érben folyt víz, itt is gyéren, míg 23 teljesen víztelen volt, noha a föld csak igen kevéssé volt megfagyva.

Hogy ezen időben az említett négy ér nem adhatott volna 25.800 köbméter vizet, ezt bővebben megokolni — azt hisszük — felesleges; és nem vélünk csalatkozni, midőn állítjuk, hogy a kérdéses források télen alig adhatják $\frac{1}{15}$ — $\frac{1}{20}$ részét azon vízmennyiségnek, melyet tavasszal és őszszel a Duna felé szállítanak. Arról pedig, hogy nyári huzamos szárazság idejében adhatnak-e és mennyi vizet, absolute nem birunk tudomással.

Természetes, hogy ily körülmények között e forrásokat még a szorosán vett élvezeti víz fedezésére sem tarthatjuk kielégítőknék. Ez okból a javaslat mellett hiányzó költségszámítást a saját részünkről is mellőztük.

II. A tatai források.

Ezekre vonatkozólag gr. Eszterházy Miklós és Feszty Adolf tettek javaslatot, mely lényegében a tatai angolkerti tó forrásai egy részének, nevezetesen a nagyforrás és ezt környező 11 kisebb forrás vizének felhasználására irányul.

A kivitel ugy történnék, hogy az összesen 11 forrás egy kisebb reservoirban összefoglaltatván, a víz a földben fektetett csatorna által természetes eséssel Tatáról a hegyek alján a Dunáig vezetettnek, hol Duna-Almás és Neszmélyt megkerülve, Süttő, Piszke és Nyerges Ujfalu felé venné útját. Nyerges-Ujfalutól mindig a hegyek tövében haladva, a dorogi völgybe jutna, egész Leányvárig. Itt szivattyú-telep létesítettnek, mely által a víz az ott alkalmazandó kisebb reservoirból 69·69 méter magasra egy nagyobb reservoirba emeltetnek. E ponttól a víz ismét természetes eséssel folynék egész a budai reservoirig és pedig egyenest Csévnek, hol egy 4·5 kilométer hosszú tárna által a vízvázasztó hegyeken keresztül hatolna. E vízvázasztón túl a vörösvári

völgybe érve, a csatorna természetszerű menetét venné a hegyek oldalán, Vörösvárt és Solymárt érintve, a csúcshegyi dülő mentén Kis-Czell mellett egész a budai József-hegyig, melynek alkalmas pontján, a járdák átlagos fekszine felett 60 méter magasságban, nagy réservoir építtetnék, egyenes összeköttetésben a vízvezeteki csőhálózattal.

A tatai források vizét Balló Mátyás fővárosi vegyész vegyi elemzés alá vevén, az eredmény alapján tiszta, jó ivóviznek nyilvánította. — Ugyanezen véleményben van dr. Than Károly és dr. Fodor József.

A mi e víz magas hőfokát illeti, e felől azt használhatónak tartjuk; mert véleményünk szerint e magas hőfok a hosszú uton által a föld hőfokának volna kénytelen helyet engedni. Más véleményben vagyunk a víz keménységét illetőleg, mert feltéve, hogy ásványos alkatrészei mellett azt ivóvizül teljes megnyugvással használhatnók, bizonyos, hogy e tulajdonsága miatt gyári és ipari célokra alig, gőzkazánok táplálására pedig egyáltalán nem volna alkalmas, holott vízvezetékünknek e rendbeli szükségleteink kielégítésére is képesítve kell lennie.

A nyerhető víz mennyiségének számítása egyetlen mérésen és az Eszterházy-uradalom levéltárából vett adatokon alapul, mely utóbbiak szerint e forrásoknál a víznek nagyobb mérvű megcsökkenését 150 év alatt csak két ízben tapasztalták.

Ezen adatok minden esetre igen becsesek; de korántsem alkalmasak arra, hogy egy nagy és rohamosan fejlődő város vizellátását, mely nemzedékekre szól, reájuk alapítsuk. Itt csak a matematikai csalhatatlan számításban szabad megnyugvást keresnünk. Ilyen számításunk pedig csak egy van és az merőben elégtelen, mert csak arról biztosíthat, hogy a források a mérés időpontjában a constatált vízmennyiséget adták, holott arról volna szükséges eleve meggyőződéssel birnunk, hogy e források vízszükségletünket — mindenkor fokozódásához mérten — minden időben és minden körülmények között biztosan fedezni fogják, mire nézve — ismételjük — hiányzanak a kellő adatok.

Áttérve a tervezet költségeire, ezek 8,217.793 frt 54 krban vannak a tervezők által kiszámítva, azt vevén alapul, hogy azon egész út, melyen át a víz vezetéséről gondoskodni kell, 78 kilométer hosszú. Az irány a térképen fel van tüntetve s elég erre egy pillantást vetni, hogy meggyőződjünk, mikép a vezetés nem történhetik oly egyenes vonalakban, minők a térképen pontról pontra felvéve vannak, mert a víz önsúlyánál fogva, természetes lejtéssel lévén vezetendő, a vezető csatorna elhelyezésével okvetlenül alkalmazkodni kell a topographiai viszonyokhoz, hogy az esés mindig meglegyen és különben költséges töltések, mély bevágások, hidak vagy syphonok és ezekkel kapcsolatban út- és egyéb munkálatok, kisajátítások stb. válnának szükségessékké. Ha pedig ezeket lehetőleg el kívánjuk kerülni és a költségek miatt kényszerítve is vagyunk: úgy az utat, melyet a víznek a fővárosig tennie kell, bátran vehetjük legalább is 150 kilométernek.

Továbbá a tervezet szerint csak egy csatorna volna építendő. Bárminő gondosan járnánk is el az építés körül, ily óriási úton mégis megtörténhetik, hogy a csatorna egyik-másik ponton sérülést szenved. Tekintve a vasuti közlekedés hiányát, a baj felfedezése és a helyreállítás esetleg oly huzamos időt venne igénybe, hogy

az alatt a város viz nélkül el nem lehetne. Azt hisszük ennél fogva, hogy a vizellátás főfontosságú biztonsága érdekében annyival inkább kettős csatornát kellene építeni, mert azokat időnkint a szóban levő forrásvizeknél múlhatatlanul bekövetkező lerakódásoktól meg is kellene tisztítani, természetesen felváltva, hogy a vizellátásban fennakadás be ne álljon.

Van továbbá a költségvetésnek számos tétele, mely túlságosan alacsonyra van véve.

Ilyen pl. az utolsó 20 kilométerben áthidalásokra előirányzott 110.000 frt, melyet, tekintve, hogy a József-hegy és ezt környező völgyek talpa között legalább 35 méter magassági különbség van, a legutolsó kilométerben, vagyis a szép völgyön keresztül szükséges áthidalás már egymagában is felemésztene. Hasonló észrevételünk van a csatorna-építés költségtételeire, melyek közül csak azt emlíjük fel, mely szerint a 48—54. szelvény közti magas csatorna folyóméterenkint 44 frttal van számítva. Oly összeg, melyért folyóméterenkint 3·56 köbméter cementes falazatot tartalmazó csatornát a budai magaslatokon bizonyára nem lehet építeni.

A költségvetésről szólva, utalnunk kell még arra is, hogy 150 kilométernyi vonalon temérdek bevágás, feltöltés és útkeresztezés fordulna elő és hogy az ezek által kikerülhetlenül okozandó költségekről az előirányzat vagy csak igen hiányosan, vagy egyáltalában nem gondoskodik.

Mindezeket fontolóra véve, nem hisszük, hogy a tervezet kivitele — a dunai hidra 500.000 frtnyi hozzájárulást számítva — 14—15 millió forintnál kevesebbe kerülne, mi mellett meg kell még jegyeznünk, hogy a fentartási és állandó kezelési költség is az előirányzottnál 30—40%-kal többre rúgna.

Röviden összefoglalva az elmondottakat, mivel a tatai források vize nem minden szükséges célra használható, a nyerhető mennyiségre nézve hiányzanak a teljesen megnyugtató adatok, a költségek pedig igen nagyok és azon helyzetben vagyunk, hogy saját határunkban kisebb áldozattal minden igényeknek megfelelő vízművet építhetünk: részünkről a tatai forrásokra vonatkozó javaslatot nem pártolhatjuk.

III. A budai vízmű kiterjesztése.

Azon eszmével, hogy a főváros végleges vizellátásáról a budai vízmű kibővítésével gondoskodjunk, tudvalevőleg Nászai Mór lépett fel.

Miután a két évtized óta folyó tárgyalásoknak az a céljuk, hogy vízszükségletünket kifogástalan minőségű jó vízzel fedezzük, mert ha céljainknak akármilyen víz megfelelne, a kiapadhatatlan Duna minden további fejtörés alól felmentene: Nászai javaslatánál ennél fogva azzal kell első sorban tisztába jönnünk, egészségi szempontból milyen az a víz, melyet a budai vízmű jelenben szolgáltat és a jövőben szolgáltatni fog.

Származását kutatva, azt találjuk, hogy itt folyó- és talajvízzel van dolgunk, mely természetes kavicsrétegen keresztül szűrődik az újlaki parton elhelyezett gyűl-

csőbe. Mig tehát a két előbbi javaslat tárgyát forrás-vizek képezték, addig Nászai javaslata már oly viz felhasználására van irányozva, mely csak tisztítás által válhatik az egészség követelményeinek megfelelővé.

A tisztítást a fenforgó esetben természetes szűrők eszközlik. Részünkről mindig úgy voltunk meggyőződve, hogy a természetes szűrők nem képesek a vizet minden, az egészségre ártalmas alkatrészeketől megtisztítani. Ezt minden adott alkalommal kimutattuk és bővebben is ki fogjuk mutatni a másik, hasonlóképp a természetes szűrők rendszerén alapuló tervezetnél, melyet a főváros törvényhatósága kivitelre elfogadott. Itt szoritkozunk egyelőre annak konstataálására, hogy a természetes szűrőkön nyert viz vegyi összetételének aránya a közegészség követelménye ellenére mindig nagyon változó. És a viz ezen folytonosan változó minősége, daczára, hogy az eddig megejtett vegyszeti vizsgálatok nem voltak kedvezőtlen eredményűek, annál több aggodalomra ad okot, mert egyrészt a viz a szüntelenül növekedő szükségletnél fogva, mind nagyobb mértékben fog kiaknáztatni és mert másrészt nem szabad szem elöl tévesztetni, hogy a budai vízműtelep és a gyűlcső egy beépített városrészben van elhelyezve, hol a fertőzés ellen természetesen nincs biztosíték. Ez utóbbi tekintetben elég lesz utalni arra, hogy az újlaki parton, a hol nemzetek éltek és haltak, a különben mély kavicsréteg felett igen sok helyütt több, mint ezeréves szemétdombok állanak, melyek miatt a budai vízmű építésekor a partot jórészben el kellett távolítani, mert 1—2 m. vastagságban rohadásban levő szerves anyagból állott. Ott van továbbá az u. n. határárok, mely az újlaki magaslatok és Ó-Buda egy részének lecsapolására szolgál és a vízmű-teleptől éjszakra torkol a partra. Valamivel feljebb pedig az egész terület posványosság. Mindenesetre legártalmasabb azonban, hogy a part mentén lakott városrészek és csatornázott utcák vannak és lesznek, melyekből hogy fertőztetett viz nagy mennyiségben ne tóduljon a talajba, megakadályozni nem lehet.

Figyelemmel tehát az említett körülményekre és azon általános tapasztalatra, hogy a természetes szűrők időről-időre kevésbé kielégítően teljesítik feladatukat, mig nem azt idővel teljesen is megtagadják: részünkről a budai vízmű vizét már a qualitàs miatt nem vehetjük azon célra combinatióba, hogy általa a balparti városrész szükséglete is hosszú időre fedeztessék.

De ha eltekintenénk is a viz qualitàsától, tévedés volna azt hinni, hogy a budai vízművet annyira ki lehet bővíteni, hogy az egész főváros vizellátását véglegesen magára vehesse.

Először is maga az alap tarthatatlan, melyen a budai vízmű szolgáltatási képessége számíttatik.

Említettük, hogy csak azon számítás megbizható, mely a viz lehető minimumából indul ki; következőleg nem a legmagasabb, sőt nem is a közép, hanem a lehető legalacsonyabb Duna-vizállást kell venni. E mellett 24 órai $2\frac{5}{8}$ méternyi átszűrődési sebességet feltételezve, a jelenleg 220 m. hosszú gyűlcső folyóméterenkint és naponkint csak $12\frac{5}{8}$ köbméter vizet adhat.

Továbbá a kibővítés sem eszközölhető olyan mérvben, mint azt Nászai hiszi. Az annak idejében megtett talajfúrások és vegyelemzésekből kitűnt ugyanis, hogy a

teleptől nem nagy távolságban éjszakra is, délre is már egészségtelen vizek vannak, melyeket nem lévén szabad a gyűlcsőbe bebocsátani, természetes, hogy azok egyszerűsmind határt szabnak annak, meddig mehetünk a gyűlcső meghosszabbításával. Hogy pedig a gyűlcső ezen határig, de sőt a javasolt mértékben meghosszabbítva sem adhatná a szükségelt mennyiséget, ennek igazolására hivatkozunk arra, hogy mindkét parton összesen már 1.350 folyóméter gyűlcsővel birunk s ezekből mégsem vagyunk képesek a szükségletnek több, mint 60%-át fedezni. A gyűlcsővek mostani hosszából, a belőlük nyert vízmennyiségből és a szükséglet mérvéből igen egyszerűen ki lehet számítani, hogy a tényleg alkalmazásban levő erőltetett szivattyúzás mellett is már ez időszertint körülbelül 2.250 fm. gyűlcsőre volna szükségünk, ilyen arányban pedig — eltekintve a szükséglet folytonos, itt-ott rohamos növekedésétől — a mostani 220 m. gyűlcsövet — mint mondtuk — nem lehet meghosszabbítani, még akkor sem, ha készek volnánk azon abnormis kiadásokra, melyeket ama körülmény szükségképen okozna, hogy a gyűlcső meghosszabbítása az ottan még szabályozatlan Duna medrébe esnék.

Hasonlóképp vagyunk a szivattyú-teleppel is, mely oly szűk, hogy sem újabb géperő felvételére, sem további kiterjesztésre egyáltalán nem alkalmas. Miután pedig a jelenlegi 3 gép a szükségletnek csak mintegy harmadát képes kiemelni, ebből önként következik, hogy valamely más ponton új vízmű-telep létesítése volna szükséges.

Látható ezekből, hogy az előttünk lebegő cél a budai vízmű kibővítésével egy irányban sem volna elérhető, mert a mi a javaslatnak azon toldalékát illeti, hogy a kísérlet sikertelensége esetében az óbudai nagyszigetről is lehetne vizet szerezni, ez már új vízmű létesítését jelenti, melyet egy reménytelen kísérlettel összekötni legkevésbé tanácsos akkor, midőn máris oly régen és súlyosan érezzük a jó és elegendő víz hiányát.

A további részletekről, melyek a javaslat ellen szólanak, a fentiek után alig lehet szükséges említést tenni; nem mulaszthatjuk el azonban véleményünket kifejezni arra nézve, hogy a budai vízművet — ha a vízkiszolgáltatás kizárólag a jobbparti városrészre szoríttatik — időközi mérsékelt kibővitésekkel képesítettnek tartjuk arra, hogy a budai részek szükségletét 25—30 évig fedezze, mire további javaslatunknál tekintettel is leszünk.

IV. A káposztás-megyeri tervezet.

Wein János vízműigazgató e terve szerint a víz természetes szűrőkön nyeretnék a Dunából; a vízmű-telep Káposztás-Megyer határában építtetnék, mintegy 14 kilométernyire a főváros központjától (Deák Ferencz-tér) és 21 kilométernyire a kőbányai medenczétől; a gyűlcső naponkint 120.000 köbméter viz nyérése céljából már kezdetben 4.800 folyóméternyire építtetnék ki, úgy, hogy felerészben éjszakra, másik felerészben pedig délre essék a szivattyú-teleptől, mely felé a gyűlcső mindkét szár-

nya, jelesen az éjszaki $\frac{1}{4000}$, a déli $\frac{1}{1500}$ eséssel birna. Számításba van véve, hogy a gyűlcső később mindkét végén meghosszabbitható lesz. A víz két nyomcsőben vezetnék a balparti városrészbe, melynek csőhálózata egyuttal nagyobb nyomcsőekkel kiegészítendő, a fő- és mellékcsővek pedig a víznyomás fokozása czéljából nagyobb méretűekkel kicserélendőek volnának.

Fő vonásaiban ez azon tervezet, melyet a főváros kivitelre elfogadott.

A természetes szűrők első és főfeltétele, hogy a gyűlcsőbe összegyűlő víz a felülről jövő fertőzés ellen tökéletesen biztosítva legyen. Biztosítva lesz-e Káposztás-Megyeren? Vizsgáljuk meg e kérdést a helyi körülmények számbavételével.

Az előterjesztett tervből látható, hogy azon ponttól, hol a szivattyú-telep elhelyezendő volna, alig 2 kilométernyi távolságra Duna-Keszi községe fekszik. A falu hossza a dunaparttal párhuzamosan mérve 1.100 f. méter; 4.000 főnyi lakossága 42.5 hektár (körülbelül 73 hold) területen helyezkedik el. Közvetlenül a dunaparthoz csatlakozó terület — csekély emelkedést leszámítva — nagyjából lapos és a Duna áradási területét képezi. E terület keleti szélén az éjszakkelet felé fekvő magaslatokról lejtő forrás- és talajvizek több helyen felszínre jutnak és posványságot képeznek, melyek a tervezett gyűlcső vonalától átlag csak 900 méterre fekszenek. Továbbá a tervezett szivattyú-teleptől 700 méternyire és a gyűlcső vonalától alig 100 méternyire egy téglavető agyaggödre, az egész vonal mentén pedig még más, kiaknázás alatt álló agyaggödrök is vannak, melyekben a talaj- és folyóvíz összegyűlvén, az időjárás és a folyam vizállásához képest kisebb-nagyobb mértékben ide-oda mozogva, fertőzött tócsákat képez. Ezekhez járul, hogy a terület egyik része rendes művelés alatt áll, másik része legelő, a posványságokat ruha- és állatmosásra használják és ez utóbbiak nyáron különösen a falu csűrhéjének képezik állandó tartózkodási helyét.

Hacsak a terület ezen egyszerű leírását vesszük, nem lehet kétséges, hogy Káposztás-Megyeren azon talajvizek, melyek a szándékba vett gyűlcső vizének minőségére határozó befolyást gyakorolnak, nagymérvű fertőzésnek vannak kitéve s annál több és alaposabb aggodalomra adnak okot, mert a gyűlcsőig teendő rövid utjokban nem homokon, hanem tufa-ágyon folyván, kellőleg meg nem tisztulhatnak, mire nézve tekintetbe veendő még az is, hogy a föld termőrétegének felső részében különben is nagy bakteria-tartalom emberek és állatok ott tartózkodása következtében rendkívül nagy mérveket vesz fel.*

Ugyancsak a fertőzésre vonatkozólag Sir Francis Bolton azt mondja:** »Itt a földművelés teljes megszüntetése volna szükséges, mivel a folytonos szivattyúzás által lejobb szállított alvizek árjával együtt kétségtelenül fertőztetett felvizek is közvetlenül a gyűlcsőbe jutnának.« Továbbá: »A (l. a fúrlyukak helyrajzát) V. X. V. W. Z. A₃ S₃-val jelölt

* Hüeppe, dr. Koch, Miguel, Berner és mások kimutatták, hogy a humus-homokos talajban 3 méter mélységben egy köbcentiméter földben 3 millió és 6 méter mélységben még mindig másfél millió bakteria-csoport (colomen) van; lakott területen pedig, vagy ennek közelében, 3 méter mélységben 45 millió és 5 méter mélységben még mindig 5 millió bakteria-csoport található.

** L. tárgyalási iratok III. füzet 275. és 277. lapját.

fürlyukak közelében egy posványos tó van, melyből a víz útját találja a talajba és így a folyó felé, ennél fogva a tervezett gyűlcső vonalán keresztül is. Nézetem szerint ez igen nagy mérvbeni fertőztetés tényezőjének tekinthető.«

Ugyanezen véleményben van dr. Szabó József is, mint ez a tárgyalási iratokból kitűnik.

Azt hisszük ezek után, hogy a káposztás-megyeri dunapart — minden egyébtől eltekintve — már a víz bekövetkezhető fertőzése miatt, gyűlcső elhelyezésére egyáltalán nem alkalmas, annál kevésbé, mert Sir F. Bolton véleménye szerint is, valahányszor a Duna vize három méternél magasabban áll, a víz a gyűlcsőbe csak az e felett levő, alig pár láb vastagságú természetes kavicsrétegen át nyomulna, és ez semmiesetre sem tekinthető jó szűrésnek.*

Kimutatván a fentiekben, hogy Káposztás-Megyeren a körülmények épen nem kedveznek egy, a természetes szűrők rendszerére építendő vízműnek, pedig fel kell tenni, hogy a tervező a található legjobb helyet hozta javaslatba, melynek kedvéért érdemesnek hitte a főváros határán még túl is menni, önként felmerül a kérdés, miért ragaszkodunk oly szívósan a természetes szűrés rendszeréhez, mely mellett oly óriási nehézséggel jár, sőt csaknem lehetetlen a vizet a fertőzés ellen biztosítani; mely a dolog természetéhez képest a folyó vizállásának szeszélyétől teszi függővé a nyerhető víz mennyiségét; mely minél jobban felel meg feladatának eleinte, a szűrőréteg eldugulása és hozzáférhetlensége miatt annál hamarabb veszti el vízszállító képességét s annál hamarabb hoz bennünket a nálunk máris eléggé ismeretes kalamitások elé?

És felmerül egyidejűleg ama másik kérdés, miért idegenkedünk a mesterséges homok-szűrőágyak behozatalától, melyekről dr. Koch, dr. Frankland és mások tapasztalásból mondják, hogy a fertőzött vizeket egyedül képesek kellőképpen megtisztítani; melyekről legmakacsabb ellenzőik kénytelenek elismerni, hogy a terjedelmükhöz képest számított vízmennyiséget külső körülményektől merőben függetlenül, matematikai pontossággal és minden időben valóban is rendelkezésünkre adják; melyek hozzáférhetők lévén, megengedik, hogy fővárosunk vizellátásánál a tudomány és tapasztalat még csak a jövőben elérendő vívmányait is legott, nehézség és újabb pénzáldozatok nélkül alkalmazzuk?!

Hogy e kérdésekre a feleletet is megtaláljuk, szemügyre kell venni a szűrés processusát, melyre vonatkozólag Thiem A., kitűnő vízvezetési szakférfiú, a természetes szűrők rendszerén alapuló bécsi Ferdinand vízműnél és Toulouse** s Lyon városok vízműveinél tapasztalt kedvezőtlen eredményekről szólva, szószerint nagyon találóan ezeket mondja:

»Diese Misserfolge sind jetzt nach den gemachten Erfahrungen leicht erklärlich. Erfahrungsgemäss erfolgt die Filtration nur im Sande, dessen Körner eine gewisse

* L. tárgyalási iratok III. füzet 274. lapját.

** Wein többi között Toulouse vízművét is kitűnő például szokta felhozni.

Grösse nicht überschreiten; die künstlichen Filter zeigen nun, dass die Verschlammung sich höchstens, je nach Beschaffenheit des Sandes, 2—3 cmeter in die filtrierende Schichte hinein erstreckt. Von da an hört die Wirkung des Filters insofern auf, als er kein Wasser mehr durchlässt.

Ganz dieselbe Erscheinung zeigt sich nun bei der natürlichen Filtration. Ist die filtrierende Schichte zwischen gröberen, nicht filtrierenden Kiesschichten eingebettet, so kommt an ihr, genau wie beim künstlichen Process, das schlammige Wasser mit einer geringen Geschwindigkeit und zwar nahezu senkrecht auf die Filtrirfläche an, lagert den Schlamm daselbst ab, und die Verschlammung des Filters und seine darauf folgende Undurchlässigkeit tritt ein.

Es gibt nur zwei Fälle, entweder die Filtration erfolgt, und dann ist mit obiger Annahme die Verstopfung unausbleiblich, oder die Verstopfung tritt nicht ein, und dann gibt es keine filtrierenden Schichten, also auch keine Filtration.«

Kézzel fogható tehát, hogy a szűrés a vízben levő iszap és egyéb tisztátalanság visszatartásában áll, mire csak a homokréteg képes, mely a mesterséges szűrőknél hogy jelen van, azt tudjuk; de hogy a természetes szűrés esetében előforduló gyűlcsőnek minden pontjába csak homokrétegen által nyomul-e a víz, ezt biztossággal nem tudhatjuk, sőt a tapasztalat arra tanít bennünket, hogy a gyűlcsőbe a felületről is jöhet víz, még pedig szüretlenül s egyáltalán, ha a kavicsréteg eleinte valóban szűrt, később épen ennek következtében nem szűrhet, illetőleg a vizet át nem bocsáthatja. Ezen állapotnak a természetes szűrőknél mulhatalanul be kell következni és ezt ma már senki kétségbe nem vonhatja. Bekövetkezik természetszerűleg a mesterséges szűrőknél is, de ezeknek ép az a jellemző sajátosságuk, hogy tisztíthatók és időnkint tisztítandók is és míg a mesterséges szűrők időnkint megtisztítva, céljuknak örök időkre megfelelnek, addig a természetes szűrők a betömődés után a szolgálatot — kizárva a javítás lehetőségét — teljességgel megtagadják és ezzel a várost vízinségbe és azon veszedelembe sodorják, hogy az egészség követelményeinek egyáltalán meg nem felelő vízzel kénytelen élni. A folyóból ugyanis, melynek vízbőségére a vízellátás alapítva volt, a gyűlcsőbe többé víz nem nyomulhat; vagy ha be is nyomul, ez aránylag felette csekély mennyiségben történik olykép, hogy a víz az eldugult szűrőrétegben egyes ereket mos ki, melyeken át szűrés nélkül jut a gyűlcsőbe.

A szűrőréteg betömődése esetében természetesen erőltetve folytatott szivattyúzás továbbá a talajvizet vonja a gyűlcsőbe, mely esetleg fertőzve van és kellő szűrőréteg hiányában meg nem tisztulhat. A vízmű tehát a szűrők bedugulása után nemcsak elégtelen, de nagyon egészségtelen, esetleg pedig fertőzött vizet szolgáltat. Mindez nem elmélet, hanem tapasztalati tény, mely bebizonyult saját vízművünkél a pesti oldalon és mindenütt, a hol természetes szűrőket használtak.

A ragaszkodás a természetes szűrők rendszeréhez ezeknél fogva teljesen érthetetlen; de talán megfeythető volna azon esetben, ha mindazt, mit a mesterséges szűrőről mondtunk és tudunk, még csak elmélet volna, melyet mi akarnánk először gyakorlatilag megkísérteni. De hiszen mi e tekintetben már idestova ajtóbetevők leszünk, mert eltekintve a várpalota mesterséges szűrőkkel épített vízművétől, melynek

vize, daczára annak, hogy azt a Dunának már legtisztátalanabb pontjáról meríti, dr. Tidy és Balló vizsgálata alatt egyéb vízvezeteki vizeinknél nemcsak jobbnak, hanem absolute is kitünő ivóviznek bizonyult, a nagyobb városoknak már egész csoportja természetes szűrők rendszeréről a mesterséges szűrők rendszerére tért át, nevezetesen Hamburg, Berlin, Magdeburg, Zürich stb., mások pedig, mint Frankfurt s több kisebb város, a tárgyalásokat e részben folyamatba tették, mert az utóbbiak is, jóllehet már nem növekednek, azt tapasztalták, hogy egyrészt a természetes szűrők vízszállítási képessége fokozatosan csökken, hogy másrészt a talaj csekély mélységéből erőltetett szivattyúzással nagyobb mennyiségben kiemelt víz egészségi szempontból még akkor is rossz, ha a szivattyúzás előtt jónak találtatott.

Nagyobb vízműveknél a természetes szűrőket újabban már csak előszűrők gyanánt használják és a víz további tisztítását a mesterséges szűrőkre bizzák. Példa erre Varsó városa, hol ifj. Lindley tervezte és építi a vízművet.

Spanyolország nagyobb városainak többsége természetes forrásvízzel van ellátva, mely egyes esetekben igen messziről vezettetik a fogyasztókhoz. Mint tudva van, a cholera ezen országban 1886. folyamán rendkívül nagy mértékben lépett fel. Kutatták okait és a vizsgálat, melyben német, olasz és francia szakértők vettek részt, kiderítette, hogy a víz meg volt fertőzve és nagyon kedvezett a járvány elterjedésének. A tapasztalatok folytán, melyet az említett alkalommal szereztek, Spanyolországban is megindult a mozgalom a homokszűrők behozatala iránt.

Nem hagyhatjuk említés nélkül Angolországot sem, mely nincs vesztegzárral elszigetelve és a járványos betegségektől mégis feltünően megkimélve maradt és daczára a kedvezőtlen éghajlatnak s a nagy szegényosztálynak, az évi átlagos halálozás aránylag mégis igen kedvező. Ennek okát — egyebek között — mindenestre abban is kell keresni, hogy az angolok a vízellátás körül szerfelett óvatosan járnak el. A természetben talált vizet csak akkor használják fel mesterséges szűrés nélkül, ha nemcsak a legnagyobb tisztasági fokkal bír, de egyuttal a levezetés alatt is a fertőzés ellen tökéletesen biztosítható.

A talaj-, folyó-, tó- és völgyzárgátokkal gyűjtött vizet minden körülmények között mesterséges szűrésnek vetik alá, még akkor is, ha természetes szűrőkön át emeltetik ki a talajból.

Ha Budapesten eddigelé elég szerencsések voltunk abban, hogy járványok jelentékenyebb mértékben nem léptek fel, ezt véleményünk szerint tulajdoníthatjuk annak, hogy azok a Duna mentén feljebb fekvő helyeket sem támadták meg, mert különben a mikroorganizmusok a Duna vizével hozzánk is eljutván, a szerencsétlenséget el nem kerülhattük volna. Más városokat a catastropha kényszerített a mesterséges szűrők alkalmazására; mi azon helyzetben vagyunk, hogy ugyanezt még a catastropha előtt tehetjük, ha okulunk mások példáján és saját tapasztalatunkon, melyeket különösen a mostani pesti vízműnél szereztünk.

Részünkről mindezeknél fogva annyival is inkább ellene vagyunk annak, hogy az új vízmű a természetes szűrők rendszerén építtessék, mert nincs eset arra, hogy a mesterséges szűrőket használó városokban járványos betegségek nagyobb arányban

léptek volna fel s nincs eset arra, hogy az ily helyeken netán mégis járványszerűen fellépett betegségek oka a víz lett volna, ellenkezőleg csak a mesterségesen szűrt viznek köszönheték, hogy járványoktól körülvéve, ezek pusztítását maguktól elhárítaniok sikerült.

Áttérünk most a vízmennyiség számítására, melyet a tervezet végrehajtása esetében addig is remélhetnénk, míg a szűrők betömődése bekövetkezik.

A tervező úgy számít, hogy a budai gyűlcsatorna, ha víztükre egy m.-rel van mélyebben a Duna víztükrénél, folyóméterenkint és 24 óránkint 50 köbméter vizet ad; a káposztásmegyeri gyűlcsatorna tehát folyóméterenkint és 24 óránkint biztosan fog adni legalább 25 köbmétert, mert a körülmények azonosak.

E számítás azonban meg nem állhat, két okból.

1. Eltekintve attól, hogy a budai vízmű csak néhány év óta van működésben, tehát már ezért sem képezhet biztos számítási alapot, — Nászai javaslatának tárgyalásánál kimutattuk, hogy mostani szolgáltatási képessége nem normalis — mert gyűlcsatornájából a víz jelenleg a megengedhető szűrési sebességnek körülbelül ötszörösével emeltetik ki. És itt nem szabad feledni, hogy mai vízműveinknél a szükség kényszere alatt nem annyira jó, mint inkább elegendő vízre törekszünk.

2. A körülmények is nagyon különbözők. A gyűlcső Budán 5·10 m.-rel fekszik a szempont alatt, Káposztás-Megyeren pedig csak 1 m.-rel jönne a szempont alá. Bizonyára óriási különbség!

E tarthatatlan számítás helyett, mint 1884-ben, most is azt mondjuk s a dolog természetéből is következik, hogy a gyűlcsatorna annyi vizet ad, a mennyit a szűrőfelület beléjuttat; s hogy azt helyesen számithassuk, tisztába kell jönnünk nem azzal, van-e valami hasonlóság a káposztásmegyeri és budai kavicsréteg között, hanem azon tényezőkkel, melyektől a gyűlcsatorna vízmennyisége valóban függ és ezek a következők:

1. a szűrőfelület magassága;
2. szűrési sebesség;
3. a gyűlcső hosszúsága.

Mindezek közelebbi meghatározást igényelnek.

A mi a szűrőfelületet illeti, képzeljünk egy függőleges síkot azon vonalon keresztül, hol a folyó vize a partot érinti. Ezen síknak azon része, mely a folyó víztükre és a gyűlcső feneke között terül el, képezi a szűrőfelületet, melynek csak magasságát szükséges számításunkhoz ismerni. Meghatározza e magasságot a folyam mindenkori vízállása.

A szűrési sebességgel a vízmű ügyében meghallgatott szakértők — Sir Francis Boltont kivéve — egyáltalában nem foglalkoztak, pedig ez azon tényező, melytől nem kisebb érdekünk, mint a víz minősége függ. Mert miért oly jók a mélységből felszínre jövő forrásvizek? Ennek egyszerű oka az, hogy a légköri csapadékokból származó víz a föld rétegein keresztül igen lassan, csupán önsúlyától ösztönözve teszi meg a hosszú és kerülő utat, míg a földalatti medenczébe jut, honnan aztán physikailag alkalmas helyen forrás alakjában napfényre jó. Kitetszik ebből, hogy a szűrési

sebesség nem akármilyen lehet, hanem annak korlátai, szabályai vannak, melyeket a szakértők ma már ugyszólván törvénynek tekintenek.

E szerint a mesterséges szűrőknél, ha a víz másodszori szűrés nélkül használtatik fel, az egész világon legkedvezőbb körülmények között legfeljebb 3 m. szűrési sebességet engednek, mely mellett t. i. a szűrőfelület minden □-méterre 24 óránként 3 köbméter vizet szolgáltat. Tekintetbe véve már most, hogy a főváros által elfogadott terv értelmében természetes szűrőkön nyerendő víz nem fogna további tisztításnak alávetettni, a szűrési sebességnek a legkedvezőbb körülmények között sem volna szabad 2 méternél nagyobbak lennie. De kedvezőbb számítás okából vegyük 2.5 m.-nek.

Hátra van még szólni a gyűlcső hosszúságáról, mely elvontan véve attól függ, mennyi vízre van szükségünk s mindig ahhoz képest állapittatik meg, hogy a szűrési sebesség és a szűrőfelület mérvének megfelelőleg egy folyóméter gyűlcső mennyi vizet ad?

Meghatározván az egyes tényezőket, a vízmennyiségre vonatkozólag felállított tételünket képletbe foglalva s e végből a vízmennyiséget M , a folyó víztükre és a gyűlcső magassági különbözetét (a szűrőréteg magasságát h , a szűrési sebességet s , végre a gyűlcső hosszát l betűvel jelölve, mondhatjuk

$$M = h \cdot s \cdot l.$$

Mielőtt e képzelt mennyiségek helyébe a megfelelő való mennyiségeket állítanók, meg kell még a h értékét állapítani, a mi természetesen a Duna mindenkori vizállásától függ. Mi kénytelenek vagyunk e számításnál a legkisebb vizállást venni, mert célunk nem a nyerhető maximalis, hanem a minimalis vízmennyiséget meg tudni, az eredmény csak úgy lévén megnyugtató, ha a vízmennyiség akkor is, midőn a minimumra száll le, még mindig fedezi a szükséglet maximumát (l. Sir Francis Bolton véleményét). A legkisebb vizállás + 0.10 m. (1884. január 30-án); mivel pedig a gyűlcső 1 m.-rel jön a sempont alá, $h = 1.10$.

Ezekhez képest

$$M = 1.10 \times 2.50 \times 4.800,$$

vagyis a tervezett 4.800 f. m. gyűlcső minimumban naponként csak 13.200 köbméter vizet adhat, nem pedig, mint a tervező számítja, 120.000 köbmétert.

Vízszükségletünk néhány év múlva 60.000 köbméter lesz; mihez képest a gyűlcsőnek $(l \frac{60.000}{= 1.10 \times 2.50})$ 21.818 folyó méternyire kellene kiépítettnie.

A partról jövő forrásvizek ezen számításnál figyelmen kívül hagyattak, mivel nyomás nélkül érnek a folyó áradási területére, mely a mindenkori folyóvizállás nyomása alatt áll; e források tehát a képletbeli h . mennyiséget nem változtatják. E helyett figyelembe kell azonban venni a gyakorlati tényezőt (Erfahrungs-Coëfficient), mert jóllehet igaz, hogy a folyó felé álló szűrőfelület az, melyen át a víz a mindenkori vizállástól függő nyomás alatt a gyűlcsatornába nyomul, mégis bizonyos, hogy a gyűlcsatornába hátsó oldalán is hatol be víz, habár csekélyebb mennyiségben. Az eddigi észlelések a gyakorlati tényező értékét 1.20—1.60-ra teszik.

Mi 1.50-ben vesszük fel és az elméleti képlet a gyakorlati valósághoz alkalmazkodva ez esetben így hangzik:

$M = h. s. l. 1.50$, illetőleg

$M = 1.10 \times 2.50 \times 4.800 \times 1.50$; vagy ismét 60.000 köbméter vizszükségletet véve fel, $l = \frac{60.000}{1.10 \times 2.50 \times 1.50} = 14.545$, vagyis a tapasztalási tényezővel is számot vetve, 60.000 köbméter víznyerés céljából még mindig 14.5 kilométer gyűlcső mutatkozik szükségesnek.

De talán azt lehetne mondani, hogy hiszen a Duna vizállása ritkán s akkor is csak télen apad le 0-ra. Eltekintve attól, hogy vízművek építésénél okvetlenül a legrosszabb eshetőségekkel kell számot vetni, a lánczid-hivatalnál megtekinthető naponkinti feljegyzések mutatják, hogy a vizállás nemcsak télen, hanem az év minden szakában nem ritkán közeledik a 0-hoz; így pl. 1882. márczius 1-én volt 1.08 méter, 1881. augusztus 11-én volt 1.63 méter és ezen vizállás hosszabb ideig tartott. Ha tehát el is hagyjuk a legkedvezőtlenebb vizállást és a gyakrabban s az év minden szakában beállhatót vesszük, a képletbeli h . még mindig nem tehető többre, mint legfeljebb 2.10 méterre, mely esetben 60.000 köbméter víz nyerhetésére a gyűlcsövet szintén nem volna szabad 7.200 méternél rövidebbre építeni.

Tervező a vízmennyiség számításánál a folyó- és a szívó-akna víztükör-különbségét veszi egyik alapul; de a víztükör-különbség csak annyiban jöhet figyelembe, a mennyiben általa szabályozzuk a szűrési sebességet, hogy ez 2.5 méternél nagyobb ne legyen.

E megjegyzés után tovább megyünk számításunkban és azt mondjuk, hogy minimumban 60.000 köbméter vizet 7.200 méteres gyűlcsőből sem nyerhetünk, mert e számítás csak azon esetben állhatna meg, ha a gyűlcső minden folyó métere egyenlő vízmennyiséget adna, a mi tényleg másként van.

A tervezet ismertetésénél említettük, hogy a gyűlcsatorna két szárnya eséssel bír a közepén elhelyezendő szivattyú-telep felé. Ezen esés az éjszakra fekvő szárnyban $\frac{1}{4000}$; viszont a folyó is természetes eséssel bír és ez átlag $\frac{1}{15000}$. Összevetve e két rendbeli esést, kitűnik, hogy a gyűlcsatorna éjszaki szárnya, a szivattyúteleptől 2.250 méter távolságra a helybeli szemponton fog feküdni. Ennélfogva mindazon időben, midőn a Duna vizállása alacsony, a gyűlcsatornának az említett távolságon túl fekvő része csak igen csekély szűrőfelülettel bírna, vagy épen üresen állana. Még rosszabbul vagyunk a gyűlcsatorna déli szárnyával, mely a szivattyúteleptől kezdve $\frac{1}{1500}$ lejtőben emelkedik, a Duna pedig esik, következőleg a gyűlcsatorna még közelebb jut a szempontra és helyezkedik a szempont fölé.

Látható ezekből, hogy a gyűlcsatorna kilátásba vett meghosszabbítása már műszaki okoknál fogva teljesen céltalan. Ezekén felül azonban figyelembe jön még az is, hogy a gyűlcsatorna éjszak felé magából a természetes lecsapolással bíró faluból* eredhető fertőzés, dél felé pedig az enyvgyárból eredhető fertőzés miatt nem nyerhet kiterjesztést.

* Dunakesz közelében mélyített furlyukakból vett víz elemzése hiányzik; de a falu mellett levő egyik kúvize után ítélve, már felette gyanus.

Mindezeket gondosan fontolóra véve, a káposztás-megyeri partnak esetleg kisebb veszélylyel felhasználható részét 4.000 méternél nagyobbak nem vehetjük; 4.000 f. méter gyűlcső pedig minimumban még akkor sem adhat több, mint 40.000 köbméter vizet, ha a szűrés 3·6 méternyi sebességgel eszközöltetnék.

A mi a tervezet költségvetését illeti, ezt újból átvizsgáltuk s nincs okunk, hogy azon 10³² millió forintot, melyet 1884. évi jelentésünkben * indokolva kiszámítottunk, ma lejjebb szállítsuk; sőt tekintve, hogy pl. a kapcsolatos kisajátítások (téglaevető, lakházak stb.) ma mindenestre nagyobb összeget nyelnének el, a terv kivitele valószínűleg 11·5 millióba is belekerülne.

Végül még csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy a viznek nagyobb nyomás alatt leendő kiszolgáltatása a szándékba vett módon el nem érhető, mert a nyomás nagysága nem a csövek méreteitől, hanem a csőhálózatra ható vízoszlop magasságától függ és azt a csövek csak annyiban befolyásolják, hogy a létező nyomás maximális vízfogyasztásnál lassabban száll le a nagyobb méretű csöveknél, mint a kisebb méretűeknél.

Lechner Lajos főmérnök és középítési igazgató javaslatára vonatkozólag szorítkozunk annak constatalására, hogy az Wein tervezetétől csak a következőkben különbözik:

1. a szivattyú-telep a gyűlcsőnek nem közepére, hanem alsó végére helyezendő;
2. a gyűlcső csak 3.000 méter hosszúságban építendő ki;
3. ennek megfelelően a szivattyú-telep is csak napi 60.000 köbméter víz szállítására rendezendő be.

Mindaz, a mit Wein tervezetére mondhatunk, e javaslatra még inkább vonatkozik, mert — mint látható — ez még szűkebb határok között mozog.

A javaslat indokolásában a középítési igazgató, előrebozsátva, hogy a Duna vizét mesterséges szűrőkön is jól meg lehet szűrni, azon fontos érvet is felhozza, hogy a mennyiben a természetes szűrőkkel nem boldogulnánk, Káposztás-Megyeren is építhetünk szűrőket. E kijelentésének kétségen felül az az értelme, hogy megtörténhetik, mikép czélunkat, mely tudvalevőleg végleges vízmű létesítésére irányul, Wein tervezetével el nem érjük. Ennek megfelelően az építendő vízmű hasznavehetőségét is csak 25 évre veszi. Miután behozottuk, hogy ez nemesak lehetőség, hanem kész bizonyosság, a felhozott indokra nem hallgathatjuk el megjegyzésünket, hogy a mennyiben néhány év múlva különben is kényszerítve leszünk a mesterséges szűrők rendszerét életbeléptetni, miért ne tegyük ezt már ma és e helyett miért kössük magunkat egy czéltalan kísérlettel Káposztás-Megyerhez, mikor eltekintve a távolság és ez által okozandó többköltségtől, saját határunkban sokkal megfelelőbb helyünk van a mesterséges szűrők építésére? Mert bizonyos, hogy ha csupán arról van szó, hova helyezzük a mesterséges szűrőket, Káposztás-Megyer senkinek eszébe se jutna!

* L. a tárgyalási iratok, I. füzet, 127. lapját.

A felmerült különböző javaslatok elbírálása után kötelességünk számot adni arról is, miként vélünk mi a főváros végleges vizellátásáról leghelyesebben gondoskodni?

Ha Európa és Amerika nagyobb városainak e részben követett eljárását szemügyre vesszük, azt fogjuk látni, hogy előbb mindenütt a természetben készen található, tisztításra nem szoruló vizekhez nyúltak, különös előszeretettel tanusítván azok iránt, melyeket tulajdonképeni forrásvizek nevezete alatt ismerünk. Csak a hol ezek nem állottak rendelkezésre, vagy már elégteleneknek bizonyultak, tértek át a talaj-, folyó- és tóvizekre.

Az első osztályzatba tartozó vizek tisztítását maga a természet végzi, a lehető legtökéletesebben; minélfogva azok a minőség szempontjából a legjobban ajánlhatók, feltéve, hogy a szükségletet mennyiségben is fedezik. És részünkről az ilyen vizekhez még akkor is ragaszkodnánk, ha azt tudnók, hogy szükségletünket csak 25—60 évig képesek kielégíteni és az időközben keletkezendő új városrészekről majdan másként kellene gondoskodni.

De a természet e tekintetben nem volt irányunkban elég bőkezű és e jelentésünk során rámutatván arra, hogy gyors fejlődésben levő városok vizellátását általában nem lehet bizalommal a forrásvizekre alapítani, a göd-szödi és tatóvárosi források tárgyalásánál azt is kellő világításba helyeztük, mikép a forrásvizek iránt tett konkrét javaslatok megnyugvással szintén nem fogadhatók el.

A vizet ennélfogva szükségképen máshol kell keresnünk és legtermészetesebben találjuk azt a kiapadhatlan Dunában, annyival inkább, mert kétségen felül van helyezve, hogy a Duna vizét az egészség minden követelményének tökéletesen megfelelővé lehet tenni s legfeljebb az képezheti kérdés tárgyát, melyik módon történjék a tisztítás?

Csak a természetes és mesterséges szűrők között lehet választás, a mit nálunk kelletén túl a költségek kérdésével hoztak kapcsolatba.

Nem lehet vitatni, hogy a mesterséges szűrők rendszere drágább, de esakis azon egyetlen értelemben, hogy pl. a vízmű Káposztás-Megyeren tetemesebb előállítási költséget igényelne mesterséges szűrőkkel, mint természetes szűrőkkel. De a cél nem az, hogy olcsó, hanem jó vízművet építsünk; másrészt az alábbiakból ki fog tűnni, hogy viszonylag a mesterséges szűrők nagyon sokkal olcsóbbak.

A természetes szűrők nagyon kényesek és a Duna partját ezen célra nem mindenütt lehet felhasználni. Ez az oka, hogy már a vízműigazgató is a káposztás-megyeri partot szemelte ki. De kimutattuk, hogy ez is teljesen alkalmatlan. Feljebb, északra a hegyek mentén — nem szenved kétséget — találhatnánk még alkalmas helyet gyűlesatorna számára, ha már mindenesetre természetes szűrőjü vízművet óhajtánánk, de a költség a nagy távolság miatt óriási volna, a nélkül, hogy a rendszer hátrányain, melyek a használhatóság korlátolt időtartamában ez esetben is nyilatkoznának, segíthetnénk.

Erős meggyőződésünk ezeknél fogva, hogy a végleges vízmű ügyét csak a mesterséges szűrők rendszerének elfogadásával sikerülhet

minden érdeket kielégítően, helyesen megoldani és hogy ezt még tüzetesebben indokoljuk, első sorban constatáljuk azt, a mi iránt nincs, nem lehet kétség és a mit mindenki megenged, hogy t. i. a mesterséges homokágyakon szűrt dunavíz kifogástalan* és ezen úton — míg a Dunában víz van — mindig tetszésszerűen vizmennyiséget nyerhetünk; továbbá vizsgálni fogjuk az összes ellenvetéseket, melyeket hazai szakértőink a mesterséges szűrők ellen felhoznak és melyek a következők:

1. a szűrőágyak a vízben tartalmazott élő organismusok gyűlhelyei és így infectio eszközévé lesznek;

2. a víz hőfoka mesterséges szűrés esetén magasabb, mint természetes szűrés esetében;

3. a befektetési és üzemi költségek nagyobbak a mesterséges szűrőknél, mint a természetes szűrőknél.

A mi az infectióra való ellenvetést illeti, ez szakművekben sehol sem található; de ha csupán csak az mondatnék, hogy a mikroorganismusok a szűrőágyakban visszatartatnak és ott összegyűlnek, erre mi magunk válaszolnók, hogy tökéletesen igaz s a dolog természetéhez képest nem is lehet másként, mert a homokszűrőknek az a rendeltetésük, hogy a vízben levő organismusokat visszatartsák; sőt ha ezen képességgel nem bírnának, a víz tisztítására nem is volnának alkalmazhatók. Minél nagyobb tehát a homokszűrőnek ezen capillaris visszatartó ereje, annál jobb az általa szűrt víz és a homokszűrőnek egész értéke ezen capillaris visszatartó erejében rejlik. De tévedés ebből azt következtetni, hogy a homokszűrők ez által infectio eszközévé válnak, a mit azon egyes tudósaink állítanak, kiknek még nem volt alkalmuk a homokszűrők műszaki tulajdonságaival és kezelésével közelebbről megismerkedni. Egész ellenkezőleg az a tény, hogy a homokszűrők visszatartván a veszélyes organismusokat, ekkép hathatósan meggátolják, hogy azok az emberi szervezetbe jussanak.

Az organismusoknak a szűrőágyakról való továbbterjesztése egyáltalán csak úgy képzelhető, ha a szűrőágyak nagy hanyagsággal vagy tudatlansággal kezeltetvén, kellő időben nem tisztíttatnának, vagy ha a szűrés a megszabottnál jóval nagyobb gyorsasággal eszközöltetnék; mindez azonban jól berendezett és szakértelemmel kezelt vízműnél elő nem fordulhat.

A második ellenvetésre, mely szerint a mesterségesen szűrt víz hőfoka magasabb volna, mint a más módon nyert víz hőfoka, mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a budapesti természetes szűrőkből nyert víz hőfoka, melyet példának hoznak fel, nem szolgálhat az összehasonlítás alapjául, mert azt eddig tudvalevőleg mindig csak a szivattyú-telepen mérték meg, nem pedig azon pontokon, hol a víz fogyasztás alá kerül. A királyi palotai vízmű vizének hőfoka sem argumentum, mert az út, melyet a víz a föld alatt tesz, nagyon rövid, ezen felül pedig — mint említettük — a víz hosszabb ideig marad a tartányban

* L. Sir Francis Bolton véleményét és Dr. Tidy vegyelemzését, melynek alapján e szakértők a várpalotai vízmű mesterségesen szűrt dunavizét kitűnőnek nyilvánították.

A hőfokot illetőleg figyelembe veendő első sorban a víz ama physikai tulajdonsága, melynél fogva a hőt sokkal gyorsabban veszti, mint felveszi. A magasabb hőfok tehát a földalatti úton gyorsan elvész, míg az alacsony hőfok ugyanazon úton csak kevéssel emelkedik.

Ezeket szem előtt tartva, könnyű átlátni azon tapasztalati tény igazságát, hogy a melegebb évszakban (és csak erről lehet szó), a víz — csak némileg is hosszabb földalatti úton vezetve, mindig azon hőfokkal ér a fogyasztóhoz, melyet útközt a földben vesz fel;* és ez a föld átlagos hőfoka; különbség csak akkor van, ha az eredeti hőfok túlságosan magas, vagy túlságosan alacsony volt, ez pedig a mi esetünkben nem forog fenn. A mi a megkívántató hosszabb földalatti utat illeti, azt hisszük, e részben épenséggel nincs mit aggódni, ha figyelembe vesszük, hogy a víz a szivattyú-teleptől nem közvetlenül, hanem a medenczén át vezetettnek be a házakba, melyet a műszaki osztály a Gellérthegyre tervez.

Az említett tapasztalati ténynél fogva világos tehát, hogy vízvezetéki vizünk azon hőfokára, melylyel azt fogyasztás alá bocsátjuk, absolute nem lehet befolyással, vajjon a szűrést természetes úton, vagy mesterségesen végezzük. Nagyobb megnyugtatósul felemlithetjük egyébiránt, hogy mesterséges szűrőket nemcsak Dél-Franciaországban és Spanyolországban, hanem a legmelegebb éghajlat alatt is használnak, pl. Indiában, Braziliában, Közép-Amerikában stb., hol természetesen mindenütt a föld átlagos hőfokával élvezik a vízvezetéki vizet, mely ott sem melegebb, mint nálunk nyáron.

A mesterséges szűrők ellenzőinek utolsó kifogásuk a költségekre vonatkozik. A két rendszert egészen elvontan véve és feltételezve a viszonyok teljes azonosságát, igaz, hogy a vízmű mesterséges szűrőkkel berendezve többbe kerül, mint természetes szűrőkkel. De mikor a lakosság legdrágább java, az egészség érdekében akarunk valami jót teremteni, ennél a költség semmi esetre döntő szerepet nem játszhatik. Első feladatunk a lehető legjobbat létesíteni, természetes, hogy a lehető legolcsóbban is, de ez utóbbi mégis csak másodrangú kérdés. Ez lévén felfogásunk, miután meg vagyunk győződve, hogy fővárosunk számára csakis mesterséges szűrőkkel lehet jó és valóban végleges vízművet építeni, ezt még akkor is melegen pártolnók, ha a másik rendszer végeredményében is olcsóbb volna.

Az összehasonlítás azonban még a költségek tekintetében is a mesterséges szűrők javára billenti a mérleget; mert a mesterséges szűrők egyszer megépítve, ugyszólván örökre használhatók, míg a természetes szűrők hasznavehetősége csak egy bizonyos, aránylag rövid időre van korlátozva, melynek elteltével más helyen elkerülhetlenül újabb vízművet kell építeni. És ezen érvelést alig gyöngítheti a természetes szűrők hiveinek reménykedése, hogy míg a hasznavehetőség tart, addig a vállalat pénzügyileg magát már kifizette. Mert feltéve ezen legkedvezőbb esetet, mely egyéb-

* Latham B., híres vízműmérnök 1879-ben Sheffielden tartott előadásában ezeket mondja: »A víz hőfoka, melylyel a fogyasztóhoz ér, teljesen különbözik attól, melylyel a víznyerés helyén birt. E tekintetben a víznyerés módja (folyó, mély kút, forrás, mesterséges szűrő stb.) teljesen közömbös« »A víz azon hőfokkal ér a fogyasztóhoz, melyet útközt a földben vesz fel, azaz a föld átlagos hőfokával.« L. Grahn E. Ueber Wassertemperaturen bei städtischen Versorgungen.

iránt nem oly bizonyosan következik be, mint talán némelyek hiszik — még akkor is tény, hogy a természetes szűrőknél a költségek megtérülése után egy teljesen új vízmű építéséről és ehhez szükséges beruházásról kell gondoskodnunk; míg a mesterséges szűrőkre fordított beruházás — ugyanazon jövedelmezőség mellett — állagában soha el nem pusztul.

Módunkban van a dolog ezen oldalát gyakorlatilag is megvizsgálni.

A főváros 1886. évi zárszámadása szerint a vízművekbe befektetett összeg kerekében 6,478.000 frt, ehhez jön az 1887. év folyamán tett beruházás 125.000 frt. Számítsuk hozzá a most tervezett káposztásmegyeri vízműnek 8,000.000 frtban előirányzott, de helyes számítás szerint 11,400.000 frtra menő költségeit és kitűnik, hogy — a mennyiben Káposztás-Megyeren a vízmű tényleg kiépítették — vízművekre 18,000.000 frt lenne elköltsve. Oly összeg, mely tekintve a lakosság számát és a szükségelt vízmennyiséget, túlságosan nagynak mondható.

Ha ezek helyett a főváros számára már az első alkalommal az ó-budai nagy szigeten mesterséges szűrőkkel épült volna a vízmű, e rendbeli kiadásaink maig nem rugnának többre, mint összesen és legfeljebb 14,000.000 frtra, most az ekként kiépített vízművet aránylagosan csak ki kellene terjeszteni és egyrészt a múltban nem szenvedtünk volna szükségét, másrészt ez ellen a jövőre nézve is biztosítva volnánk, a mit a káposztásmegyeri tervezettel el nem érünk.

Azt mondják továbbá, hogy a mesterséges szűrőknek nemcsak első kiépítése, hanem üzeme is drágább, mert a vizet kétszer emelni, a szűrőket pedig folyton tisztítani kell, mely költségek a természetes szűrőknél egyáltalán nem fordulnak elő.

A mi a kétszeri emelést illeti, természetes szűrőknél a víz legkisebb vizállásnál 0-ról egyszerre az egész magasságra emeltetik; mesterséges szűrőknél e helyett 0-ról előbb csak + 8 méterre emeltetik, honnan a szűrőkön át + 5 méterre süllyed és innen emeltetik az egész magasságra. A különbség tehát 3 m., mely még az első légkörnyomás magasságában fekszik. Naponkint 60.000 köbméter vízszükségletet véve, a különbség egy év alatt kitesz munkában 85 IP (lóerő), köszénben 4.650 méter-mázsát és pénzben 2.885 frtot.

Ennél mindenestre jelentékenyebb a tisztítással járó költség, melyet 1884. évi jelentésünkben* tüzetesen kimutattunk. E szerint naponkinti 60.000 köbméter víznek tisztítása évenként 15.330 frtot, naponkinti 120.000 köbméter pedig 30.660 frtot igényel. Hangsúlyozván, hogy a tisztítási költségeket a berlini vízmű eddig legmagasabb egységárai alapján számítottuk, melyek 1879. évről vannak véve, ehhez megjegyezni kívánjuk, hogy a tisztítási költség, mióta a folyóvíz nem ülepedő medenczén, hanem — mint mi tervezzük — előszűrőkön át vezetetik a homokagyakra, már Berlinben is tetemesen lejjebb szállott. Megjegyezzük továbbá, hogy a tisztítás tekintetében újabb és újabb módokat találnak fel, melyek a tisztítás műveletét időről időre olcsóbbá teszik. Ennek daczára jelenlegi költségvetésünkben megtartottuk a berlini 1879. évi legrágább árakat.

* L. tárgyalási iratok I. füzet 145. lapján a 6-ik tételt.

Összevéve már most a víz kétszeri emelésével s tisztításával járó költségeket, ezek ellenében utalunk a káposztásmegyeri tervezet ama mindenesetre sokkal nagyobb többköltségére, melyet a vízműnek a várostól való 11 kilométernyi távolsága a befektetendő nagyobb tőke kamatai alakjában, de meg a kezelési költségekben is okvetlenül előidézne. Erre nézve még lesz alkalmunk költségvetési adatok alapján további összehasonlítást tenni.

Az eddigiekben kimutatván, hogy a mesterséges szűrők rendszere ellen hygieniai és pénzügyi szempontból felhozni szokott ellenvetések helyükét meg nem állják, részletes javaslatunkat a végleges vízműre nézve következőkben van szerencsénk előterjeszteni:

Az ó-budai Dunaág a jégtörőtől az ó-budai szeszgyárig, körülbelül 1800 méter hosszúságban, előszűrő-ágyának lenne berendezendő. E végből a jégtörőnél és ettől lefelé 1.800 méternyire egy-egy fenékgát (Grundwehr) helyeztetnék el, melyeknek koronája egy méterrel fekszik a szempont alatt. A szóban levő folyóágnak így elhatárolt részéből a kavicsréteg a szemponttól számított 2,5 méter mélységig kiszedatvén, agyagból készült, 30—40 centiméter átmérőjű, lyuggatott drainage-csövek rakatnának le. A sürűbben fektetett csőhálózatra kavics, e fölé pedig homok helyeztetnék, mely szűrőágyazat a fenékgátak koronájáig, tehát minus 1 méternyire érne fel. A csőhálózat főágai egy, a part mentén (a partvonal és szempontvonal közt) elhelyezendő összefoglaló csővel köttetnének össze, mely utóbbira több helyen szivó aknák álltatnának és ezekből szivattyúztatnék a víz.

A drainage-hálózat mintegy 120.000 □-méter területtel bir, melyből 24 óránkint 3 méteres szűrősebességgel 360.000 köbméter szűrt víz nyerhető.

Nagy előnye e drainage-ágyazatnak, hogy felette folyván el a Duna vize, a felső szűrő réteget szüntelenül megújítja; az alsóbb réteget pedig a szándékba vett lassú szűrés mellett a szükséghez képest felülről mindig akadály nélkül fel lehet turkálni és megritkitani. Továbbá a víz az ágyazat felett szüntelen folyásban, mozgásban van és hűvös marad; mi által elkerüljük mindazt, a mi ülepedő medenczék alkalmazása esetében a növényi és állati életnek kedvez.

Az ó-budai Dunaágnak előszűrőre való átalakítása, valamint az összekötő gyülcső fektetése nehézségbe nem ütközik, mivel a folyam ezen ága ideiglenesen elzáratván, az egész művelet nyugodtan álló vízben eszközölhető, elkerülésével a nagy költségnek, melyet eddigi gyülcsoveink fektetésénél a szivattyúzás okozott.

Miután még megemlitenők, hogy az ó-budai Dunaág a partról jöhető fertőzésnek nincs kitéve, külön is kiemeljük, hogy mivel az előszűrő ágyazat vizét felülről, nem pedig oldalvást nyeri, a Duna vizállásától teljesen független és míg a Duna vizállása 0 alul nem apad, a számított vízmennyiséget minden körülmények között biztosan adni fogja, sőt e mennyiséget igen könnyen meg is lehetne kétszerezni, mert 500.000 köbméter nyerhetésére csak 4 méternyi szűrési sebesség kívántatik, a mi előszűrésnél a legkisebb aggodalom nélkül megengedhető.

A part mentén fektetendő összefoglaló csőből külön nyerhető vízmennyiséget

e számításnál egészen figyelmen kívül hagytuk, mert e cső körül a szűrőréteg épügy, mint a természetes szűrőknél, idővel betömődik, innen tehát nem fog állandóan vizet kaphatni.

A fentebb leírt előszűrőn nyerendő viz a homokszűrő-ágyakon további tisztításnak lesz alávetve s mivel már az előszűrés után legalább oly tiszta lesz, mint mostani vizünk, annak további tisztítása a homokszűrőket aránylag csak kis mértékben fogja igénybe venni; miért is a mesterséges szűrőágyak tisztítása és homokrétegük megújítása csak nagyobb időközökben fog szükségessé válni, tartalékul tehát a rendnél sokkal kisebb szűrőágyazat is elégséges. Mindezek folytán pedig jelentékeny megtakarítást érhetünk el úgy az építési, mint az állandó kezelési költségekben.

A szivattyú-telepet és a szűrőágyakat az ó-budai nagy szigetre tervezzük, mely célból a szigetnek éjszaki része, körülbelül 82 hektár (1 hektár = 2780⁴ □-öl) területtel kisajátítandó lesz. A gép és kazánház számára 2⁵ hektár terület van kijelölve és ezen elégséges hely van 3.000 lóerejű gépezet és a szükséges kazánok felállítására. A gépház-telephez csatlakozva a szűrőágyak találnak elhelyezést; területük, beleértve a köztük elvonuló utakat is, 32 hektár. A kisajátítandó terület déli határa mentén 2 hektár lakház és egyéb melléképületek számára van fentartva.

És ezzel a tulajdonképeni vízműnek leírását — főbb vonásokban — befejeztük volna. De mielőtt a kapcsolatos további teendőkről szólnánk, előre kell bocsanunk, hogy a tervezésnél mindig az lebegett szemünk előtt, hogy nem csupán a balparti városrészeiről kell gondoskodni, hanem szükséges egyúttal Buda számára is provideálni; és tudva azt, hogy a budai vízműnek természetes szűrői vannak, ezt bővebben indokolni itt már alig lehet szükséges. Hozzáteszszük azonban, hogy — a mennyiben a budai vízmű használata kizárólag a jobbparti városrészeire szoríttatik — ez esetben mi azt mérsékelt időközi kibővitésekkel, melyekről költségvetésünkben gondoskodtunk is, 25—30 évig használhatónak tartjuk. Így lesz-e valóban, ez a jövő titka. De ez tervzetünk mellett tisztán pénzügyi kérdéssé válik.

A terv ugyanis, melynek leírását adtuk, 360.000 köbméter viz nyerését biztosítja, ha az első szűrést 3 méteres, a másodikat 2 méteres sebességgel eszközöljük; 360.000 köbméter viz pedig — fejenként 150 litert számítva — 2⁵ millió lakos szükségletének felel meg és mindkét szűrés némi gyorsítása mellett 3 millió lakost is bizton elláthatunk. De ez nem azt jelenti, hogy vízművünket már most a fenti vízmennyiség szállítására rendezzük be; ellenkezőleg, tervzetünk egyik főelőnye éppen abban áll, hogy e szerint csupán a jelenleges szükségéről kell gondoskodnunk és e mellett biztosítjuk magunkat úgy a legközelebbi, mint a legtávolabbi jövőre nézve is, mely messzemenő gondoskodás nem igényel tőlünk más áldozatot, mint a mibe a kisajátítandó terület megszerzése kerül.

Valamint tehát a terület megszerzésén felül már a balparti városrész számára is csak a tényleg fenforgó szükség mérvéig teszünk befektetést, mert módunkban van a szükség növekedését a szűrőágyak és ezek által a vízmennyiség szaporításával nyomról-nyomra követni: ép úgy, ha Budát ma ki is hagyjuk a számításból, azt vízművünknek bármely perczen ellátási körébe vonhatjuk. Ha tehát feltevésünkben,

hogy a budai vízmű 25—30 évig még megteszi a szolgálatot, csatlakoznánk, ennek mindössze az lesz a következése, hogy nem 30 év múlva, hanem valamikor előbb kell megtenni a beruházást arra, hogy Buda is az új vízműből nyerje vizét.

Visszatérve a vízmű építésével kapcsolatos további teendőkre, jelezzük, hogy a szivattyú-telepből a nyomcsövek egy, a telep alsó végén építendő és közlekedésre is használandó hidon vezetnének Ó-Budán át a III. ker. lelkész-utcaig, hol a mostani nyomcsővel egyesülnének. Innen kezdve e létező nyomcsövön kívül egy, esetleg még kettő volna a várhegy éjszaknyugoti sarka körül a Szent-Gellérthegyre vezetendő, hova + 100 méter magasságban a főmedenczét tervezzük, mely egyelőre 20.000 köbméter viz befogadására szolgáljon, de úgy építtessék, hogy 35.000 köbméter viz számára fokozatosan kibővíthető legyen.

E magasnyomású medencze vize egyfelől a 95 méteren alul fekvő jobbparti területet látná el, másfelől a vámháznál építendő hidon a főváros balparti oldalára vezetnének.

A hidra fektetendő nyomcsövek a Kálvin-téren fognak találkozni a meglevőkkel.

A balparti csőhálózat megfelelő kiegészítés mellett a sugáralak helyett a keringési rendszerre lenne átalakítandó, hogy a víznek meglegyen a szükséges folytonos mozgása.

Ezen elrendezés szerint tehát az egész balpart, valamint a jobbpart lakott részei és a szomszédos magaslatok egyenletes és elegendő nyomás alatt vezetett vízzel lesznek ellátva és pedig nem a nyomcsövekből, hanem a medenczéből kiágazó külön elosztási csövekből.

Végre még csak a vámházi hid építésére kívánjuk megjegyezni, hogy e hid köztudomás szerint általános közlekedési okokból legkésőbb pár év múlva amugy is létesítendő volna. Tervezetünk nem okvetlenül kívánja, hogy a hid épen a vámháznál építtessék, de az általunk javasolt vízműre nézve is előnyösebb volna, ha ott épülne. A víz átvezetésére továbbá hid nem is elkerülhetetlenül szükséges. Történhetik ezen átvezetés a folyam alatt elhelyezendő alagútban is, de ezért a sokkal célszerűbb hidépítést alig volna érdemes elejteni. Az alagút ugyanis, melynek legmélyebb pontja legalább 13⁶⁵ méterre jőnne a szempont alá, oly tágasra lenne építendő, hogy benne 4 db. 1000 mm. cső úgy legyen elhelyezhető, hogy azokhoz minden oldalról kényelmesen hozzá lehessen férni, minélfogva a hozzá tartozó két beszálló aknával és egyéb építményekkel együtt legkevesebb egy millió frtba kerülne. Továbbá az alagúti berendezésnek az a nagy hátránya van, hogy ha megsérül, vagy benne csőtörés fordul elő, az alagút vízzel telnék meg, a javítási munkák nagy nehézséggel járnának s igen költségesek volnának, sőt már rendes csőtisztítás alkalmával is géperővel kellene a vizet a mélységből kiemelni. A főcsövek fektetésénél sem volna általa jelentékenyebb megtakarítás elérhető és mindezek mellett tekintetbe veendő különösen az, hogy az alagút összes költségei a vízmű terhére esnének és nem jövedelmezne, ellenben a hid költségei csak részben háríthatók a vízműre, közszükségletnek felel meg és jövedelmezne is. Önként értetik, hogy a mennyiben a víz átvezetése hidon történék, az oly

szerkezettel lesz építendő, hogy az ó-budai szigeten szerezhető összes vízmennyiség rajta átszállítható legyen. Ez pedig 600.000 köbméter, mely mennyiség 4 millió lakosnak felel meg.

Hátra van még a tervezetünk szerint építendő vízmű költségeinek kimutatása.

A főváros balparti részének lakossága jelenleg 360.000; naponként és fejenként 150 litert számítva, melybe a gyári és utcái szükséglet, valamint a csőhálózatban beálló vízvesztés már be van tudva, a naponkénti maximalis szükséglet $\frac{360.000 \times 150}{1000}$
 = 54.000 m³.

Ezen vízmennyiség első szűrésére 2,5—3 méteres sebességet véve, csak körülbelül 20.000 □-méter előszűrőre volna szükség; de célszerű az előszűrőt már ezuttal oly terjedelemben kiépíteni, hogy 30 évre elégséges legyen; ez okból az előszűrőfelületet 34.000 □-méterrel kívánjuk számítani.

A kimutatott 54.000 köbméter víz másodszori szűrésére 2 méteres sebességgel véve, szükséges

$$\frac{54.000}{2} = 27.000 \text{ □-méter szűrő ágyfelület}$$

$$\frac{27.000 \times 15}{100} = 4.050 \text{ □-méter } 15\% \text{ tartalékfelület}$$

összesen 31.050 □-méter szűrő felület.

A számított vízmennyiség emelésére szükséges 1.150 IP (lóerő) géperő.

Ezek alapján az első előállítási költség a következő:

1. Az ó-budai nagysziget felső részének kisajátítása, 82 hektár,	
à 2.000 frt	164.000 frt.
2. A Szent-Gellérthegyen építendő magasnyomású medence számára terület, átlag	24.000 »
3. Előszűrő-ágyazat 34.000 □-méter, à 15 frt	410.000 »
4. Szűrő-ágyazat építése, a mellékelt részletes költségvetés (l. a 62. lapon) szerint 31.050 □-méter, à 44 frt 27 kr.	1,374.583 »
5. Gép- és kazánház, átlag	210.000 »
6. Gőzgép, kazán, szivattyú-géppel 1150 IP, à 500 frt	575.000 »
7. Kisebb építmények, átlag	150.000 »
8. Magasnyomású medence 20.000 m ³ tartalommal	250.000 »
9. Csőfektetés a vízműtelep, magasnyomású medence és hid között (a vízműigazgató egységáraival számítva) összesen	1,658.000 »
10. Hidépítési járulék, átlag	500.000 »
11. Művezetőség és előre nem látottakra	300.000 »
	Összesen . . . 5,593.983 frt.

Az új vízmű elkészülte idejétől kezdve 5—5 évenként a lakosok számával növekedő szükséglet arányában lesz kibővitendő és pedig a szűrőágyak minden 5-ik évben, a gépezet pedig minden 10-ik évben szaporítandók, úgy, mint ez a jelentésünk

mellékletét képező táblázatban van feltüntetve (l. a 63. lapon). A számítás 30 évre szól, mely idő alatt Buda még a saját vízművéből láttatnék el. A táblázatban Buda részére 500.000 firt van felvéve, mely a vízmű mérsékelt kibővítésére és a gépezet szaporítására 30 évig valószínűleg elégséges lesz. A harmincz év elteltével a jobbparti városrész is az új vízműből lenne ellátva.

Végre megemlítjük, hogy az új vízmű a költségvetésben megjelölt terjedelemben három év alatt teljesen kiépíthető.

Összehasonlítva a főváros által elfogadott tervet a saját tervezetünkkel, a következő különbségekre utalunk:

I. Műszaki szempontból. A főváros tervezete nem változtat semmit azon nagy hiányon, hogy a balparton a víznek nincs elég nyomása és a jobbparton sem ér fel oly magasra, hogy a magasabb helyek minden időben biztosan elláthatók volnának. A balparton e baj még fokozódni fogna annak következtében, hogy a telep messze esnék a várostól és a medenczétől, mely ugy is már távol fekszik a város zömétől. A nyomeső — mint eddig — útközt mindenütt egyszersmind elosztási csőnek használtatnék, ugy, hogy a víz nagyobb tömege nem is jutna a medenczéig. A hiányzó nyomáselérése céljából magasnyomású medencze vagy viztorony beiktatása a mondottaknál fogva a főváros tervezeténél sem volna elkerülhető. De magasnyomású medencze számára a balparti oldalon a várostól is, a teleptől is csak igen nagy távolságra — a főthi, mogyoródi vagy csömöri magaslatokon — lenne alkalmas hely, melyről a hozzávezetendő csővezet nagy költsége miatt le kellvén mondani, a medencze mégis a Duna jobbpartján volna építendő s tehát a víz a Dunán kétszer átvezetendő. Ha pedig viztorony építtetnék, vagy a tartányt kellene a toronynyal egy magasságba állítani, vagy pedig a vizet szivattyútelep berendezésével a tartányból a torony magasságáig újra emelni.

A tervezetünkbe felvett Gellért-hegyi magasnyomású medencze által az említett bajok gyökeresen orvosoltatnának, mert e medencze segélyével a vizet a balparton jóval a legmagasabb ház fölé, a budai oldalon pedig + 95 m. magasságig hajthatjuk.

Káposztás-Megyeren a felhasználható partvonal nem elég hosszú arra, hogy a természetes szűrővel oda építendő vízmű szükségletünket csak hosszabb ideig is minden körülmények között biztosíthatná. E mellett majdnem kivétel nélkül találkoznak a nézetek abban, hogy a természetes szűrőket valamikor abba hagyni és a mesterséges szűrőkhöz folyamodni eszünk kénytelenek. Meggyőződésünk szerint bizton bekövetkezendő ezen esetre nézve figyelembe ajánljuk, hogy Káposztás-Megyer nem eléggé alkalmas a mesterséges szűrők építésére, mert előszűrő számára hely nincsen. Ettől eltekintve, ha Káposztás-Megyerre teszszük a vízművet, a mellett, hogy a szűrésre mégis költeni fogunk, még a nagy távolság által okozott költségeket sem fogjuk megszüntethetni. Állanak pedig ezen költségek nemcsak abban, hogy felesleges 11 kilométer távolságban nyomcsöveket fektetünk, de állanak abban is, hogy a hosszú úton nagy a nyomás- és a vízvesztés, melyet pénzbe kerülő gőzerővel kell pótolni; ehhez jön később a vészendőbe menő viz szűrés költsége.

Az ó-budai nagy szigeten tervezetünk értelmében berendezendő vízműből 3 millió lakost kétszer szűrt vízzel minden körülmények között biztosan elláthatunk, a nélkül, hogy nagyobb beruházást kellene tennünk, mint a mennyit a mindenkori szükséglet épen megkíván. Természetes szűrőkkel — kétségtelenül megbizhatlanságuk miatt — már a főváros is 120.000 köbméter naponkinti vízmennyiség szállítására szándékozik a vízművet berendezni, noha napi szükségletünk ma 60.000 köbméterre sem rug. Továbbá míg a természetes szűrők hozzáférhetlenségük miatt egyáltalán nem javíthatók, addig a vizszűrés tekintetében elérendő javításokat a mesterséges szűrőknél mindig alkalmazhatjuk; egyuttal megtennök az első lépést a víz kiszolgáltatásának egy pontban való egyesítésére (Centrale und einheitliche Wasserleitung), míg a jelen rendszer fentartása esetében a művek továbbra is szanaszét feküdnének, maga a víz pedig hely és idő szerint is mindig változó minőségű maradna.

II. Egészségügyi szempontból azok is, kik a természetesen, de csak egyszer szűrt vizet jónak tartják, kénytelenek megengedni, hogy az ugyanigy nyert, de másodszor a homokágyakon is megszűrt viz okvetlenül még sokkal jobb.

III. A mi a költségeket illeti, ismételjük, ezek csak másodsorban jöhetnek tekintetbe, mikor vízmű építéséről van szó. Nem az a jobb, a melyik olcsóbb, sőt nem is az az olcsóbb, melynek első előállítási költsége kisebb, hanem a melyik tovább tart és jobban megfelel a célnak. A főváros tervezetének kivitele már a tervező számítása szerint több, mint 7.5 millióba, a mienk csak 5.6 millióba kerülne. De a költségeket ezen az alapon helyesen összehasonlítani nem lehet. E célra egy bizonyos időtartamot kell felvenni, melyet mi 30 évre teszünk. Ezen idő alatt kerülne a vizellátás:

I, A főváros tervezete szerint:

a költségvetésben kimutatott 7,519.996 frtba és az alábbi összegekbe, u. m.:

1. magas nyomású medence vagy viztorony átlag	350.000 frt,
2. nyomcsövek fektetése a kőbányai medenczéig (Wein egység- áraival)	2,474.660 »
3. gépezet többköltsége	872.500 »
összesen	<u>11,217.156 frt.</u>

Indokolás:

Ad 1. A magas nyomású medenczére 100.000 frttal többet számítunk, mint saját tervezetünknel, mert említettük, hogy medence vagy viztorony a balparton sokkal nagyobb, talán kétszer annyi költséget is okoz, mint a Gellért-hegyre tervezett medence.

Ad 2. Kellő nyomás elérése végett a nyomcsöveket a medenczéig mindenesetre le kell fektetni, mert a nyomást másképp pótolni nem lehet.

Ad 3. A gépezet az eredeti költségvetésben csak 400.000 frttal van számítva, a mi csak 800 IP-nak felel meg, holott már az első évben 1.150 IP-ra van szükség, ha a mű a város közelében van; ha pedig 11 kilométernyire fekszik, a szükséglet 1.260 IP. De 30 év alatt a gépezetet szaporítani is kell, mert ezen időszak vége felé naponként 100.000 köbméter viz szállítandó, a mi a kőbányai medenczéig 2.545 IP-t igényel. A gépezet ezekhez képest 30 év alatt 1,272.500 frt, következésképp az előirányzott 400.000 frt-hoz az általunk felvett 872.500 frtot okvetlenül hozzá kell adni.

Ugyancsak 30 év alatt kerülne a vizellátás:

II. A műszaki osztály tervezete szerint:

az ezen jelentésünkhöz mellékelt kimutatás értelmében 7,564.144 frtba, tehát $3\frac{3}{4}$ millióval kevesebbe, mint a főváros tervezete szerint.

E számításnál feltételezzük, hogy 30 év múlva úgy az egyik, mint a másik tervezet szerint építendő mű használható állapotban lesz. De — mint már bővebben kimutattuk — a természetes szűrő tapasztalás szerint bizonyos idő múlva bedugul, hasznavehetlenné lesz és erre 30 év esetleg sok is. Ha tehát — figyelemmel a középítési igazgató véleményére is — felteszszük, hogy 30 év múlva Káposztás-Megyeren mesterséges szűrőket kell építeni, ez esetre a főváros tervezetének 11,217.156 frtnyi költségei még a következő összegekkel fognak szaporodni:

1. Előszűrők	227.770 frt.
2. Szűrő ágyak	1,141.591 »
Együtt	<u>12,586.517 frt.</u>

Eddig a jobbpárti városrészt a költségek számításánál egészen figyelmen kívül hagytuk. De bizonyos, hogy 30 év alatt Budára is kell egy bizonyos összeget költeni, legkedvezőbb esetben pedig 30 év múlva ellátásáról újonnan gondoskodni.

Ezt is tekintetbe véve, a költségek így alakulnak:

I. A főváros tervezeténél:

1. Az első befektetésül kimutatott	11,217.156 frt.
2. A budai vízmű időközi bővítése	500.000 »
3. Előszűrők és szűrő ágyak Pest számára	1,369.361 »
4. Ugyanez Buda számára	803.399 »
5. Gépezet és telepnagyobbítás vagy áthelyezés átlag	300.000 »
6. Csővezetékek átlag	600.000 »
Összesen	<u>14,789.917 frt.</u>

II. A műszaki osztály tervezeténél:

1. Többször hivatkozott kimutatásunk szerint Pestre vonatkozólag	7,564.144	frt.
2. Budára vonatkozólag	1,447.399	»
Összesen	<u>9,011.543</u>	frt.

A mesterséges szűrőknél szereplő tisztítási költségekkel külön is foglalkozni kívánunk és ismételten megjegyezzük, hogy a berlini legdrágább vízműnél 1879-ig tapasztalt legmagasabb tisztítási költséget vettük számításunk alapjául, noha azon véleményben vagyunk, hogy a tervezetünkbe felvett igen jó előszűrő mellett a tisztítás legalább 40%-kal olcsóbban lesz eszközölhető.

A tisztítási költség 30 év alatt az említett maximumban 495.760 frtra rúg.

Szembe állítva ezen összeget azon egészen hasonló természetű költséggel, melyet a vízműnek Káposztás-Megyerre építése okozna, a következő eredményt kapjuk:

A nyomás-vesztés, melyet géperővel pótolni kell, 11 kilométer távolságnál 7 m., mely naponként 54.000 köbméter viz szállításánál mindennap 11 frt, egy év alatt tehát 4.015 frtot és 30 év alatt összesen

$$\frac{4015 + 7435}{2} \times 30 = 171.750 \text{ frt}$$

költséget okoz. Ugyanennyire tehető a gőzerő értéke, mely a hosszabb úton beálló nagyobb vízvesztésnek pótlására szükséges. E két tétel együtt már 343.500 frt; de a nagyobb távolság még több más munkát és kiadást is okoz; minélfogva teljes megnyugvással mondhatjuk, hogy az összes tisztítási költség nem nagyobb azon költségnél, melyet a távolság csupán a fenti tételekben okoz, nem vevén figyelembe azon tőke kamatját és törlesztési hányadát, melyet 11 kilométernyi felesleges távolságra két nyomcső fektetése igénybe vesz.

Mindezekből látható, hogy a tervezett káposztásmegyeri vízmű nemcsak megbizhatlan a víz minőségére és mennyiségére nézve, hanem sokkal drágább is, mint egy, az ó-budai nagy szigeten mesterséges szűrőkkel építendő vízmű, mely 2—3 millió lakosnak kétszer szűrt és ennélfogva mindenesetre jobb vízzel ellátására képesíthető, úgy, hogy míg a Duna ki nem apad, vízszükséget nem szenvedhetünk.

És ezekben feladatunknak megfelelően, a kérdést a nagytekintetű Tanács eldöntése alá bocsátjuk.

Kelt Budapesten, 1888. május havában.

Wohlfarth Henrik s. k.,
min. felügyelő.

Vidéky László s. k.,
min. főmérnök.

A boltozott szűrőágyak költségvetése.

T á r g y	Egységár		Összesen	
	frt	kr.	frt	kr.
100 m² szűrőágy felület				
1. 200 ⁰⁰ m ³ földkiemelés a helyszínen való lerakással	—	30	60	—
2. 200 ⁰⁰ m ³ földtöltés a fenti anyagból előállítva	—	25	50	—
3. 100 m ³ betonalapzat 1 mtr. vastag, anyag és munka	9	—	900	—
4. 90 ⁰⁰ m ² portland-vakolat a beton felett, durva és sima vakolat, anyag és munka	2	10	190	26
5. 48 ⁰⁰ m ³ egyenes téglafalazat, jól égetett téglából, vizálló habarccsal, égetett réssel (anyag, munka stb. 0 ⁶³ vastag)	10	50	504	—
6. 66 ⁶⁰ m ² boltfalazat, 0 ¹⁷ vastag, a többi mint fent	3	50	233	10
7. 4 ⁰³ m ³ mellékfalak (0 ³² × 0 ⁶³) mint fent	9	50	38	29
8. 20 darab közepkemény kő 0 ⁶³ × 0 ³² × 0 ³² méretben, elhelyezve	5	—	100	—
9. 437 ⁵ kilo idomitott és lyukasztott vaslemez 5 ^{m/m} vastag) ..	1	20	562	—
10. 180 m ³ kavics és homok a szűrőköz előállítására. A kavics, dunakavics, háromszor mosva, szitálva, a homok kétféle finomságban	3	—	540	—
11. Vasmunkák és csövezet, átlag			300	—
12. Külső munkák, mint keresztfalak, kerítésfalak nagyobb vastagságban stb. átlag			450	—
13. Esetleg czölöpözés, átlag			300	—
14. Előre nem látottakra			200	—
Összesen 100 m ² szűrő ágyazat ..			4427	65
Egy négyszögméter tehát			44	27

Wohlfarth Henrik s. k.,
minist. felügyelő.

Vidéky László s. k.,
minist. főmérnök.

E jelentés fonalán az ügyet műszaki bizottmányunk vette tárgyalás alá. A tanácskozmányairól szóló jegyzőkönyvet a kérdés nagy fontosságánál fogva — az érdemre nem tartozó csekély rész kihagyásával — itt közöljük.

Jegyzőkönyv,

felvétel: a fővárosi közmunkák tanácsa műszaki bizottságának
1888. évi június 11-én tartott üléséről.

Tárgy: a végleges vízmű.

Jelen voltak: br. Podmaniczky Frigyes, alelnök, Luczenbacher Pál, Pucher József, Weber Antal, dr. Póór Imre, Lechner Lajos és br. Liphay Béla, biz. tagok; Rupp Imre, min. tanácsos, Wohlfarth Henrik, min. felügyelő és Vidéky László, min. főmérnök; továbbá az elnökség külön felkérése folytán: Kun Gyula, főv. tanácsnok, mint vízvezeték-ügyi előadó a fővárosnál; végre Garancsy Mihály, min. fogalmazó, mint a bizottság jegyzője.

Elnök megnyitja a tárgyalást és miután az egész tárgyalási anyag a műszaki osztály jelentésével együtt nyomtatásban közöltetett a bizottság tagjaival és ezek hozzájárultak ahhoz, hogy a mi nyomtatásban is megjelent, felolvasottnak vétessék, pótlólag csak a következőket olvastatja fel, u. m.: 1-ször: a fővárosi törvényhatósági bizottság 1887. évi július 20-án tartott közgyűlésének 632. sz. határozatát, mely szerint a végleges vízmű természetes szűrőkkel Wein János, vízmű-igazgató terve szerint a káposztás-megyeri határban volna építendő, úgy hogy már kezdetben napi 120.000 köbméter vizet legyen képes szolgáltatni;

2-ször: felolvastatja a közmunka- és közlekedési minister ur folyó évi február hó 7-én 5.262. sz. a. kelt leiratát, melyben a negyedik híd építése iránt hozzá intézett kérdésekre nyilatkozik.

Ezek felolvasása után

Előadó az elnökség javaslatát a következőkben foglalja össze:

Mindenkinek a véleménye, hogy vízellátásunkról legkívánatosabb volna megfelelő forrásvizek által gondoskodni, de ilyenekkel nem birunk és az e részben felmerült javaslatokban ajánlott forrásvizek részint a mennyiség, részint a minőség szempontjából is nem alkalmasak arra, hogy megnyugvás- és biztossággal vétethessenek alapul. Nem tehetnők ezt a kettős csővezetéki rendszer segítségével sem, mely egyébiránt magában véve sem ajánlatos, mert kétféle víz kiszolgáltatása közegészségi szempontból méltó aggodalmat kelt. Nincs tehát egyéb hátra, mint a természetes vagy mesterséges szűrőkhöz folyamodni. A természetes szűrőknél tapasztalataink szerint a víz fokozatosan kevesbedik és romlik és ha a kis városokat ki is elégít-

hetik, de nagy várost, mely hozzá rohamosan növekedik, időről-időre mindenütt oly szerencsétlenségbe sodornak, minőben mi a pesti oldalon tíz év óta vagyunk. A szűrő-réteg a víz tisztítását végezve, a visszatartott piszok által eltömődik és megszűnik vizet áttereszteni, mint ezt Balló a pesti oldalra vonatkozólag bebizonyította és a mit különben tapasztalunk is. Mesterséges szűrőkkel a dunavizet jól meg lehet szűrni. Mutatja ezt a várak vízvezetéke, mely a vizet tisztítás végett a Dunának legpiszkosabb részéből meríti. Balló e vizet vegyelemzés útján jónak találta s az opalizálásnak rajta nyomát sem észlelte. Dr. Tidy, angol állam-vegyész és Sir Francis Bolton vegyelemzés alapján ugyane vizet kitünőnek nyilvánította. Mindezek azt bizonyítják, hogy a mesterségesen megszárt dunaviz az egészség kövelményeinek teljesen megfelel. Tekintetbe véve e mellett, hogy a mesterséges szűrőkön mindenkor tetszés szerinti vízmennyiséget **produkálhatunk**, sőt ezen felül hatalmunkban van a víz minőségére is a szűrés lassítása által javító befolyást gyakorolni: az elnökség javaslata az: méltóztassék a bizottmány a tanácsnak ajánlani, hogy nem járulván hozzá a főváros határozatához, a végleges vízmű mesterséges szűrőkkel építtessék. A továbbiakat illetőleg, oda járul az elnökség véleménye, hogy miután a vízmű létesítése kétségen kívül igen sürgős, olyszerű intézkedések volnának már most teendők, hogy a mennyiben a mesterséges szűrők rendszere végérvényesen elfogadtatnék: ez esetre kész kiviteli tervünk legyen. Ez által időt takarítnánk meg és ez oly előny, melyért a bizottmány is bizonyára érdemesnek találandja pénzbeli áldozatot hozni. Haszon nélkül ezen áldozat semmi esetre nem maradna. Ezeknél fogva javasolja az elnökség: hogy mesterséges szűrőkkel építendő vízmű tervezésére haladék nélkül nemzetközi pályázat irassék ki, oly feltétel alatt, hogy a telep mindenestre az ó-budai nagy szigetre lesz helyezendő, de az előszűrés módját illetőleg a pályázó a műszaki osztály által ajánlott módozattól esetleg eltérő, más czélszerű módozatot is tervezhet, kizárásával az ülepedő medenczéknek. A pályamunkák díjazásának költségeit a fenforgó viszonyok között természetesen csak a tanács viselheti.

E javaslat felett az eszmecserét

Zsigmondy Vilmos indítja meg; 25 év óta foglalkozik a kérdéssel és meggyőződése az, hogy leghelyesebb volna kettős csővezeteki rendszert meghonosítani. Miután azonban a kettős vezeték nálunk minden forum előtt mellőztetik és a kérdés úgy van feltéve, természetes vagy mesterséges szűrő legyen-e, s tehát csak e között lehet választani: részéről határozottan a természetes szűrők ellen van és ennek indoklására utal a 10 évi szerencsétlenségre, melyet nálunk a természetes szűrők okoztak. Szavazatát ehhez képest a mesterséges szűrőkre adja.

Br. Liphay Béla azzal kezdi, hogy mikor kiküldetett a vegyes bizottságba, laikus létére a küldetést azon reménynyel fogadta, hogy az elbirálandó kérdés felől — mint valami jury-ben — a szakértők fel fogják világosítani és tisztán fog a kérdés titkába bepillantani. E reményében csalatkozott. A szakértők nyilatkozatai egymásnak annyira ellenmondók, hogy lehetetlen azok között eligazodni. Megkísértette ennél fogva önmagának véleményét és meggyőződését alkotni. Visszatért a természethez, megfigyelte annak működését és ezen működés eredményeit és az ekképen szerzett tapasztalatok

útján arról győződött meg, hogy a víz csak a lejtős és sík-területen tisztul jól, de különböző helyen különbözően. Gräfenberg vizei pl. igen jók, de mégsem egyformák. Feltétele a jó szűrésnek, hogy a salak oly helyen rakodjék le, honnan az a természet által ismét eltisztittatik. A szűrő-réteg tehát csak akkor felelhet meg feladatának, ha azt a víz folytonos sodra megtisztítja. Ezen kellékeket pedig Káposztás-Megyeren nem találja.

De nemcsak az a kíváncsi, hogy a víz szűrés által megtisztuljon, hanem hogy ezen megtisztulás egyforma és ehez képest a víz a gyűléső egész hosszában ugyanoly minőségű is legyen. Ha minden 400 lépésre egy-egy kutat állítanánk, már azt találnók, hogy minden egyesnek a vize más és más. Bizonyítják ezt a fúrlyukak, melyeknek vize elemeztetvén, különbözőnek találtatott és ezen nem változtathatunk, mert a réteg, melytől függ, nincs hatalmunkban.

A hol a természetben jó víz van, ott mindenesetre jó a szűrőanyag is, ezt kell utánozni. Az egészség csak tiszta vizet kíván; hogy bizonyos ásványalkatrészek annak kellemességét neveljék, ez nem multhatatlanul szükséges, mint ezt Schweitz glätschereinek vize is mutatja. Ennélfogva reá kell magunkat adni arra, hogy ilyen, vagy legalább ehez hasonló tiszta vizet mesterségesen állítsunk elő.

Utal bennünket e lépésre az a tapasztalat is, hogy a víz, melyet eddig természetes szűrőinkből nyertünk, fokról-fokra rosszabbodik. Vegyük csak a budai vizet, melyről mindenki tudhatja, hogy már keményebb, mint volt. Észrevehető ez a szappannal való mosásnál, de meg a kézmosásnál is.

Egy másik fontos tapasztalat, hogy a természetes szűrők, épen mivel meg nem tisztulhatnak, idővel bedugulnak. Szóló Florencz aknáiban már száraz czipővel járt és ez az eltömődés ma már oly bizonyos, hogy az iránt semmi kétség nem lehet.

Továbbá tudjuk azt, hogy a természetes szűrés után jött a mesterséges, de hogy a mesterséges szűrőkről ismét a természetes szűrőkre tértek volna vissza: erre nincs példa. Mihez képest szólót a mesterséges szűrők iránt a köztapasztalat is megnyugtatta és csak Londonra kíván különösen is hivatkozni, melynek 4 milliót meghaladó lakossága túlnyomó nagy részben mesterségesen szűrt vízzel van ellátva és ott Európa minden nagy városa között legkisebb a halálozás.

Mesterséges szűrőknél kezünkben van nemcsak a víz mennyisége, hanem bizonyos mértékig a víz minősége is, melyre gondos kezelés, lassú szűrés által nagy befolyást gyakorolhatunk és az eredményről minden nap meg is győződhetünk, holott pl. a budai vizet puhábbá tenni már nincs hatalmunkban.

Mindezeknél fogva teljes, benső meggyőződésből a mesterséges szűrők mellett van; de mivel azt még sem óhajtja, hogy a kérdést laikusok meggyőződése döntse el, ezt azokra bizná, a kik tudományosan értenek hozzá. Állittassék össze tehát e két hatóság által kijelölendő szakférfiakból arbitrium és vessük magunkat alá hozandó határozatának. A költségeket illetőleg pedig, miután egyik részről állittatik, hogy a mesterséges szűrők rendszere sokkal többbe jönne, mint az a műszaki osztály költségvetésében foglaltatik, álljanak össze a két hatóság műszaki közegei és a

költségeket együttesen állapítsák meg. — Feltéve azonban, hogy ilyen arbitrium összeállítására nem volna lehetséges: szavazatát határozottan a mesterséges szűrőkre adja.

Elnök meg van győződve, hogy az arbitrium a fenforgó körülmények között lehetetlenség, s az ügy oly fontos, hogy véletlen esélyeknek kitenni nem tanácsos. A saját elvi álláspontját legalább semmi szín alatt fel nem adhatja, mert a Káposztás-Megyerre tervezett vízművel 30 évre ne is gondoljunk. Experimentum volna s 12—13 év múlva ismét ott volnánk, a hol ma vagyunk. Lelkiismeretével az ilyen experimentum egyáltalán össze nem fér.

Ybl Miklós a várpalota mesterséges szűrőjű vízvezetékére hivatkozik, mely — mikor a várkert-építkezések befejezése után a használatnak átadott, nagyon jó vizet szolgáltatott, noha a vizet tisztítás végett onnan veszi a Dunából, hol az nagyon piszkos. Szóló annak idejében ezt a vizet használta és teljesen meg volt elégedve. Most a pesti vízre van utalva és az orvos e víz használatától igen gyakran eltiltja, vagy csak felforralás és ismétli lehűtés után engedni meg. Tapasztalatainál fogva tehát a mesterséges szűrő mellett van.

Luczenbacher Pál, mint laikus, szintén a mesterséges szűrőket tartja körülményeink között sana ratiónek és ezért a műszaki osztály javaslatát egész terjedelmében elfogadja. Különbéféle okokból s figyelemmel esetleges hadjáratra is, óhajtja azonban, hogy a vízmű a városhoz minél közelebb legyen.

Pucher József a fenforgó kérdésben szintén laikusnak tekinti magát, de figyelemmel kísérte a szakértők véleményét és tanulmányozta a műszaki osztály jelentését. Arról meg van győződve, hogy természetes szűrőkkel nincs végleges vízvezeték, melynek az a feladata, hogy mindig egyenlő jó és elég vizet adjon. Hogy mindig elég vizünk legyen, ez szóló meggyőződése szerint is csak a mesterséges szűrőkkel érhető el. De az ezeken nyerendő víz minőségére nézve még nincsen egészen tisztában és e részben utal a szakértők ellenmondására. Wein pl. azt állítja, hogy Zürichben előbb mesterséges szűrők voltak és azok okozták a typhus-epidemiát, melynek következtében most természetes szűrőket rendeztek be. Wein továbbá azt mondja, hogy London vize nem jó és hogy ott vizet nem isznak. Páris nagy része mesterségesen szűrt vízzel van ellátva és erről szóló közvetlen tapasztalásból tudja, hogy ihatatlan. Berlin mesterséges szűrőket épített, 40 millió frankot költött vízre és az mégis rossz, soha sem tiszta.

Wohlfarth Henrik a fenti adatok helyesbitésére bemutatja a »Bericht der erweiterten Wassercommission an den Stadtrath Zürich« című hivatalosan összeállított füzetet, melyből kitűnik, hogy Zürichben előbb a természetes szűrők rendszere volt és a typhus-járvány alkalmával a mesterséges szűrők rendszerét léptették életbe. Felhossa továbbá, hogy hivatalos adatok igazolják, hogy Londonban a mesterségesen szűrt víz jó és ez ott állami ellenőrzés alatt áll s mihelyt a feltételeknek nem felel meg, az illető társulatot büntetéssel szorítják a víz tökéletesebb szűrésére. Párist illetőleg kinyilatkoztatja, hogy ott mesterségesen szűrt vizet egyáltalán nem használnak, hanem részint forrásvizet, részint folyóvizet. Végre a berlini vízről is kimutatható, hogy az kifogástalan minőségű.

E felvilágosítások után

Pucher József folytatólag kinyilatkoztatja, hogy a műszaki osztály által tervezett előszűrőt igen kitűnőnek találja s ha megnyugtattatik a víz tisztasága iránt, akkor szintén a mesterséges szűrőket pártolja, de legjobban óhajtana, ha — a mennyiben kivihető volna — br. Liphay indítványa értelmében a fővárossal rövid úton, simán jutnánk egyetértésre.

Dr. Poór Imre a műszaki osztály tervét nagyon jónak találja s ha nem volna orvos, szó nélkül hozzá járulna, mert ha célszerű is a káposztásmegyeri tervezet, a jobbat elébe kell helyezni. A mi benne a mesterséges szűrők iránt aggodalmat kelt, ez az, hogy a gyenge gyomor nem bír minden ingredienciát megemészteni és a mesterséges szűrő átveszti az ártalmas anyagot is, a mit abból következtet, hogy a mesterségesen szűrt vízben az állatkák egész serege található.

Elnök megjegyzi, hogy minden víz megromlik, ha hosszabb ideig stagnál.

Dr. Poór Imre előadását folytatva, oda nyilatkozik, hogy Ó-Budán van három forrás, melyeknek vize a mi szükségletünkre elég volna és minősége oly kitűnő, hogy ha bezárják, sem romlik, csak levegő ne jusson hozzá.

Annak igazolására, hogy a mesterségesen szűrt vízben ártalmas anyagok vannak, idéz Pappenheimer munkájából, kijelentvén, hogy míg az ebben foglaltak meg nem czáfoltatnak: addig kénytelen a mesterséges szűrőket ellenezni.

Lechner Lajos ma is ragaszkodik a fővárosi tanácsnak adott véleményéhez és csak ismételheti, hogy mindkét rendszerrel jó vizet lehet termelni. Megjegyzi azonban, hogy a hol mesterséges szűrők vannak, ezeket azért építették, mert a másik rendszert nem alkalmazhatták. Hiszi egyébiránt, hogy az ó-budai nagyszigeten igen jó mesterségesen szűrt vizet lehet kapni; nincs is a mesterséges szűrők ellen, de ezek drágábbak, mert feltéve, hogy Wein adatai igazak, Káposztás-Megyeren élvezhető jó vizet nyerhetünk, mely mindenesetre a legolcsóbb volna és 1—2 generáción által eltartana, annyival inkább, mert Szabónak igazat ad szóló a forrásvizek létre vonatkozólag. Ezen véleményének indokolására felemlíti továbbá, hogy a szükséges vízmennyiség számítása nálunk az egész várost confusussá tette. Párisban 1887. július havában, mint maximalis napi fogyasztás 216 liter esett egy személyre, nálunk 223—230 liter, pedig egyrészt Párisban igen sok vizet emésztenek fel a fürdők, az utcák és csatornák bő öntözése, másrészt nekünk 8—9 meleg fürdők, azonkívül Dunafürdőink is vannak és sem Kőbánya, sem Rákosfalva lakossága a vízvezetéki vizet igénybe nem veszi. Hasonlókép a lakosság szaporodásának számítása is vérmes és már eddigelé 50.000 emberrel tévedett.

A költségvetést illetőleg a műszaki osztály bírálata Wein költségvetésére nézve igazságtalan, a saját költségvetését pedig vérmesen számítja.

Ha Káposztás-Megyeren annak idején mesterséges szűrőket akarnánk építeni, ez esetre is csak a gyűlcső vész kárba.

A műszaki osztály által számított nyomcsó nem okvetlenül szükséges, hanem csak előnyös.

Azon állításra vonatkozólag, mintha a budai víz romlanék, megjegyzi, hogy ezt a chemikusok tagadják.

Nagy városok vizellátása tekintetében most folyik az eszmék tisztázódása, de a kérdés eldöntve még nincsen. Ennek pedig nem tanácsos elibe vágni, azért tette szóló a városnak ismeretes javaslatát, hogy a vízmű Káposztás-Megyeren egyelőre 60.000 köbméter szállítására építtessék ki. De ez csak egyéni véleménye, a főváros mást fogadott el.

Kun Gyula szerint nem az a kérdés, mesterséges vagy természetes szűrőink legyenek-e, hanem hogyan lehet a fővárost jó, egészséges és elegendő vízzel egy generáción át minden tekintetben legezészerűbben ellátni. Ezt kell elhatározni, aztán majd gondoskodhatunk tovább. Ennélfogva nem kellene a főváros által elfogadott javaslattal a műszaki osztály javaslatát szembeállítani, mert a kettő között párhuzamot vonni nem lehet. A műszaki osztály jelentése nem pozitív munka, a fővárosé sokkal több számításon és előméréseken alapul és megérett a kivitelre. Így legyen a műszaki osztály javaslata is kidolgozva, mert a mint az most előttünk fekszik, ellene sok tekintetben lényeges aggodalmak vannak. Nevezetesen azt állítja a műszaki osztály, hogy a természetes szűrők bedugulnak és a saját mesterséges szűrőjéhez ilyen fajta természetes előszűrőn akarja a vizet szereznit, melynek éppen a műszaki osztály véleménye szerint szintén el kell dugulni s tehát a cél el nem érhetjük. Továbbá az ó-budai Dunaágnak fenék-gátak által elfoglalandó területén az előszűrők nemcsak a Dunából fognak vizet kapni, hanem a szomszédos mocsarakból is, melyek telvék víziállatokkal. A káposztásmegyeri gyűléssőre vonatkozólag a műszaki osztály az ottani mocsarakat fertőzés tényezőjének állítja, a saját szűrőit pedig ettől nem félti. Óhajtana ennek az okát megfejteni, vagy kimutatva látni azt, miképen alteráltatnék a költségvetés, ha az előszűrő a fertőző alvizektől megkíméltetnék.

Szóló a szándékolt mesterséges szűrőágyakkal sincsen tisztában, mert erre a műszaki osztály nem mond semmit, holott ez nagyon fontos, mert Piefke bebizonyította, hogy minden folyóhoz más és más szűrő kell. Az algák embrióit mesterséges szűrőkkel kidobni nem lehet. E miatt 1882-ben Berlinben is kétségbe voltak esve. Megengedi különben, hogy rendes körülmények között a Duna vizét meg lehetne mesterséges szűrőkkel tisztítani; de pl. nagy záporosók alkalmával abban temérdek iszap és suspendált vörös agyag van s ilyenkor azt lehetetlennek tartja megtisztítani. A vízvezetéki igazgatóság tett is erre nézve a pesti oldalon próbákat, de Piefke szűrőjével az opalizálást nem bírták belőle kiverni. Egy másik szűrőt egy félóráig és megtagadta a szolgálatot, a Gerzon-féle pedig nem ért semmit; ennélfogva szerkesztettek ők maguk egyet, 1 □-méter terjedelemben, az jól szűrte, de csak egy óráig.

A helyes összehasonlíthatás okából a mesterséges szűrők költségvetését ugyanazon szolgáltatási képességre kell egybeállítani, mint azt a főváros tervénél találjuk.

Határozott feleletet kívánna továbbá a műszaki osztálytól arra nézve is, teljesen megvan-e győződve, hogy az általa szerkesztendő szűrőkkel a vizellátás biztosítva lesz?

Végre a műszaki osztály javaslatának a negyedik hid olyan feltétele, mely

nélkül nem ér semmit. A felolvasott közlekedési ministeri leirat megmondja, hogy az állam ez idő szerint nem építheti, ennek daczára az előterjesztésben a hid építésének minden megoldása hiányzik.

Ezek a műszaki osztály javaslatának oly lényeges hiányai, melyek miatt azt jelen alakjában a tárgyalás alapjául venni nem lehet: miért is részéről a tárgyalás elhalasztását indítványozza addig, míg a műszaki osztály jelentését a következő kérdésekre adandó pontos feleletekkel kiegészítendi, nevezetesen:

1-ször: Az mondatik, hogy a tervezett előszűrő felülete önmagától fog megtisztítódni.

Hogyan lehetséges ez?

2-ször: Az előszűrő-terület mögött posványok vannak.

Mi lesz ezekből?

3-szor: Milyen szűrőkkel lehet a Dunavizet jól és biztosan szűrni, minden körülmények között?

4-szer: Helyes-e a költségösszeállítást úgy szerkeszteni, hogy a mesterséges szűrők előnyére csak 60.000 köbméter viz szállítása vétetik fel?

5-ször: A berlini és londoni eredmények, különösen az előbbieik (lásd: Piefke: Ueber Bodenfiltration, 1882-ből) elegendő biztos alapot nyújtanak-e a mesterséges szűrők behozatalára?

6-szor: Miként fog alakulni a terv vagy a költségvetés, vagy mind a kettő, ha a mesterséges szűrő vízének átvezetésére a hidat a vízvezeték rovására kell kiépíteni?

Elnök a halasztási indítványra oda nyilatkozik, hogy a nagy többség a mesterséges szűrők rendszerét már elfogadván, az elnapolásnak helye nem lehet.

Wohlfarth Henrik bejelenti, hogy a műszaki osztály a feltett kérdésekre már holnap tüzetesen nyilatkozhatnak.

Elnök ennélfogva mára a tárgyalást berekeszti, azzal, hogy az holnap délután fél öt órakor folytattni fog.

A tárgyalás folytatott 1888. június 12-én.

Jelen voltak: br. Podmaniczky Frigyes elnökle alatt Pucher József, Lechner Lajos, br. Liphay Béla bizottsági tagok, Rupp Imre min. tanácsos, Wohlfarth Henrik min. felügyelő, Vidéky László min. főmérnök, Kun Gyula főv. tanácsnok és Garancsy Mihály min. fogalmazó, mint a bizottság jegyzője.

Elnök az ülést megnyitván, felhivja **Vidéky László** főmérnököt, hogy a műszaki osztályhoz intézett kérdésekre válaszát adja elő, mire ez a következőkben felel meg:

1-ső kérdés: Az mondatik, hogy a tervezett előszűrő felülete önmagától fog megtisztítódni. Hogyan lehetséges ez?

Felelet: Különbséget kell tenni a szűrőréteg felületének bepiszkolódása és a szűrőréteg betömődése között. Az első természetesen a felületen következik be, a

másik a gyűlcső körül és ez utóbbi abban áll, hogy a szűrőréteg oly sűrű lesz, hogy a vizet csak csekélyebb mennyiségben bocsáthatja át. A mi már most az előszűrő felületén lerakódó iszapot, tisztatlanságot illeti, erre a jelentésben azt mondtuk, hogy ezt a fölötte folyó viz sodra elviszi és újabbat rak le, mely processus szakadatlanul tart a gördülék-mozgalomnál fogva. Ennek ellenkezőjét soha sem állítottam, sőt a viz ezen hord- és rontó erejéről már 1870-ben felolvasást tartottam a mérnök- és építész-egyletben, melynek közlönyében a felolvasás meg is jelent. A gördülék ezen mozgása tekintetében azóta több hirneves vízépítész ugyanazon értelemben nyilatkozott, legújabbán Hochburger. S hogy ez valóban így van, ennek igazolására hivatkozom azon ismeretes tényre, miszerint a folyam medrét képező anyag a változó vizálláshoz képest helyét mindig változtatja, azaz leülepedik és ismét elhordatik, mely játéka a természetnek folytonos télen és nyáron. Ennek szükségképen történnie kell, miután különben a folyók mellett élni sem lehetne, mert a mederfelület megújulása nélkül az egészséget veszélyeztető anyag nagy mértékben felhalmozódnék. Miután a tervezett előszűrő egyúttal feneke lesz a Dunának, ebből a mondottaknál fogva önként következik, hogy legfelső rétege mindig önmagától meg fog újulni és ez tovább bizonyításra nem szorul.

Átérve az előszűrőréteg betömődésére, ezt nemcsak nem tagadom, sőt a jelentés 43. és 44. oldalán meg is van mondva. De minthogy az előszűrő felett a viz szünet nélkül mindig sokkal nagyobb sebességgel mozog, mint a mely sebességgel a viz alulról kiszivattyúztatik s különösen, minthogy a kiszivattyúzási sebesség nemcsak viszonylag, hanem absolute véve is nagyon csekély s a viz a szűrőrétegben jobbra-balra, keresztül-kasul, mindig mozog: ennél fogva a betömődés sokkal lassabban állhat csak be, mint a gyűlcsőveknél s ha be is áll, a réteg felturkálásával és lazításával ezen lehet segíteni, mert ehhez a réteghez hozzáférünk, sőt a réteget akár egymagában, akár az alatta fekvő drainső-hálózattal együtt bármikor egészen is felszedhetjük és újból lerakhatjuk. Bővebb megnyugtató felemlíthetem még, hogy a tervezett előszűrő nem lesz a világon egyedül álló, mert pl. Észak-Olaszországban már tényleg van, a toulousei viznyerés pedig egymagán ily rendszeren alapul, a viz másodszori szűrése nélkül.

Kun Gyula aggodalmait az adott felelet el nem oszlatta s azt hiszi, hogy — tekintettel a talajviszonyokra is — az előszűrőt nem 30 évenként, hanem minden évben többször kellene majd tisztítani.

Elnök megjegyzi, hogy a műszaki osztály által javasolt előszűrő az elnökség propositiója értelmében most különben sem határozhatnák el s így a fölött bővebben vitatkozni még időelőtti, miután lehetséges, hogy az indítványba hozott pályázatnak az lesz eredménye, hogy az előszűrő egész más megoldást nyer.

Ennek következtében **Vidéky László** folytatja előadását

a 2-ik kérdésre, mely így hangzik: Az előszűrő-terület mögött posványok vannak.

Mi lesz ezekből?

Felelet: Igenis vannak posványok, és pedig, mint a térképből látható, a leg-

közelebbi nagyobb posványosság az amphitheatrum felett kezdődik és közel Békás-Megyerig terjed; továbbá az amphitheatrumtól lefelé is vannak posványok csekélyebb terjedelemben. E posványok vizének nagyobb része a filatori-árokba ömlik, mely az óbudai Duna-ágba az előszűrőnek szánt területen alul torkol be, az előszűrőre tehát semmi befolyással nem lehet. A posványvizek másik része -- vezetve a puskapor-malom-árok által — az óbudai Duna-ág kezdetétől mérve, észak felé körülbelül 1.350 méter távolságra jut be a nagy Dunába, ennek vizével vegyül és így folyik le az előszűrő felületén. Az előszűrőre tehát kétségtelenül gyanús vizek is jutnak és ez egyik oka annak, hogy kétszeri szűrést hoztunk javaslatba. Ha Ó-Budának ezen partja mentében gyűlcsövet fektetnénk, kétséget sem szenved, hogy a szóban forgó posványokból eredő vizek a gyűlcsőbe jutnának és csak másodszori szűrés után volnának felhasználhatók. Ha már most e posványvizek előbb a nagy Duna vizével vegyülve jutnak az előszűrőkre, nézetünk szerint nem lehet aggódni, hogy az előszűrők és a mesterséges szűrők együttvéve biztosan eliminálni fogják a vízből úgy azon gyanús elemeket, melyeket a posványok vizei hozhatnak, mint általában azokat is, melyeket a Duna vize önmagában véve is tartalmaz. De ha mégis volnának, kik a posványokból eredő vizek káros befolyásától félnének, azok teljes megnyugtatóására kijelenthetjük, hogy nem ütközik nehézségbe és csak csekély költséget igényelne, hogy a kérdéses vizek a filatori árokban vezettessenek le, mely már az előszűrőn alul torkol a Dunába.

3-ik kérdés: Milyen szűrőkkel lehet a Dunavizet jól és biztosan szűrni mindenféle körülmények között?

Felelet: Előre bocsátom, hogy teljesen bizonyos vagyok arról, hogy a Duna vizét mesterséges szűrőkön a hygienia minden követelményeinek tökéletesen megfelelően minden körülmények között lehet tisztítani, ha előbb a szabad szemmel látható anyagoktól előszűrés útján megszabadíttatik. Bizonyítja ezt különben a királyi palota vizműve is, melynek vizét vegyi vizsgálat alapján Balló Mátyás főv. vegyész jónak, dr. Tydi és Sir Francis Bolton pedig igen jónak nyilvánították.

A mi már most a kérdést illeti, önként érthető, hogy az ismert szűrőszerkezetek közül azt fogjuk választani, mely céljainknak legjobban megfelel. Ezt ma itt pontosan még meg nem állapíthatjuk, mert hogy tüzetesen megtudhassuk, milyen szűrő lesz a legmegfelelőbb, e végből előbb kísérletet kell tenni és a szűrő magassági viszonyait kísérleti úton meghatározni. Csak ha ez megvan és tudjuk, melyik körülményeink között a legjobb szűrő, foghatunk a szűrőágyak építéséhez.

A szűrők kérdése egyébiránt aggodalomra egyáltalán nem adhat okot, mert javaslatunk és a főváros határozata között e tekintetben csak az a különbség van, hogy míg a főváros már a természetes szűrőkből nyert vizet tisztának, jónak véli, addig mi az ugyanígy nyert vizet további tisztításnak vetjük alá, mely nem ártalmára, hanem szükségképen csak javára válhatik a viznek, annyival inkább, mert a mesterséges szűrők által hatalmunkban van a viznek a természet által előidézett változásait kiegyenlíteni, neutralizálni nemcsak a szűrő időnkinti módosítása, hanem és főleg a szűrősebesség tetszés szerinti szabályozása által. Így érezzük el, hogy a víz

természetnél fogva beálló folytonos változása a szűrés processusánál kiegyenlítettén, a kiszolgáltatandó víz mindig egyforma minőségű lesz.

E helyütt valamennyi eddigi kérdésre vonatkozólag megjegyzem egyszersmind, hogy mit sem javasunk, a mi már másutt tényleg alkalmazva nem lenne. Javaslatunkban tehát semmi új, csak a mit másutt tapasztaltak és jónak találtak, azt mi a saját viszonyainkhoz idomítva kívánjuk alkalmazni.

Ugyancsak itt dr. Poór Imre tanácsos ur aggodalmára is nyilatkozni óhajtók. Ő Pappenheimer 1864-ben kiadott könyvéből olvasottakra támaszkodva, attól tart, hogy a mesterséges szűrés még mindig nagy csoportját hagyja bent a vízben azon mikroorganizmusoknak, melyek tömeges együttléte veszélyezteti az egészséget. Ezen aggodalmának eloszlatására hivatkozom az újabbkori tüzetes vizsgálatok és kísérletek eredményeire, melyek bizonyítják, hogy a vizet mesterséges szűrés által a benne tartalmazott ártalmas anyagoktól a hygienia követelményeinek teljesen megfelelően lehet megszabadítani. Ennek egyik bizonyosságául bemutatom Sir Francis Bolton ezredes, a londoni vízművek kormányfelügyelőjének 1885-ben hozzám intézett levelét, mely fordításban így hangzik: »Érdekelni fogja tudomást venni arról, a mi a mellékelt kimutatásban foglaltatik. Ez azon vizsgálat eredményét tárja fel, melyet dr. Percy, Frankland és én a londoni vízben foglalt tisztatlanságra nézve együttesen megejtettünk. Ebben annak tanuságát fogja látni, hogy a londoni vízmű-társulatoknál alkalmazott homokszűrés a legbiztosabban tisztítja meg a vizet a legveszedelmesebb szerves anyagoktól is, melyeket egyáltalán tartalmazhat. A kísérlet ezen eredménye újabb erős támasza lesz javaslatomnak, melylyel Budapesten a homokszűrés alkalmazását ajánlottam.

U. i. Ismeretes ön előtt, hogy dr. Koch, a híres mikroskopista, azon vizet, melynek köbcentiméterjében nincs 100-nál több bakteria-csoport, még mindig igen jó víznek tartja.«

Melléklet, melyre a fenti levél vonatkozik: »A víznek mikroszkopiai vizsgálata Gelatin módszerével:

1 köbcentiméter szűretlen Themse vízben 1.644 csoport, szűrés után maximumban 40 és minimumban 2 csoport.

Szóló e felolvasott, angol nyelven kiállított iratokat betekintés végett eredetben Kun Gyulának adja át.

4-ik kérdés: Helyes-e a költség-összeállítást úgy szerkeszteni, hogy a mesterséges szűrők előnyére csak 60.000 köbméter víz szállítása vétetik fel?

Felelet: A költségek összeállításánál azt tartottuk szem előtt, hogy azon állandó jellegű művek, melyek akár 60.000, akár 250.000 köbméter vizet szállítunk, egyaránt és mindig szükségesek lesznek, a költségvetésbe már most felvétessenek. Így az óbudai sziget területéből annyit vettünk fel kisajátítandónak, a melyen 3—4 millió lakos számára megkívántató vízművel kényelmesen berendezkedhetünk. A nyomcsövekről és kis hidról, mely a part és sziget között építendő lesz, akkép gondoskodtunk, hogy ezek a szigeten kifejthető összes vízmennyiség szállítását elbirják. Csak a szűrőágyaknál és a gépezetnél szoritkoztunk a tényleges szükségnek megfelelő mér-

tékre, miután ez utóbbiakat a szükséglet növekedésének arányában mindenkor akadálytalanul szaporíthatjuk és hiába is irányoznánk elő 250 ezer köbméter szállítását, mikor csak 54.000-re van szükségünk.

A számításnál egyébiránt a vízműigazgató számítási módját követtük. Mert jóllehet ő roppant nagy mennyiség nyerhetését veszi kilátásba, mégis a gépeknél és hozzátartozó műveknél (kazánház, gépház) épen csak annyit vesz fel költségvetésébe, a mennyi a jelen szükséglethez képest megkivántatik. Nevezetesen ő számít 800 lóerőt; mi a gépeket már az első berendezéshez 1.150 lóerőre számítottuk. Figyelembe véve tehát az előirányzatba tett géperőt, bizonyos, hogy ennek teljes kihasználásával sem lesz képes a vízműigazgató több vizet szállítani, mint mi; minélfogva ép úgy, mint Budán történt, kénytelen lesz a gépezetet a szükséglet növekedésével szaporítani, mely szaporításról azonban a mi költségvetésünk is gondoskodik, miután 30 évi időtartamra szól, melynek végén Pestre 100.000, Budával együtt pedig 124.000 köbméter viz szállítása van költségvetésileg előirányozva. Épen azért mutattuk ki a költségeket 30 évre, nehogy pusztán az első előállítási költségeket számítva, a valódi és összes költségeket illetőleg tévedésre nyujtsunk alkalmat.

5-ik kérdés: A berlini és londoni eredmények, különösen az előbbiek (lásd Piefke: Ueber Bodenfiltration, 1882-ből) elegendő biztos alapot nyujtanak-e a mesterséges szűrők behozatalára?

Felelet: A berlini és londoni eredmények minden bizonynnyal megnyugtathatnak bennünket a mesterséges szűrők behozatala iránt, mert nem lehet kétséges, hogy a homokszűrőkkel mindkét város sokat nyert. Különösen a londoni vízművek, melyek között az elsőség a Chelsea-vízművet illeti, eddig mintaműveknek vannak tekintve, noha helyzetők annyival súlyosabb, hogy igen piszkos folyókból meritik a vizet. A Duna ezeknél minden körülmények között tisztább. London vízműveiről nem is szükséges, hogy bővebben nyilatkozzam s elég ha utalok Sir Francis Bolton ezekről szóló művére, mely a felügyelete és ellenőrzése alatt gyűjtött hivatalos adatok alapján van összeállítva.

A mi Berlint illeti, szintén nem szenvedhet kétséget, hogy ott most a vízvezetéki viz teljesen kifogástalan, megfelelő. Előbb — igaz — nem volt mindig kifogástalan; erről nekünk is van tudomásunk, de az okok ki vannak derítve és mint elmondandom, nem a rendszerben gyökereznek és nem is oly természetűek, hogy rajtuk nem segíthetnénk.

Az eset, melyet Kun tanácsnok ur említett fel, abban áll, hogy 1882. márczius 2-án emelt vízben, 1 köbcéntiméterben, a szűrés után is még 468 fejlődési képességgel bíró bakteria találtatott, mi iránt a felügyelő hatóság, a csász. közegészségi hivatal, felvilágosítást kért. Piefke vízvezetéki mérnök felvilágosító jelentésében előadta, hogy a stralau kapu előtti szűrőágy a téli fagy következtében nem volt egész terjedelmében tisztítható, minélfogva a viz tisztítására még fenmaradt szűrőfelületen nagy sebességgel voltak kénytelenek szűrni, csakhogy elegendő vizük legyen. A felhozott eset ezen sebes szűrésnek volt okozata. A nyert felvilágosítás folytán a csász. közegészségi hivatal 1884. jul. 1-től 1885. ápr. 1-ig a vizet naponkint megvizsgálta. Az erről

szóló jelentésből kiviláglik, hogy a berlini vízmű vizében a szűrés után crenotrix általi fertőzés egyetlen egyszer sem volt kimutatható.

Mindezt szóló Schilling »Journal für Gasbeleuchtung und Wasserversorgung« című folyóiratából és pedig az 1885. évi folyam 598—601. lapjairól felolvasott szó szerinti idézetek által igazolja, melyek közül a következők ideiktattatnak: »Wenn zu diesen Befunden noch mit in Rechnung gezogen wird, dass es sich hierbei keinesfalls mehr um eine reichliche Ansammlung von Crenothrixflocken, sondern nur um Spuren des Brunnenfadens gehandelt hat, so spricht das Ergebniss der vom Juli 1884 bis April 1885 im kaiserlichen Gesundheitsamte ausgeführten fortlaufenden Beobachtungen über die Beschaffenheit des Berliner Leitungswasser mit Entschiedenheit dafür, dass die grossen Anstrengungen, welche die Stadtverwaltung zur Bekämpfung der durch die Crenothrix in den Wasserversorgungsverhältnissen bewirkten Kalamität gemacht hat, bisher von bestem Erfolg gewesen sind und dass letzterer voraussichtlich auch bei der in Lage und Betrieb des Tegeler Wasserwerkes angewandten Sorgfalt und Umsicht von Dauer sein wird.«

Továbbá a hivatkozott folyóirat 601. lapján ugyanezen esetre vonatkozólag a következők foglaltatnak:

»Bei der Unternehmung der Wasserproben haben sich in keinem Falle Anhaltspunkte dafür ergeben, dass das Berliner Leitungswasser — sei es durch seine chemische Beschaffenheit oder durch seinen Gehalt an mikroparasitären Bestandtheilen — eine gesundheitswidrige Wirkung zu äussern im Stande war. Namentlich hat auch die Prüfung der im Leitungswasser vorkommenden verschiedenen Formen von Mikroorganismen auf pathogene Eigenschaften nichts ergeben, was den Verdacht der Gesundheitsschädlichkeit irgendwie begründen könnte.«

Ez idézetek után előadását folytatva, jelzi, hogy Berlinben a tapasztaltak folytán a szűrőfelületet időközben tényleg már szaporították, ez által a volt bajoknak véget vetettek és az eredményért a felügyelő kormányhatóság megelegetését fejezte ki.

Ezután szóló így folytatja:

A mi végül Piefke Bodenfiltration című művét illeti, ezt egész terjedelmében nem ismerem ugyan, de annyit biztosan tudok róla, hogy a talajszűrésről ő is ugyanazon véleményben van, mint a többi szakemberek, kiknek véleményében mi is osztozunk, soha sem állítván, hogy a talajból jó vizet nyerni nem lehetne, sőt mindig mondtuk, hogy bizonyos feltételek alatt a talajból igen jó vizet nyerhető, jobb, mint mesterséges szűrés útján. De a talajban összegyűlő vizekre általánosságban meg kell jegyeznem, hogy azok minősége sok oly viszontagságnak van kitéve, melyeket elhárítani nincs hatalmunkban. Csak például emlitem fel, hogy nagy záporosók idejében a felületi vizek gyorsan, kellő szűrés nélkül férközhetnek hozzájuk; nagy szárazság idejében pedig a földben repedések támadnak és az erre következő eső alkalmával a felületi vizek minden szűrés nélkül, a hasadékokon is bejutnak hozzájuk. És ilyen ok még igen sok van, melyek következtében az ilyen vizek pl. 350 napig jók és 15 napig rosszak lehetnek. Ettől eltekintve, a talajvizek felhasználása rendes körülmények

között is bizonyos feltételekhez van kötve. Ilyen az, hogy a víz ne vétessék folyó közeléből és olyan helyről, hol a felületi vizek behatolván, fertőzést okozhatnak, melyekhez ama másik főfontosságú feltétel is járul, hogy a vizet csak azon mérvben szabad kimeríteni, mely a természet erejének megfelel; mert mihelyest a természet működésének processusát a víz-kimerítés erőszakolása által rendszeresen zavarjuk, a víz romlásnak van kitéve, mint dr. Szabó József is bizonyítja. A felsorolt feltételek alatt pedig körülményeink között jó vizet és elegendő vizet a szóban levő módon nem nyerhetünk és erről azért kell lemondanunk, mert nem szabad magunkat kitenni annak, hogy közegészségi viszonyaink rossz vizellátás által évenként csak egy párszor is veszélyeztetve legyenek.

Kun Gyulát az adott feleletek nem nyugtatják meg a felől, hogy vizellátásunkat a mesterséges szűrés rendszerére alapíthatnók, mert tudvalevő, hogy a Duna vizének consistentiája időnkint változik, melyhez a szűrőkkel nem lehet alkalmazkodni. Különösen a suspendált vörösayagot nem tartja eltávolíthatónak, mint ezt a vízvezetéki igazgatóság által tett kísérletek eredménye bizonyítja.

Báró Liphay Béla megjegyzi, hogy a hivatkozott próbákhoz a víz nem előszűrőből vétetett.

Vidéky Lászlónak pedig ezen próbákra az a megjegyzése van, 1 □-méteres szűrőágy egyáltalán nem alkalmas a kísérletre, a legkisebb szűrőfelület, melylyel sikeresen lehet próbákat megejteni, 10 □ mtr.

A 6-ik kérdésre, mely így hangzik:

Miként fog alakulni a terv vagy a költségvetés, vagy mind a kettő, ha a mesterséges szűrő vizének átvezetésére a hidat a vízvezeték rovására kell kiépíteni?

Rupp Imre előadó következőkben felel meg:

Ha a hid kizárólag a vízmű céljára volna építendő, akkor a költségeket is természetesen annak kellene viselni; de nem lehet kétséges, hogy a negyedik dunai hidra általános közlekedési okokból is már igen sürgős szükség van, s hogy építendő lesz, ez iránt már az 1885. évi XXI. t.-cz. 2. §-ának 2-ik bekezdése intézkedik; következőleg annak költségei semmi esetre sem terhelhetik egészben a vízművet, melynek azonban természetesen hozzá kell járulni ezen költségekhez annyival, a mennyibe a hidnak a vízvezeték által igényelt erősebbre építése kerül. E célra a költségvetésben $\frac{1}{2}$ millió forint fel is van véve s hihető, hogy a hozzájárulási összeg nagyobb nem lesz.

A mi pedig a hidnak — tekintettel a vízvezetékre — kellő időben való kiépítését illeti, figyelembe véve, hogy ezt általános közlekedési érdekek is nyomatékosan sürgetik; figyelembe véve, hogy általa, valamint a lakosság folytonos szaporodása folytán a forgalom élénkülni fog s hogy az ennél fogva jövedelmező objektum lesz: a m. kormány már is nyilvánított jóakarata különösen az esetben, ha a hid a vízvezeték céljára is szükséges lesz, bizonyára fog módot találni, mely szerint az idejében kiépíttessék.

Lechner Lajos utal arra, hogy a negyedik hid csökkenteni fogja a többi hidak jövedelmét, s hogy azon csak a teherforgalom lesz nagyobb mérvű, mely jövedel-

mezni fog, ez pedig — mint a mérnök-egyletben tartott felolvasás alkalmával is kifejezésre jutott — nem lesz oly nagy jövedelem, mely által a vállalat magát kifizethetné.

B. Liphay Béla szerint most nem feladatunk a hid iránt megállapodásra jutni, hanem tisztán azt kell eldönteni, a végleges vízmű mesterséges szűrőkkel építtessék-e? A többi kérdés mind csak azután tárgyalható, ha a kiirandó pályázat eredményét ismerve, valamely concret javaslat lesz előttünk. Ezt tehát minden más kérdés mellőzésével annyival inkább szükséges bevárni, mert pl. az is lehetséges, hogy a vízmű költsége mesterséges szűrőkkel oly nagynak fog mutatkozni, melyet a város el nem bír és ezen esetben talán kénytelenek volnánk a természetes szűrőket elfogadni. Részéről tehát azt indítványozza, hogy az elnökség által javasolt pályázat sürgősen, még e hó folyamán kiirassék, hogy mielőbb megszerezzük azon tájékozottságot, melyre a további kérdések elbirálásához multhatatlan szükségünk van.

Elnök a pályázat kiírását újból is melegen ajánlja, meg lévén győződve, hogy az e célra elköltendő 12—15 ezer frtnak mindenesetre megfelelő hasznát fogjuk látni.

Pucher József a mesterséges szűrőkhöz teljes meggyőződésből hozzájárul, de aggálya van az ellen, hogy a város túlnyomó nagyobb része, Pest, vízellátás tekintetében Budára legyen utalva. Ezen aggályát nem kívánja azonban feltétel alakjába foglalni, hanem csupán megfontolásra ajánlja a hidon való átvezetést, tekintettel esetleges hadjáratra és az elemi csapásra, mely a hidat jégzajlás vagy az által is érheti, hogy hajó talál neki menni.

B. Liphay Béla a pályázóknak nemcsak az előszűrők, hanem a vízmű helyének megválasztása tekintetében is teljesen szabad kezet kíván hagyni, másfelől pedig azt hiszi, hogy a mennyiben hidra lenne szükség, a költségeket a vízmű legalább fele részben lesz kénytelen viselni.

Pucher József a pályázat kiírását a közönség megnyugtatója szempontjából is igen sürgősnek tartja, mert különben a főváros határozata feloldatván, a közönség az előbbi bizonytalanságban fogja magát érezni.

Ezzel a tanácskozás befejeztetvén, elnök a bizottmány megállapodásait következőkben foglalja össze:

1-szor: javasolja a bizottmány, hogy a tanács a főváros határozatához, mely szerint a végleges vízmű a káposztásmegyeri határban természetes szűrőkkel volna építendő, hozzá nem járulván, kijelenteni méltóztassék, hogy a végleges vízművet mesterséges szűrőkkel kívánja építeni.

2-szor: javasolja a bizottmány, hogy nem várva be a további tárgyalásokat, a végleges vízmű tervezésére a tanács saját költségére, ide értve a pályadíjakat is — nemzetközi pályázatot kiírni méltóztassék, csak azt kötvén ki, hogy a vízmű mesterséges szűrőkkel terveztesék.

3-szor: felkéri a bizottmány az elnökséget, hogy a pályázati programmpontok

és feltételek megállapítása iránt akként intézkedni sziveskedjék, hogy a pályázat még e hó folyamán ki legyen irható.

Kelt Budapesten, 1888. június 12-én.

Podmaniczky Frigyes s. k.,
elnök.

Rupp Imre s. k.,
előadó.

Garancsy Mihály s. k.,
jegyző.

Ez előzmények alapján létrejött érdemleges megállapodásaink ismertetése céljából ide iktatjuk a fővároshoz 1888. évi június 19-dikéről 2216. sz. a. intézett átiratunkat, mely így hangzik:

Tisztelt fővárosi Közönség!

Mult évi július hó 20-án 632. közgy. sz. a. kelt becses átiratára válaszolva értesítjük, hogy a végleges vízmű kérdésének megoldását az elénk terjesztett tárgyalási anyag, ugy műszaki osztályunk újabb jelentése és műszaki bizottságunk tanácskozásairól szóló jegyzőkönyv fonalán, az ügy nagy fontosságához képest behatóan tárgyalván, következőkben állapotunk meg.

Figyelemmel a műszaki osztályunk jelentésében felhozott okokra is, osztozunk a tisztelt fővárosi Közönség nézetében, hogy bár egészségi szempontból vizellátásunkról legkívánatosabb volna forrásvizekkel gondoskodni, ezekről közel fekvő elegendő mennyiségű források hiányában ezúttal mégis le kell mondani; hogy továbbá a budai vízműnek indítványozott kibővítésével a cél el nem érhető; a kettős csővezeték rendszerének behozatala mellőzendő, hogy végül a megoldás csak olyan új vízmű építése lehet, mely a Duna vízbőségére támaszkodik.

Ezek szerint csak az lehet még kérdés, vajjon a Duna vizének felhasználása természetes vagy mesterséges szűrők útján történjék-e?

A tisztelt fővárosi Közönség törvényszerű tárgyalás végett elénk terjesztett határozatával a vízműigazgató tervét fogadta el, mely szerint a vízmű a káposztás-megyér-dunakeszi parton természetes szűrőkkel lenne építendő.

Tüzetesen megvizsgáltuk e tervet minden irányban és az ellen ugy a víz minősége, mint különösen mennyisége és az iránt, meddig volna képes az így létesítendő vízmű feladatának megfelelni, lényeges aggodalmunk támadt.

Nevezetesen a víz minőségére nézve általánosan elfogadott tételnek ismerjük, hogy egészségi szempontból a viznek a tisztaság és élvezhetőség kellékei mellett állandóan lehetőleg egyminőségűnek kell lennie és az ilyen, mindig egyforma minőségű vizet a

szakértők eléje helyezik a jóság magasabb fokozatával bíró, de a mellett minőségében változó viznek is.

Lehet-e a megjelölt helyen ilyen állandóan egyminőségű jó vízre kilátásunk, e kérdésre a meghallgatott szakértők véleményeiben egyenes feleletet nem találunk; de bármennyire szétágazók legyenek is a szakértők nézetei, az mégis megállapítható, hogy a káposztás-megyeri Dunaparton fektetendő gyűlcsőbe különféle vizek idő és hely szerint különböző arányban fogván benyomulni, a kiszolgáltatandó víz ehhez képest időnkint szintén változó minőségű lenne.

Már a tervező kilátásba veszi és valamennyi szakértő erősíti, de a dolog természetete szerint sem lehet másként, hogy a gyűlcső nemcsak a Dunából fogja vizét nyerni, hanem az részben ama talajvizeket is felfogja, melyek a Duna felé lejtnek s melyek között — szívesen megengedjük — források is vannak. Ezen talajvizek változó minőségének pedig már a megejtett kutatások nyújtják tanuságát, melyek a lemélyített fúrlyukak vizét különböző helyen különböző minőségűnek találták.

Ha a különböző származású és természetű vizeknek vegyülési aránya mindig ugyanaz volna, úgy a kiszolgáltatandó víz végeredményében természetesen mindig azonos minőségű lenne. De minthogy a feltételek, melyektől a vízszintes kút vizeinek mennyisége egyenkint függ, a természet berendezése szerint mindig mások és mások, ennél fogva a gyűlcsőben bekövetkező vegyülésük arányszámának is szükségképen változnia kell, a kisebb-nagyobb Duna-vizállás és a légköri csapadékok kisebb-nagyobb mennyisége szerint.

S ha a fentiekhez képest megkivántatik, hogy az ártatlan természetű vizek is csak bizonyos feltételek alatt jussanak a gyűlcsőbe, az meg éppen feltétlen követelmény, hogy az ártalmas természetű vizek ahhoz egyáltalán ne férközhessenek, mire nézve a körülményekben szintén nem találunk megnyugvást.

Azon ponttól ugyanis, hol a szivattyú-telep elhelyezendő volna, alig 2 kilométernyi távolságra Dunakeszi községe fekszik, mely mesterséges lecsapolással nem bír. Közvetlenül a Dunaparthoz csatlakozó terület — csekély emelkedést leszámítva — nagyjából lapos és a folyam áradási területét képezi. E terület keleti szélén az éjszakkéltre fekvő magaslatokról lejtő forrás- és talajvizek több helyen felszínre jutnak és posványosságokat képeznek, melyek a gyűlcső vonalától átlag csak 900 méterre fekszenek. A tervezett szivattyúteleptől 700 méternyire a gyűlcső vonalától alig 100 méternyire egy téglavető agyaggödre és az egész vonal mentén még más kiaknázás alatt álló agyaggödrek is vannak, melyekben a talaj és folyóvíz összevegyül s az időjárás s a folyam vizállásához képest kisebb-nagyobb mérvet öltve, ide-oda mozog és fertőzött tócsákat képez. A gyűlcső vonalának déli vége felé egy enyvégyár van és az e mellett fúrott lyuk vize már fertőzöttnek találtatott. Ezekhez járul, hogy a terület egyik része rendes művelés alatt áll, másik része legelő; a posványokat ruha- és állatmosásra használják és ez utóbbiak nyáron a falu csürhéjének képezik tartózkodási helyét.

A felsorolt körülményekből műszaki osztályunk és Sir Francis Bolton következtetik, hogy a tervezett gyűlcső vize fertőzésnek van kitéve, mely véleményüket

dr. Szabó József nyilatkozatai is (I. tárgyalási iratok I. füzet 51. és 75., IV. füzet 348. lapjain) erősíteni látszanak.

Mindezek annál komolyabb aggodalomra adnak okot, mert a jelzett körülmények oly természetűek, hogy a vízre kifejthető káros befolyásukat megakadályozni nincs hatalmunkban, annál kevésbé, mert a mi ez érdekében emberileg tehető volna, ebben is gátolva lennénk az által, hogy a terület idegen hatóság alá tartozik, a felett tehát nem rendelkezhetnénk. Így pl. nem vehetnők elejét annak, hogy ott gyárak vagy más oly iparvállalatok keletkezzenek, melyek alkalmasak volnának a gyűlcsőbe jutó talajvizet megfertőztetni. Tudjuk ugyan, hogy az előirányzatba vett 30 méternél szélesebb területszalag is kisajátítható volna, de a vizszedő terület oly nagy, hogy ez úton a cél teljesen biztosítható nem volna, másrészt pedig a költségek is túlságosan felszöknenek.

Ezeket felül nem téveszthetjük szem elől azon tapasztalati tényt sem, hogy a természetes szűrőknek azon mérvű kihasználása, mint azt szükségletünk kívánja, már egymagában a víz fokozatos romlását vonja maga után. Példa reá mindkét vízműünk; a balpartinál Balló Mátyás 1887. február hó 3-án 38. sz. a. kelt jelentése szerint észlelte, hogy a vízvezetéki víz chlortartalma majdnem kétszer, salétromsav-tartalma pedig majdnem háromszor akkora, mint a Duna-vízé, miből oly talajvizet beszüremkedésére következtet, melyek város-ürülékkel szennyezők; a budai vízmű vize pedig, daczára a rövid 6—7 évi használatnak, szintén már kevésbé jó, mint volt. (L. tárgyiratok IV. füzetének 367. lapját és Balló 1887. évi 97. sz. jelentésének mellékletét képező azon felolvasást, melyet az országos közegészségi egyletben tartott.)

Áttérve a víz mennyiségére, előre bocsátjuk, hogy a szükséglet számítását fejenként és naponként 150 literrel elfogadjuk.

Hogy azonban ezen egység alapul vételével a t. fővárosi Közönség terve szerint minden körülmények között és állandóan elegendő vizet nyerhetnénk, ezt lehetetlen-ségnek találjuk.

Az elénk terjesztett számítás alapja az, hogy a budai vízmű gyűlcsőve folyó-méterenként normalisan 50 \boxtimes -méter vizet ad 24 órában és hogy a káposztás-megyer-dunakeszi part kavicsrétege körülbelül ugyanazon szűrőképességgel bír, mint az újlaki.

Habár azonban a tervezett gyűlcső folyómétere után nem 50, hanem csupán 25 köbméter víz van 24 óránként számításba véve, ez minket így sem képes megnyugtatni, mert már a kiindulási pont téves lehet, midőn a budai vízmű szállítási képessége a gyűlcső folyómétere szerint 24 óránként 50 köbméterre becsülnék, a mi hogy normalis lenne, megállapítottnak nem látjuk, sőt azon körülményből, hogy a víz a használat rövid ideje daczára veszített a minőségéből, ép az ellenkezőre, az erőltetett kihasználásra lehet következtetni. Hasonlóképp nem igazolható, hogy ha 200 folyó-méter gyűlcső ad is naponként pl. 10.000 köbméter vizet, ennek mennyisége ép azon arányban növekednék, a melyben a gyűlcső meghosszabbíttatik, sőt a szakértők nyilatkozata szerint ezen arányban a gyűlcső vonalának hosszúságához képest bizonyos

csökkenés áll be, mely 200 méterből indulva ki, 4.800 folyóméternél már jelentékeny lehet.

Legnagyobb fontosságot helyezünk azonban arra, hogy a gyűlcső az újlaki parton 5·10 m.-rel fekszik a szemponton alul és így sokkal nagyobb szűrőfelülettel bír, mint birna Káposztás-Megyeren, hol legmélyebb pontja csak 1 m.-rel jönne a szempont alá.

Ezeknél fogva a megjelölt alapra fektetett számítás reánk nézve annál kevésbé lehet meggyőző, mert már van tapasztalásunk arról, hogy hasonló — nem kétkedünk, jóhiszemű — számítások a gyakorlat által nem igazoltattak. Utalunk pl. a balparti ideiglenes vízmű kiépítéséhez fűzött számításra, mely szerint 20--30 évig kellett volna elegendő vizünknek lenni s 3 év múlva már a víz hiánya volt érezhető. Utalhatunk továbbá szintén a tervező számítására, mely szerint a budai vízmű kiterjesztése után annyi víz lett volna nyerhető, a mennyire a tervező saját szavai szerint a fővárosnak — mondhatni — sohasem lesz szüksége. Igaz, hogy ez utóbbi számításnak később maga a tervező mondott ellent, de abból így is a számítás ingatag alapjára kell következtetni.

Az előterjesztett számítás ellenében tehát műszaki osztályunk számítását fogadjuk el, mely a szűrő felület nagyságát és kellő szűrési sebességét véve alapúl, tüzetesen kimutatja, hogy a t. főv. Közönség terve szerint minimumban sokkal kevesebb jó víz volna nyerhető, mint a mennyire már jelenleg szükségünk van.

Természetes, hogy a távolabbi jövő iránt ily körülmények között még kevésbé lehetünk megnyugodva, mert a víz mennyiségét befolyásoló kedvezőtlen esélyek, pl. alacsony vízállás, tartós szárazság ismétlődhető beállásával a parancsoló szükség a vízmű erőltetett kihasználására kényszerítve, nemcsak a víz minőségének romlását, hanem egyszersmind a szűrőréteg eltömődését is siettetné s a mi ez utóbbit különösen illeti, nem kerülték el figyelmünket azon módozatok, melyek szerint a tervező a betömődést elkerülhetőnek hiszi, de ezek sem hagytak bennünk kétséget az iránt, hogy a szűrőréteg betömődésének szükségképen be kell következnie. A tapasztaltak után ebben kétkedni többé nem lehet.

Mindezeket gondosan mérlegelve, azon meggyőződésre jutottunk, hogy ha a természetes szűrők rendszere csekélyebb népességű városoknak meg is felel, mint ezt pl. Németország kisebb városaiban láthatni, nagyobb városok s főleg a gyors fejlődésben levők — mely utóbbiak közé Budapest is tartozik — vizellátásukat ezen rendszerre megnyugvással és biztonsággal nem alapíthatják, hanem kénytelenek a mesterséges szűrés rendszerére áttérni, a minek időpontját az elmondottak alapján nálunk már elérkezettnek kell tartanunk.

Behatóan foglalkoztunk ennél fogva ezen rendszer tulajdonságaival is, melyek között az első és kétségtelen az, hogy a víz mennyisége kérdéses nem lehet, mert az a folyó vízbősége mellett a szűrők terjedelmétől függ, melylyel a mindenkori szükséglethez alkalmazkodhatunk. Megfontolást kíván tehát csak a víz minősége és a költségek kérdése.

A mi a víz minőségét illeti, mesterséges szűrés esetében nálunk természetesen

kizárólag dunavizról lehet szó; kérdés tehát csak az iránt támadhat, lehet-e a Duna vizét mesterséges homokszűrő ágyakon úgy megtisztítani, hogy az egészség követelményeinek megfeleljen?

Az egészségnek nézetünk szerint csak tiszta, azaz oly vízre van feltétlenül szüksége, mely ártalmas anyagokat és lényeket az egészséget veszélyeztető mennyiségben nem tartalmaz, és mi a Duna vizét mesterségesen ilyen tisztára szűrni lehetőknek tartjuk, azon tapasztalatoknál fogva, melyeket a mesterséges szűrés terén eddig tettek.

Köztudomású, hogy London 4 milliót meghaladó lakosságának nagyobb része mesterségesen szűrt vízzel van ellátva és a halálozási perczent kisebb, mint sok más európai nagy városban. Berlin 1 milliónyi lakossága kizárólag mesterségesen szűrt vízzel van ellátva és egészségi viszonyai jóval kedvezőbbek, mint nálunk. Mi esik ebből a sok tényező között épen a vízre, ezt megállapítani alig lehetséges ugyan, mind a mellett kétségtelen lévén, hogy a víznek az egészségre nagy befolyása van, az idézett példákából alaposan vonhatunk következtetést arra, hogy a mesterségesen szűrt víz az egészség követelményeinek Londonban is, Berlinben is megfelel.

És ez megnyugtat bennünket arra nézve, hogy nálunk is meg fog felelni, mert a víz eredeti természetes állapotában mindkét helyen tisztátalanabb, mint a Duna vize.

Hogy egyébiránt a Duna vizét mesterséges szűrőkkel eléggé meg lehet tisztítani, ennek kész bizonyosságát birjuk a várlakhoz tartozó vízműben, melynek vizét úgy Balló Mátyás fővárosi vegyész, mint dr. Tidy angol állami vegyész jónak találták, mihez azt kívánjuk megjegyezni, hogy általános használatra szolgálendő vízműnek czélszerűbb berendezést lehet adni, mint a minővel a várlakhoz tartozó bir.

Részünkről ezek folytán annál nagyobb bizalommal vagyunk a mesterségesen szűrt víz minősége iránt, mert arra a szűrési sebesség szabályozásával főleg azon irányban is üdvös befolyást gyakorolhatni, hogy a víz az egészség követelményének megfelelően mindig lehetőleg ugyanazon minőségű legyen.

Mindazon kérdések, melyeket eddigelé csupán érintettünk, kimerítően vannak tárgyalva egyfelől műszaki osztályunk jelentésében, másfelől azon jegyzőkönyvben, mely műszaki bizottmányunk tanácskozmányait foglalja magában. E két munkálatot kinyomattuk és 450 példányban a törvényhatósági bizottsági tagok és a tiszti kar tagjai között leendő szétosztás végett jelen átiratunk kapcsában a t. főv. Közönségnek ezennel megküldjük.

Megfontoltuk a mesterséges szűrőkkel építendő vízmű költségeit is, a mennyire műszaki osztályunk általános számítása alapján lehetséges volt és azt láttuk, hogy az ó-budai nagy szigeten építendő vízmű útján a vizellátás 30 év alatt kevesebbe kerülne, mint a t. főv. Közönség terve szerint.

Ezen összehasonlításra azonban ma még nagy súlyt nem fektetünk s a költségeket illetőleg ilyen nélkülözhetlen és nagyfontosságú közegészségi intézménynél általában az a nézetünk, hogy ha a két szűrési rendszer között e tekintetben az egyiknek volna is előnye a másik felett, e különbség önmagában csak azon esetben lehetne

döntő, ha oly nagy volna, miszerint a főváros anyagi erejének aránytalan megfeszítését igényelné, vagy azt épen meghaladná.

Nem kétkedünk, hogy a vízmű mesterséges szűrőkkel ugyanazon viszonyok között az előállításban és az üzemben is költségesebb, mint természetes szűrőkkel; de a káposztás-megyeri terv költségeivel történt összehasonlításból annyi megnyugvást mégis meritettünk, hogy a vízműnek mesterséges szűrőkkel építése pénzügyi szempontból nem ütközhetik oly nehézségbe, mely miatt arról lemondani kellene; sőt reméljük, hogy a két rendszer között absolute véve fenforgó költség-különbözet, még ha jelentékenyebb volna is, kiegyenlítését fogja találni abban, hogy a természetes szűrőkkel bíró vízmű idővel nem használható és helyette mást kell építeni, ellenben mesterséges szűrők esetében azt időnkint a szükséglet fokozódásához képest csak ki kell bővíteni.

A felemlített okokból tehát a t. főv. Közönség m. évi július 20-án 632. kgy. sz. a. kelt határozatának végrehajtásához beleegyezésünket meg nem adhatjuk, hanem kívánjuk, hogy a végleges vízmű a mesterséges szűrők rendszerének alapul vételével építtessék, annyival is inkább, mert minél népesebb lesz a főváros, annál kevésbé szabad azt a vizellátás tekintetében esetleges válságnak kitenni, mely a természetes szűrők rendszerének további követésével nézetünk szerint rövid idő alatt ismét bekövetkeznék és huzamosabb ideig tarthatna, figyelembe véve a hosszas tárgyalásokat, melyeket másik új vízmű építése mindig igényelne.

Felkérjük ezek folytán, hogy az ügyet — tekintettel műszaki osztályunk jelentésére és műszaki bizottmányunk jegyzőkönyvére — újabb tárgyalás alá venni és a mesterséges szűrés elvét elfogadni, ellen esetben pedig a szűrés elvének eldöntése végett a nm. m. kir. belügyminister ur elé terjeszteni sziveskedjék.

Egyben értesítjük a t. főv. Közönséget, hogy a fővárosban szükséges vízmű mesterséges szűrőkkel építésének részletes tervezésére legközelebb pályázatot irunk ki és viseljük ennek költségeit, hogy a kérdés minden részleteiben és a költség szempontjából is gyakorlati világításba helyeztessék. E pályázatnál, melynek eredményéről annak idején értesíteni fogjuk, a szűrés rendszer meghatározásán kívül a pályázónak minden egyébre nézve szabad kezet hagyunk.

De figyelemmel azon eshetőségre, hogy a vízmű talán a Duna jobbpartján nyerne elhelyezést, már mult évi augusztus 15-én 3.050. sz. a. felterjesztést intéztünk a nm. közmunka- és közl. minister urhoz a negyedik hid építése tárgyában. Tájékoztató végett úgy a felterjesztés, mint az arra f. évi február 7-én 5.262. sz. a. nyert választ másolatban ide zárva közöljük.

A kezdetben hivatkozott becses átirattal felterjesztett összes iratokat és rajzokat szintén mellékeljük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1888. június 19-én tartott rendkívüli üléséből.

Br. Podmaniczky Frigyes s. k.,
alelnök.

Rupp Imre s. k.,
ministeri tanácsos.

Az idézett átiratban említett nemzetközi pályázat programját és feltételeit következőkben állapítottuk meg:

A) Programm.

I. A víz a Dunából mesterséges szűrés útján szerzendő.

II. A vízmű úgy tervezendő, hogy szolgáltatási képessége már kezdetben napi 80.000 köbméter legyen s szerves kiterjesztést nyerhessen lehetőleg napi 250.000 köbméter víz szállítására.

III. A telep a Duna bármelyik oldalán helyezhető el; de kívánatos, hogy lehetőleg a főváros területén vagy ehhez közel legyen.

IV. A tervezőtől a következők kívántatnak:

a) a vízmű általános terve (General-Project), a szűrési műveletet kimerítően feltüntető részletes terv, az esetleges magas nyomású medenceze és azon csövezet részletes terve, mely a meglévő csőhálózat kiegészítésére a vízmű építése folytán szükséges lesz;

b) kimerítő építési leírás;

c) részletes költségvetés, külön az előállítási és külön az üzemi költségekről.

V. Azon esetben, ha a telep a Duna jobb partján helyeztetnék el, a víz mintegy 380 méter hosszú íves hidon fog átvezettetni, mely a fővámház tájékán lesz építendő. E hidról terv és költségvetés nem kívántatik; ellenben a csöveknek a hidon leendő elhelyezéséről terv és költségvetés mutatandó be.

VI. Az építési leírásban kiszámítandó a terület nagysága, melyre a vízműnek — figyelemmel a II. pontban megjelölt kiterjesztésre — szüksége lesz. E terület megszerzési költségeinek kimutatása nem kívántatik.

VII. A vízmű berendezése úgy tervezendő, hogy a víz az elosztási csőhálózatban legalább $3\frac{1}{2}$ és legfeljebb 6 légköri nyomás alatt álljon.

VIII. A létező csőhálózat főcsövei akként egészítendő ki, hogy azok napi 150.000 köbméter víz szállítására alkalmasak legyenek.

B) Feltételek.

I. A pályázat általános nemzetközi.

II. Két pályadíj állapittatik meg, az első 15.000 márkában, a második 8.000 márkában.

III. A pályázat tetszés szerint nyílt vagy titkos; utóbbi esetben a pályaterv jelisével látandó el és ugyanazon jelisével bíró zárt levélke kíséretében, mely a szerző nevét és lakását tartalmazza, adandó be.

IV. A pályázati határidő 1888. december 31-ig terjed.

V. A pályaterv elkészítésére és a pályadíjak odaitélésére jury állittatik össze, melybe egy-egy tagot nevez:

a) a m. kir. közmunka- és közlekedési minister;

b) a fővárosi közmunkák tanácsa;

c) Budapest főváros;

d) a magyar mérnök- és építész-egylet;

e) végre azon három szakértő, kik a pályázatra személyesen fognak felhivatni, közösen nevezhet a jurybe egy tagot, kinek személye iránt, ha egymás között meg-egyezésre nem jutnának, ki-ki ajánlhat egy-egy szakértőt és az így ajánlottak közül a fővárosi közmunkák tanácsa fogja a jury-tagot megválasztani.

A jury elnöke lesz a fővárosi közmunkák tanácsának alelnöke, vagy a kit ez helyettesül kinevez.

VI. A pályázatból és juryból kizáratnak:

a) a fővárosi közmunkák tanácsa műszaki osztályának tagjai;

b) a fővárosi vízvezeteki igazgatóság tagjai.

VII. A fővárosi közmunkák tanácsa az építés kivitelét a pályanyertesnek sem biztosítja.

VIII. A pályanyertes tervek a fővárosi közmunkák tanácsa tulajdonává lesznek.

IX. Fentartja magának a fővárosi közmunkák tanácsa, hogy a pályadíjban nem részesült tervek bármelyikét is 5.000 márkáért megvehesse.

Ennek kapcsán egyszerismind jelezzük, hogy a pályázatra személyesen Lindley W. H., Grahn E. és Urguhart D. szakértőket hívtuk meg. Ezeken kívül még hatan pályáztak, úgy, hogy a kitűzött határidőre összesen 9 pályaterv érkezett be. A jury megalakítása iránt a szükséges intézkedések megtörténtek.

A fennebbiekhez hozzá kell még fűznünk, hogy a vízművek terén általában tapasztalatok szerzése, különösen pedig abból a célból, hogy a pályatervek elbírálásához minden tekintetben, s jelesen az előállítási és üzemi költségek tekintetében is teljesen megbízható adatok álljanak rendelkezésünkre: Rupp Imre min. tanácsost, Wohlfarth Henrik min. felügyelőt és Vidéky László min. főmérnököt oly utasítással küldöttük ki a mesterséges szűrőkkel működő nagyobb európai vízművek tanulmányozására, hogy vizsgálataikat az útlejtekbe eső, más rendszerű vízművekre is terjesszék ki.

A tanulmányút három szakaszba osztatott be.

Az első szakaszba Frankfurt, Koblenz, Brüssel, Amsterdam, Rotterdam, London és Antwerpen városok vízművei tartoztak, melyek tanulmányozására Wohlfarth és Vidéky küldettek ki.

Jelentésünk szerint a felsorolt városok közül a majnai Frankfurt és Koblenz forrás-, illetve talajvízzel vannak ellátva; Brüssel a talajba mélyített kutak vizét használja, de vízellátási rendszere nagyon hiányos és rossz; végre London, Amsterdam, Rotterdam és Antwerpenben a mesterséges szűrés van alkalmazva, Londonban más

rendszerrel kapcsolatosan. A részletes jelentésből levonható tanulságokat röviden abban foglalhatjuk össze, hogy:

1. a hol kifogástalan forrásvíz elegendő mennyiségben áll rendelkezésre, első sorban ezeket veszik igénybe; de ezek hiányában mindenütt a víz mesterséges tisztításához folyamodnak s a felsorolt helyeken a természetes szűrődés útján nyert folyóvizet további tisztítás nélkül sehol sem élvezik;

2. a víz mesterséges tisztítása homokszűrőkön történik, a mechanikai szűrők mellőzésével; egyedül Antwerpenben van a homokszűrők mellett gépezet is alkalmazva, de nem szűrésre, hanem csupán a víz vegyi átalakítására;

3. a mesterségesen szűrt víz közegészségi szempontból jónak, kifogástalannak bizonyult;

4. a szűrők tisztításával járó költség oly csekély, hogy a rendszer gazdaságilag is tökéletesen beválk;

5. a mesterséges szűrőkre berendezett vízművek, egyes esetben félszázadot meghaladva, ma is teljes épségben fennállanak, mások vagy végkép eltűntek, vagy áthelyeztettek;

6. többféle víznek a kiszolgáltatását, a hoi csak lehet, elkerülni törekszenek; a hol ez lehetetlen, a két vagy többféle vizet nem vegyítik össze, hanem más-más övezet ellátására fordítják.

A tanulmány-út második cyklusát Zürich egymaga képezte, melynek vizellátását Rupp és Wohlfarth tették helyszini tanulmány tárgyává. Tapasztalataikból csak a leglényegesebbek felemlítésére szorítkozunk. Zürich városa vegyes rendszer szerint volt és van ma is vízzel ellátva, külön-külön lévén az ivó- és a használati vízről gondoskodva. Nevezetesen ivóvíz céljára forrásvizet használnak, melyhez utcái közutak útján jut a lakosság. A használati vizet a tóból meritik és a házakba vezetik. Ez az utóbbi körülmény már az első pillanatra nyilvánvalóvá teszi, hogy az ugynevezett használati vizet a lakosság nemcsak alsóbbrendű szükségletekre, hanem ivóvíz gyanánt is használja. Egészen ugyanezt egyébiránt nálunk is tapasztaljuk. A pesti oldal ama részein ugyanis, hol a vízvezeték csak szüretlen dunavizet juttat a házakba, budai szűrt vízzel táplált közutak vannak, a nélkül, hogy a lakosság azokat általánosan igénybe venné. Kétségtelen tanúsága ez annak, hogy — a mit elejétől fogva hangoztattunk — a közutak céljuknak egyáltalán nem felelnek meg, mert a nép, míg a házi vezetékből kaphat vizet, ezt használja, ha rossz is. E tényezővel Zürich városa számot is vetett és a házakba sem vezetett szüretlen vizet. Ennek daczára 1884-ben a typhus ott járványszerűleg, nagy mértékben lépett fel. A járvány okainak kipuhatólására rögtön oly beható vizsgálat indult meg, mely valóban beesületére válik Zürich városa hatóságának. A vizsgálat minden emberileg számításba jöhető körülményre kiterjeszkedett és aránylag bámulatos rövid idő alatt be is fejeztetvén, kiderítette, hogy a járványnak más okozója nem lehetett, mint kizárólag a házakba vezetett ugynevezett használati viz. A gyanu igazolását találta abban, hogy a vízműnél csakugyan hibákra jöttek rá, megállapítván, hogy a szívó csőbe nem csupán a tóból, hanem a Limat folyóból is szüremkedett be viz, a csődarabok összeillesztési pontjain és csak

az így bejutott folyóvíz terjeszthette a betegség anyagát. Ennek következtében a vízművet gyökeresen átalakították, olyformán, hogy míg előbb a zürichi tóban elhelyezett szűrőből, mely nem lévén tisztítható, természetes szűrőként működött, nyerték a vizet, jelenleg a tó vizét mesterséges homok szűrőágyakon megtisztítva vezetik a házakba. Említésre méltó, hogy a zürichiek a környék talaj- és forrásvizeit előbb mind megvizsgálták és ennek során jutottak arra a meggyőződésre, hogy a legjobb, a mit tehetnek, vízellátásukról mesterséges szűrés útján gondoskodni. Különös és egyedül a zürichi tó vizének kiváló tisztaságával indokolható, hogy ott 6 méteres szűrési sebességet vettek alapul, holott a normalis szűrési sebesség tudvalevőleg 2—3 méter. Az új berendezés eredménye minden tekintetben kielégítő.

A tanulmány-út utolsó harmadik cyclusába Felső-Németország vízművei vétettek fel. Miután a vízműre vonatkozó előmunkálati adatok szerint e tanács és a főváros között a tények tekintetében is lényeges nézeteltérések forogtak fenn, czélszerűnek véltük, hogy ebben a tanulmányban a főváros is részt vegyen. Így történt, hogy kezdeményezésünkre a fővárosi tanács Lechner Lajos középítési igazgatót és Kun Gyula tanácsnokot megbizta, hogy saját küldötteinkhez: Rupp Imre ministeri tanácsos és Wohlfarth Henrik ministeri felügyelőhöz csatlakozva, a felső-németországi vízműveket szintén tanulmányozzák. Az így alakult bizottsághoz az ügy iránti kiváló érdeklődésénél fogva önkéntesen csatlakozott még Pucher József közmunkatanácsi tag, kinek buzgalmaért, fáradozásaiért és áldozatkészségeért, melynél fogva utazása költségeit sajátjából viselte, e helyütt is köszönetet mondani kedves kötelességünknek ismerjük.

Tanulmányozta a bizottmány nevezetesen a következő városok vízműveit, u. m.: Boroszló, Berlin, Stettin, Lübeck, Kiel, Hamburg, Altona, Brema, Hannover, Braunschweig, Magdeburg, Lipcse és Drezda. Ezek közül a kieli, hannoveri, lipcsei és drezdai vízművek talaj-, illetve forrásvizet, a többi pedig mesterségesen szűrt vizet szolgáltatnak, Hamburg kivételével, hol egyelőre csak ülepedés útján tisztított vizet használnak, de a városnak már elfogadott kész terve van a mesterséges homokszűrőágyak építésére.

A nálunk folyó vitára nézve e tanulmány-út igen nevezetes eredménnyel járt, megerősítve e tanácsot ama meggyőződésében, hogy egyfelől a természetes szűrés rendszere, mint nálunk, úgy sok más helyütt is csalódásra vezetett; hogy másfelől a mesterséges homokszűrők a várakozásnak mindenütt megfelelnek.

A mi különösen az előbbi rendszer megbízhatlanságát illeti, Kiel és Hannoverben kimutatta a tapasztalat, hogy a vízmű távolról sem szolgáltatja azt a mennyiséget, melyre az előzetes vizsgálatok és kutatások alapján bizton véltek számíthatni. Berlin és Lipcse pedig abból a szempontból tanulságos, hogy kutvizük elromlott, élvezhetlenné vált és oda vezetett, hogy Berlinben a mesterséges szűrés rendszere alapján új vízművet építeni, Lipcsében pedig a kutvizet homokszűrőkön tisztítani voltak kénytelenek. Lipcse azóta szintén új vízművet épített, a természetes szűrés elve alapján; ez eddigelé jó vizet ad ugyan, de csak egy év óta lévén használatban, a víz minősége és mennyisége tekintetében véglegesen itélni még nem lehet.

Drezda vízműve az Elba folyó mentén Salbach terve alapján egészen azon rendszer szerint épült, mely a pesti ideiglenes vízműnél is alapul szolgált s melyet a főváros Káposztás-Megyeren a végleges vízműnél is követni óhajt. Drezdában 1·8 méter víztükör-különbség mellett 36.000 köbméter vizet kapnak naponta és ez jó víz, de constatálva van, hogy tiszta forrásvíz, mert az Elba partján fektetett gyűlcső a folyóból nem kap semmit.

Berlin jelenleg kizárólag mesterségesen szűrt vízzel van ellátva s a vízzel ott és mindenütt, hol mesterségesen szűrt vízzel élnek, a nép és a hatóság minden tekintetben, különösen közegészségi szempontból is, tökéletesen meg vannak elégedve.

Ezek a tapasztalatok mindenesetre alkalmasak arra, hogy még inkább megnyugtassanak bennünket azon eljárásunkra nézve, melynél fogva egyrészt a Wein-féle terv kiviteléhez hozzájárulásunkat megtagadtuk, másrészt Budapesten a homokszűrés behozatala mellett foglaltunk állást.

A végleges vízműről szóló fenti jelentéseink kapcsán nem mellőzhetjük fel-
emliteni az ismeretes vízhiányt, melyben a főváros balparti oldala a múlt év őszén
ismét nagy mérvben szenvedett.

Növelte a veszedelmet nem csupán a szűrt víz elégtelensége, hanem különösen az a körülmény is, hogy a vízvezeték szüretlen vize sokkal tisztátalanabb volt, mint a Duna vize, elannyira, mikép azt nemcsak ivás és főzés, de fürdésre vagy mosásra sem lehet használni.

A vízellátás e mostoha állapotát annál megdöbbenőbbnek találtuk, mert ellenmondásban látszott lenni minden adattal, melyet a vízvezetéki igazgatótól a vízmű szállítási képességére nézve nyertünk.

Tudvalevő, hogy a 650 méter hosszú gyűlcső után naponként minimumban 600.000 köbláb víz számított, miből egy folyóméter gyűlcsőre 29 köbméter esik. S bár az országközi építkezés által a gyűlcső egy része, legfeljebb 70—80 méter hosszban elvonatott, a maradék 570 méter után még mindig 16.500 köbméter víz volna nyerendő. Hozzájön ehhez a gyűlcsőnek a Margithidon túl 650 méternyire eszközölt meghosszabbítása után a csekélyebb mélység miatt folyóméterenkint csupán 20 köbméterrel számított naponkénti 13.000 köbméter és a Budáról átlejtett 10.000 köbméter víz, úgy, hogy a vízvezetéki igazgató számítása alapján a naponkénti szűrt víz mennyiségét legalább 39.500 köbméterre kellett tenni, annyival inkább, mert a számítási alap a legkedvezőtlenebb körülményekre vonatkozik és a Duna vízállása a kérdéses időszakban nem is a legkisebb, hanem körülbelül átlagos volt.

Mint hogy a szűrt vizet fogyasztó balparti lakosság számát legfeljebb 300.000-re lehet tenni, a kimutatott vízmennyiségből naponként minden emberre 130 liternek kellene jutni; sőt a vízműigazgató egy másik kimutatását véve alapul, mely szerint 1886-ban a régi gyűlcső egymagában napi átlagként 37.000 köbméter vizet adott, —

egy emberre a mondottakhoz képest nem kevesebb, mint 186 liter szűrt víz esik, mert ez utóbbi alapon a szűrt víz napi mennyisége — számításba véve egyfelől a gyűlcső említett elvágását, másfelől a Margithidon túl nyert kiterjesztését és a Budáról átvezetett vizet — 56.000 köbméterre volt teendő.

Tekintve, hogy a fejenkinti és naponkinti maximalis szükségletet általában 150 literrel számítják és ennek a nyári legtúlzottabb fogyasztás idejében is elégnek kellene lennie, csodálatos volt, hogy nálunk télen, tehát a legkisebb fogyasztás idejében 130 s illetőleg 186 liter nem volna elegendő.

Mondatott, hogy a vízhiánynak a közönség pazarlása az oka; de ez a körülmény a rejtélyt egymagában alig fejtheti meg. Németországban sok nagy város van, a hol a vízmérők intézménye szintén nincs elfogadva, a hol tehát a közönség ellenőrzés nélkül fogyasztja a vizet, ép úgy, mint nálunk, s mégis hivatalos adatok tesznek róla tanuságot, hogy pl. Stettinben (100.000 lakos) egy ember átlag nem fogyaszt többet naponkint, mint 80—100 literet; Drezdában (240.000 lakos) 52—145 litert, Altonában (100.000 lakos) 140 litert. A hol vízmérők vannak, ott a fogyasztás feltűnően csekélyebb, pl. Boroszlóban (310.000 lakos) 50—103 liter, Berlinben (1,400.000 lakos) 45—103 liter, Braunschweigban (85.000 lakos) 65 liter, Lipszéban 85¹/₂ liter, mely számok közül a kisebbek a téli, a nagyobbak a nyári fogyasztásra vonatkoznak.

Fontolóra véve ez adatokat és körülményeinket, nincsen ok arra, hogy Budapesten akkora pazarlás lenne feltételezhető, hogy a téli legkisebb fogyasztás idejében többre lenne szükségünk, mint másutt a legnagyobb nyári fogyasztás idejében.

A felsorolt adatok szerint tehát, főleg téli évszakban, fejenkint és naponkint 130—186 liternek nálunk is elégnek kellene lenni; miért is abból a körülményből, hogy tényleg nincs elégséges szűrt vizünk, csak azt lehet következtetni, hogy vagy nincs meg az a vízmennyiség, melyet a vízműigazgató meglevőnek állít, vagy pedig a vízvezetékben s illetve a kezelésben kell hibának lenni.

Felhívtuk ennél fogva a fővárost, vizsgálja meg tüzetesen, mi az igazi oka a meglepő mérvben bekövetkezett vízhiánynak s annak, hogy a szüretlen vízvezetéki viz sokkal piszkosabb, mint a Dunában folyó víz?

Szükségesnek találtuk e vizsgálatot annyival inkább, mert bárminő égetők voltak a bajok, a segítség módja és mérve iránt csak a bajok okainak felderítése után véltünk helyesen intézkedhetni.

Tudomására hoztuk egyszersmind a fővárosnak, hogy az említett körülmények között — míg a végleges vízmű ki nem épül — a csőhálózat újabb kiterjesztéséhez nem fogunk járulni, nehogy a kiterjesztés folytán a bajok esetleg még inkább fokozódjanak; felszólítottuk továbbá, hogy az utcák és terek locsolását a vízcsapokkal járó pazarlás elkerülése s általában a szűrt vízzel való takarékoskodás czéljából ezen túl öntöző kocsikkal végeztesse s ilyen kocsikról a szükséges számban mielőbb gondoskodják.

Végre kijelentettük, hogy a legnagyobb készséggel fogjuk a fővárost mindabban támogatni, a mit ideiglenes segítségül szükségesnek vél s ebbeli határozatát nemcsak

soron kívül rögtön elintézzük, de arra is készek vagyunk, hogy ez az ügy a lehető legrövidebb uton vegyesbizottságilag oldassék meg.

Ekkor történt, hogy Ganz és társa vasöntőde és gépgyár-részvénytársaság javaslatot és ajánlatot tett a fővároshoz egyrészt a vízvezetési bajok ideiglenes orvoslására, másrészt a végleges vízműnek Wein terve szerint leendő kiépítésére vonatkozólag.

Ezzel kapcsolatosan más javaslatok is merültek fel, melyek sorra tárgyaltatván, a fővárosi tanács az ideiglenes segítségre nézve a Ganz-féle ajánlatot fogadta el és kérte hozzájárulásunkat.

Válasziratunkat, melyből a különböző javaslatok lényege kivehető, czélszerűnek véljük ide egész terjedelmében felvenni, a mint következik:

4655. sz.
1888.

Tisztelt fővárosi Közönség!

A balparti városrész szűrt vizének szaporítása ügyében tegnap vett 42.302/88. számú átiratára válaszolva értesítjük, hogy a kérdéssel felmerülése óta foglalkozván, abban a helyzetben vagyunk, hogy az ügy rendkívüli sürgősségénél fogva a t. főv. Közönséggel már ma kész megállapodásokat közölhetünk.

Teljesen egyetértünk a t. főv. Közönség eljárt bizottságaival abban, hogy a balparti lakosság érdekében, addig is, míg a végleges vízmű létesül, a szűrt víz szaporításáról okvetlenül gondoskodni kell és hozzáteszszük, hogy e gondoskodásnak legalább is arra a lakosságra kell kiterjednie, mely a beltelki csőhálózat ellátási köréhez tartozik, s melynek számát mi körülbelül 300.000-re teszszük.

Ezen egyik tényezővel tisztába jövén, mulhatlanul szükséges ismerni még a fogyasztás mérvét és azt, mennyi szűrt vizünk van jelenleg?

A sok, egymásnak ellentmondó adat tömkelegében kiindulási pontúl veszszük a t. főv. Közönség rendeletére legutóbb foganatosított vizsgálat eredményét, mely szerint a pesti ideiglenes vízmű jelen állapotában naponkint 25.000 köbméter szűrt vizet ad, Budáról átvezettetik 10.000 köbméter, a napi fogyasztás pedig a jelen téli évszakban 55.000—60.000 köbmétert teszen.

Ezekhez képest a rendelkezésre álló 35.000 köbméter szűrt vízhez még 20—25.000 köbméter szűrt viz mutatkozik szükségesnek, hogy a beltelkeken a különösen panaszolt szüretlen viz kiszolgáltatása be legyen szüntethető.

Meggyőződésünk ennél fogva, hogy a szándékban levő provisoricus intézkedésnek legalább napi 25.000 köbméter szűrt víz előállítására kell irányozva lenni, annyival inkább, mert egyrészt a fogyasztás tudvalevőleg nyáron tetemesen nagyobb, mint télen, másrészt a Dunának a vízműtelep szállítási képességét befolyásoló víz-állása még kisebb is lehet, mint volt akkor, mikor megállapított, hogy napi 25.000 köbméter szűrt vizünk van.

A szükséglet meghatározása után áttérünk a felmerült különböző javaslatokra.

Ezek közül Gräfenenthal Vince, Schedel István és Kohn Lipót javaslatai hosszabb tanulmányt igényelvén, jelenleg, mikor úgyszólván rögtönös segítség szüksége forog fenn, nézetünk szerint sem jöhetnek figyelembe. De az ellen, hogy a középítési bizottság javaslata értelmében tanulmányozás alá vétessenek, természetesen semmi észrevételünk.

A Ganz és társa vasöntőde- és gépgyár-részvénytársaság, továbbá Kajlinger Mihály és Miklós Ödön javaslatai ellenben már egyenesen arra vannak szánva, hogy a vízhiányon minél előbb segítsenek. Ezekkel tehát ép úgy, mint a középítési bizottság, mi is tüzetesen foglalkoztunk.

A mi első sorban a középítési bizottmány által elfogadásra ajánlott Ganz-féle tervezetet illeti, első pillanatra látható, hogy az Piefkének azon alapeszméjéből indul ki, mely szerint a folyóvíz először mesterségesen megszürendő, azután természetes kavicsrétegbe bocsátandó és kutakba foglalva, onnan ismét kiemelendő lenne. Bővebb felvilágosítást ad erre vonatkozólag Piefke jelentése, mely Wein legutóbbi memorandumában fordításban egész terjedelmében közölve van.

Piefke, a berlini egyik (stralau) vízmű üzemi mérnöke, a vízmű tisztításának ezen elméletét, mely szerint a szűrés — saját szavaival élve — eszményi lenne, 1883-ban állította fel és terjesztette elő a berlini hatóságnak és arra vonatkozólag bővebb információval is bírnak, részint közvetlenül Piefkétől, részint Gill Henriktől, a berlini vízművek igazgatójától.

E szerint kétségtelen, hogy a víz előbb rendes homokszűrőn megtisztítva, okvetlenül jobb lenne, ha még arra alkalmas óriási talajrétegen is áthaladna és élenyülve, a szerves anyagoktól a lehető legtokéletesebben megtisztulna, hófoka és egyéb sajátosságai tekintetében pedig szintén kedvező változáson menne át. De hogy ezen elméletnek a gyakorlati életbe való átültetése — csak némi kilátással a sikerre — megkísérrelhető legyen, ez oly feltételhez van kötve, mely a természetben alig található fel, mert ahhoz vízhatlan réteggel teknő alakjában szorosan elzárolt oly talajra volna szükség, melyből a beléje bocsátott mesterségesen megszürt vizet legalább nagyobb részben ismét visszaszerezhetjük. E feltétel nélkül a talajba bebocsátott, előbb mesterséges homokszűrőn megtisztított viz hatalmunk alól magát kivonva, emberileg ki nem számítható úton halad a föld gyomrában, a nélkül, hogy azt — legalább számot tevő mennyiségben — ismét felfoghatnók.

E miatt a Piefke elméletét, mely különben — el kell ismerni — az eszményi jóra van irányozva, Berlin város hatósága sem fogadta el és Gill Henrik, ottani vízműigazgató küldötteink előtt legújabbban is oda nyilatkozott, hogy az eszme nem sorozható a gyakorlatias törekvések közé.

Mi tehát Piefke elméletének viszonyaink között gyakorlati szempontból nem lehetünk hívei; mert a mit Berlin gazdag városa pénzügyi tekintetknél fogva mellőzni volt kénytelen, abba nézetünk szerint Budapest bele nem foghat. Azt hisszük, még kevésbé hajolhat affelé a t. főv. Közönség, a kinek a mesterséges szűrés költ-

ségei ellen már ugy is aggályai vannak, ha csupán annyit kellene szűrni, a mennyi a fogyasztás, holott a Piefke-féle mesterséges talajszűrés alkalmazása esetében kedvező körülmények között is jóval nagyobb vízmennyiséget kellene mesterséges homokszűrőkön tisztítani, miután egyrésze a viznek a talajban, hová bebocsátandó volna, mindenestre eltűnnék.

A mi pedig ezen elméletet abban a módosításban illeti, mely a Ganz-féle tervezetben jut kifejezésre, arra nézve az a véleményünk, hogy a mesterséges homokszűrő és a talajszűrés oly összekapcsolásával állunk szemben, a mely egyik alkatrészében sem egyezik az elmélettel, mert egyfelől nem tulajdonképeni mesterséges homokszűrő ágyak tervezetnek, másfelől pedig a további talajszűrésnél teljesen figyelmen kívül van hagyva, hogy a talajnál merőben hiányzik a szóban forgó víznyerési módozatnak Piefke szerint is elengedhetlen feltételét képező ama vizelzáró réteg, mely biztosíthatna bennünket arról, hogy a talajba bebocsátott vizet ismét hatalmunkba kerithetjük.

A terv szerint ugyanis a víz mesterséges szűrése abban állana, hogy a humusföld a kavicsréteg színéig kiemeltetvén, helyébe homok tétetnék, mely hivatva volna a ráemelt Dunavíz mesterségesen szűrni és további tisztítás végett közvetlenül és természetes úton a talajnak átadni.

E módozat nélkülözi a mesterséges szűrés minden lényeges feltételét és ennek igazolására utalunk a tulajdonképeni mesterséges szűrők szerkezetére és a szűrés processusára.

A mesterséges homokszűrő ágyak tudvalevőleg beton-fenekkel vannak ellátva és olykép berendezve, hogy a szűrő rétegen levő vizoszlop nyomása a megkívántató mértékig, sőt teljesen is ellensúlyozható a már megtisztulva lefolyt viznek a medenczében s illetve a szűrő fenekén s magában a szűrőben való visszatartása által. Ebben áll a mesterséges szűrés lényege, mert csak így vagyunk képesek elérni, hogy a szűrés oly lassúsággal menjen végbe, hogy a nyerendő víz valóban is tiszta legyen. A víz minősége tehát a mesterséges szűrőknél a szűrési sebességtől függ, melyet a fentebb leírt módon hatalmunkban van tetszés szerint szabályozni. E sebesség rendes körülmények között $2\frac{1}{2}$ méter, azon értelemben, hogy egy négyszögméter szűrőfelületen 24 óra alatt $2\frac{1}{2}$ köbméter viz szűrődik le; a víz tehát egy óra alatt 108 milliméter és egy percz alatt 1·8 milliméter utat tesz meg; oly csekély mozgás, mely szabad szemmel észre sem vehető. És a víz e megkívántató csekély mozgását matematikai pontossággal állandólag biztosíthatjuk, úgy, hogy a szűrőkből a szűrő felület minden \square -m. után naponkint csak $2\frac{1}{2}$ köbméter vizet veszünk el.

Ezek ellenében azt látjuk, hogy a Ganz-féle ugynevezett mesterséges szűrőnél a szűrő-sebesség említett és főfontosságú szabályozása merőben lehetetlen, mert a szűrőnek nincs vízhatlan feneké. Ennek következtében működésének eredménye különböző lesz, a szerint, a mint a Duna vizállása alacsony vagy magas. Sajnáljuk, hogy ezen különféle esetek elbirálásához is szükséges méretek a Ganz-féle tervvázlaton egyáltalán nincsenek kitüntetve, sőt a lépték is teljesen hiányzik. A mennyire össze-

hasonlítás útján mégis vélelmezhetjük, a szűrő ágy felső lapja 1—1.50 méternyre fekdüdnék a szemponton felül.

Feltéve tehát, hogy a Duna vizállása + 0.50 méteren áll, mikor a jelenlegi földalatti gyűlcső legkevésbé képes elégséges vizet adni, akkor a talajviz a gyűlcső felett a szivattyúzás által okozott depressio következtében mélyebben áll, mint + 0.50 méter; jelesen feltéve, hogy a szívó kút vizének tükre a Duna víztükrénél a nálunk szokásos 1 méterrel van lejjebb sülyesztve, akkor a környező talaj vízszine minus 0.50 méterre tehető; s minthogy a szűrőágy felülete 1—1.50 méternyre van a szemponton felül, a talajviz és a szűrőre eresztett viz között 1.50—2.00 méter magassági különbség van. Hozzávéve ehhez még ama körülményt, hogy míg a szűrő feletti víz önsúlyánál fogva kényszerítették a szűrő anyagán keresztülhatolni, addig alulról még szivattyúztatik is, e kettős erőnek physikai törvényénél fogva okvetlenül az lesz hatása, hogy a viz a szűrő anyagán ki sem számítható sebességgel fog keresztülrohanni, magával sodorva az iszapot, egyéb tisztátalanságot és a homokszűrő anyagát is. Ez történt azon próbáknál is, melyeket a vízmű-igazgatóság a mesterséges szűrőkkel megejtett, a nélkül, hogy a szűrő feletti vizoszlop nyomásának ellensúlyozásáról gondoskodott volna. E próbáknál tapasztaltatott, hogy bár a szűrőnek volt fenéke, mégis a viz saját súlyánál fogva a szűrőrétegen keresztülmenve, csak egy pár perczig volt tiszta, azután már minden piszokkal együtt jött ki a fenéken elhelyezett csapból. Természetes, hogy ugyanennek sokkal nagyobb mértékben kell történni, ha a viz alul nem csupán egy csap nyílásán, hanem a szűrő egész nagyságában szabadulhat ki.

Arról tehát, hogy a Ganz-féle szűrő alacsony Duna-vizállás idejében a vizet kellőképen tisztítsa, meggyőződésünk szerint szó sem lehet, sőt tartunk tőle, hogy a gyűlcső vizének mostani minőségét is lejjebb fogja szállítani, de főleg, hogy az az anyag, melyet a szűrőről lerohanó viz magával sodor, a talaj vizet tartalmazó hézagait idővel be fogja tömni.

Ha továbbá a dunaviz és a talajvizek állása elég magas, nevezetesen ha csak valamivel meghaladja a közép vizállást (2.50 méter), akkor a Ganz-féle szűrőágy egyáltalán megszűnik működni. mert a jelzett magasságú talajviz nemcsak visszatartja a szűrőágyakra mesterségesen vezetett vizet, sőt maga is felszállva a 7.000 □-méterrel tervezett szűrő felületére, ott tócsákat fog képezni, melyekben a viz minden mozgás hiányában kedvezni fog a növényi és állati élet kifejlődésének és még biztosabban, mint alacsony vizállás esetében, a gyűlcső vizét fertőzéssel fenyegeti és ki vagyunk téve, hogy a jelenleg meglevő szűrt vizünk is elromlik.

Egyetlen eset képzelhető, a mikor a tervezett mesterséges szűrő kifogástalanul működhetik, ha t. i. a Duna és ennek következtében a talajviz állása a szűrőágyak magassági viszonyaihoz képest huzamosabb időn át véletlenül épen kedvező. De ebben az esetben, valamint már akkor is, ha a talajviz állása alacsony, az a nagy kérdés támad, hogy a szűrőágyakon jól-rosszul megszűrt viznek hanyadrésze jut be a gyűlcsőbe? Az bizonyos, hogy az egész nem, de hogy mégis mennyit remélhetünk a gyűlcsőben összefoglalni, ez egyáltalán semmi számítást meg nem enged, mint ezt maga

a tervező társulat igazgatója kénytelen volt a vele értekezett ottani küldöttség előtt beismerni, oda nyilatkozván. »hogy az általa képviselt társaság beadványában kivitelre ajánlott vizszerzési módozat egészen új lévén, ő semmiféle nyilatkozatot sem tehet arra nézve, hogy a telep mennyi szűrővizet lesz képes adni«.

E nyilatkozatnál fogva az általa felajánlott realis biztosíték nem jelenthet egyebet, mint azt, hogy a társulat kész a művével járó kockázatot a költségek erejéig magára vállalni. E biztosítékre tehát, a mi a közönségnek vízzel való biztos ellátását illeti, részünkről súlyt nem helyezhetünk. Ennek kapcsán megjegyezzük azt is, hogy a szolgáltatandó 15.000 köbméter víz ellenőrzése, miután az a gyűlcső vizével közös kútba folynék, többé-kevésbé mindig illusorius lenne.

Aggályaink, melyeket a Ganz-féle tervezet ellen a fentiekben felhoztunk, minden tekintetben kiterjednek Kajlinger Mihály tervére is, minthogy a kettő az alapelvekre nézve teljesen egyező, azzal a különbséggel, hogy Kajlinger a szűrőt árkokban tervezi előállítani, melyek a gyűlcső hosszában nyulnának el és ekkép a víz, mely belőlük a talajba jutna, a gyűlcsövet több pontján érintvén, ebbe nézetünk szerint aránylag nagyobb mennyiségben is hatolna be, mint a Ganz-társulat terve szerint.

Kajlinger Mihálynak műszaki osztályunkkal közölt s napi 15.000 köbméter víz szállítására kibővített tervét és költségvetését \cdot /. alatt mellékelve átküldjük.

A mi végül Miklós Ödön ajánlatát illeti, mely a Hyat-féle gépszűrő alkalmazását célozza, ennek czélszerűségéről még szintén nem volt alkalmunk közvetlen meggyőződést szerezni. Tekintettel azonban a bemutatott tervre s műleírásra és azon bizonylatokra, melyek szerint a kérdéses szűrő-készüléket Amerika számos városában sikerrel használják, remélhetőnek látszik, hogy a próbák megejtésének — esetleg még a végleges vízműre nézve is — üdvös eredménye leend. Ugyanazért részünkről melegen pártoljuk a különböző bizottságok javaslatát, hogy a szóban forgó készülékkel — nem tartva függőben a szűrt víz szaporitása iránt teendő szélesebb körű intézkedést — próbák tétessenek, annyiival inkább, mert az ezen készülékkel szürendő vizet igen czélszerűen lehetne a kültekki csőhálózat segélyével pl. a lakosság egy másik tekintélyes részének ellátására fordítani, mely eddigelé a szüretlen vízzel volt kénytelen beérni.

Visszatérve a szűrt víz szaporitása érdekében szélesebb alapon teendő intézkedés kérdésére, értesítjük a t. fővárosi közönséget, hogy ide vonatkozólag utasításunkra műszaki osztályunk is tervet és költségvetést dolgozott ki, melyeket a műszaki leírást tartalmazó jelentés másolatával együtt $2\cdot$ /. alatt mellékelünk.

E szerint ugyanazon helyen, melyet a Ganz-társulat a saját tervének kivitelére kiszemelt, valóságos mesterséges szűrőtelep létesítenék, mely 8 homokszűrő-ágyból állana. Ezek egyike 1.580, a többi hét pedig egyenkint 1.560, s a nyolcz együtt 12.500 □-méter felülettel bírna, melyből 2.500 □-méter tartalékul számítva, a telepen naponta $2\cdot 50$ méteres szűrési sebességgel 25.000 köbméter szűrt víz volna nyerhető s miután a rendelkezésre álló terület a fentebbi 8 szűrőágyon túl még további három, összesen 4.680 □-méter felülettel bíró szűrőágy építésére is elégséges, a nyerhető vízmennyiség kerékszámában napi 35.000 köbméterig volna fokozható.

Az előállítási költség 25.000 köbméter víz szűrésére számítva a szükséges gépekkel együtt 281.500 frtban van kiszámítva, mely összeg hozzávetőleg 80.000 frttal szaporodnék, ha a rendelkezésre álló egész terület kihasználásával napi 35.000 köbméter víz szűrése vétetnék kilátásba.

A munkálatot műszaki osztályunk három hónap alatt végrehajthatónak s a telepet üzembehelyezhetőnek tartja.

Tüzetesen megvizsgáltuk ezen tervet is és tény gyanánt állanak előttünk a következők:

1. A telepen mesterségesen szűrt víz — szakavatott és lelkiismeretes kezelés mellett — mindenesetre volna legalább oly jó minőségű, mint a várlakhoz tartozó, szintén mesterséges szűrővel dolgozó vízmű vize, melyet Sir Francis Bolton és dr. Tidy angol államvegyész városi szükséglet fedezésére tökéletesen megfelelőnek nyilvánítottak. (L. vízvezetéki tárgyalási iratok 285. lapján.)

2. A telep csalhatatlanul adná a számításba vett vízmennyiséget.

E tényeknél fogva részünkről legcélszerűbbnek találjuk a vízhiányon, addig is, míg a végleges vízmű létesülne, műszaki osztályunk javaslata értelmében segíteni, mert ha valamikor nincs helyén az új eszmékkel való kétesértékű kísérletezés, bizonyára nincs ma, mikor a szükség arra kényszerít bennünket, hogy a nagyközönség baján rögtön segítsünk.

Igaz, hogy a Ganz-féle terv- és műszaki osztályunk terve között a költségekben nagyobb különbség mutatkozik; de a jelen viszonyok között döntő nem a költségek, hanem egyedül a biztosság szempontja lehet; másrészt meg kell jegyeznünk, hogy a költségkülönbség is tetemesen kisebb lesz, ha számításba vesszük, hogy a Ganz-féle terv a főváros által viselendő kapcsolatos kiadások mellett nemcsak 58.000 frtba, hanem ezeken felül esetleg még 50.000 frtba kerül, akkor t. i., ha a végleges vízmű építése nem a társulatra bíztnék, a mi elvégre is lehetséges.

Ezek után röviden összefoglalva a legfőbb indokokat, miután nem elég napi 15.000 köbméter vízről gondoskodni, mert az elénk terjesztett legújabb fogyasztási adatok szerint már téli évszakban 20.000—25.000 köbméterre rúg a szűrt víz hiánya; miután továbbá a középítési bizottmány által ajánlott Ganz-féle terv szerint — még ha ki is bővítették, a mennyire a helyi viszonyok engedik — 15.000 köbméter víz sem volna nyerhető, s kockára tétetnék a meglevő szűrt víz minősége is; miután végül műszaki osztályunk terve szerint nem túlságos költséggel s rövid idő alatt teljes biztossággal nyerhető napi 25.000, sőt ha netán a szükség úgy kívánná, napi 35.000 köbméter szűrt víz: ezeknél fogva melegen ajánljuk a t. fővárosi közönségnek, hogy a vízvezetéki bajok ideiglenes orvoslása céljából a Margithid alatt fekvő, az általunk kezelt fővárosi pénzalap tulajdonát képező telken műszaki osztályunk javaslata értelmében mesterséges szűrőtelep létesítését elhatározni sziveskedjék.

Ha mindamellett a t. fővárosi közönség más nézetben volna, s a Ganz-társulat tervét kívánná végrehajtani, kijelentjük, hogy — elmondván aggodalmainkat — ezt sem gátoljuk, két okból.

Először tudomásunk van arról, hogy ugyane társulat a végleges vízmű építésére is tett ajánlatot, melyben a vízműigazgató tervét esetleges kapcsolatba teszi azzal a módozattal, melyet a provisorium céljára javaslatba hozott. Nem lehet tehát szándékunk — esetleg félreértéseknek is téve ki magunkat — megakadályozni a t. fővárosi közönséget abban, ha e módozatot gyakorlatilag netán kipróbálni óhajtaná.

Másodszor a szükség sokkal égetőbb, semhogy a nézeteltérések esetében szükséges hosszúságú tárgyalásokra idő volna; részünkről legalább semmi késedelemnek okai lenni nem akarunk.

Midőn azonban az épen említett okoknál fogva a Ganz-féle terv végrehajtását sem ellenezzük, egyszersmind határozottan kinyilatkoztatjuk, hogy következményeiért magunktól minden felelősséget elhárítunk.

Végül a jelen ügy minél gyorsabb megoldása érdekében már ez alkalommal tudomására hozzuk, hogy egyrészt a telep céljára kiszemelt telkünket ideiglenesen rendelkezésére bocsátjuk, készséggel és feltétlenül; hogy másrészt, ha a t. fővárosi közönség a provisorium kérdését jelen stadiumában is netán vegyes bizottságilag kívánná tárgyalni, erre is hajlandók vagyunk és esetleges idővesztés elkerülése céljából küldötteinket báró Liphay Béla, Ybl Miklós, Pucher József, Rupp Imre és Wohlfarth Henrik urak személyében ezennel megnevezzük.

A felterjesztett iratokat és tervvázlatokat 3 $\frac{1}{2}$ /. alatt mellékelve visszaküldjük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1888. december hó 27-én tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.,
alelnök.

Rupp Imre s. k.,
ministeri tanácsos.

Az ezen átiratunk következtében végbement tárgyalásokról a legközelebbi alkalommal fogunk tüzetesen nyilatkozni; itt szorítokozunk pusztán annak a jelzésére, hogy a főváros törvényhatósága a vízhiányon ideiglenesen segitendő, mesterséges homokszűrők építését határozta el s a munkálatok épen folyamatban vannak.

A vízvezetési csőhálózat kiterjesztésére vonatkozólag közöljük a következő adatokat:

Ellátatott ugyanis vízvezetékkel

az I. kerületben: az alkotás-, Czakó-, Gellérthegy-, Győző-, Lógody-, mészáros-, naphegy-, orom-, pálya-, roham utca, fehérvári út, a németvölgyi temető, a Lisznyai-, mozdony-, hantos- és körte-utca; továbbá a kelenföldi vasuti állomás, az Ecce homo rét, a Gellérthegy déli oldalára vezető út, a Mártonhegy, az Istenhegyi tücsök-utca és a győri-út;

a II. kerületben: a csalogány-, Donáti-, szegényház- és Zsigmond-utcza, a Rézmál, Szemlőhegy, zárda-utcza, budai-körút, petrezselyem-utcza, továbbá a lelkész-utczától a királyhegy-utczáig a második nyomcső, a vízműtelepen pedig a 3 dik gép felállított;

a III kerületben: a kis korona-, mókus-, sorompó-utcza, szent-endrei-út, a föld-utcza és az ó-budai temető;

a IV. kerületben: a korona-utcza (tűzcsap);

az V. kerületben: a bálvány-, Ipoly-, Katona József-, Markó-, nádor-, sólyom-, vadász-, és visegrádi-utcza, továbbá a Lipót-körút és a Rudolf-rakpart;

a VI. kerületben: a gyár-utcza, külső váczi-út, Lendvay-, nagymező-, Podmaniczky-, Szabolcs-utcza, Teréz-körút, szerecsen-utcza, a városliget, bajnok-, dálnok-, Kemnitzer-utcza, Lőportár-dűlői, névtelen-utcza, erdősor, a honvéd-huszár laktanya, Lehel-, Izabella-utcza, hajtsár-út, Hungaria-út;

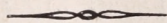
a VII. kerületben: a Barcsay-utcza, csömöri-út, Gizella-út, hársfa-utcza, István-út, István-tér, jávor-utcza, külső kerepesi-út, király-, kertész-, Murányi-, nagy diófa- és nap-utcza; a városligeti kiállítási hely, Wesselényi-utcza, Egressy-út és Rottenbiller-utcza;

a VIII. kerületben: a bodzafa-, Bezerédy-, Konti-, gyöngytyúk-, József-utcza, József-körút, köztemető-út, kis fuvaros-utcza, légszesz-, Losonczi-utcza, Mátyás-tér, Madách, Magdolna-, nagy fuvaros-, népszínház-, német-, prater-, szigony-, Tökölyi-, vas-utcza, Rákóczy-tér, Trefort-, alföldi-, homok-, jázmin-utcza és az üllői-úti vámház;

a IX. kerületben: a Ferencvárosi pályaudvar, légszeszgyár fióktelepe, közvágóhid telepe, markotányos-, remete-, Tompa-, Vendel-utcza és az üllői-úti közkórház;

a X. kerületben: a bihari-út, Orezy-út, jászberényi-út, kápolna- és Mocsonyi-utcza, a házépítő tisztviselők egyesületének telepe, a köztemető-, bánya-utcza és külső kerepesi-út.

Az összes csőfektetés: 33.269 folyóméter; felállított 50 közkút, 188 zárcsap, 411 tűzcsap és 120 öntöző csap.

V.

Építési szabályok.

Az 1870. évi X. t.-cz. az építési ügy szabályozását a fővárosban, addig is, míg ez iránt a törvényhozás fog intézkedni, e tanács feladatává tette.

A teljes rendezetlenségen, melyet ezen téren megalakulásunk idejében találtunk, rögtönösen ideiglenes utasítás kibocsátásával iparkodtunk segíteni. Egyúttal pedig munkába vettük az egész építési kérdés szerves szabályozását is és már 1874-ben kész tervezetnek voltunk birtokában.

Mint hogy e tervezet a szorosán vett magánépítkezéseken túl a középítkezéseket is felölelte, mely utóbbiak csak egyetértőleg a fővárosi hatósággal szabályozhatók, munkálatunkat mindjárt 1874. elején oda küldöttük, a végből, hogy azt helyhatósági szabályrendeletbe foglalva léptesse életbe.

A fővárosnál ennek folytán megindult s nyolcz évig elhuzódott tárgyalások egy, sokban különböző új tervezet megállapításra vezettek, mely 1882-ben lett hozzánk felterjesztve.

Az eltérések a két tervezet között oly természetűek voltak, hogy azok gyors kiegyenlítésére s tehát az építési ügynek akár egyik, akár másik alapon való szabályozására mi kilátás sem lehetett.

Miután azonban az a bizonytalanság, melylyel a magánépítési ügy kezeltetett, már tarthatlan volt, ezért arról a törekvésről, hogy a magán- és a középítkezések egyben nyerjenek szabályozást, lemondván, szükségesnek láttuk a sürgősebb magánépítési ügyet a középítkezések ügyétől külön választani és azt az 1870. évi X. t.-cz. 22. §-a alapján, a fővárosi hatóságtól függetlenül, rendszeres utasítás alakjában szabályozni. E szabályutasítás, melyet végrehajtás végett 1886. június hóban küldöttünk meg a fővárosnak, az időközben hozott elvi határozatokkal együtt, melyeket az illető szakaszokhoz*) jegy alatt iktattunk, következőleg hangzik:

Az építési ügyet a fővárosban szabályozó utasítás. (1870. évi X. t.-cz. 22. §.)

Általános rész.

I. FEJEZET.

Az építkezés előtti teendők.

1. §.

Az építési engedélyről.

A főváros területén kiviendő minden új, vagy toldalék-építkezésre, építési átalakítás vagy javításra a fővárosi tanács engedélye szükséges.

Kivételt képez, vagyis:

A) Hatósági engedély nem szükséges, de a fővárosi tanácsnak a szándékolt építkezés megítélésére alkalmas egyszerű vázrajz bemutatása mellett írásban bejelentendő:

1. az épületnek az utcára nem szolgáló részén szükségessé vált aláfalazása, ha az épület a végleges utcai vonalon vagy azon belül fekszik;

2. a válaszfalnak lebontása, vagy újak építése, ha azokon gerenda, fal, vagy boltozat nem nyugszik;

3. tűzbiztos fedélnek helyreállítása, vagy a fedélnek — ide nem értve a fedél-széket — újból előállítása, tűzbiztos anyagból;

4. ajtók és ablakok nyitása vagy létezők megszüntetése és padlásablakok nyitása, nem a szomszéd határán álló tűzfalban.

Ha a bejelentésre következő 8 nap alatt a bejelentett munkálatok végrehajtása ellen a fővárosi tanács, vagy annak építési felügyelő mérnöke kifogást nem tesz, azok végrehajthatók.

A 4. pontban mondottakhoz nem tartozik azonban a létező utcai kapuk megszüntetése, szűkítése, vagy újak nyitása, mely munkákra nézve építési engedély kívántatik.

B) Be sem kell jelenteni a fővárosi tanácsnak:

1. a háznak bevakolását és színezését, mely utóbbi azonban mindig figyelemmel a jelen szabályzat 63. §-ára eszközzendő;

2. a gerendáknak új gerendákkal való kicserélését;

3. új padlók készítését;

4. ajtók vagy ablakok javítását, padlásablakok alkalmazását a tetőn, vagy oly zár- és tűzfalban, mely a szomszéd felé nem áll a határvonalon;

5. a kémények kijavítását vakolás és új téglák alkalmazása által;

6. a tüzelő helyiségek kijavítását, ha azok eredetileg meg nem gyúlható anyagból készítve és így tűzvészellenes szerkezettel biztosítva voltak;

7. kályháknak beállítását, vagy átrakatását, kandallóknak és oly tűzhelyeknek, melyek nem üzleti czélokra szolgálnak, a lakóhelyiségekben szándékolt fölállítását, ha ezek által a tűzhelynek előbbi tűzvészmentes helyisége meg nem változik;

8. a ház belsejében levő burkolatok kijavítását.

Viz- és légszeszvezetéknek az épület belsejében való alkalmazása tekintetében addig is, míg ez szabályozva lesz, az eddigi gyakorlat mérvadó.

2. §.

A kérvény kiállítása és felszerelése.

Az építési engedélyt kérő folyamodvány az építető vagy megbízottja által sajátkezűleg aláírva a fővárosi tanácshoz intézendő.

E kérvényben ki kell tenni mindenekelőtt a telek telekkönyvi és helyrajzi számát, a kerületet, az utca nevét, az utcái házszámot s leírni a szándékba vett építkezés minőségét, meghatározni annak rendeltetését, megnevezni a tervezőt és a tervezet kiviteléért felelős, helyben lakó építő- vagy kőműves-, esetleg ácsmestert; az építési helyül szolgáló telek közvetlen szomszédjait s közölni lakcímeiket és a mennyiben az építési telekből szabályozás folytán valami levágandó, egyuttal kijelenteni azt, hogy a tulajdonos elesendő területeért □-ölenként minő kártalanítási összeget kíván.

Ha új vagy toldalék-építkezéstről vagy új emelet ráépítéséről van szó, akkor a kérvényhez a 3. §-ban előirt módon kiállítandó következő terveket kell 2 (a Gellért-hegy erődítési övezetébe eső építkezéseknél kivételkép 3) példányban csatolni:

a) az épület környékének, fekvésének és helyi viszonyainak megismerésére szükséges fekrájzot. Ezen fekrájzban ki kell tüntetni: az építési telken fennálló vagy lebontandó régi épületeket, a szomszédok telkeit és az azokon fennálló határos épületeket, a régi és új számokat, a szomszéd tulajdonosok neveit, a határos udvarokat, az utca nevét.

Mindezen adatokat a fővárosi mérnöki hivatal a felek kérelmére a megállapított díjakért kiszolgáltatni tartozik;

b) az épület összes és teljes homlokzatait, valamint minden szárny- és menetbeosztását, magasságát, mennyezet szerkezeteit és falvastagságait, nemkülönb a földszék, főpárkány és attica, valamint a kiálló erkélyek szerkezetét, szóval minden épületrészt külön kitüntető alap- és metszetrajzokat;

c) különös fa-, vas-, vagy kőszerkezetek nagyobb méretű s az egyes alkatrészek méreteit pontosan kitüntető részletrajzait az ellentállási és hordképességek szakszerű kiszámításával együtt.

Átalakítások vagy változtatásoknál, nemkülönb az udvarban kisebb építmények felállítása eseteiben a pontos helyzetrajzon és az épület előbbi állapotát kitüntető alap- és metszetrajzokon kívül, oly részletrajzok melléklendők, melyek a tervbe vett munkálat mibenlétének biztos megítélését lehetővé teszik.

3. §.

A tervmelléletek kellékei.

A helyzetrajzok és lejt méreti hosszaságok léptéke (skala) 1 méter = 720 méterrel ($1/720$ -ad arány) a lejt méreti magasságok léptéke: 2 centiméter = 1 méterrel ($1/50$ arány).

Alapmetszet és homlokzatrajzok 1 cm. = 1 méterrel, vagyis $1/100$ arányban, a

részletrajzok pedig oly méretben készítendők, hogy azokból a szerkezet megítélhető legyen, de mindenesetre legalább $\frac{1}{50}$ arányban.

Az összes rajzok kellő felirásokkal és magassági, szélességi, vastagsági és hossz-méret jegyekkel látandók el.

A terveken az újon építendő részek vörös, a fennállók szürke, a lebontandók sárga, vasrészek kék, körészek lila, a cementfalazat vörösbarna színnel festendők.

A tervek és írásbeli mellékletek 21 centiméter széles és 34 centiméter hosszú alakzatban hajtandók össze s vagy rajzpapíron, vagy rajzvásznon állítandók ki; közönséges másoló vagy szalmapapíron rajzolt tervek el nem fogadtatnak.

Oly tervek, melyek a fentebbi kellékeknek — habár csak külalak, méret, vagy kiállítási anyag tekintetében is — pontosan meg nem felelnek, hivatalból, érdemleges megbíralás nélkül visszautasítatnak.

A bemutatott építési terveket a kivitellel megbízott építőmester, s a mennyiben a tervező építész nem ugyanazon egyén, ez utóbbi is aláírni tartozik.

4. §.

Az építési engedély kiadása.

A bemutatott építési tervek, ha alakilag rendben találtattak, mindenekelőtt a jelen szabályok határozmányai, különösen pedig a közbiztonság, közegészség és a szabályozás szempontjából — a helyszin megtekintése mellett — műszakilag vizsgáltnak át s a mennyiben azok ellen kevésbé lényeges észrevételek merülnek fel, a hiányok pótlása, vagy kisebb hibák kijavitása a mérnöki hivatal felhívására rövid úton történhetik.

Ha a tervek a szabályoknak megfelelnek, azok a mérnöki hivatal véleményével a középítési bizottság elé terjesztetnek, hogy az az engedély kiadására nézve esetleg helyszini szemle alapján javaslatot tegyen.

A fővárosi tanács, mielőtt a középítési bizottság javaslata alapján a kért engedély felett érdemileg határozna, mindazon esetekben, a mikor

1. köz- és gyárépület emelése, gép- és kazánfelállítás és bármely, az utczai homlokzatvonalon szándékolt új építkezés forog kérdésben, ideértve a nyaralókat és az előkertes házakat is;

2. a mikor toldaléképítés, vagy átalakítás a szabályozás által érintett telken szándékoltatik;

3. a mikor a középítési bizottság és a fővárosi tanács között nézeteltérés merül fel és

4. a mikor szükségesnek látja a jelen szabályoktól bármi tekintetben eltérően intézkedni:

a terveket és iratokat a fővárosi közmunkák tanácsához küldi fel és a folyamodvány érdemében a fővárosi közmunkák tanácsa határozata szerint intézkedik.

Minden más esetben a fővárosi tanács a középítési bizottság meghallgatása után a fővárosi közmunkák tanácsa megkérdezése nélkül határoz, de a mennyiben az

építési engedélyt megadja, erről a fővárosi közmunkák tanácsát utólag — legfeljebb 8 nap leforgása alatt — értesíti.

Az engedély megadásáról minden esetben értesítetik nemcsak a folyamodó, hanem a tervező műépítész és a kivitelért felelős szakférfiu is.

5. §.

Az építési engedély érvénye.

Az építési engedély a kézbesítéssel egyidejűleg hatályba lép. Ha az építkezés az engedély kézbesítésétől számítva egy év alatt meg nem kezdetik, vagy megkezdettén, egy éven át szünetel — az engedély érvényét veszti.

II. FEJEZET.

Fennálló épületek lebontásáról.

6. §.

Épületek lebontása általában.

Bármely épület lebontása a tulajdonos vagy megbízottja által a fővárosi tanácsnak írásban bejelentendő s a lebontás szakszerű végrehajtásáért felelős egyén megnevezendő, még akkor is, ha a lebontás hatósági rendelet folytán történik.

A tanács a bejelentést követő 10 nap leforgása alatt a szomszéd épületének netán szükséges biztosítását elrendeli, határoz a törmelék hová hordására nézve s erről a tulajdonost vagy a megbízott vállalkozót értesíti.

Addig a lebontás fogamatba nem vehető.

7. §.

A lebontásnál követendő szabályok.

Épületek lebontására nézve a következő általános szabályok tartandók szem előtt:

a) a falat és törmeléket a porzás meggátlása végett folytonosan öntözni kell;
b) a törmeléket csak minden oldalról elzárt csatornában szabad a földszinre lebocsátani;

c) a törmelék — a mennyiben az a helyszinén fel nem használtatik — a lehullást meggátló módon szerkesztett kocsikban szállítandó és pedig, ha az illető azzal saját céljára nem rendelkezik, oda, hová a hatóság lerakadni rendeli.

8. §.

A szomszéd épülettel határos fal és a közös fal lebontása.

A szomszédépülettel határos fal lebontásánál különös gond fordítandó arra, hogy a szomszéd épület fala sérülést ne szenvedjen.

Azon esetben, ha a határfal közös a szomszéd épülettel, vagy ha a határfal

építési módja a szomszédok közötti határvonal helyes voltára nézve kételyt támaszt: a hatóságnál a középítési bizottmány helyszini vizsgálata kérendő ki, mely az érdekelt tulajdonosok előleges értesítése mellett tartatik meg.

Ha a telekkönyvi bejegyzésekből, vagy a fal építési módjából a szakértők más határvonalat nem derítenének ki: mindig a közösnek bizonyult fal közepe tekintetik elválasztó határvonalnak.

A fél, ki a határvonal ilyen megállapításával meg nem elégszik, a rendes bíróságnál kereshet orvoslást.

III. FEJEZET.

Az építkezés alatt szem előtt tartandó általános szabályok.

9. §.*

Kitűzések.

Az építkezést illetőleg az alapzat kiásását nem szabad megkezdeni mindaddig, míg az utczaí vagy szomszéd felőli határvonal és a földszinti padló s illetve a kapuküszöb magassága a fővárosi mérnöki hivatal által ki nem tűzetett, s erről az igazolvány ki nem állittatott.

A kitűzést az építkező vagy megbízottja (szóval vagy egyszerű levél útján) a fővárosi mérnöki hivatalnál szorgalmazni, a hivatal pedig a kitűzést a fél jelentkezésétől számítandó 3 nap alatt teljesíteni és az erről szóló írásbeli igazolványt a félnek kézbesíteni köteles.

A földszinti padlót a végleges járdánál boltokban 0.15, lakásokban pedig 0.30 méterrel magasabbra kell, de több, mint egy méterrel magasabbra nem szabad fektetni.

Az udvar a végleges utczaí járdánál legalább 0.08 méterrel magasabbra töltenő fel.

Indokolt eltérések esetről esetre engedélyeztetethetnek.

10. §.

Terjedékek.

Ha az építkező telkéből a köz, utcza, vagy tér szabályozására bizonyos terület elesik: akkor a levágott területért építettő tulajdonosnak kártalanítás jár, viszont, ha építettő telkéhez a közterületből valami hozzácsatolandó, azt építettő a fővárostól megvenni köteles.

A mérnöki hivatal mindkét esetben a kitűzés teljesítése után a levágott vagy hozzácsatolt területet pontosan kitüntető szabályozási terryajzot a tanácsnak haladék nélkül bemutatja.

* E szakasz harmadik bekezdésének utolsó mondata időközben oda módosított, hogy »a földszinti padlót a járdától számítva több, mint 1.50 méterrel magasabbra nem szabad fektetni.«

Az ár mindkét esetben — figyelemmel a telek valódi értékére és a szabályozás által az építkező telkét illetőleg netán felmerülő feltünőbb előnyökre vagy hátrányokra — a hatóság által állapittatik meg.

Ha azonban az építkező a megállapított árral meg nem elégszik, ez esetben az 1881. évi XLI. törvényezikben szabályozott kártalanítási eljárásnak van helye.

11. §.

Állvány-felállítás, anyag-lerakás.

Bármely nyilvános tér, út vagy utcza egyrészének az építkezés alkalmával igénybevétele, nevezetesen a kövezet, vízfolyókák, vagy csatornák felszakítása, gödrök ásása, építési állványok vagy emelőgépek felállítása, törmelék vagy építési anyagok lerakása csak a hatóság külön engedélyével történhetik.

Az állványok felállítása és az anyag lerakása utasítás értelmében úgy eszköz-lendő, hogy se az életbiztonság ne veszélyeztessék, se pedig a nyilvános közlekedés ne gátoltassék.

Az állványokat, különösen a szálfákat rendszerint csak éjjeli 11—3 óra közt szabad felállítani.

Ha az állványok nyilvános területen úgy alkalmaztatnak — s ezt a hatóság, ha szükségesnek látja, el is rendelheti — hogy alattuk a közlekedés szabadon folyhat, ily esetben az állványok talaja a járda színétől számítva legalább 2¹/₂ méter magas-ságra fektetendő és a törmelék, építési anyagok, vagy folyadékok leesését meggátló sűrű padozattal, a külső oldalon pedig minden emeleten 1 méter magas mellvéddel látandó el.

Az állványok felállítására és az anyag lerakására igénybevehető terület határai a helyi közlekedési viszonyok figyelembe vételével a fővárosi tanács által már az építési vagy a lebontási engedély kiadása alkalmával állapittatnak meg.

A hatóságilag kijelölt területeken kívül, melyek elpalánkolandók és éjjel kivilá-gítandók, az utcza területét bármi tekintetben igénybe venni nem szabad. Erre első sorban a mérnöki hivatal tartozik ügyelni s kihágás esetén — az előljároság, esetleg a rendőrség közbejöttével — megfelelően intézkedni.

12. §.

Köztárgyak megóvása.

Az építkezések s általában az épületek kijavítása és szinezése alkalmával a szomszédok épületei, az utczán, vagy magán az épületen levő köztárgyak, u. m. nyil-vános emlékek, kutak, kerékvető, élőfák és ültetvények, lámpák, utcai név- és ház-számtáblák, távirda-vezetékek, telephon-vezetékek stb. bemocskolás és károsítás ellen megóvandók.

A köz- vagy magántulajdont képező tárgyakon netán tett rongálásokat az építető saját költségén azonnal helyreállítani és a károkat akkor is megtéríteni tartozik, ha azok a véletlen által okozottak.

Ha valamely köztárgy ideiglenes eltávolítása szükségesnek mutatkozik, erről az építető a mérnöki hivatalnak jelentést tenni s annak intézkedését bevárni tartozik.

13. §.

Lelt tárgyak.

Ha valamely épület lebontása, vagy új épület alapzatának ásása közben régiségek, pl. kőkoporsó, emlékszerű faragványok, edények, fémek, kövületek, felirások stb. találatnának, ezt a találó a fővárosi tanácsnak azonnal bejelenteni és ennek intézkedését a talált tárgy érintetlenül hagyásával bevárni tartozik.

A fővárosi tanács a nemzeti muzeum igazgatóságát a jelentésről haladéék nélkül értesíti.

14. §.

Az építkezés tényleges megkezdése.

A kivitelért felelős építőmester az építés (t. i. a falazás) tényleges megkezdését 24 órával előbb a mérnöki hivatalnál szóval vagy írásban bejelenteni tartozik, hogy a rendszeres hivatalos felügyelet megkezdethessék.

A mérnöki hivatal a bejelentést az ügyiratra a kelettel együtt feljegyzi s arról, hogy a bejelentés megtörtént, az illető félnek igazolványt állít ki.

15. §.

A terv kéznél tartása.

A jóváhagyott építési terv eredetben, vagy a mérnöki hivatal által e célra díj nélkül hitelesített másolatban folytonosan az építkezés helyszínén tartandó s az illetékes hatóságok közegeinek kívánatra előmutatandó.

16. §.

Eltérés a tervtől.

A jóváhagyott építési tervtől és az építési engedély rendelkezéseitől önkényűleg eltérni nem szabad.

A változtatásért a fővárosi tanácshoz kell folyamodni s ha az a tervre vonatkozik, a módosítást kitüntető terv a 2. §-ban meghatározott számú példányban bemutatandó.

17. §.

Szabálytalan építkezés.

Minden, engedélyhez kötött építkezést, ha az engedély nélkül, vagy az engedélytől eltérően foganatosítatik, a fővárosi tanács — szükség esetén rendőri segédlet mellett — betilthatja és az előbbi állapot visszahelyezését követelheti. Addig is, míg a fővárosi tanács e részben intézkedhetik, köteles az építési felügyelő mérnök az építkezés abbahagyását elrendelni.

Ugyanezen elbánás alá esnek a bejelentéshez kötött építkezések is, ha az építkező a bejelentést elmulasztotta, vagy az építkezést az 1. §. ötödik bekezdésében meghatározott 8 nap bevárása nélkül megkezdette.

Az engedély nélkül emelt épületre, a mennyiben az a jelen szabályoknak egyébként megfelel, az engedély utólag megadható; de a kihágás megbüntető.

Ha ellenben az engedély nélkül emelt épület a jelen szabályoknak egyébként sem felel meg: a hatóság annak megfelelő átalakítását, esetleg lebontását is elrendelheti.

18. §.

Szakértő alkalmazása.

Az építkezés csak szakértő férfi felelőssége mellett hajtható végre, kit az építető a hatóságnak bejelenteni tartozik.

Szakértő:

1. az építész, a ki a m. kir. József műegyetemen nyert, vagy ez által honosított építész oklevéllel bír és kimutatja, hogy az építőmesterség terén legalább 2 év óta gyakorlatilag működik;

2. a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minister 1884. évi 46.188. számú rendelete értelmében képesített:

a) építőmester, az építkezés terén előforduló minden munkára nézve;

b) kőművesmester, minden föld-, kőműves és elhelyezési munkára nézve;

c) kőfaragómester, a saját mesterségébe vágó minden munkára nézve;

d) ácsmester, a saját mesterségébe vágó minden munkára és faszervezetű egész építkezésekre nézve.

3. Szakértőnek tekintetik végre az, a ki mint építőmester eddig is gyakorlatilag és önállóan működött; ennek igazolására azonban az 1872. évi VIII. t.-cz. alapján kiállított, az építési ipar gyakorlatának bejelentéséről szóló iparjegy magában véve nem elégséges.

Ha a szakértőnek megnevezett és építész oklevéllel, vagy a 2-ik pontban említett képesítéssel nem bíró egyén szakképzettsége vagy megbízhatósága tekintetében a középítési bizottságnak kételyei volnának, vagy azok a munka végrehajtása közben merülnének fel: az építető más, megbízható szakértőt köteles a művezetésnél alkalmazni s míg ezt nem teszi, az építkezés betiltathatik.

19. §.

A szakértő felelőssége.

A szakértő felelőssége a hatóság irányában kiterjed a jóváhagyott tervnek, az építési szabályok határozatainak és az építési engedély különös kikötéseinek pontos megtartására és gondos, szakszerű solid munka teljesítésére.

Ha a művezetés és a vállalkozás nem egy személyben összpontosul: a tervek pontos végrehajtásáért és a szerkezetek helyességeért a művezető építész, a felhasznált

anyag s a munka jóságaért és a biztonság rendőri intézkedésekért pedig a vállalkozó építőmester, illetőleg kőműves-, kőfaragó- vagy ácsmester felelős.

A felelősség a hatóság irányában a használati engedély kiadása után 3 évig tart és azon körülmény, hogy valamely eltérés, vagy helytelenség az építettő határozott kívánságára történt, a szakértőre nézve akkor sem szolgál mentességül, ha az építettő helyette a hatósággal szemben a felelősséget határozottan magára vállalja is.

Ha a felelősség az építkezés folyama alatt másra ruháztatnék át, ennek nyilatkozata, hogy a felelősséget elvállalja, a fővárosi tanácsnak haladék nélkül bemutatandó.

IV. FEJEZET

A szomszédok érdekeinek megóvása.

20. §.

A szomszéd határvonalának és falának épségben tartása.

Minden építkezés csak a saját határvonalig terjedhet s akként fogantatandó, hogy általa a szomszéd épülete vagy telke semmi tekintetben igénybe ne vétessék és ne károsíttassék.

Élő sövénykerítések a határtól legalább 45 centiméter távolságra ültetendők és rendszeren nyesendők.

Vizlevezetők, csatornák, árnyékszékék, ólak, jégvermek, pöcze-, trágya-, szemét-, mész- s általában nedves, bűzös vagy maró anyagok tartására szolgáló gödrök és a kutak a szomszéd határától rendszerint legalább 2 méter távolságra helyezendők.

A mennyiben ily építmények a szomszéd felőli határvonalon állíttatnak fel, azok a szomszéd felé a rendes zárfalon kívül — 16 cm. ür hagyása mellett — egy külön, legalább 15 cm. vastag, cementtel készített s kellő mélységű alapzattal bíró fallal is ellátandók.

21. §.

A szomszéd telkének igénybevétele.

Ha az építkezés másként czélszerűen kivihető nem volna: egyik szomszéd saját telkén a másíknak a kellő állványok felállítást és a munka tartamára a munkásoknak az átjárást megengedni, de az építkező a szomszéd telkén netán tett rongálásokat helyreállítani és az okozott károkat megtéríteni tartozik.

Sürgős esetekben, ha a késedelem veszélylyel járna, a mérnöki hivatal, esetleg a rendőrség igénybevétele mellett, saját felelősségére intézkedhetik.

22. §.

E r e s z j o g.

Ha valamely telek, melynek határán a szomszédnak — bár telekkönyvileg is biztosított ereszjog alapján — nyeregterővel bíró háza van, ujonnan beépíttetik, ez

esetben az ereszjog megszűnik és a ház fedele, mely az ereszjogot élvezte, félereszű fedéllé alakítandó át.

Ezen átalakításhoz, a mennyiben az érdekeltek más megegyezésre nem jutnak, az építkező a munkát, a tulajdonos pedig a szükséges anyagot (téglát, meszet, homokot, fát és fedőanyagot) természetben vagy pénzben tartozik szolgáltatni.

Két, egymás mellett nyeregvetővel fennálló ház közt — a mennyiben telek-könyvi bejegyzések ellenkezőt nem igazolnak — a határvonalat rendszerint a közös csurgó, vagyis az ereszek közepe képezi.

A határvonal ilyen megállapításával meg nem elégedő fél a rendes bíróságnál kereshet orvoslást.

23. §.

Az építkezés betiltása a határvonal birói megállapításáig.

Két telek közötti határvonalnak a 8., illetőleg a 22. §. értelmében történt megállapításával meg nem elégedő fél, a mennyiben a rendes bíróságnál keres orvoslást, köteles keresetének beadását a határvonal megállapításától, illetőleg kitűzésétől számitandó 8 nap alatt a fővárosi tanácsnál igazolni.

A fővárosi tanács igazolás esetében az építkezést a kérdés jogerejű birói elintézéseig — a körülményekhez képest részben vagy egészben — betiltja.

24. §.

Közös fal vagy áthajló zárfal körül követendő eljárás.

Ha a közös fal, vagy az építkező telkére áthajló zárfal elég vastag és szilárd arra nézve, hogy az építkező fél a sajátját képező, illetőleg áthajló részt lefaraghassa, a nélkül, hogy a megmaradó rész biztos fennállása kockáztatnék, ez esetben csupán az építkező telkén levő falrész bontandó le. A lebontás alkalmával a szomszéd fennmaradó falrésze kívül és belül nemcsak polczokkal megtámasztandó, hanem a szűkséghez képest 15 cm. vastagságban alá is falazandó.

Ezen aláfalazás mellözhetlen akkor is, ha az új épület alapzata a szomszéd épületének alapzatánál mélyebbre épül.

Ha azonban az építkező telkén kívül eső falrész fennállása a fenti módon eléggé nem biztosítható: az egész fal lebontandó s az építkező a szomszédházhoz új zárfalat köteles építeni. A szomszéd ház tulajdonosa az új fal építéséhez szükséges anyagot (téglát, meszet, homokot stb.) vagy természetben szolgáltatni, vagy pénzben megtéríteni tartozik.

Ha nem közös fal, vagy áthajlás esete forog fenn, hanem a szomszéd határfala általában oly rossz és gyenge, hogy azt a középítési bizottság ítélete szerint fentartani nem lehet, vagy pedig a szomszédnak egyáltalán nincs határfala: ezen esetekben a szomszédnál ennek költségén mindenkor új zárfal építendő.

Ha a zárfal építése miatt a szomszéd épületet egészben vagy részben kiszállásolni szükségesnek mutatkozik: ezt a hatóság elrendeli.

A kiszállásolást elrendelő határozat csak birtokon kívül felelbevezhető.

25. §.

Közös kutak, csatornák, pöczegődrök.

Két szomszéd közötti határon levő kutak, csatornák és pöczegődrök, ha egyik szomszéd e határon építkezik, okvetlen megszüntetendők és — a mennyiben szükséges — azokat mindegyik szomszéd a saját telkén köteles létesíteni.

26. §.

A szomszéd kéményeinek magasbitása.

Ki a házát a szomszédjáénál magasabbra építi, köteles a szomszédnak a közös határvonalon vagy ettől egy méternyi távolságon belül levő kéményeit a saját tűzfalánál 50 cm.-rel magasabbra, a saját tűzfalába bekötve felemelni.

Az érdekelt tulajdonos a kéményemeléshez szükséges építési anyagot az építkezőnek természetben szolgáltatni, vagy pénzben megtéríteni tartozik.

27. §.

Szolgalmak.

Világossági, közlekedési vagy egyéb szolgalmakat a mennyiben vitások, a közigazgatósági hatóság csak az esetben vesz tekintetbe, ha telekkönyvileg be vannak kebelezve.

A kinek a szomszéd telkén át vízelvezetési szolgalmi joga van, az e jogot csakis tiszta kút- vagy esővíz átvezetésére veheti igénybe.

Ürülék, mocsokvíz, tisztátlan és bűzös folyadék elvezetéséről ki-ki saját telkén tartozik gondoskodni.

V. FEJEZET.

Az építés befejezte utáni teendők.

28. §.

Állványok, anyag, omladvány eltakarítása.

Ha az épület utcái homlokzata kész, az állványok azonnal eltávolítandók s a járda szabaddá teendő. Az állvány-fákat rendszerint csak éjjeli 11—3 óra közt szabad eltávolítani s ez időre az utca, melyben a művelet végrehajtatik, oly mérvben, a mint azt a biztonság szükségessé teszi, a közlekedéstől kellőképp elzárandó.

Az épület elkészültével tartozik az építető, illetőleg a vállalkozó az utcáról mindent haladék nélkül eltávolítani, a köztárgyakon, u. m. a járdán, közcsatornán stb. és a szomszéd épületeken netán tett rongálásokat a mérnöki hivatal utasításai szerint meghatározott idő alatt saját költségén helyreállítani, a használhatlanná tett utcái név- és házszám-táblákat pótolni, ha bemocsokoltattak, megtisztítani; ellenkező esetben a használati engedély ki nem adatik s esetleg mindez a tulajdonos költségére hatóságilag fogyanatosítottatik.

29. §.

Az új építmények használatba vétele.

Az új építményeket vagy régi épületekben átalakítás útján előállított új helyiségeket a hatóság engedélye nélkül használatba venni nem szabad.

A használati engedély a tulajdonos vagy megbízottja által a szándékolt használatba vétel időpontját legalább 15 nappal megelőzőleg a fővárosi tanácstól írásban kérelmezendő s a szabályszerű díjak a főváros házi pénztáránál előre lefizetendők.

Ezen kérvény 8 nap alatt elintézendő.

A használati engedély csak akkor adatik ki, ha a használatba veendő épület, vagy helyiség teljesen kész és száraz, vagyis: ha a kész épület sem közegészségi, sem élet- vagy tűzbiztonsági tekintetéből kifogás alá nem esik. Mennyiben adathatik ki valamely nem teljesen kész épület egyes részeinek használatba vételére az engedély, az iránt a közegészségi és közbiztonsági szempontok figyelembe vétele mellett a fővárosi tanács esetről-esetre határoz.

Azon időpont, melytől kezdve az új épület vagy helyiség használatba vehető, az engedélyben határozottan megjelöltetik.

A bérlő nem köteles oly helyiségbe beköltözni, melyre nézve a használati engedély kiadva nincs s ha e körülményről bizonyítványt kíván, ezt a fővárosi tanács rövid úton és díjmentesen adja.

Különös rész.

VI. FEJEZET.

Az építési övezetek és azok építési módja.

30. §.

Az építési övezetek száma.

A főváros területe a helyenkint követendő építési mód szempontjából négy övezetre osztatik fel.

31. §.

Az első építési övezet és építési módja.

Az első építési övezet magában foglalja:

a) a balparti (pesti) oldalon azon területet, a mely egyfelől a Duna, másfelől pedig a nagy-körút vonala által van körülfogva, hozzá értve a nagy-körútnak mindkét oldalát.

Ide tartoznak továbbá a városból sugár alakban kivezető főbb közlekedési utaknak a nagy-körúton kívül eső részei, értve azoknak mindkét homlokzati vonalát s jelesen a király-utcza a lövöldetérig, a kerepesi-út, a Rottenbiller utcza torkolataig,

de hozzászámítva a magyar államvasutak személypályaudvara előtt levő egész teret, a stáció-utcza, a Mária Terézia- (templom-) térig, végre az üllői-út a fűvészkertig.

b) A jobbparti (budai) oldalon az első építési övezetbe tartozik: a vár, a Duna-part a császár-fürdőtől a Gellért-rakpartig, a Duna-parttal párhuzamosan haladó Zsigmond-, fő-, lánczhid- és Döbrentey-utcza, a közben levő terekkel együtt, végre a főherczeg Albrecht-út.

Az első építési övezet területén kivétel nélkül zárt sorban, szilárd anyagból, a jelen szabályzat 44. §-ában előirt vastagságú falakkal és tűzbiztos menyezet s ugyanilyen tetővel kell építeni.

Földszintes épületet az utcjai homlokzatvonalon építeni rendszerint nem szabad s kivételkép is csak akkor, ha az az egyemeletes házak rendes (10 m.) magasságával bir.

Az első övezetben a lakházak alatt az utcjai vonalon szükségkép pincze építendő, kivéve mégis azon esetet, ha az utcjai helyiségek földszinten nem lakásul, hanem különösen nehezebb tárgyak elraktározására, vagy nehéz munkával, gépekkel foglalkozó üzlet czéljára rendeztetnek be.

32. §.

A második építési övezet és építési módja.

A második építési övezetet képezik:

a) a balparti (pesti) oldalon a külvárosok, a nagy-körúton kívül, azon vonalig, mely a Dunapartnál kezdődve az első magyar szeszfinomitó-részvénytársaság V. kerületi gyár telepének déli oldalán tervezett úton halad a váczi-ut keresztezésével az arena-útig, ezen végig a köztemető éjszaki oldaláig és innen a Juranics-utczán át a köztemető-útra térve folytatólag a felső vámvonat-utczán, Orczy-úton s a ferencvárosi védgáton a Dunáig vezet; ide tartozik továbbá Kőbányának azon része, mely a magyar államvasut vonalai, továbbá a jászberényi-út, a bánya-utcza és a kápolna-út mindkét oldala által határoltatik, a kápolna-térrel együtt.

b) A jobbparti (budai) oldalon a második övezethez tartozik az első övezeten kívül eső azon terület, mely egyrészt az ó-budai rakpart, másrészt a bécsi-út, Zsigmond-utcza, török-utcza, ország-út, vérmező-út, Krisztina-utcza és Krisztina-tér, Szent-János-utcza és Szent-János-tér, árok-utcza, fehérsas-tér, hadnagy-utcza, szem-utcza, Döbrentei-utcza s a Gellért-rakpart által határoltatik, egész a sáros-fürdőig, értve a felsorolt utczák mindkét oldalát; ide tartozik végre az ó-budai területen: a Dunapart, vöröskereszt-utcza, szikla-utcza, Flórián-utcza, Kálvin-utcza, kiskorona-utcza, Lajos-utcza és a határ-utcza által befoglalt terület, a nevezett utczáknak szintén mindkét oldalát értve.

A második építési övezet területén szintén zárt sorban, szilárd anyagból a jelen szabályok 44. §-ában meghatározott vastagságú falakkal, tűzbiztos menyezettel s ugyanilyen tetővel kell építkezni; itt azonban közönséges földszintes épület az utcjai vonalon is építhető és pedig pincze nélkül is.

De tekintet nélkül az övezetre, mindenütt, hol a földszinten lakhelyiségek pincze nélkül építtetnek, a falakban a földszinti padló magasság irányában ólom, asfalt, vagy más, a nedvesség felhuzódásának meggátlására alkalmas elválasztó réteg használandó.

33. §.*

A harmadik építési övezet és építési módja.

A harmadik építési övezetet az ugynevezett nyaraló-terület képezi.

Ide tartozik:

a) a balparti (pesti) oldalon azon terület, melyet a szab. osztrák-magyar államvasut bécsi vonala, a Hermina-út, Gizella-út, Egressy-út, czeglédi vasutvonal, csömöri-út és a külső hajtsár-út határol; továbbá azon terület, melynek határát képezi az arena-úttól kezdve a Szondy-utcza, innen a Bajza-utcza a Nagy-János-utczáig, itt a felső erdősor (a régi lövölde kihagyásával), a Damjanich-utcza és az arena-út, ugyszintén a III. övezetbe tartozik az arena-út, csömöri-út, Gizella-út és István-út által közbe fogott terület;

b) a jobbparti (budai) oldalon a III. építési övezetbe tartozik: a szemlőhegy, Rézmál, Rókushegy, Lipótmező, Kuruczles, Miksavölgy, Ferenczhalom, Zugliget, Istenhegy, Orbánhegy, Mártonhegy és Sashegy, a köztük elterülő völgyekkel, továbbá a Naphegy és a Gellérthegy.

A harmadik építési övezet területén csak szabadon, az utczai vonaltól legalább 5, a szomszédok felől pedig legalább 3 méter távolságra álló nyaralólak és ahhoz tartozó melléképület építhető, tetszés szerint szilárdabb, vagy könnyebbszerű építési modor szerint és mindenkor nyeregteretű, nem pedig tűzfalal.

Ily módon kell még építkezni a pesti oldalon az egész arena-út mindkét oldalán, a csömöri-út déli oldalán, az arena-úttól a szab. osztrák-magyar államvasutig és a Stefánia-úton a viztoronyig, az ezt környező teret is ide értve.

Továbbá ugyanezen mód szerint lehet építkezni a budai oldalon a Hunfalvy-utczában, Ilona-utczában, lovas-úton és a Logody-utczában, ezen utczaik mindkét oldalán. Itt azonban a nyaralószerű építkezés nem lévén kötelező, zárt sorban is szabad építeni.

A megállapított nyaralószerű építési mód változást szenved az egész Nagy János-utcza déli oldalára nézve, hol is az utczai vonalon zárt sorban kell építkezni.

Ugyanigy kell építkezni a felső erdősornak a Nagy János utcza és városligeti fasor közti részében, a Damjanich-utcza éjszaki oldalán, továbbá az István-út déli

* E szakaszra vonatkozólag következő kivételek vannak:

1. »A VI. ker. Buljovszky-utczának Lendvay- és Szondy-utcza közti részében zárt sorban, de 5 méteres előkert hagyásával kell építkezni.«

2. A nyaralószerű építési mód az arena-út azon részére vonatkozólag, mely az István-út és csömöri-út között fekszik, elejtetett.

3. A naphegyen a melléképületek tűzfalal is építhetők, ha előre biztosítatik, hogy a szomszéd ugy fog építkezni, hogy a két tűzfal egymást teljesen eltakarja.

A mézáros-utczában az utczai vonalon zárt sorban kell építkezni.

oldalán, az arena-út és Stefánia-út között, kivéve az utóbb nevezett két út által képezett sarkon fekvő telket, a mely nyaralószerűleg építendő be.

34. §.

A negyedik építési övezet és építési módja.

A negyedik építési övezet területét képezi a 35. és 38. §-ból folyó kivételekkel mindaz, a mi az I—III. építési övezet területében nem foglaltatik.

Az építési módra nézve kötelező csupán az, hogy ezen övezetben legalább is akként kell építkezni, a mint ez a könnyebbszerű építési módban meg van állapítva.

35. §.

Előkertes építkezés.

A következő utakon, u. m.:

1. a külső vácsi-úton a kis sörcsarnoktól kezdve végig,
 2. a Rottenbiller-utcza keleti oldalán,
 3. a kerepesi-úton a magyar államvasutak személpálya udvarának szárnyvonalától a külső hajtsár-útig,
 4. a kőbányai-úton a fegyvergyár-laktanyától az összekötő vasut vonaláig,
 5. az üllői-úton a vámtól kifelé a határig,
 6. a soroksári-út keleti oldalán az összekötő vasuttól kifelé végig,
- zárt sorban, de 5.69 méter (három öl) széles előkert hagyásával kell építkezni.

36. §.

A könnyebbszerű építési mód.

A 33. és 34. §-ban említett könnyebbszerű építési mód abban áll, hogy:

1. a legfelső emelet főfalai is egy téglányi vastagok lehetnek;
2. a padlás menyezetének nem kell csapos gerendából, vagy sinre boltozva lennie;
3. a házak tűzbiztos padlás-burkolat mellett faszindelylyel is fedhetők;
4. a házak tartófás téglafalazattal is építhetők, de a szomszédok határvonalától legalább 6 méter távolra és rendszerint csak földszintesre; kivételképpen azonban egy emeletesre is, ha az emeleten legfeljebb 4, összesen nem több, mint hat szobát tartalmazó lakás van.

37. §.

A budai hegyekről levő kilátás megóvása.

A Duna jobbparti (budai) magaslatokon már meglevő, avagy ezután emelendő nyaralóknál a kilátás a lehetőség szerint megóvandó, azon határig, a meddig ez a későbbben építkező lényeges hátráltatása nélkül történhetik.

Ha azonban a később építkezőnek nem állana módjában épületét észszerűen és a célnak megfelelően úgy elhelyezni, hogy e mellett a korábbi nyaralóból a

a kilátás továbbra is megmaradjon, — e miatt az utóbb építkezőtől az építési engedély meg nem tagadható.

Ezekből folyólag minden a Duna jobbparti (budai) hegyekben szándékolt építkezés alkalmával a kilátás tekintetében érdekelt szomszédok az építési engedély megadása előtt esetleges észrevételeik előterjesztésére felhivandók s netáni kifogásaik vizsgálat és elbírálás tárgyává teendők.

38. §.

Az Andrásy-út építési módja.

Az Andrásy-út mindkét oldalán az első övezet építési módja szerint, de a következő különös határozmányok betartásával kell építkezni; u. m.:

a) a vácsi-út és nyolczszögtér közötti részben csak 3—4 emeletes házak építhetők;

b) a nyolczszögtér és a körtér közötti szakaszban a házaknak 2—3 emelettel kell birniok;

c) magán a körtéren a házak zárt sorban 5·69 méter (3 öl) széles előkertek hagyásával építendők akként, hogy a főpárkányzat 18·96 méternél (60 lábnál) magasabb vagy alacsonyabb ne legyen; a földszinti padolat pedig legalább 1·26 méterrel (4 lábbal) legyen magasabb a járda fekszinénél;

d) a kör-tértől a Bajza-utczáig terjedő részben a házak zárt sorban 5·69 méteres (3 öles) előkertek hagyásával építendők; a magasságot illetőleg szabály, hogy a főpárkányzat legalább 11·38 méter (36 láb) legyen, másrészt azonban a házak két emeletnél magasabbak nem lehetnek;

e) a Bajza-utca és a városliget közötti szakaszban önálló, egymással össze nem függő nyaralókat kell építeni s ezeket az útvonaltól legalább 5·69 méter (3 öl) távolságra kell állítani;

f) az a), b), c) pont eseteiben a különböző magasságok folytán látható tűzfalak mindenkor homlokzatszerűen díszítendők és pedig mindig az által, a ki későbbben épít; ha két ily szomszédos ház egyszerre épül, a díszítés annak képezi kötelességét, a ki magasabban épít.

39. §.

Az épületek külső magassága.

A házak külső magassága a végleges járdától a főpárkány felső széléig számitatik, lejtős helyeken a homlokzat középpontján véve.

Az egyemeletes lakházak legnagyobb magassága 12 méter, a kétemeleteseké 16, a háromemeleteseké 21, a négyemeleteseké 25 méterben állapittatik meg, mely szabálytól azonban indokolt esetben a hatóság belátása szerint eltérésnek lehet helye.

Egy- és kétemeletes ház a főváros területén bárhol építhető; háromemeletes házat azonban már csak oly utcában szabad építeni, a mely legalább 10 méter széles, míg négyemeletes ház csak legalább 15 méter széles utcában építhető.

Több, mint négy emelettel bíró házat építeni nem szabad. Az ugynevezett fél-emelet (mezzanin) egy emeletnek vétetik.

Sarokházak magasságára nézve a szélesebb utca az irányadó.

Az átjáró s két különböző szélességű utcára szolgáló háztelkeknek a keskenyebb utca felőli homlokzatán emelhető épület magassága tekintetében, valamint a részben is, hogy szélesebb utcákba torkoló keskeny, de rövid utcákban az épületek magasságára vonatkozó fentebbi korlátozásoktól mennyiben lehet eltérni, tekintettel az utca szélességére s hosszára, az abban már fennálló házak magasságára, a telkek nagyságára s azok tervezett beépítési módjára, a fővárosi tanács meghallgatása mellett esetről-esetre a fővárosi közmunkák tanácsa határoz.

40. §.

Lakhelyiségek mélysége, magassága és szélessége.

A lakhelyiségeknek az első és második építési övezetben az utcai menetben legalább 5, az udvari szárnyban pedig legalább 4 méter mélységgel s 3 méter szélességgel kell rendszerint birniok.

Az egyszobás lakásoknál a szoba legalább 3 méter szélesség, vagy 4 méter mélység mellett legalább 15 □-m. területtel létesítendő.

A lakhelyiségek ürmagassága az első építési övezetben 3, a másodikban 2,80, a harmadik és negyedikben pedig 2,60 méternél kisebb nem lehet.

41. §.

Az épületek önállósága.

Minden épületnek magában fennállhatónak kell lenni, miért is minden épületnek a szomszéd felé kellő alapzatú határ- és tűzfalal kell elláttatnia.

A zár- és tűzfal pótlólag, záros határidő alatt akkor is megépítendő, ha valamely ház felosztatván, abból 2, vagy több önálló telekkönyvi birtoktest alakittatik.

Egy összefüggő egészet képező házat csak az esetben szabad két vagy több telekre építeni, ha ezek telekkönyvileg előbb egyesítettnek.

42. §.

Az udvarok.

Az udvar nagyságát annak fekvése, az épület terjedelme és magassága, az oda nyíló helyiségek száma és használati módja, valamint a szomszéd udvarok elhelyezése határozza meg és az egészség követelményeinek megfelelően úgy alakítandó, hogy általa elég világosság és levegő nyeressék.

Ezen általános elvek mellett szabály, hogy az építési telek területének mindenkor legalább 15%-a beépítetlen maradjon. Ez utóbbi terület, melynek legalább 6 méter szélességgel kell birnia, nagyobb részében az udvar czéljára fordítandó. Ha két udvari szárnyépület van s ezek mindegyike nyílt folyosókkal bir, ez esetben az udvar szélessége a folyosók szélességével nagyobbbitandó.

A világító udvaroknak, melyekbe lakhelyiségek vagy konyhák nyílnak, legkeskenyebb részükben is legalább 3 méter szélességgel s e mellett legalább 12 □-méter területtel kell birniok. De ha azok csupán folyosók, árnyékszékek, vagy más lakatlan helyiségek megvilágítására szolgálnak, ez esetben elegendő legalább 6 □-méter területtel birniok.

Az árnyékszékek szellőztetésére szolgáló légudvarok térfogata keresztmetszetben 1 □-méternél kisebb nem lehet.

A világító és légudvarokat szellőztetésök céljából lent a lehető nagyságban alkalmazandó légsatorna által az utczával vagy az udvarral össze kell kötni.

Azon esetben, ha a tervezett épület nem első sorban szolgálna lakások céljára, továbbá ott, hol több épület vagy házhely udvarai találkoznak s végre ha valamely telek különben nem volna kiépíthető, a fentebbi követelményektől az építési hatóság belátása szerint eltérésnek van helye.

Az I. és II. építési övezetben csak zárt sorban szabad ugyan építkezni, mindamelllett az épületek középrésze az utczai vonaltól visszahelyezhető, illetőleg az udvar vagy a kert az utcza felől helyezhető el; ily esetben azonban a szomszédok felől egy-egy, az utczai vonalra kiszökellő, szabályszerű szélességű szárnyépület építendő s az udvar vagy a kert az utczai vonalon kő- vagy fallábozattal bíró csinos rácskerítéssel látandó el.

VII. FEJEZET.

Az építési anyag és a szerkezetek.

43. §.

Az építési anyagokról általában.

A menyezetek és födél tartására szolgáló fő- és középfalak vagy más, teher viselésére hivatott szerkezeti falak a főváros I. és II. építési övezetében csak szilárd építési anyagból, tisztán jó minőségű égetett téglából vagy téglából és kőből vegyest építhetők.

A második övezetben cement falazat is alkalmazható, de csak legfeljebb egyemeletes házaknál.

A III. és IV. övezetben szilárd alapzaton 30 cméterrel a végleges utczai járda fölött vályog- vagy vert falat is szabad alkalmazni.

A főfalak építéséhez használandó téglák méretei következők: hossza 29 cm., szélessége 14 cm., vastagsága 6.5 cm. Ettől eltérő méretű téglát 1887. november 1-től kezdve a főfalak építéséhez használni nem szabad.

A kötővasak és falkapcsok kizárólag kovácsolt vasból készítenők.

A kötanyagul és vakolásra szolgáló habarcsnak egy rész oltott meszet és két rész élesszemű homokot kell tartalmaznia. A meszet agyaggal vegyíteni tilos.

Kötanyagul a III. és IV. építési övezetben sárga agyagot is szabad alkalmazni.

Épületfának csak egészséges és tökéletesen kiszáradt fát szabad használni.

Födésre az első és második övezetben csak tűzbiztos anyag használható. Ilyen a cseréptégla, palakő, bádóg, pléh és réz. Tűzbiztosnak tekintetik a fedőnemez vagy lemez is: de ezt az I övezetben csak az udvarban ideiglenes jellegű építkezéseknél szabad használni.

A többi övezetben fazsindelyvel is lehet födni: de szalmával vagy náddal csak kültelki gazdasági épületeket és jégvermeket.

A fentebbi kellékeknek meg nem felelő vagy rossz minőségű anyag, a mennyiben törmelék gyanánt feltöltésül nem értékesítettik, az építkezés helyéről elhordandó.

44. §.

A falak vastagsága.

A falak vastagságának egységi méretei — tekintettel a téglák szabályszerű méreteire — a számítás egyszerűsítése végett kerek számban következőleg állapítanak meg:

a	$\frac{1}{2}$	téglányi fal vastagsága	0·15 m.
az	1	»	»	0·30 »
az	$1\frac{1}{2}$	»	»	0·45 »
a	2	»	»	0·60 »
a	$2\frac{1}{2}$	»	»	0·75 »
a	3	»	»	0·90 »
a	$3\frac{1}{2}$	»	»	1·05 »
a	4	»	»	1·20 »
a	$4\frac{1}{2}$	»	»	1·35 »
az	5	»	»	1·50 »

Ki nem égetett téglából (vályogból) épített falak, mint fő- és kerítőfalak legalább 2 téglányi vastagságban, a főfalak közt alkalmazott válaszfalak 1 téglányi vastagságban, végre tartófas téglafalak $\frac{1}{2}$ téglányi vastagságban építendők.

A téglából, vagy téglá és kőből vegyesen építendő falak vastagsága azok magasságától és az általuk zárt helyiség ürmélységétől függ.

Ezekhez képest:

1. a főfalak (tisztán téglából építve):

a) földszinti épületeknél, vagy a legfelsőbb emeleten kettős szárnyban az utcái, nemkülönben az udvar felőli főfalak, egyes szárnyban pedig mindkét főfal az esetben, ha menyezetük borított gerendázat (Sturz- oder Tramboden) vagy fagerendák vassinek közt (Einschub-Boden) vagy pedig egyenes boltozat vassinekre (Schienen-Gewölbe) alkalmaztatik 6·5 méternél nem több belső mélység mellett $1\frac{1}{2}$ téglányi (0·45 méter) vastagságban, 6·5—8·5 méterig terjedő ürmélység mellett 2 téglányi (0·60 méter) vastagságban, 8—10 méterig terjedő ürmélység mellett $2\frac{1}{2}$ téglányi (0·75 méter) vastagságban építendők;

b) egy vagy több emeletes épületeknél kettős szárnyakban az utca és udvar felőli főfalak, egyes szárnyakban pedig mindkét főfal; ha fölöttük csapos gerenda-

menyezet alkalmaztatik, emeletenkint lefelé $\frac{1}{2}$ téglányi (0·15 méter) vastagsággal erősbitendők.

Borított gerendázat vagy vassinekkal készített egyenes menyezetek alkalmazásánál az a) pont alatti méreteket véve alapul, két-két emelet egyenlő vastagságban építhető fel. Általános szabály azonban, hogy ily menyezetek mellett is a főfalak két emeletenkint lefelé $\frac{1}{2}$ téglányival erősbitendők, de ezek földszinten háromemeletes épületnél 2 téglányi (0·60 méter), négyemeletes épületnél pedig 3 téglányi (0·90 méter) vastagságúnál vékonyabbak soha sem lehetnek.

Ha a földszinten cseh- vagy donga boltozatok alkalmaztatnak, a főfalak a fentebbi méreteknél $\frac{1}{2}$ téglányival vastagabbra építendők;

2. a közép főfal (téglából építve):

a) a földszintes épületnél, valamint az emeletes házaknál a felső emelet közép-fala $1\frac{1}{2}$ téglányi (0·45 méter) vastagságban építhető, de ha csapos gerenda-menyezet, vagy íves boltozat alkalmaztatik menyezetül, emeletenkint lefelé mindkét oldalon külön-külön $\frac{1}{2}$ téglányival erősbitendő; ellenben borított gerenda-menyezet, vagy vassinekkal készült egyenes boltozati, illetve vassinek közé rakott famenyezet alkalmazásánál két-két emeletenkint lefelé mindössze $\frac{1}{2}$ téglányi vastagsággal erősbitendő, vagyis az utóbbi esetben a közép főfal is két emeleten át egyenlő vastag lehet;

b) ha ugynevezett orosz henger-kémények több, mint egyemeletes épületnél alkalmaztatnak, a közép főfal legfelső emeleten két téglányi lehet; ha ellenben mászható kémények alkalmaztatnak, akkor a közép főfal a legfelső emeleten legalább $2\frac{1}{2}$ téglányi (0·75 m.) vastagra építendő. A fentebbi 2. a) alatt említett vastagságok megtartása mellett a közép főfal ott, hol a kémények csoportosítatnak, kiugrás által is erősbithető.

3. A pincze főfalak a földszintieknél, az alapzatok pedig pincze-, illetve földszinti főfalaknál $\frac{1}{2}$ téglányival vastagabbra építendők.

4. Zárfaalak az épületszárny végén vagy kettős szárnyaknál a szomszédok felé, ha menyezet-szerkezetet nem hordanak, 1 téglányi (0·30 méter) vastagságban építendők.

5. Válaszfalak, melyek egyes lakhelyiségek elkülönítésére szolgálnak, $\frac{1}{2}$ téglányi (0·15 méter) vastagra építhetők, de a boltok, raktárak, vagy egyes lakások elkülönítésére szolgáló válaszfalak legalább 1 téglányi (0·30 méter) vastagságban építendők.

Oly válaszfalak, melyek egyik oldalán menyezeti szerkezet fekszik, ha a menyezet borított gerendázatból áll, vagy vassinekkal készül, 6 méterig terjedő ürbeni mélység mellett 1 téglányi (0·30 méter), 6 méternél túl terjedő ürmélység mellett pedig $1\frac{1}{2}$ téglányi (0·45 méter) vastagra építendők s az összes emeleteken egyenlő erősségűek lehetnek; ellenben csapos gerendázatnál a fentebbi méretekkel kezdve lefelé emeletenkint $\frac{1}{2}$ téglányival erősbitendők.

6. Vegyes falazat t. i. terméskőből téglával vegyest épülő falak a tisztán téglából épülő falaknál $\frac{1}{2}$ téglányival vastagabbra építendők. A fal erősbitések az első pontokban meghatározott módon és arányban eszközöndők.

7. Rendkívüli, t. i. 10 métert meghaladó belső szélességű, vagy a fent említettől eltérő szerkezetű épületek falainak vastagsága fölött a tervező által bemutatandó

hordképességi kimutatások és a középítési bizottmány szakvéleménye alapján a fővárosi tanács esetről esetre határoz.

8. Régi épületek átalakítása vagy magasbitása alkalmával ezek alapzatainak vagy emelettel terhelendő főfalainak hozzáragasztott fallal való erősbitése tilos.

45. §.

A falpillérek.

Az egyes faloszlopok rendszerint tisztán jó minőségű téglából építendők; vegyes falazattal csak akkor, ha a szomszédos ablakok ürszélességénél legalább 0,38 méterrel szélesebbek.

Keskenyebb falpillérek cement-habarccsal falazandók, vagy kőből esetleg vasból készített oszlopok által helyettesítendők, mi iránt a szükséghez képest a középítési bizottmány szakvéleménye alapján a fővárosi tanács határoz.

46. §.

Az alapzatok és pinczefalak.

Az épületek falai kellő mélységű, egész a tömör földrétegeig terjedő, téglából vagy kemény kőből épített alapzattal látandók el. Az alapzat, tekintettel a talajviszonyokra, esetleg betonrétegre, czölöpökre vagy fekvő rostélyra stb. fektetendő.

47. §.

A mennyezetek és feltöltés.

A főváros területén ötféle mennyezet-szerkezet van gyakorlatban: *a)* csapos gerenda-mennyezet (Diebelboden), *b)* borított gerenda-mennyezet (Sturz- oder Tramboden), *c)* vassínek közt alkalmazott gerenda-mennyezet (Einschubboden), *d)* vassínek közötti téglafalazat (Schienengewölb), *e)* íves téglá boltozat.

A mennyezetek mily mód szerinti alkalmazása általában az építető választására van bízva, de a választás a főfalak vastagságával és a helyiségek mélységével és rendeltetésével szorosan összefügg.

E részben a következők szolgálnak zsinórmértékül.

Az I. és II. építési övezetben:

a) lakóházaknál a padlás alatt borított gerenda-mennyezetet alkalmazni nem szabad;

b) a pinczeosztály fölött sem csapos, sem borított gerenda, sem pedig vassín közötti famennyezet nem alkalmazható, hanem a pincze kizárólag téglá-boltozattal látandó el.

A mennyezetek előállításánál még a következőkre kell ügyelni:

1. A csapos gerenda-mennyezet gerendái egymással, minden két-két méternyi távolságban facsapokkal kötendők össze. E csapok kemény fából négyszögletűen készítenők, párosával alkalmazandók és a gerendába befurandók.

E gerendák, ha azok két végükön kívül támaszt nem nyernek, 5 méter hosszúságig 18 cm., 6 méter hosszúságig 22 cm., 7 méter hosszúságig 26 cm., 8 méter hosszúságig 30 cm. magasak, illetve vastagok legyenek.

A fagerenda-menyezetet előbb felrakni nem szabad, míg az épület teljesen elkészült fődél alatt nem áll.

A menyezetek feltöltésére csak teljesen száraz anyagot és pedig legfőlebb 10 cm. magasságban szabad alkalmazni.

2. Borított gerenda-menyezet gerendái egymástól rendszerint egy méter távolságra helyezendők. E gerendáknak, ha csak a két végükön vannak támasztva, 4 méter hosszúságig $1\frac{2}{16}$ cm., 5 méterig $1\frac{5}{20}$ cm., 6 méterig $1\frac{8}{24}$ cm., 7 méterig $2\frac{1}{32}$ cm., 8 méterig $2\frac{4}{32}$ cm. vastagságban kell alkalmaztatniok.

Hosszabb gerendák vagy felülről felfüggesztendők, vagy alulról megtámasztandók.

3. A vassínek közt alkalmazott famenyezet gerendáinak vastagsága a hosszúsághoz képest a fentebbi arányban alkalmazandó.

4. Vassín közötti téglaboltozattal előállított menyezetnél a sínek egymástól rendszerint 1—1.50 méter távolságban helyezendők el és rendszerint $\frac{1}{2}$ téglányi, — raktáraknál, vagy különösen nehéz tárgyakkal terhelendő épületeknél azonban 1 téglányi vastagságban boltozandók.

Vasszerkezetű menyezetek alkalmazására a bemutatott részletrajzok és a hordképességet igazoló számítások alapján esetről esetre adatik meg az engedély.

5. A tisztán téglából épített íves boltozatok előállításánál következők tartandók szem előtt:

Pinczék beboltozásánál, ha tisztán téglából épített dongaboltozat alkalmaztatik, 5.5 méterig terjedő ívkörnél a bolthajtás $\frac{1}{2}$ téglányi, ha kőből építetik 1 téglányi, 5.5—8 méterig terjedő ívköznél pedig 1 téglányi vastag legyen, de mindkét esetben vastagabb heveder vagy bolttálp által erősbitendő.

Süvegboltozatok a pinczékben csak téglából s $\frac{1}{2}$ téglavastagságban, a 3 métert meg nem haladó ívköz legalább $\frac{1}{8}$ -ad részének megfelelő ívmagasság mellett építhetők. A bolthajtások közt fekvő bolthevederek a rajtok nyugvó falak vastagságánál 1 téglányival szélesebbre és az ívköz legalább $\frac{1}{5}$ -öd részével egyenlő ívmagasságban építendők s vastagságuk a zárpontban 3 méterig terjedő ívköznél 1 téglányi, 5 méterig terjedő ívköznél $1\frac{1}{2}$ téglányi legyen, hogy az ily bolthevedereken szükség esetén válaszfalak is építhessenek.

Földszinten vagy emeleten egyes helyiségek beboltozásánál cseh-boltozat alkalmazása esetében az alak lehetőleg négyszögű legyen.

A boltzárlat 8 méterig terjedő ívköznél $\frac{1}{2}$ téglányi vastag lehet; a gyámfal felé megfelelő erősítés alkalmazandó, a boltfészkek pedig az ívmagasság közepéig építendők fel és a boltlábak 6 méter ívköznél 1 téglavastagságban állítandók elő.

Földszinten vagy emeleten építendő dongaboltozatok 6 méter ívközig vastagabb boltlábbal, vagy 1 métertől 2 méterig terjedő távolságban féltéglányi bolthevederekkel

erősbitendők s 8 méternél nagyobb ívköz mellett a boltzárlatnál egy téglányi vastagok legyenek.

Boltgyámok alkalmazására csak ott szabad a falakban fészeknyílásokat kivágni, hol cseh- vagy süvegboltozatok építtetnek, dongabolthajtások építésénél a boltláb a fészekfallal együtt építendő föl.

Tartófás téglafalakat, vagy agyaggal épített téglá, vagy vegyes falazatot bolt-hajtások hordására szolgáló gyámfalul használni tilos.

Közönséges mészszel készült habarccsal épült kő- és téglafalakat csak akkor szabad beholtozni, ha a vakolat már megkeményedett s a falak kiszáradva megszilárdultak.

48. §.

A fal- és boltozatkapcsok.

Az épület szilárd összetartása céljából annak minden emeletén, vagyis menetében (Étage), szükség esetén a pinczében is, a menyezet táján kellő erősségű vaskapcsok szakszerű gondossággal alkalmazandók.

Be nem boltozott emeleteken a kapcsok hatos, beholtozott helyiségeknél ötös, nagy ívközöknél négyes vasból készítenők.

A boltbehajtásoknál alkalmazandó vaskapcsok tolóvasai a kapcsoknál egy számmal vastagabbak legyenek.

49. §.

A főpárkányzat s külső díszitmények.

A főpárkányzat, ha fából készíttetik, az I. építési övezetben vasbádoggal vagy horganylemezzel borítandó, ha pedig kőből készíttetik, akkor e kőlapok úgy helyezendők el, hogy biztosan megálljanak s szélességüknek legalább fele részével a főfal folytatását képező felfalazatra fektetessenek.

Az erre vonatkozó részlettervek a hordképességi kiszámítással együtt előleges jóváhagyás végett mindenkor bemutatandók.

Az épület külhomlokzatán alkalmazott alakok, díszitmények, gyámok, díszpárkányok — csak úgy engedélyeztetnek, ha az időjárásnak ellentálló kőből, fém-anyagból vagy égetett téglából készíttetnek és az épület állandó részeivel tartósan összeköttenek.

Gyps, terracotta vagy cement díszitmények csak ott alkalmazhatók, a hol ezek a falazat mélyedéseiben tökéletesen megerősíthetők.

50. §.

A felfalazás, orom s tűzfal.

A legfelső emeletmenyezet fölött építendő falak tisztán téglából falazandók.

A felfalazás (Aufmauerung) még földszinti épületeknél is legalább egy téglányi vastag legyen; ha pedig a felfalazás kőpárkányzattal, vagy a földélszék nyomása által is terheltetik, vagy egy méternél magasabb, akkor $1\frac{1}{2}$ téglányi vastagra építendő.

Orom és tűzfalak, ha teherhordásra nem szolgálnak, 7 méter magasságig $\frac{1}{2}$ téglányi, ha ennél magasabbak, egy téglányi vastagságban építendőek, a födél-székekkel mindkét esetben gerendakapcsok által kötendőek össze és 3 méterenként fal-oszlopokkal erősítendőek.

51. §.

A födél-szék.

Az I. és II. építési övezetben a födél-talp a padlás burkolatánál legalább két téglasorral magasabbra fektetendő. A padlás burkolata pedig tűzmentesen (agyagból vagy téglával) készíttessék.

A födél-szék úgy szerkesztendő, hogy az épület főfalaira oldalnyomást ne gyakoroljon, a hónyomásnak s szélviharnak ellentálljon.

A födél-szék a főváros I. és II. építési övezetében tűzbiztos anyaggal (cserép-tégla, pala vagy pléhlemezek) födendő be és az utca felé tűzbiztos ereszcatornával látandó el, melynek ugyanoly anyagú levezető csöve, a mennyiben nem az árnyék-székek öblítésére alkalmaztatik, hanem a homlokzat-falon vezetetik, csatornával és járdával ellátott utcákban mindig a járdakövezet alatt vezetendő a közcsatornába.

52. §.

A padlás.

A padlás világítására a födelen az eső behatolásának ellentálló ablakok alkalmazandók.

Hosszú padlások minden 30 méternyire a födél-síkját egy téglányira meghaladó szabályszerű tűzfalal osztandók föl.

VIII. FEJEZET.

Egyes épületrészekről.

53. §.*

A pincze.

A pincze helyiségeit lakásul használni rendszerint nem szabad.

Kivételnek van helye azon épületek pinczéinél, melyek palotaszerű jellegüknel fogva, vagy a talaj lejtős volta miatt megkívánják, hogy földszinti padlójuk a rendes 1 méternél magasabbra fektetessék. Ezen esetben a pincze lakásul is használható, feltéve, hogy padozata a Duna szempontja fölött legalább 6³² méterre (20 lábra) fekszik, a földből az egyik oldalon teljes magasságával, vagy mindkét oldalon fél magasságával kiáll s az egészségség egyéb követelményeinek is megfelel.

* E szakaszban kimondott általános elv alól kivétel állapított meg a házépítő tisztviselők egyesületének telepén építendő családi házakra nézve is, megengedtetvén, hogy kizárólag a cselédség számára pinczelakás létesíttessék; mi végből ott a földszinti padló is a rendesnél magasabbra fektetendő.

Földalatti műhelyek csak úgy engedélyezhetők, ha azok boltozatának zára a határos külső talajnál legalább 60 centiméterrel magasabbra fekszik, e mellett pedig padozatuk a határos talaj fekszíne alatt nincs mélyebben mint legfeljebb 2⁵ méternyire és a kellő szellőztetésről, világosságról s a helyiségek szárazságáról gondoskodva van. Szükséges, hogy mindezek az építési tervekből megítélhetők legyenek.

Emberek tartózkodására, de nem alvásra szolgáló egyéb helyiségek a pinczében úgy állítandók elő, hogy azok — tekintettel szándékolt használatukra — az egészség követelményeinek teljesen megfeleljenek.

Pinczék, melyek a fentebb említett czélok valamelyikére fognak szolgálni, egyenes menyezet mellett 2⁶⁰, íves boltozat mellett pedig 3 méternél kisebb ürmagassággal nem létesíthetők.

54. §.

Kapubejáratok s átjárások.

Az egyetlen, vagy ha több van, minden főkapu-bejárat, valamint a többudvarú épületekben az átjárások legalább 1⁶⁰ méternyi nyílással készítenők.

Nagyobb, népesebb házaknál a tulajdonos szélesebb, vagy több kapubejárat létesítésére kötelezhető.

Már meglevő szélesebb kapuk szűkítése egyáltalán nem engedtetik meg.

55. §.

Lépcsők.

Az I. és II. építési övezet területén épülő házakban rendszerint legalább egy lépcső a földszintől egész a padlásig tűzbiztos anyagból készítenők.

Falépcső is alkalmazható, de csak kemény fából és két fal közé falazva. A falépcső csak a legfelső emelet padlómagasságáig terjedhet és innen a padlásig tűzbiztos anyagból folytatandó.

A fölépcsők legalább 1³⁰ méter ürszélességgel építendők, s szabadon álló széllükön legalább 1 méter magas, sűrű, biztos kő- vagy vaskorlással látandók el, melynek felső lapja (karfája) gombok, dudorozott vaspántok alkalmazásával, vagy megfelelő más módon a csúszkálásra alkalmatlanná teendő.

A lépcsőfokok 30 centiméternél keskenyebbek és 16 centiméternél magasabbak nem lehetnek.

A padlás- és pincze-lépcsők egyes fokai is legalább 25 centiméter szélesek legyenek; magasságuk a 20 centimétert meg nem haladhatja.

Csiga- vagy patkó-, esetleg félkör alakú fölépcsők szintén legalább 1³⁰ méter ürszélességgel készítenők és az egyes fokok a legkeskenyebb ponton 15, a közép-ponton pedig 30 centiméternél keskenyebbek nem lehetnek.

A mellék-, ugynevezett szolgálati (service) lépcsők 0⁹⁵ méter szélességben is építhetők.

Egyes helyiségeket összekötő lépcsők nem esnek a jelen szabályok alá.

A középületek, iskolák vagy előadások, gyűlések, táncmultságok stb. tartá-

sára szolgáló, tömegesen látogatott magánépületek lépcsői legalább 2 méter szélesek legyenek. Ily épületekben szabadon függő lépcsőt alkalmazni nem szabad.

56. §.

Felülről világítás.

A lépcsőnek vagy más helyiségnek felülről megvilágítására szolgáló üveg-fedélzet váza vasból készitendő és a rendes födél síkján túl terjedő tömör falra fektetendő.

57. §.

Folyosók.

A lakások és lépcsők összeköttetésére szolgáló folyosók legalább 1 méter ürszélességben, tűzmentes anyagból készitendők és legalább 1 méter magas biztos korláttal látandók el.

A folyosó fordulónál a derékszögek szegletei levágás által tompitandók.

58. §.*

Kémények és füstcsövek.

A kémények tömören, tűzbiztosan és úgy építendők, hogy elegendő léghezammal birjanak és könnyen tisztithatók legyenek. Minden fafételtől vagy gyulékony anyagtól legalább 15 cm. távolságra kell állaniok.

Egy 16 cm. átmérőjű kéménybe két közönséges tüzelésnél és egy 23 cm. átmérőjű kéménybe három közönséges tüzelésnél többet csoportosítani, valamint egy kéménybe két vagy több emelet füstcsöveit bevezetni nem szabad.

Ha a kémények nem a közép főfalban, hanem az utczai főfalban huzatnak fel, a kivitelre nézve részletterv mutatandó be.

Vaskályhák füstcsöveit sem az utczára, sem az udvarba a főfalon át az eresz alatt kivezetni nem szabad; azok úgy, mint a cserépkályhák agyag-füstcsövei, szabályszerűen épített kéményekbe torkoltatandók be, akként, hogy belső végük a kéményt ne szűkítse.

A füstcsöveken elzáró vagy szabályozó szelepeket alkalmazni tilos.

Kéménytisztító nyílásokat a padláson alkalmazni nem szabad. A kémények a tetőn kívül tisztítandók, s e végből a tetőn ugynevezett tüzi folyosó alkalmazandó.

Üzleti tüzelésre szánt kémények a tető gerinczénél 2 méterrel magasabbra építenek vagy csövek alkalmazásával magasbittassanak és szikrafogóval láttassanak el.

Lég-, viz- és gőzfűtési berendezések föltételei, a bemutatott részletes tervezet alapján, s az illető tervező, illetve a végrehajtó vállalkozó felelősségére, esetről-esetre állapítatnak meg.

* E szakasz időközben következő kiegészítést nyert: »Régi házak önként tervezett, vagy hatóságilag elrendelt nagyobb mérvű átalakításakor a padláson esetleg létező kéménytisztító ajtók, illetve nyílások megszüntetendők és a tetőn szabályszerű kéményseprő-járda létesítendő«.

59. §.

Árnyékszékek és pöczegödrök.

Minden házban, a lakók számának arányában, kellő számú árnyékszékek építendőek, úgy, hogy két rendes lakásra vagy három kisebb lakásra legalább egy árnyékszék jusson.

Az árnyékszékek lehetőleg magában az épületben helyezendők el és akként készítendőek, hogy se a szomszédnak, se pedig magának az épületnek kárára ne legyenek s egész a tetőn felül vezetett kellő szellőztetéssel birjanak.

Az árnyékszékek levezető csöveit fából készíteni nem szabad.

Az árnyékszéket és pöczegödrt az utcái vonalra állítani sehol sem szabad.

Oly utcákban fekvő házakban, a hol közcsatorna van, az árnyékszékek alul vízhatlan medenczével látandók el, mely az ürülek elvezetése czéljából az utcái közcsatornával egy vízhatlanul tömören falazott és kellő eséssel ellátott házi csatorna által kötendő össze, melynek a közcsatornába való torkolása a fővárosi mérnöki hivatal utasításai szerint eszközendő.

Az udvarban elhelyezett csatornatisztító aknák bűzelzáró készülékkel látandók el.

Oly utcákban, hol már a vízvezeték csövei le vannak rakva, újonnan épülő házaknál az árnyékszékek vízöblítő készülékkel látandók el.

Ha az utcában közcsatorna még nincs, akkor az árnyékszékekhez egy külön, vízhatlanul falazott és boltozott pöczegödör készítendő s az ürülék ebbe vezetendő, innét pedig rendszeren elhordandó.

A III. és IV. építési övezet területén, de csak legalább 6 méternyire a szomszéd határától, egyszerű ásott pöczegödrök is alkalmazhatók: ezeket azonban a földárnyékszékek rendszere szerint — naponkint földréteg alkalmazásával — fertőtleníteni kell.

60. §.

Istállók, ganaj- és szemétgödrök.

Istállók, illetve a fölöttük alkalmazott mezzanin az I. és II. építési övezetben mindenkor, másutt pedig csak ha fölöttük lakás van, beboltozandók; a szomszédok felőli fal vízhatlan habarccsal falazandó és az ürülék s mocsokviz csatorna segélyével a házi csatornába vagy vízhatlan mészszel falazott és boltozott pöczegödörbe vezetendő, a honnét elszállítandó.

Istállót rendszerint, ganaj- és szemétgödrt pedig egyáltalán nem szabad az utcái vonalra állítani.

Ideiglenes jellegű, deszka vagy tartófás, téglafalazatú istállók az első és második építési övezet területén nem engedélyeztetnek.

61. §.

Fészerfélék, bódék.

Fáskamrák, fészerek, kocsiszinek, mosókonyhák és mángorló kamrák az I. és II. építési övezet területén egy téglányi vastag falakkal, tűzbiztosan fedve és csak az udvarban, az utcái vonaltól legalább 6 méter távolságra építhetők.

Köszén, aprófa, gyümölcs s effélék elárúsítására szolgáló árúbódék üres telkek utcái homlokzatán, de csak a III. és IV. építési övezet területén s csak gyalult deszkából csinosan kiállítva s befestve, legfeljebb 20 □-méter terjedelemben esetről-esetre engedélyezhetők. Ezekben azonban lakni nem szabad.

Hasonló építmények utcákon vagy tereken egyáltalán nem engedélyeztetnek.

62. §.*

Kerítések.

Az I. és II. építési övezet területén minden telek bekerítendő.

A kerítés csinos fal, lábazatos vasrácsból vagy deszkából, az előkerteknél pedig lécz- vagy lábazatos vasrácsból lehet. Magassága legalább 2 méter legyen.

Az I. építési övezet sűrűbben lakott részében elrendelheti a hatóság, hogy fal-kerítés építtessék.

Két szomszédtelek közt a határ-kerítés közös költségen készítenő és tartandó fenn.

63. §.

Épületek színezése.

Az épületek külsejét ríkitó és egyáltalában a szemet sértő színekkel mázolni, vagy tiszta fehérre bemeszlni nem szabad.

IX. FEJEZET.

Épületrészek az építési vonalon kívül.

64. §.

Lábazat, kiszökellék.

Az épületek homlokzatának díszítése czéljából ugynevezett lábazatok (Sockel) az utcái vonalon kívül is elhelyezhetők és pedig 7·5 méternél keskenyebb utcákban 5 centiméter, 7·5—9·5 méter széles utcákban 15 centiméter, 9·5—15 méter széles utcákban pedig 25 centiméter szélességig.

Kiszökellékek csak legalább 9 méter széles utcákban engedélyeztetnek és pedig 9—11 méter széles utcákban 15 centiméter, 11—15 méter széles utcákban 25 centiméter szélességig.

* E szakasz időközben következőkép egészítettett ki: »Nyaraló telkek csak átlátszó élő sövény, vagy áttört (lécz, vasrács) kerítéssel láthatók el, melynek 2 m.-nél magasabbnak lennie nem szabad.

Szöges sodrony-kerítést 3 m.-nél keskenyebb út mentén alkalmazni tilos.

Szélesebb utcákban a kiszökellékek és lábazatok alkalmazható nagyobb méretei a helyi közlekedési viszonyok figyelembe vételével esetről-esetre az építési engedély kiadásakor állapíttatnak meg.

A lábazatok és kiszökellékek által elfoglalandó közterület az épület fennállásának idejére az építtető tulajdonos használatába megy át.

A lábazat után használati díj nem jár; ellenben a kiszökellékért az épület tulajdonosa a hatóság által esetről-esetre, a használat egész tartamára egy összegben megállapítandó díjat tartozik még az engedély kiadása előtt fizetni.

65. §.

Boltkapuzatok, kirakati szekrények.

Boltkapuzatok és falra függesztett kirakati szekrények csak a fővárosi tanács külön engedélye alapján, s az építési vonaltól rendszerint legfeljebb 30 centiméter mélységben állíthatók fel.

Élénkebb közlekedésű, szűk utcákban, vagy falkiszökellékekkel már biró házaknál a közlekedési forgalom mérvadó, s ehhez képest a méretek korlátozthatnak, vagy általában az engedély meg is tagadtathatik.

Nem falon függő, hanem járdára helyezett hordozható kirakó szekrények egyáltalában nem türetnek.

66. §.

Lépcsőfokok a járdán.

Az első övezet területén csak az épület egész hosszában végig futó, az építési vonaltól legfeljebb 30 centiméternyi szélességben kiálló lépcsőfok alkalmazható.

Lépcsőfokok egyes ajtók előtt csak ott engedélyeztetnek, a hol a járda még nem végleges, de 11 méternél nem szélesebb utcákban csak egy fok, az építési vonaltól számított legfőlebb 30 centiméternyi szélességben; 11 méternél szélesebb utcákban pedig két lépcsőfok, összesen 55 centiméternyi szélességben alkalmazható.

67. §.

Nyílások a járdán, pincze-ablakok.

Fa-lehányók és pincze-ablakoknak alkalmazása a járdán, nem különben a pincze-lejáratok első lépcsőinek az építési vonalon kívül a járdába fektetése, egyáltalában meg nem engedtetik.

A járdán már meglévő falehányók egy év alatt megszüntetendők.

68. §.

Földszinti utczeni ablakok, ponyvák, vihartető.

A földszinti utczeni ablakoknak, ha a járda végleges fekszinétől számított 2.50 méter magasságon alul kezdődnek, befelé nyílnak kell lenniök.

Az ablakok kiálló vasráccsal el nem láthatók.

Vihartetők, ereszkék és ponyvák csak úgy alkalmazhatók, ha azok alsó része a járda fölött legalább 2 50 méternyire van.

69. §.

Az erkélyek.

Nyílt erkélyeket a szomszédától legalább 1 5 méter távolságban és a falvonaltól legfeljebb 1 30 méter kiugrással szabad építeni.

Zárt erkélyek rendszerint csak az épületek levágott sarkain, vagy a mennyiben az utca 15 méternél szélesebb, az épület homlokzatának közepén, ez esetben azonban csak úgy alkalmazhatók, ha a szomszédoktól legalább 6 méter távolságra esnek.

A zárt erkélyek is legfeljebb 1 30 méter kiugrással birhatnak.

Az erkélyek alsó részei (gyámkövek) a járda fölött legalább 3 méter magasságra legyenek.

X. FEJEZET.

Gyárak, iparvállalatok.

70. §.

Nagy zajjal járó iparüzletek.

Az 1884. évi XVII. t.-cz. 34. §-a értelmében oly üzletek, melyek nagy zajt okoznak, templomok, iskolák, kórházak és más oly középületek szomszédságában, melyek a zaj miatt kellőleg használhatók nem volnának, megengedendők nem lévén, az ily üzletek, nemkülönben az ugyanezen t.-cz. 25. §-ában egyenkint felsorolt gyárak és iparvállalatok létesítése céljából szándékba vett építkezésekre az építési engedély csak az illetékes iparhatóság által kiadott jogérvényes telepengedély igazolása után adatik ki.

71. §.

Egészségtelen bűzös gyárak.

Az 1884. évi XVII. t.-cz. 25. §-ában felsorolt üzletek közül a következők u. m. :
gyúszergyárak (melyek működése az egészségre ártalmas hulladékokat szolgáltat, vagy ily természetű hatányokat fejt ki),

gázkészítő és gáztartó intézetek,

olajgyárak,

ásványolaj-finomítók,

kátránykészítők,

kokszyárak (a mennyiben másutt állíttatnak fel, mint a hol az anyag termeltetik),

korom-égetők,

nyersfémek előállítására szolgáló telepek, (ásvány) pörkölő kemenczék, fémöntödék (a mennyiben az olvasztás nem tégelyekben történik),

hámorművek,

az egészségre ártalmas hatányokat szolgáltató vegyészeti gyáarak, s jelesen: a kén, kénsav, szénszulfid, chlór-mész és phosphorgyáarak, valamint az ólom, cink, bárium, árszen, antimonium és higanyvegyületek előállítására szolgáló gyáarak,

gyors-fehéritők,

firnász (Firneisz) főzdék,

keményítő és keményítő-szörp-gyáarak (a mennyiben csirizt is gyártanak),

paraffin, kátrányos ponyva, bélhur, házfedő-papír és nemez előállítására szolgáló gyáarak,

vérlug, enyv és szappanfőzdék,

csontégetők, csontszáritók, csontzuzók, csontfőzők, csontfehéritők, csont és rongy-gyűjtő és osztályozó telepek,

állati szőr elkészítésére szánt telepek,

faggyu-olvasztók, gyertyaöntők (kivéve a kész stearinból való gyertyaöntést),

vágóhidak (ide nem értve a hentes sertésvágó helyeit addig, míg ezek számára is külön közvágóhid állittatik fel),

timár-műhelyek és bőrgyáarak (a mennyiben nyers állati bőrok előkészítésével foglalkoznak, ide nem értve tehát a bőr kikészítő és fehér timár-üzleteket)

trágyagyáarak,

döngnyező helyek, a len- és kenderáztató-telepek, továbbá azok, melyek az illetékes hatóságok által még ezek közé fognak soroztatni, a főváros területén csak az e célra kijelölt külön területeken létesíthetők.

A fentebb elősorolt gyáarak és iparvállalatok megtelepítésére kijelölt külön területet magában foglalja:

A) a főváros pesti részén: a Ferencz- és József-külvárosok külsőbb vidékét képező azon területet, melyet a gubacsi határnál kezdődő Dunapart felfelé egész a lilium-utczáig, innét a lilium-utcza a mester-utczáig, a mester-utcza a gyp-utczáig, a gyp-utcza a mester-utczától az üllői-útig, innét az üllői-úton át a Ludoviceum-utcza, Illés-utcza, Kalvária-tér, Karpfenstein-utcza egész a József-utczáig, ez ki a temető-útig, a temető-út a kőbányai-útig, a kőbányai-út, kápolna-út jobboldala, az ennek folytatását képező (még jövőben létesítendő út), továbbá a vízvezeték medencze-telepe mögötti út jobboldala egész a magyar államvasutig, s ezen keresztül és vele párhuzamosan egész a rákos-kereszturi határig, illetve a befásítási övezetig terjedőleg létesítendő út jobboldala határol,

B) a budai oldalon délen fekvő azon területet, mely a Gellért-hegy alatt a Sáros-fürdőnél kezdődő szabályozott Dunapart és a székesfehérvári út között lefelé egész a határig terjed.

A jelen §. első szakaszában felsorolt gyári és iparvállalatok létesítésére szükséges építési és ipartelepítvényi engedély másutt, mint a fentebb A) és B) pontok alatt körülírt területen, továbbá ezen területen is a soroksári-utcza, üllői-út és stáció-utcza a régi vámon-belül eső részének utczai homlokzatain meg nem adathatik.

E tekintetben kisipar vagy nagyipar és gyár közt különbség nem tételik.

A rongy- és csontgyűjtő és osztályozó, valamint a raktár-telepek számára a IX. kerületben az összekötő-vasuton alul fekvő azon terület van kijelölve, mely a Duna, a gubacsi határ, szt.-lőrinczi határ és az illatos árok által határoltatik.

72. §.

G ő z g é p e k.

A nyaralók építésére vagy befásítására szánt területeken (a III. építési övezetben) semminemű gőzgépet felállítani nem szabad.

Gyári vagy iparvállalati czelokra, legfeljebb 10 lóerejű gőzgépet szabad felállítani:

- a) a belváros egész területén,
- b) a Lipótváros azon részében, mely a belvárostól fölfelé, egész a gyapju- és Báthory-utcáig terjed;
- c) a budai oldalon a várban, továbbá a Tabán és viziváros azon területén, melyet a (volt élelmezési, most) Pálffy-tértől egész a Rudas-fürdőig terjedő Dunapart, innét a szarvas-téren át a várhegy alatt elvonuló Lógody- (előbb kertész)-utcza által a volt Aszalay-féle kórház telekig, innét a széna-téren át a csalogány- és medve-utcák által a kacsá-utczáig s innét a gyorskocsi-utcza által és ennek folytatásaképp az élelmezési raktárig leirt vonal határol.

A villamvilágítás céljaira alkalmazandó gőzgépek tekintetében a hatóság a helyi viszonyok figyelembe vételével esetről-esetre határoz.

A fentebb kijelölt területeken kívül bárhol, hármilyen nagyságú gőzgépek felállithatók.

A gőzgépek és kazánok elhelyezése tekintetében következők tartandók szem előtt:

- a) közönséges szétrobbanható gőzgépet, vagy fekvő kazánt lakásul, műhelyül, vagy emberek tartózkodására szolgáló helyiségek alatt, avagy ezektől 3 méternél kisebb távolságban, egyáltalában pedig szilárd födeményű és főleg boltozott helyiségben felállítani tilos.

Ily gőzgép, vagy kazán csak falazattal körülzárt, könnyű szerkezetű s mégis tűzbiztos fedéllel ellátott és a többi épületektől elkülönített helyen állitható fel, akként, hogy a szomszéd telek határától, avagy a lakásul szolgáló saját helyiségektől is legalább 3 méternyi távolságra legyen, ellenkező esetben azoktól egy, 15 centiméternyi ür hagyása mellett négy téglányi vastagságú kellő alapzattal ellátott és a kazán legmagasabb pontját két méterrel meghaladó magasságú tömör fal által kell elzárva lennie.

- b) Két lóerőnél nem nagyobb gőzerővel működő gőzgépeknél a füst elvezetésére a közönséges házi kémények is használhatók.

Nagyobb álló gőzgépek vagy befalazott gőzkazánok, nemkülönben nagy tüzelessel működő iparvállalatok kéménye, a mennyiben azok vasból készülnek, a szomszéd telek határától legalább egy méternyi, ha pedig falazatnak, legalább két méternyi távolságban építendőek fel. Mindkét esetben a körülöttük 50 méternyi távolságban létező épületek tetőgerinczét legalább 3 méterrel kell meghaladniok és mindenkor szikrafogóval s lehetőleg füstemésztő készülékkel is ellátandók.

c) A kisebb gyárak és a város belterületén is létesíthető iparvállalatoknál használt különféle rendszerű, ugynevezett robbanhatlan gőzfejlesztők, gőz- és gázmotorok — kikérendő hatósági engedéllyel — a villaterület kivételével bárhol és bármily helyiségben alkalmazhatók.

Az elhelyezés és berendezés tekintetében az alábbi szabályok veendő figyelembe, u. m.

1. A gőzfejlesztők, gőz- és gázmotorok a szomszédok felől levő saját zárfaltól 3 méternyi távolságban helyezendők el, egészen külön álló alapzaton, mely a szomszédal határos falakkal ne érintkezzen. E miatt az alapzat körül egy méter széles árok létesítendő, melyet egyszerűen deszkával kell befödni.

2. A hajtógépek csapágait és a transmissiókat nem szabad olyképp elhelyezni, hogy azok a szomszédokkal határos falakon legyenek megerősítve, vagy azokkal érintkezésbe jöjjenek.

3. Ha a munkagépek — mint a nyomdai sajtók, különösen a körforgó (rotációs) gépek, üllők, gőzkalapácsok, dynamogépek, őrlők, zúzó, tézta-gyúrok, reszelők stb. — nagy zajjal járnak, ez esetben az illető helyiségnek vagy minden szomszédos épülettől teljesen szabadon kell állania, vagy pedig azt legalább 0.50 méter ür hagyása mellett, mely rossz hangvezetővel pl. hamuval, szalmával, fűrészporral töltendő ki, külön egy téglányi bélésfallal kell körül venni.

A hatósági engedély — megfelelő rajzok és leírás bemutatásával — a kézerővel hajtott munkagépek elhelyezésére is kikérendő.

73. §.

Az elszigetelten álló gyárak.

Elszigetelten álló gyáraknak olyanok tekintetnek, a melyek telepének terjedelme megengedi, hogy a gyár-épületek a szomszédtelkek határától 20 méternyi, az utcai homlokzattól pedig legalább 10 méternyi távolságban helyeztethessenek el.

Az elszigetelt gyárak építésénél a jelen szabályoknak a falak vastagságára, az egyes épületrészek szerkezetére s különösen az építési anyag minőségére vonatkozó határozatai teljes szigorától a hatóság eltekinthet, de úgy az építető, mint a tervező és a kivitellel megbízott építész egyetemlegesen szavatolnak azért, hogy az épületek a személybiztonság s általában az építésrendészet követelményeinek mindamellett megfelelők legyenek.

Mindenesetre szükséges, hogy

a) minden gyárépületben egy, a hosszabb épületekben pedig minden 40 méter távolságra egy 1.50 méternyi szélességű, tűzbiztos lépcső építtessék;

b) a tisztátlan vagy bűzös folyadékok, az ürülék és hulladékok oly módon szállíttassanak, vagy helyeztessenek el, hogy azok a környékben lakók egészségére káros befolyással ne legyenek;

c) a gyárban foglalkozó minden 30 személyre egy-egy ülőosztálylyal és elegendő térségű vízdélvel bíró árnyékszék építtessék;

d) a gyári hivatalnokok és munkások számára lakásul szolgáló épületek a tűzveszélyes gyári épületektől legalább 20 méter távolságra és legalább a könnyebb-szerű (a IV. építési övezetre előírt) mód szerint építtessenek;

e) az egyes épületek egymástól oly távolságra maradjanak, miszerint tűz esetén az oltószerekkel hozzájuk férni lehessen.

Ideiglenes gyári melléképületekre nézve a hatóság nem kívánja a teljes tervek bemutatását; de a helyzetrajzon azokat is ki kell tüntetni.

XI. FEJEZET.

Az építési telkekről.

74. §.

Építési telkek.

A telkeknek az önálló beépíthetés szempontjából a következő kellékekkel kell birni:

1. Az I. és II. építési övezetben az utczai homlokzat s a középszélesség külön-külön legalább 11·38 méter (6 öl) és a mélység legalább 18·96 méter (10 öl) legyen. Sarokteleknél az egyik homlokzatnak legalább 22·76 méteresnek (12 öl), a másik homlokzatnak pedig legalább 18·96 méteres (10 öles) kell lennie.

2. A III. építési övezet területén az egyes nyaraló telkek legalább 22·76 méter (12 öl) homlokzattal és e mellett a budai hegyek között legalább 1000 □-öl, a pesti oldalon pedig legalább 600 □-öl területtel birjanak.

3. A IV. építési övezet területén a telkek legkevesebb 10 öl homlokzati szélesség mellett legalább 300 □-öl területtel birjanak.

75. §.

Átmenet a nyaraló övezetre.

A második övezetről a harmadikra való átmenetként a telkek

A) a Duna balpartján (a pesti oldalon):

1. az arena-úton, a szab. osztrák-magyar államvasuttól kezdve a csömöri utig;

2. az arena-út, István-út, Hermina-út, Gizella-út, Egressy-út és a lóversenytér által határolt területen;

3. a Délibáb-, epreskert-, Lendvay- és Bajza-utczákban;

B) a Duna jobb partján (a budai oldalon) a naphegy és a rézmál területén, azon esetben is önállóan, de csak villaszerűen építhetők be, ha legkevesebb 18·96 méter (10 öl) homlokzat mellett legalább 300 □-öl területtel birnak.

A 74. és 75. §-ban megállapított méretektől mennyiben lehet eltérésnek helye a meglevő, vagy a szabályozás által megcsonkított telkeknél: ezt a hatóság esetről-esetre határozza el.

XII. FEJEZET.

Jelen szabályok végrehajtása.

76. §.

Illetékesség.

Jelen szabályok végrehajtása tekintetében illetékes hatóságok:
elsőfokban a fővárosi tanács,
másodfokban a fővárosi közmunkák tanácsa,
harmadfokban a magy. kir. belügyminister.

Az első és másodfokú hatóság egybehangzó határozatai ellen további felfolyamodásnak helye nincsen.

A felfolyamodás a neheztelt határozat kézbesítésétől számított 15 nap alatt a fővárosi tanács igató hivatalában nyújtandó be. E határidő lejárta után beadott felfolyamodás érdemleges elbírálás nélkül hivatalból visszautasítottik.

Ha a végrehajtás elhalasztása veszélylyel jár, a felfolyamodásnak csak birtokon kívül adatik hely, vagyis ily esetben a felfolyamodás felfüggesztő hatálylyal nem bír, ez azonban a határozatban mindig kiteendő.

Elsőfokú határozat ellen a felfolyamodás előterjesztéssel kapcsolatban adható be és ez esetben a fővárosi tanács saját határozatának megváltoztatása mellett újabb határozatot hozhat.

77. §.

Kivételek a jelen szabályok alól.

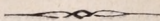
A jelen szabályok hatálya ki nem terjed:

- a) az ő Felsége a királynak és udvarának állandó, vagy ideiglenes lakhelyéül szolgáló épületek és azok tartozékaira,
- b) a kizárólag erődítési művekre.

78. §.

Zárhatározat.

Jelen szabályzat 1886. szeptember hó 1-én lép életbe.

VI.

Utépítés.

E cím alatt első sorban a budai körútról kívánunk szólni, melynek a szénatértől az ördög-árokig terjedő új szakasza már 1885. novemberben lett ugyan a közforgalomnak átadva, mind a mellett egyes kisebb munkák kivitele későbbre maradt.

Az így visszamaradt munkákhoz olyanok is járultak, melyek az eredeti tervzetbe felvéve nem voltak. A végből ugyanis, hogy a körutat érintő közlekedési vonalak a megváltozott viszonyokhoz simuljanak, azokat megfelelően át kellett alakítani. Ezen kívül az 1885/6-diki télen bekövetkezett szokatlan nagymérvű havazás alkalmával a körút alig elkészült egyik része hólerakó helyül jelöltetvén ki, az olvadás az út közel 12 méternyire feltöltött testén tetemes sülyedéseket és rongálásokat okozott, melyek szintén helyreállítandók voltak.

Mind e munkálatok végrehajtása 1886 tavaszán indult meg, a hóolvadás által okozott sülyedések kijavításával. A jobb idő beálltával a vérmező-útnak az Attila-utca felett fekvő része került kiépítés alá. Ez útszakasz tengelye áthelyeztetett, olykép, hogy a várfok-utca keresztezési pontjától, hol a vérmező-út legmagasabb fekszinét éri el, egyenes látvonal létesült a déli vaspálya udvara felé.

Midőn a közuti vaspálya-társulat zugligeti vonalának a retek-utczából a körút új szakaszára való átfektetését megkezdette, a szénatér rendezését is munkába vétették. E rendezés állott a tér feltöltéséből, a déli oldalon a vásárbódék számára egy emelkedett hely létesítéséből, a vásártér és a déli házsor előtti járda között egy 6 méter széles makadam kocsit készítéséből, a szénás-szekerek számára külön állomáshely berendezéséből, valamint abból, hogy azt a területet, melyen a hattyu-, retek- és Nagy-Rókus-utczák összefolynak, új trachyt-koczkakóval burkoltattuk, tekintettel az itt összejövő nagy forgalomra. A tér egyéb részeiben makadamszerűleg épült s ezzel kapcsolatban az országút is rendeztetett.

A retek-utca felső részében a városmajor szélén a fogaskerekű vasút pálya-udvaráig a szabályozási vonalnak megfelelően egy 5.69 méter széles járda készült; a városmajorba levezető lejtők pedig makadamburkolattal lettek ellátva.

Rendezendőnek találtuk egyuttal a volt Christen-féle telken levő gödröt is, melynek poshadt vize ártalmára volt a környék egészségi viszonyainak. E gödör végleges sorsa minden esetre a betömés lesz. Hogy azonban addig is, míg a feltöltés reá kerülhet, tűrhető állapotba jusson és megszűnjék közegészségi ártalmat képezni: e végből a gödröt + 19 méterre a Duna szempontja felett feltöltöttük, mi által az szárazzá lett és ilyen állapotban fenn is tartható, a fenék alatt elhelyezett drainage segélyével. A csőhálózat lecsapoló zsilippel áll összeköttetésben, melyen át a vizek a levezető csatornába jutnak. Ez utóbbi torkolata + 18 méteren fekszik, lehetővé tévén, hogy a gödör 1 méter mélységű vízzel láttassék el. Így történik, hogy a gödör télen jégpályának használtatik, nyáron pedig egészen szárazon áll.

A budai körút ujonnan épült szakasza 107 folyóméter hosszú, hozzászámítva azonban az országutat és az ördögárkon túli részt is, hossza 1 kilométer 186⁵ métert tészén. Az új szakaszban a kocsuiút 19, a járdák pedig 3—3 méter szélesek. Építésével igen sokat nyert az egész tájék, nemcsak közlekedési, hanem közegészségi és szépészeti szempontból is.

A végrehajtott munkák mennyiségileg következők:

1. földmozgósítás összesen	187.371 ³⁸ m ³
2. burkolási munkák:	
a) makadamburkolat	36.081 ⁰⁶ m ²
b) trachyt-koczkaburkolat	7.141 ²⁹ m ²
c) terméskő-burkolat	1.276 ⁶¹ m ²
d) járdaszegély-kőfektetés	3.779 ³⁵ f. m.
e) járdakövezés	796 ³⁶ m ²
f) gránitkoczkaburkolat az ördögárki hidon	168 ⁶⁴ m ²
g) járdakavicsolás	18.326 ⁵⁸ m ²
h) ócska burkolat-felszakítás	3.194 ⁸¹ m ²
3. kőműves munkák:	
a) az ördögárki hid építése, téglá és kőből, vegyes és tiszta kőfalazat, műkövek és száraz falazat stb.	1.077 ⁴⁰ m ³
b) csatornaépítési, tóvíz lecsapoló csatorna 182 ²⁰ f. m., vérmező-úti csatorna 267 ³⁰ f. m., 47 db. víznyelő, kisebb csatornák, zsilip és zsilipház stb., összesen téglafalazat	339 ⁹⁷ m ³
4. Leborítások	426 ¹⁹ m ³
5. Agyagsövek a víznyelőkhöz, 24 cm., 32 cm. és 48 cm. csövek, összesen	628 ⁸⁰ f. m.
6. Drainage-csövek a jégpálya alatt 16 és 10 cm.	710 ⁰⁰ f. m.

A körút és retek-utcza között nyert területet házhelyekre osztottuk be, alakitva összesen 36 telket. E telkeket zart ajánlatok útján tartott nyilvános árverésen még 1886. folyamán eladtuk, többnyire felül a becsáron és annak kikötésével, hogy a vevő 3 év alatt a telket beépíteni tartozik. E kötelezettségüknek a vevők, kevés kivétellel, már meg is feleltek.

Hasonló telkek fognak keletkezni a városmajornak a budai körutat szegélyező részén, melyek azonban még csak ezután lesznek megalakítandók és értékesítendőek.

A várba, a kibővitendő királyi palotához vezetendő új út tervleírását már előző jelentésünk tartalmazván, a létrejött megállapodásokkal együtt, ez alkalommal csupán azt említhetjük fel, hogy azt a vegyes bizottságot, mely a kisajátításoknak és majd az út építésének intézésére lesz hivatva, az érdekelt hatóságok (e tanács, a főváros és a királyi palota építési bizottsága) időközben megalakították. E vegyes bizottmány a kisajátításokat, melyek első sorban képezik teendőjét, már megkezdette.

A folyó útépitési ügyekre térve át, megemlítjük az I. ker. győri-úti járdafektetést,

- » I. » Mártonhegyi-út,
- » I. » temetői-út,
- » I. » Istenhegyi-út és
- a IX. » kőolajfinomító gyárhoz vezető »Petroleum«-út és a közhágóhid-utcza kiépítését;

továbbá a VII. ker. csömöri-út folytatását, a Gellérthegyi-út folytatását, ugyan-ezen hegyen a gyalogjáró meghosszabbítását, a ferenczvárosi állomáshoz vezető út rendezését, az Istenhegyi-utak rendezését, a Stefania-út utolsó részének a kiépítését; az I. ker. hollós- és Mátyás-utak átalakítását, a Pozsonyhegyi-út, a VII. ker. Hungaria-út és Egressy-út, a városligeti új vendéglőhöz vezető út és a Rókushegyre felvezető út egy részének építését.

VII.

Burkolás.

A közlekedési vonalak és a terek burkolása a fővárosban nagyarányú fejlődést mutat s tény, hogy e tekintetben az európai nagy városoknál alig állunk hátrább. A kocs utak burkolata, természetesen rendezett utcákat érte, mérkőzik Bécs és London utcáinak a burkolatával; a járdák pedig sehol sem szebbek és kényelmesebbek, mint nálunk. A miben az európai nagy városok e téren bennünket túlszárnyalnak, az a tisztántartás, mely nálunk még kívánni valót hagy fenn, bár a javulás e részben is mind jobban érezhetővé válik.

Mindez azonban csak a véglegesen kiépített és rendezett utakra s utcákra vonatkozik s igen nagy azoknak a száma, melyek még rendezve nincsenek. Ezekre nézve a forgalom nagymérvű emelkedése egyszerre ró súlyos feladatokat a fővárosi hatóságra, melyeknek rendes jövedelmeiből meg nem felelhet. Minthogy azonban e feladatok sokkal sürgősebb természetűek, semhogy elodázhatók volnának és e részben elég csupán példaként utalni a dohány-utczára, a csömöri út és a külső üllői-útra stb., részünkről nem mulasztottuk el a magas kormánynál pártolni a fővárosi törvényhatóság azon ismeretes elhatározását, mely a 3 milliós kövezési kölcsön felvételére vonatkozik.

Áttérve a jelentésünk tárgyát képező időszakban felmerült kövezési, illetve burkolási ügyekre, ezek az alább következő utak, utcák és terekre vonatkoznak, u. m.:

az I. ker.: dísz-tér, városmajor-utcza, mészáros utcza, várkert-rakpart, fehérvári-út, a Mátyás-templom körüli utcák, alagút- és mészáros-utcza, domb-utcza, Gyula-utcza, Karthausi, Evetke- és Melinda-utak, roham-utcza, kereszt-utcza, lant-utcza, lovas-út és Gellért-rakpart;

a II. ker.: Bomba-tér, Batthyány-utcza, Margit-rakpart, ország-út, török-utcza, Lógody-utcza, oszlop-utcza, kagyló-utcza, ország-út és kapás-utcza;

a III. ker.: szentlélek-tér, szépvölgy-utcza és filatori-védgát;

a IV. ker.: Ferencziek tere, újvilág-utcza, Lipót-utcza, korona-utcza, zöldfa-utcza, hal-tér, gránátos- és hatvani-utcza sarka, sütő-utcza, Károly-utcza és Eötvös-tér;

az V. ker.: sólyom-, Koháry-, bálvány-, honvéd-, Szemere-, Báthory-, Szalay- és Mária Valéria-utca, Kárpát-utca, alkotmány-utca és Rudolf-rakpart, vácz-út és visegrádi-utca ;

a VI. ker.: gyár-utca, Bulyovszky-utca, felső erdő-sor, nagy mező-utca, aradi-, sziv- és Búlsú-utca, Lehel-, Vörösmarty-, bajnok- és Podmaniczky-utca, Teréz-körút, városligeti fasor, külső vácz-út, Dessewffy-utca, kis János-utca, Podmaniczky-utca, Szabolcs-utca és bajnok-utca ;

a VII. ker.: kerepesi országút, a városligeti viztorony körüli utak, szövetség-, Murányi-, dohány- és Wesselényi-utca, Almásy-tér, csömöri-út, Jósika-, Vörösmarty-, hársfa- és Barcsay utca, Csengery-utca, Kemnitzer-utca, István út, csömöri-út és a rákosfalvi utcák ;

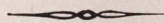
a VIII. ker.: Bezerédy-, légszesz-, dologház-, gólya- és szigetvári-utca, Teleky-tér, Magdolna-, Erdélyi-, Szerdahelyi-utca, köztemető út, új vásár-tér, Trefort-utca, Kun- és alföldi-utca, népszínház-utca, József-utca, Orczy-út, Stáhly-utca és Csonkay-utca ;

a IX. ker.: Bakács-tér, soroksári-utca, Kinizsy-utca, a barakkórház előtti térség, közvágóhid-utca, malom-utca, mester-utca, üllői-út, ipar-utca és védgát-utca ;

a X. ker.: Orczy-út, lóvásár-utca, Festetich-utca, Juranits-utca és somfa-utca.

A felsorolt utak, utcák és tereken alkalmazott egyes burkolatnemek szám-arányára a következő adatokat közöljük ; volt ugyanis :

Szegélykő-fektetés (gránit és trachyt)	25.017 ⁸² fm.
Gránit-kocsiút	13.133 ⁶⁵ m ²
Trachyt-kocsiút	35.732 ²⁹ m ²
Terméskő-burkola	87.716 ⁰⁴ m ²
Makadam-burkolat	64.380 ⁵⁸ m ²
Asphalt-kocsiút	2.917 ¹⁴ m ²
Kőjárda	44.356 ⁰⁰ m ²
Asphaltjárda	11.355 ⁵² m ²
Cementjárda	162 ⁷⁹ m ²
Átkövezés és javítás	374.417 ⁸² m ²

VIII.

Közvilágítás.

A közvilágítás kiterjesztésére vonatkozólag szorítkozunk a következő örvendetes adatok közlésére:

Az összes légszeszesőfektetés volt folyóméterekben 57.655², melyből a főváros jobbparti részére alig 6.837⁵ méter esik. E körülmény figyelmeztetésül szolgál arra, hogy a budai részek világításának javítására az eddiginél nagyobb gond lesz fordítandó.

A felállított légszeszslámpák száma 1.727, a leszerelt légszeszslámpák száma 39, a szaporulat tehát 1.688.

Köolajlámpa felállított 507, leszereltetett, illetve légszeszslámpával pótolatott 271.

A légszeszvilágítás kiterjesztése a következő utcákat illeti:

az I. ker. Fortuna-utca, Nándor-tér, koronaőr-utca, mézáros-, Karácsonyi-, győző- és márvány-utca; Gellért-rakpart, alkotás-utca, promontori-út, vérmező-utca, Krisztina-tér, nyárfa-utca, Laszlovszky vám előtti tér, a szinkör, naphegy-utca, Kelen-utca, Istenhegyi-utak, budaörsi vámház előtti tér, a Lógody-utca és a német-völgyi-utca;

a II. ker. primás-utca, budai-körút, iskola-, téglá-, medve-, vám-, téglá-, oszlop- és tölgyfa-utca s a dunapart, Ilona-utca, Albrecht út és zárda-utca;

a III. ker. bécsi-út;

a IV. ker. eskü-tér, harminczad-utca, városház-tér, papnövelde-, ujvilág-reáltanoda-, Lipót- és váczi-utca;

az V. ker. Koháry-, Kálmán-, bálvány-, honvéd-, Szemere-utca, váczi-körút, sólyom-, Báthory-, Balaton-, alkotmány-, Géza-, Markó-utca, Akadémia és vigadó környéke, Rudolf-rakpart és Lipót-tér;

a VI. ker. aradi-, Bulyovszky-, Izabella-, gyár-utca, Teréz-körút, Andrássy-út, nagymező-, új-, Podmaniczky-, Lehel-, Kemnitzer- és rózsa-utca, Angyalföld, Erzsébet királyné-út, Hunyady-tér, hajtsár-út, oktagon-tér, szegfű-, király-utca, városliget, Vasvári Pál-utca, Laudon utca, Andrássy-út és az állatkert előtti út;

a VII. ker. alsó erdősor, csömöri-út, Murányi-, amazon-, Wesselényi-, szövetség-, hársfa-, Vörösmarty-, Csányi-, Klauzál-, Barcsay-, Csengery-utcza, István-út, külső kerepesi-út, Almásy-tér, arena-út melletti névtelen utcza, kis-szeglói utak, verseny-út, városligeti fasor és népliget, Gizella-utcza, nefelejts-utcza és Cserhát-utcza;

a VIII. ker. szigetvári-utcza, Hunyady-utcza, köztemető-út, Magdolna-utcza, dologház-utcza, üllői-út, külső kerepesi-út, Stáhly-utcza, gyöngytyúk-utcza, Flór-utcza, tavaszmező-utcza, József-utcza, József-körút, prater-, nagy templom-, nap-, Kisfaludy-, Bezerédy-, stáció-, Trefort-, fecske-, rigó-, alföldi-utcza, Teleky-tér, Liszt Ferenc-utcza, szűz-utcza, gólya- és szigony-utcza;

a IX. ker. üllői-út, Szvetenay-, Ferencz-, viola-utcza, üllői-út, soroksári-út, Ranolder-utcza, ferenczvárosi pályaudvarhoz vezető út, soroksári utcza, tűzoltó-utcza és a közvágóhid melletti névtelen utcza;

a X. ker. Mosonyi-utcza, Orczy-út, több kőbányai utcza és a házépítő tisztviselők egyesületének telepe.

A kőolajvilágítás kiterjesztése a következő utcákra vonatkozik:

az I. ker. budakeszi-út, zugligeti-út, Lisznyai-utcza, Istenhegyi utak, Szamos-utcza, Laszlovszky-tér, promontori-út, felső hegy-utcza, Csaba-utcza, bástya-sétány, lovas-út, Lógody-utcza;

a II. ker. apostol-utcza, öntőház-utcza, várfok utcza, kis Rókus-utcza és a budai-körút;

a III. ker. kórház-utcza és vörösvári-út;

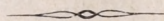
az V. ker. Kálmán utcza;

a VI. ker. dalnok-, epreskert- és Bajza-utcza;

a VII. ker. Gizella-utcza, nefelejts utcza és Cserhát-utcza;

a VIII. ker. új vásár tér és dologház utcza;

a X. ker. a házépítő tisztviselők egyesületének telepén levő egynehány utcza. az új temetőhöz vezető út, bánya-tér, kápolna-tér, fűzér-utcza és halom-utcza.

IX.

Vasutak.

A jelentésünk tárgyát képező időszak mindenkorra nevezetes marad arról, hogy a helyi közlekedésre szánt vasutak létesítése körül valóságos versenygés fejlődött ki. Nyilatkozott ez főleg abban, hogy a budapesti közúti vaspályatársaság mellett, mely eddig egyedüli volt a fővárosban, idegen pénzerővel második vállalat keletkezett.

E második vállalat létrejövetelének utjában némi nehézséget képezett az az előjog, melyet a főváros a budapesti közúti vaspályatársulatnak új közúti vaspályai vonalakra nézve szerződésileg biztosított; de e nehézséget az új vállalat megkerülte oly formán, hogy az általa elnyerni óhajtott vonalakat a lóerejű üzem mellőzésével gőzüzemre tervezte. S miután a régi társulat kísérlete, említett előjogának oly értelmezést adni, mintha az — tekintet nélkül az üzem minémiségére — általában minden közúti vaspályai vonalra vonatkoznék, a magas kormány ellenkező értelmű határozatán meghiusult, az új vállalattal a tárgyalások felvételtek.

Igy jött létre a »Budapesti városi vasút Siemens és Halske« czég alatt az új vállalat, elnyerve a stáció-utczai, a Podmaniczky-utczai és a köztemetői vonalakat.

Másfelől a budapesti közúti vaspálya-társulat sem maradt tétlen, erélyesen neki látván a helyi érdekű vasutak építésének, melyek a fővárost a szomszédos falvakkal hozták kapcsolatba.

A két vállalat együttes tevékenységének az eredménye, hogy a főváros közlekedési eszközeinek fejlesztése terén évtizedek alatt nem történt annyi, mint a legutolsó három évben.

Különös vivmánya marad ez időszaknak az is, hogy itt veszi kezdetét a vilamos üzem alkalmazása, a miben Európa minden városát megelőztük.

A géperejű közúti vaspályák, fogaskerekű vasutak és siklók engedélyezésének szabályozása.

Mielőtt az egyes vasúti ügyekre térnénk át, szólnunk kell arról a szabályzatról, mely a czímben megjelölt vaspályák engedélyezése iránt intézkedik.

A nagyméltóságú közmunka- és közlekedésügyi minister ur szükségesnek ismervén fel a szóban levő vasutak engedélyezése körüli eljárást szabályozni, erre tervezetet készített és azt az érdekelt hatósági tényezők, nevezetesen a belügyministerium, a tanács és a főváros bevonásával kívánta tárgyalni.

A tervezet szerint a főváros területén minden, nem lóerejű üzemre berendezendő vasutat a közmunka- és közlekedési minister ur engedélyezett volna, olykép, hogy a főváros és a tanács e részben csupán véleményt nyilváníthatott volna.

A tervezet ellen többféle aggály támadt az 1870 : X. t.-cz. és az 1872 : XXXVI. t.-czikkel szervezett hatóságok illetékességi körének és a főváros szabályozásának szempontjából.

A mi különösen az utóbbit illeti, utalás történt arra, hogy a közúti vaspálya el nem választható kapcsolatban van a város szabályozásával, a mennyiben a közúti vaspálya hálózatának szorosán a szabályozási tervhez kell simulnia. Ez utóbbit a főváros és a közmunkák tanácsa, nézeteltérés esetében a belügyminister van hivatva megállapítani és ha a közúti vaspályák engedélyezése más hatósághoz tartoznék, a szabályozási terv és a közúti vaspályai hálózat között szükséges összhang megzavartatnék, sőt megeshetnék, hogy a szabályozási terv, vagy ennek egy fontos része, egészen is megdöntetnék.

A felmerült észrevételek folytán a tervezet lényeges módosításával a közmunka- és közlekedésügyi minister ur, egyetértőleg a m. kir. belügyminister ural s a minister-tanács hozzájárulása alapján a következő szabályzatot adta ki:

Szabályrendelet

a Budapest főváros területén tervezett géperejű közúti vasutaknak, fogaskerekű vaspályáknak és siklóknak stb. engedélyezése, építése és üzlete körül követendő eljárás tárgyában.

1. §.

Az előmunkálati engedélyt a Budapest főváros területén tervezett géperejű közúti vasutakra, fogas kerekű vaspályákra, siklókra stb., midőn azok a főváros határán túl nem terjednek és kizárólag a fővárosi helyi belforgalom céljaira fognak szolgálni, az 1881 : XLI. t.-cz. 7. §. értelmében a főváros polgármestere saját hatáskörében is megadhatja. Ha ellenben az ily vállalatok a főváros területén valamely, a fővárosból kiágazó közforgalmú vasúttal, vagy pedig a Dunával való csatlakozásban terveztetnének, az előmunkálati engedélyt a főváros polgármestere is megadhatja ugyan, tartozik azonban előzetesen a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister hozzájárulását kieszközölni.

Budapest főváros polgármestere ugy a saját hatáskörében, mint a ministeri hozzájárulás alapján kiadott előmunkálati engedélyekről a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministernek egyidejűleg és esetenként jelentést tenni köteles.

2. §.

Az előmunkálati engedély alapján kidolgozott általános vagy részletes tervek az engedélyt kérő által a főváros tanácsához nyújtandók be.

Ha az itt értett vállalatoknál nagyobb műtárgyak vagy fontosabb építkezések nem fordulnának elő, az általános tervek mellőzésével, mindjárt a részletes kiviteli (építési) tervek dolgozandók ki s mutatandók be. Ha ellenben ily műtárgyak, illetőleg építkezések előfordulnának, vagy pedig ha fogaskerekű vasút, illetőleg sikló építése tervezetnék, ez esetben az engedélyt kérő előbb az általános terveket köteles benyújtani.

3. §.

A tervek benyújtásával egyidejűleg köteles az engedélyt kérő azon fővárosi területeket, melyeket a vállalat részére igénybe venni kíván, kimutatni s azoknak átengedését kérni.

A főváros a bemutatott terveket birálat tárgyává teszi s azok felett, illetve azok kapcsán a vállalat létesítésének kérdésében saját szempontjából határozván, ugyan-ezen határozatában elvileg nyilatkozik a kért területeknek a vállalat részére leendő átengedése iránt is.

A főváros ezen határozata a fővárosi közmunkatanács és a belügyi m. kir. minister jóváhagyását igényli. A mennyiben ez alkalommal a belügyminister a vállalat létesítését vagy nem létesítését érintőleg fogna határozni, vagy vasut-műszaki, illetve üzleti kérdésekre fogna kiterjeszkedni: a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministerrel egyetértőleg jár el.

4. §.

A főváros határozata, a mint az jogerőre emelkedett, a tervekkel együtt a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministerhez haladéktalanul és minden esetben felterjesztendő.

Ha a főváros határozata a vállalat létesítése ellen szólana, ez esetben a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister a további eljárást vagy beszünteti, vagy ha a vállalat létesítését közérdekből kívánatosnak tartaná, az 1881. évi XLI. t.-cz. 6. §-a értelmében jár el.

Ellenkező esetben a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister a jogerejű határozattal elfogadott s hozzá felterjesztett általános, illetve részletes terveket átvizsgálhatja és azok netáni hiányainak pótoltatása után a közigazgatási bejárást elrendeli s a bejáráshoz az illető hatóságokat és érdekeltet meghívja.

5. §.

A közigazgatási bejárás eredménye felett a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister az engedélyokirat kiadásával (6. §.) egyidejűleg határoz. Előzetesen azonban a közigazgatási bejárásról felvett jegyzőkönyv másolatának közlése mellett a belügyi m. kir. ministeriumnak, a fővárosi közmunkák tanácsának és a főváros közönségének meghívásával elrendeli az engedélyezési tárgyalást, melynek megtartása után az engedélyezési tárgyalásról felvett jegyzőkönyv s az engedélyokirat tervezetének

másolatban való közlése mellett felhívja a főváros közönségét és engedélyt kérőt, hogy a vállalat céljaira igényelt fővárosi területek átengedése iránt a szerződést legkésőbb három hónap leforgása alatt véglegesen kössék meg.

A szerződés megkötésére kitűzött határidő a főváros közönségének indokolt előterjesztésére a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister által még három hóval meghosszabbítható.

A megkötött szerződés a belügyi m. kir. ministernek a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministerrel egyetértő jóváhagyását igényli.

Ha a főváros hatósága az említett újabb határidő alatt sem kötné meg a szerződést, tartozik ennek okait még a határidő lejárta előtt a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministernek feljelenteni.

A mennyiben a szerződés meg nem kötésének akadályai a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister által megejtendő tárgyalás útján sem volnának elháríthatók, akkor a nevezett minister a jelen szabályrendelet 4. §-ának második bekezdése szerint jár el.

Ha a főváros hatósága a jelen szabályrendelet szerinti hatáskörében indokolatlan késedelmet tanusítana, és ha jelesen a fentebb említett meghosszabbított határidő alatt sem a szerződést meg nem kötné, sem pedig a meg nem kötés indokait fel nem jelentené: akkor tekintettel a fentebbi 3. §. értelmében már meghozott jogerejű határozatra, a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister a belügyi m. kir. ministerrel egyetértőleg az engedélyezési tárgyalás során megállapított feltételek mellett az engedélyokirat szövegét végérvényesen megállapítja s annak kiadása, valamint a továbbiak iránt közigazgatási uton intézkedik és a mennyiben kisajátításnak szüksége forogna fenn, az 1881 : XLI. t.-cz. értelmében jár el.

6. §.

Az előbbi §-ban említett szerződésnek jogérvényes megkötése és jóváhagyása után a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister a tervezett vállalat építésére és üzletére az engedélyokiratot engedélyt kérőnek kiadja s részére egyuttal a közigazgatási bejárásról felvett jegyzőkönyv jóváhagyása mellett az építés megindítására vonatkozó elvi engedélyt is megadja.

Ezen elvi engedély folytán a helyi építési hatóság, a mennyiben a szabályszerűen kiállított tervek engedélyes oda bemutatta, a tényleges építési engedély azonnali kiadását meg nem tagadhatja.

7. §.

Az engedélyezett géperejű közuti vagy fogaskerekű vasut illetve sikló építése felett a felügyeletet első fokban s felelősséggel a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministerhez a főváros hatósága gyakorolja, kivéve azon építési és felszerelési szabványok és kiviteli tervek jóváhagyását, melyekre nézve a jóváhagyási jog a közigazgatási bejárásról felvett jegyzőkönyvben, vagy az engedélyokiratban a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministernek tartatott fenn.

Ezen szabványok és tervekhez is azonban az engedélyes a főváros közönségének hozzájárulását előzetesen kieszközölni s ennek megtörténtét igazolni köteles.

8. §.

Az engedélyezett géperejű közuti vagy fogaskerekű vasut illetőleg sikló építésének befejeztével engedélyes kérelmére a műtanrendőri bejárást a fővárosi közmunkák tanácsának, a főváros közönségének és a fővárosi kir. rendőrség főkapitányi hivatalának meghívásával a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister rendeli el s a bejárás eredményéhez képest a vasut illetőleg sikló közforgalomba helyezésére az engedélyt megadja.

A vasut illetőleg sikló műszaki felülvizsgálatot a főváros közönségének és a fővárosi közmunkák tanácsának meghívása mellett szintén a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister rendeli el s ugyancsak a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministert illeti meg a műszaki felülvizsgálat eredménye feletti határozathozatal is.

9. §.

A fővárosi géperejű közuti vagy fogaskerekű vasutak illetve siklók üzlete felett a főváros szempontjából gyakorlandó felügyelet módozatait s nevezetesen a rend és biztonság érdekében a vállalatok által követendő általános határozmányokat a főváros közönsége szabályrendeletben állapítja meg.

Ezen szabályrendelet érvényességéhez a közmunka- és közlekedésügyi ministernek a belügyi ministerrel egyetértő jóváhagyása szükséges.

Budapest, 1887. évi november hó 2-án.

Baross Gábor s. k.,

közmunka- és közlekedésügyi m. kir. minister.

Br. Orczy Béla s. k.,

a belügyministerium ideiglenes vezetésével megbízott
Ó Felsége személye körüli m. kir. minister.

A stáció-utczai villamos vasut.

A stáció-utczai vasut építésére nézve először a budapesti közuti vaspályatársulat mutatott be tervet 1886. elején. Az építéshez a fővárosi tanács elvben hozzájárult és az építési feltételek végleges megállapítását későbbi tárgyalásoknak tartván fenn, az ügyet az 1870. évi X. t.-cz. értelmében hozzánk terjesztette fel.

Miután ekkor már súlyosan érezhető volt, hogy a közuti vaspályai hálózat fejlődése messze mögötte marad a forgalom növekvő igényeinek, sőt fejlődés helyett inkább megállapodás volt tapasztalható, szükségesnek találtuk módozatokról gondoskodni, melyek alkalmasak a kedvezőtlen állapoton hathatósan segíteni.

A közuti vaspályá vonalai eddig t. i. minden rendszer nélkül lettek engedélyezve. Uj vonalakra csak az engedélyes társulat gondolt, azokra előjogot kötve ki magának.

Igy jött létre az a helyzet, hogy míg egyfelől a társulat birtokában volt ugyan a legjövendelmzőbb vonalaknak, újak építésére nemesak kötelezhető nem volt,

sőt előjoga nehézséget képezett abban is, hogy a szükséges további vonalakra más vállalat keletkezhessek.

Ez a helyzet minden egyes vonal engedélyezésével még súlyosabbá vált volna, mert a jól jövedelmező vonalak ilykép egyenkint átengedtetvén, annál kevésbé lehetne később oda hatni, hogy a csekélyebb jövedelmezőségű, de közforgalmi szempontból szintén szükséges vonalak kiépíttessenek.

A stáció-utczai vasut tervének érdemleges tárgyalása nélkül, azt kívántuk tehát a fővárostól, hogy mindenekelőtt a közuti vaspályának még szükséges egész hálózatát — figyelemmel a jövőbeli fejlődésre — már most dolgoztassa ki és akár a budapesti közuti vaspálya-társulat, akár más vállalat útján gondoskodjék arról, hogy a megállapított hálózat egyes vonalai a szükség beálltával valóban kiépüljenek és üzembe vétessenek.

A törvényhatósági bizottság közgyűlése utasította is ennél fogva a fővárosi tanácsot, hogy a hálózati terv elkészítése iránt intézkedjék, a mit mi megnyugvással s azzal a kijelentéssel vettünk tudomásul, hogy a hálózati tervet egyelőre csupán a legközelebbi jövőben kiépítendő vonalakra s azokra kívánjuk korlátozni, melyek a fővárost a környező falvakkal kötik össze.

Egyszersmind abban a reményben, hogy a hálózati terv a mondott értelemben mielőbb elkészül, s alkalmas módon fokozatos kivitele is biztosittatik, a főváros kívánatára beleegyeztünk, hogy a stáció-utczai vasut a hálózati terv elkészítésének bevárása nélkül engedélyeztessék.

Az engedélyezési feltételeket azonban részben módosítandóknak, részben pedig kiegészítendőknak találtuk.

A főváros t. i. a vonal beváltását csak arra az esetre kötötte ki, ha a nagy-köruti vasut más vállalatnak jutna. E helyett részünkről a vonal beválthatását a főváros javára feltétlenül biztosítani kívántuk s miután e kikötésnek az a czélja, hogy a vasut más vállalatnak legyen átadható és lehetséges, hogy az új vállalat gőzüzemre alakuland, ezért úgy kívántuk a vasutat építtetni, hogy azt esetleg gőzmozdonyú vasut czéljára is lehessen használni.

Megtoldottuk továbbá a feltételeket azzal, hogy a vasut vasszerkezetű alépitménynyel láttassék el és ennek alkalmazandóságát minden más vasutra kimondottuk, mely szilárd burkolattal biró utczákban építtetni fog. Az eddig szokásban volt fatalpak ugyanis tapasztalás szerint hamar rothadnak és e miatt azokat gyakran ki kell cserélni, a kövezetnek e czélből szükséges felszakítása pedig azt idézi elő, hogy az utca egész burkolata meglazulván, az a rendesnél sokkal gyorsabban romlik s így a közpénztárra nem indokolható nagymérvű teher háramlík, karöltve azzal a kellemetlenséggel, hogy a burkolat gyakoribb javítása természetesen a közlekedésnek is gyakoribb akadályozásával jár.

Ez alapon a budapesti közuti vaspálya-társulattal az engedélyezés részletes feltételei iránt a tárgyalások nyomban megindultak ugyan, de a tariffa kapcsolatba hozott általános reviziója kérdésében megakadván, ebben a stadiumban Lindheim és társa, Siemens és Halske és Balázs Mór ajánlkoztak a vonalat gőzüzemre kiépíteni

és a tárgyalások velük ennek folytán folyamatba tétettek, a másik társulattal megszabott feltételek alapján.

Kivánatos lett volna, hogy a stáció-utczai vonal a meglévő hálózatba betorkolva létesüljön; de ez iránt az érdekelt két vállalat megegyezésre nem juthatott. E kényszerhelyzetben a vasut kiindulási pontjául az egyetem-tér választatott. A megoldás e módja kétségtelenül nem a legszerencsésebb, nemcsak mert ilyképen egy tér sajátképeni rendeltetésétől részben elvonatik, hanem azért sem, minthogy a Kálvin-tér egy csekély vonalmeghosszabbítás érdekében legélénkebb pontján keresztetik. Ezen okoknál fogva kikötöttük, hogy a Kálvin-tér—egyetem-téri szakasz csak ideiglenes, azon időre szóló lehet, míg a stáció-utczai vonal a hálózattal kapcsolatba jut, vagy pedig oly kiegészítést nyerend, mely a kérdéses szakaszt feleslegessé teszi.

A már előbb megtartott közigazgatási bejárásom a stáció-utczai gőzmozdonyú vasut — mint külön vállalat — ügye részleteiben is megoldatván, a főváros az időközben a budapesti váltó- és kereskedelmi törvényszéknél közkereseti társaszcégnek bejegyzett vállalkozókkal a szerződést megkötötte.

Erre az ügy újabb fordulatot vett. Az engedélyes czég ugyanis — utalva a Teréz-körúton próbaként létesített villamos vasutnál elért kedvező eredménnyre — a vasutnak villamos erőre kiépítését és a nagyobb befektetésre való tekintetből az engedélyidőnek 10 évvel, vagyis 1927. április 30-ig leendő meghosszabbítását kérelmezte.

E kérelem teljesítéséhez az illetékes hatóságok mindegyike készségesen hozzájárult, nagy előnynek ismerve el, hogy a villamos vasut üzeme zajtalanabb, a kocsik vezetése és gyors megállítása biztosabb és könnyebb, mint a többi vasutaknál; továbbá az utczákon piszkot nem csinál, füstöt nem fejleszt és szikrát nem hánny.

Másfelől gondoskodva van arról, hogy a mennyiben a villamos üzem a szolgálatát ideiglenesen netán mégis megtagadná, ez esetben a czég gőzmozdonyokat járasson. Természetes, hogy a pályatest úgy készítendő, hogy a vasut minden további átalakítás nélkül gőzüzemre is használtathassék. E körülmény lehetővé teszi, hogy a vonal a körülményekhez képest a közuti vaspálya egységes hálózatába nehézség nélkül bevonassék.

Vége megemlítjük, hogy a vasut kiépítése 1888. őszén tényleg kezdetét vette és 1889. folyamán megnyílik.

A Podmaniczky-utczai vasut.

E vasutat illetőleg előre kell bocsátanunk, hogy már az általános szabályozási terv megállapításánál az a czél lebegett szem előtt, mikép a városligetbe egy második vasuti közlekedés létesíttessék, melynek segélyével különösen a Lipótvárosból a kerepesi-úti nagy kerülő mellőzésével egyenesen, a legrövidebb vonalon lehessen kijutni a balparti városrész leglátogatottabb üdülő helyére. E második vasuti vonal számára a Podmaniczky-utca volt szándékba véve és épen ezért a szabályozási terv

ugy lón megállapítva, hogy ez az utca egész hosszában a volt bárány-utczai részszel együtt 13 öl széles legyen.

Már az 1885-diki kiállítás oly tényezőnek vott tekintendő, mely az említett vasuti közlekedés létesítését sürgösen igényli. A hatóságok ennél fogva a budapesti közuti vaspálya-társulattal még 1884-ben oly czélzattal indították meg a tárgyalásokat, hogy a vasut még a kiállítás megnyitására forgalomba helyeztessék. A vasut-társulat a hozzá intézett felhívásra a városligetbe vezető második vasuti vonal céljára az ó- és az új-utca irányát jelölte ki, az egyiket a kifelé, a másikat a befelé igyekvő forgalom számára; a Podmaniczky-utczai vonalat pedig csak azon feltétel alatt lett volna hajlandó kiépíteni, ha a concessio a társulat egész hálózatára 10 évvel meghosszabbítatik, miután a társulat nézete szerint a Podmaniczky-utczai vonal nem volt jövedelmezőként számításba vehető. Minthogy azonban a társulat által kijelölt ó- és új-utca oly keskenyek, hogy azokon egy vágány sem helyezhető el az általános forgalom lényeges hátráltatása nélkül, a kiküldött vegyes bizottmány ragaszkodott a Podmaniczky-utczai vonalhoz, melyre azonban a társulat a concessio meghosszabbítása nélkül továbbra sem mutatott semmi hajlandóságot. Ebben a stadiumban léptek fel ajánlatukkal Balázs Mór és társai, kikkel az alkudozások benyújtott terveik alapján a gőzüzem alapul vételével megindították.

E vasut egy fő- és egy mellékvonallal tervezetett.

A fővonal az akademiától kiindulva a Podmaniczky-utczán át a városligetbe vezet, a mellékvonal a Podmaniczky-utczából ágazik ki és a szab. osztr.-magyar államvasut pályaudvarához vezet.

A főváros a 40 évi concessiót Balázs Mór és társainak mindkét vonalra megadni határozta. Ehhez azonban részünkről csak a fővonalra nézve járultunk hozzá, mert a mi a mellékvonalat illeti, ennek engedélyezése ellenkezett ama elvi megállapodással, mely szerint a nagykörút önálló hálózat alapjául tartandó fenn.

A közönség kényelme érdekében mindamellett készeknek nyilatkoztunk megengedni, hogy a vállalkozók ideiglenesen a kérdéses mellékvonalat is kiépíthessék, azzal a kötelezettséggel, hogy azt a hatóság kívánatára előre bocsátandó félelvi felmondást követő három hó alatt minden kártalanítás nélkül eltávolítani tartoznak.

A vonal irányánál kifogásunk volt az ellen, hogy a vasut a Ferencz József-térről kiindulva s az akademiát három oldalról körülvéve, egyik ágával a Rudolf-rakparton, másik ágával pedig az akademia-utczán haladjon a Báthory-utczáig, hol aztán a két ág egyesülne. Nem helyeselhattuk ezt pedig azért, mert a díszes Ferencz József-teret minden vasuttól megkímélendőnek tartjuk; másfelől az akademia délnyugoti sarkánál levő rakparti bejárás, továbbá maga az akademia-utca is oly keskeny, hogy itt gőzmozdonyú vasuttal a biztonság veszélyeztetése nélkül közlekedni nem lehetne. Ehhez járult még az is, hogy a Rudolf-rakparti ág érintené ama telektömbünket, melyet ideiglenes használatul az országház-építési bizottságnak engedvén át, ezzel egyelőre nem rendelkezünk; sőt ugyane vonal belemenne abba a parkirozandó térbe, mely az országház előtt tervezve van.

Ezek figyelembevételével a vasut irányát következőleg állapítottuk meg:

A vasut — szemben az akademia délnyugoti sarkával — a Rudolf-rakpartról induljon ki és ezen haladjon a Széchenyi-utczáig, melybe befordulván, a nádor-, Báthory- s folytatólag a gypjú-utczán át a vácz-i körút keresztezésével a Podmaniczky-utczába érjen, melyen végig haladván, az arena-útra jusson és ezen folytassa útját az Andrássy-út torkolatáig, hol a vonal végpontja leend.

A Teréz-körúti mellékvonalra nézve azt állapítottuk meg, mikép az a körút nyugoti oldalára jőjön.

Végre kötelezni kívántuk a vállalkozókat arra, hogy miután a vasut egyelőre csak egyvágányúnak volt tervezve, a hol lehetséges lesz, annak idején a második vágányt is fektessék le.

A városligeti nyaralótulajdonosok kérelmét, hogy a szóban forgó vasut hozzájuk kiterjesztessék, tanulmányozás végett a fővároshoz küldöttük át, azzal a kijelentéssel, hogy a mennyiben a kiterjesztés az osztrák-magyar államvasut, a Hermina-út, István-út és arena-út által képezett négyszög érintése nélkül történnék, ahhoz szívesen járulnánk.

Befejezésül meg kell emlitenünk, hogy a Podmaniczky-utczai vasut építése folyamatban van, de gőzmozdonyok helyett a hajtóerő itt is, ép úgy, mint a stáció-utczai vasutnál, villam lesz, az üzem ezen átváltoztatása egyidejűleg engedélyeztetvén mindkét vasutra nézve. A concessio tartama ennek következtében 10 évvel a Podmaniczky-utczai vasutra is meghosszabbított.

A dunaparti villamos vasut.

Tárgyalása még 1887. év végén indult meg a Lindheim és társa czég, Siemens és Halske czég és Balázs Mór vállalkozó által beadott tervrajz alapján.

Íránya következőleg volt megválasztva: Kiindulva a IX. ker. Boráros-térről, a vámházig az utczai niveauban, innen a Ferencz József-rakparton végig oszlopokon, a Ferencz József-téren alagutban és a Rudolf-rakparton ismét oszlopokon haladt volna a Zoltán-utczáig, hol a Podmaniczky-utczai vasutat éri és belészakad.

A tervet minden oldalról beható vizsgálat alá vevén, azt találtuk, hogy a kérdéses vasut egyfelől az árúrakodást s tehát a kereskedelem érdekeit a rakparton lényegesen hátráltatni nem fogja, másfelől pedig üdvös hatással lesz a forgalom élénkítésére a dunaparton s mert ezt a nagy-körúti és Podmaniczky-utczai vasutak segélyével egyenes összeköttetésbe hozza a város többi részeivel és a városligettel, ezen feladatánál fogva közuti vaspályai hálózatunk jelentékeny részévé lenni van hivatva.

A felhozott okokból az engedélyezéshez elvileg annál készségesebben járultunk, minthogy az előzőleg tartott közigazgatási bejárásón már érvényesített kikötések szerint az esetre, ha hidépités, a rakpart átalakítása és általában szabályozás miatt a pályán valamely változtatás, vagy annak áthelyezése válnék szükségessé, ezt a vállalkozók saját költségükön eszközölni lesznek kötelesek.

A részleteket illetőleg megemlítjük a következőket:

1. Az ellen, hogy a Boráros-tértől a fővámházig terjedő vonalrészben a villamfolyam a sínekben vezetessék, nem tettünk kifogást, mert itt a pálya már a sebesebb menet érdekében amugy is elkerítendő lesz.

2. A fővámháznál a rakpartra való átmenet azon megoldása helyett, mely szerint a pálya a vámház és a közraktári kezelő épület közötti szűk téren érne a rakpartra, czélszerűbbnek találtuk, hogy a közraktári telepből az éjszakkéleti sarok elvágatván, a pálya itt vezetessék ki a partra. Ezen elrendezéshez azonban a közraktárak bérlőjének beleegyezése kivántatván, az esetre, ha a bérlő az említett sarok-elvágáshoz nem járulna, indítványoztuk, hogy a vasut a sóház-utcza és a fővámház-téren vezetessék a rakpartra, mely utóbbi módozattal az az előny jár, hogy a vámház-rakpart ekként továbbra is teljesen szabad maradna.

3. Az akademia épület előtti vonalszakasz terve azon alkalommal lesz véglegesen megállapítandó, a mikor e pont mi módon való rendezése iránt a határozat létrejön.

4. Habár a vasut a Zoltán-utczáig van tervezve, az mégis csak a Széchenyi-utczáig lesz kiépítendő, mert a Podmaniczky-utczai vasut irányának időközben történt módosítása folytán e két vasut már a Széchenyi-utczában találkozáván, az ezen túlterjedő vonatrész feleslegessé vált.

5. A vasut engedélyezésének időtartama 90 évben van megállapítva. Nagyon kívánatosnak tartottuk volna, hogy e vasut a Podmaniczky-utczai és a nagykörúti vasutal egyszerre szálljon át a fővárosra; mégis tekintve, hogy a dunaparti villamos vasut csekély jövedelmezőségre való kilátás mellett nagy befektetési tőkét (1¹/₂ millió forint) kíván s a vállalat kétségtelenül kockázattal jár, a 90 év ellen annál kevésbé emeltünk kifogást, minthogy a beváltás kikötésével megvan a lehetőség arra, hogy a főváros e vasutat a szükség szerint előbb is megszerezhesse.

A fentiek szerint függőben maradt kérdések, nevezetesen a Csepel-rakpartról való levezetés és az akademia előtti elrendezés, a főváros mérnöki hivatala által tanulmányozás alá vétetvén, ennek során egy egészen új terv merült fel, mely a kérdéses vasutat eredeti jellegéből teljesen kivetköztette.

Eredetileg t. i. arról volt szó, hogy a rakpart villamos erővel hajtott, oszlopokon, illetve a Ferencz József-téren alagutban haladó vasutal láttassék el, melylyel a terület mintegy két emeletre kihasználva, a közlekedésnek új ere támadna a nélkül, hogy a rakpart áruforgalma zavartatnék.

Az említett újabb terv szerint pedig mindez lényegesen módosulna és a vasut közvetlenül magára a rakpartra fektettetnék, kivéve a Petőfi-tértől az Eötvös-térig terjedő szakaszt, melyben a kezdetben tervezett oszlopok meghagyattak. Továbbá a Ferencz József-téren szándékban volt alagut is elmaradna és e helyett vasut a Ferencz József-tér keleti oldalán vezetettetnék.

Ezen újabb terv mellett nem forogván fenn azon okok, melyek bennünket arra indítottak, hogy a dunaparti villamos vasut engedélyezéséhez járuljunk, ennek következtében azt el sem fogadhattuk, hanem ragaszkodtunk az eredeti tervhez s különösen

ahhoz, hogy a vasut az alsó rakparton oszlopokon, a Ferencz József-téren pedig alagutban vezettessék.

Egyidejűleg a függőben maradt kérdésekre nézve abban állapodtunk meg, hogy a vasut lehetőleg a közraktári telep sarkának levágásával vezettessék ki a Dunaparra. De ha ez a közraktárak bérlőjének netáni ellenzése miatt kivihető nem lenne, ez esetre beleegyeztünk abba is, hogy a vasut a legelső terv szerint — a közraktári kezelési épület és a fővámház közötti téren — jusson ki a partra. Az akadémia épülete előtti térség rendezésének a főváros által időközben előterjesztett tervét elfogadván, itt a vasut ennek megfelelő elrendezést nyerend.

A fenforgó körülmények között előrelátható, hogy e vasut ügye még hosszabb tárgyalásokra fog okot adni. Mikor épül ki? ezt hozzávetőleg is nehéz meghatározni.

A Teréz-köruti próba-villamos vasut.

Ugyanaz a vállalat, mely a stáció-utczai és Podmaniczky-utczai vasutak építését elnyerte, a VI. ker. Teréz-köruton próbaként keskenyvágányú villamos vasut létesíthetéseért is folyamodott.

Kivánatosnak tartottuk, hogy a villamos vasut czélszerűsége és használhatósága kísérleti uton kipróbáltassék. És habár szivesebben vettük volna, hogy a próba ne a nagyköruton, hanem másutt eszközöltessék, a kísérlet biztosítása érdekében ettől eltekintettünk s ehhez képest hozzájárulva a főváros ama határozatához, melylyel a kért engedélyt megadni késznek nyilatkozott, a vállalat czéljára a Teréz-köruton, a szab. osztr.-magyar államvasut pályaudvarától a király-utczáig, a szükséges területet átengedtük, azzal a fentartással, hogy a nagyköruti közuti vaspálya tekintetében a főváros és e tanács szabad rendelkezési joga e mellett is teljes épségében fenmarad; sőt köteles a vállalat az ideiglenes villamos vasutat a hatóság kívánatára 3 hó alatt kártalanítás nélkül eltávolítani.

A vasut a Teréz-körút nyugoti oldalára terveztetvén, tekintettel a Podmaniczky-utczai vasutra, melynek az osztr.-magyar államvasut pályaudvarához vezető szárnyvonal a Teréz körutnak szintén nyugoti oldalára engedélyeztetett, azt kellett kikötnünk, hogy a próba-villamos vasut a körút keleti oldalára jöjjön, vagy pedig a király-utczától csak a Podmaniczky-utczáig építtessék ki.

Továbbá miután a Teréz-körút fentartásáról, addig, míg azt a főgyűjtő csatorna létesítése után véglegesen kiépítve a fővárosnak át nem adjuk, mi vagyunk hivatva gondoskodni, a vállalkozók pedig a fővárossal lépnek szerződésre, nekünk gondoskodni kellett arról, hogy azon helyreállítási munkák tekintetében, melyek a vasut létesítése, üzeme vagy eltávolítása következtében szükségessé válnak, s melyek természetesen a vállalatot fogják terhelni, ezzel szemben közvetlenül is intézkedhessünk. Ebből folyólag kikötvén tehát, hogy az említett helyreállítási munkákat a vállalkozók saját költségükön tartoznak eszközölni, egyuttal kívántuk, hogy ezen kötelezettségük biztosítására nálunk 5000 frtnyi óvadékot tegyenek le, abból a czélből, hogy a mennyiben mulasztásuk esetében az őket terhelő helyreállítási munkákat helyettük mi

eszközöltetnők, felmerülendő kiadásaink tekintetében a biztosítéknak, mint kézi zálognak a birói beavatkozás mellőzésével leendő értékesítése útján magunkat közvetlenül kielégíthessük.

Vállalkozók ez óvadékok letévén s velük a főváros a szerződést megkötve, a közmunka- és közlekedési miniszter urtól a vasut építésére az engedélyt elnyerték. Ezt mindjárt a kivitel is követte, az eredeti tervtől azzal az eltéréssel, hogy a vasut kikötésünk folytán a Teréz-körutnak nem nyugoti, hanem keleti oldalán fektettetett le.

Üzembem van 1887. őszi óta s tapasztalás szerint a próba sikerültnek mondható, a közönség tetszését pedig teljesen megnyerte.

Ennek kell tulajdonítani, hogy a vállalat egy év múltán, 1888. végén e vasutnak a kerepesi-úti leendő meghosszabbítását kérelmezte, a mit az illetékes hatóságok készségesen meg is engedtek, az eredeti feltételeket és kikötéseket változtatlanul kiterjesztve a folytatólagos szakaszra is.

A nagyköruti közuti vaspálya.

A nagykörút kétségtelenül a közuti vaspályai hálózatnak is egyik legfontosabb vonalát van hivatva képezni, elannyira, hogy azt az illetékes hatóságok kezdettől fogva egy önálló hálózat alapjául tekintették s fentartották az engedélyesnek, hogy a stáció-utcái, Podmaniczky-utcái és a köztemetői vasutakat mind beválthassa.

Miután a nagykörút felülről az üllői-útiig, sőt részben a Ferencz-körut is meg van nyitva, elkövetkezett az ideje annak, hogy közuti vaspályával ellátása iránt gondoskodás történjék.

Alkalmul szolgált ehhez, hogy elnyeréseért mind a két közuti vaspályai vállalat folyamodott a fővároshoz, mely azonban e kérvények mellőzésével közgyűlési határozattal utasította a fővárosi tanácsot, hogy a szóban forgó vasutra vonatkozólag az általános feltételeket kidolgozván, a pályázat kiírása végett készítsen előterjesztést.

E határozat elénk terjesztve, mi azt helyben hagytuk.

A köztemetői vasut.

A balparti új köztemető helyéül a fővárosi közegészségügyi bizottság ajánlatára tudvalevőleg a X. ker. kereszturi dűlő fogadtatott el, mely a népszínháztól számítva 10 kilométer távolságra fekszik.

Midőn kérdés volt még, hova jöjjön az új köztemető, e tanács azok sorában foglalt állást, a kik a kereszturi dűlőt ellenezték. Megnyugtatónkra annak idején az mondatott, hogy a temető a várossal vasuti összeköttetést nyerend és e mellett a távolság miatt támadt aggodalom magától elesik.

Helyesen lett-e a temető helye közegészségi s azon más érdekek szempontjából megválasztva, melyek itt döntő súlylyal bírnak, ennek a fejtegetése a bevégzett tényekkel szemben céltalan volna.

Tény azonban, hogy egyrészt a temető roppant messze esik a várostól s hogy másrészt a kilátásba helyezett vasuti összeköttetés máig sincs meg, noha a temető csak 1886. augusztusban, tehát jóval későbbben nyitattott meg, mintsem szándékba véve volt.

Mindenki érzi és tudja, hogy a temetőbe való közlekedés vasut nélkül még nyári szép időben is nagyon terhes, különösen a szegényebb néposztályra nézve; télen pedig — főleg nagy havazás idejében — csaknem a közlekedés fennakadásától lehet tartani.

Kényszerítőnek ismervén fel ennél fogva a szükségét, hogy az új köztemetőhöz a legrövidebb idő alatt vasuti összeköttetés létesíttessék, még 1886. év őszén átirtunk a fővároshoz, hogy miután az akkor már tárgyalás alatt volt vasuti terv egy év előtt a legjobb esetben sem vihető ki s miután a temetőt az érintett okok miatt egy évre sem tanácsos vasuti közlekedés nélkül hagyni, erről ideiglenes módon gondoskodják.

Ily ideiglenes vasuti összeköttetés létesítésének csak egy módja volt, az t. i., hogy a belső jászberényi úti közúti vaspályai vonal ezen az uton mintegy 500 méterrel meghosszabbítva, a maglódi uton a temetőhöz vezetessék, mely munkálat 4—6 hét alatt kivihető lévén, azt véltük, hogy még 1886-ban s még a zordabb téli idő beálltaig meg lehet teremteni azt a közlekedést, melynek már a temető megnyitásakor meg kellett volna lennie.

Azért ezen ideiglenes kisegítő módot annál melegebben ajánlottuk a fővárosnak, mert a tervben volt külön vasut ügyét az nem alterálta s nagyobb kiadást sem okozott volna, minthogy a maglódi-úti vonal a végleges vasutnál is felhasználható lévén, legfeljebb a belső jászberényi-útra eső meghosszabbítás menendett kárba.

Habár azonban a főváros — a közgyűlésen tett indítvány következtében is — erélyesen látszott ez ügyet felkarolni s habár, a budapesti közúti vaspálya-társaság kész volt az ideiglenes vasutat megépíteni, az mégis elmaradt, a főváros egy temetkezési vállalattal szerződven a közlekedés fentartására.

Áttérve a köztemetői végleges vasut ügyére, jelezzük, hogy e részben — a gőzüzem alapul vételével — két terv volt beadva, egyik Lindheim és társa czég, továbbá a Siemens és Halske czég, végre Balázs Mór, mint érdektársak, a másik pedig a budapesti közúti vaspálya-társaság részéről.

Az előbbi terv szerint a vasut a VIII. ker. Flór-utczában kezdődik, innen bekanyarodik a népszínház-utczába, átszeli a Teleki-tért, keresztezi a köztemető-utat, befordul a salgótarjáni-utczába és ezen halad tovább. Később áthidalás segítségével átmegy a magyar államvasutak személypályaudvarába vezető vágányokon és a városi hasznobéres földeken az osztrák-magyar államvasutához vezet, hol szintén áthidalás válik szükségessé. További irányában a vasut a magyar államvasutak pályatestét töri keresztül aláhidálással és a kolozsvári-utczába kanyarodván, a külső jászberényi-útra jut, átszeli a felső jászberényi-utat, rátér a maglódi-útra, innen a temető-kapu előtti térre kanyarodik és a temető kerítésének hosszában tervezett uton végződik.

A budapesti közúti vaspálya-társaság terve szerint a vasut a temetői és kőbányai meglevő sínek felhasználásával ezekből ott ágaznék ki, hol a magyar állam-

vasut összekötő vonala a kőbányai utat keresztezi; itt balra kanyarodva, a töltés mentén haladna azon a vonalon, melyre a vasutat a másik konzorcium is tervezte.

A főváros az új konzorcium tervét fogadta el a tárgyalás alapjául és ehhez mi is hozzájárultunk, a következő kikötésekkel:

1. Miután a tervekben a sínfektetés csak nagyjában jelezetett, nehogy részlet-tervek kívánásával az ügy késedelmet szenvedjen, a kitűzés műszaki osztályunk közbejöttével eszközöltessék.

2. A műtárgyakra nézve, ide értve a vízlevezetés céljából szükséges építkezéseket és a Flór-utczában tervezett várócsarnokot is, részletes tervek mutatandók be.

E mellett figyelmeztettük a fővárost, hogy kívánatos a vonal mentén a gödrök keletkezését elhárítani és a töltésekhez szükséges anyag nyerésére oly területeket kijelölni, melyek leásása szabályozási szempontból is szükséges.

Továbbá miután hullaszállítások valószínűleg a kerepesi temetőből kiindulva is fognak eszközölni és miután az új köztemető területe igen nagy: figyelmébe ajánlottuk a fővárosnak az engedélyeseket arra kötelezni, hogy kívánatra a vasutat a kerepesi temetővel kapcsolatba hozzák, az új temető területére pedig bevezessék.

Ugyanez alkalommal felhívtuk végre a fővárosi hatóságot, hogy a hullaszállítás kérdésének megoldásával behatóan foglalkozzék s megállapodásait hozza mielőbb tudomásunkra.

Megérintvén a köztemetői vasut érdekében történeteket, végezetül sajnálattal említjük fel, hogy bármily sürgős szükségét képez is annak a létesítése, ez a felforgó körülmények között legkedvezőbb esetben csak 1890-ben várható.

A Lipótmezei vasut.

Házmán Ferencz és érdektársai szabályszerűleg kinyert előmunkálati engedély alapján tervet készítve, engedélyt kértek egy, a Szép-Ilonától a Lipótmezőn keresztül a Nyék-erdőig vezetendő gőzmozdonyú vasutra, melynek vonatai a közuti vaspálya zugligeti vonalán egész a lánczhidig közlekednének.

A vasut építése ellen elvi észrevétel szabályozási és városrendezési szempontból fel nem merülvén, a közmunka- és közlekedési minister ur ő nagyméltósága rendeletéből 1888. augusztus hóban megtartatott a közigazgatási bejárás, ezt követte az engedélyezési tárgyalás és ez alkalommal tisztába hoztattak azon ellentétek is, melyek a főváros és az engedélyt kérők között a párhuzamos utak létesítése és a fasorok kiméltése tekintetében felmerültek volt, úgy hogy az ügy tárgyalása teljesen be van fejezve, a közuti vaspálya-társulattal a péagera szükséges egyezmény tekintetében is.

Hátra van még csupán a formai szerződés megkötése a fővárossal, az igénybeveendő közterületre nézve, a mi — úgy látszik — az építés financirozásának nehézségei miatt késik.

A körvasut.

Czélja ezen államvasuti vonalként kiépitendő körvasutnak a főváros forgalma szempontjából régóta érzett ama hiányon segíteni, hogy a budapesti balparti vasut-állomások sem egymással, sem a nagyobb kereskedelmi és ipartelepekkel nincsenek közvetlen és czélszerű összeköttetésben, mi miatt e telepeknek nagymérvű forgalma a jóval drágább és nehézkesebb fuvarozásra van utalva.

E végből egy, a m. kir. államvasutak kőbányai, illetve rákosi állomásából kiinduló és a czinkotai helyi érdekű vasut s a kerepesi út áthidalása, valamint a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság budapest-rákospalotai vonalának keresztezése útján a főváros V. kerületében fekvő felső Dunapartig (Margit-hidig) vezetendő körvasutnak építését az 1888. évi XXVII. t.-cz. elrendelvéen, a közigazgatási eljárás ugyanezen év augusztus havában megtartatott.

A vonalirány ellen, bár kívánatosnak tartottuk volna, hogy az a főváros befásítási övezetén belül vezetessék, az ennek útjába gördülő nehézségek figyelembe vételével általánosságban észrevétel nem tettünk; kívántuk mindössze azt, hogy a körvasutnak a befásítási övezetbe eső része a tervezett elrendezés mellett legalább az övezet külső szélén s lehetőleg a határszélre kitolva vezetessék.

Miután kiderült, hogy az említett vonalrésznek a határszél felé kívánt kitolása az irány- és lejtviszonyokat számbavehetőleg kedvezőtlenebbé nem teszi; hogy a kitolás folytán bekövetkező csekély, mintegy 50 méternyi vonalhosszabbodás a vasut teljesítményi képességét hátrányosan nem érinti; hogy továbbá az építési költségek a vonalhosszabbodás daczára sem szaporodnak, mert néhány tervezett párhuzamos út kihasításának szüksége a vonalkitolás folytán elesik s kevésbé értékes területek lesznek kisajátítandók: a vonal irányának általunk kezdeményezett módosítása végérvényesen elhatározatott.

Másik lényeges észrevételünk volt a Lipótvárosi állomástól a Dunapartra kivezető vágányra nézve, melyet egyelőre csupán ideiglenesnek kívántunk tekintetni, a végleges elhatározást akkorra tartva fenn, midőn a Margit-hidig terjedő rakpart kiépül.

A Dunaparton fennálló egyetlen, különben is szűk közlekedési úton a vasuti vágányok végleges fektetése ugyanis a közuti forgalomnak nagymérvű korlátozását eredményezné s a közforgalom nagy hátrányára vagy egyszer s mindenkorra kizárná, vagy legalább nagyon megnehezítené azt, hogy a rakpart kiépítésével a vasutvonal esetleg az alsó rakparton vezetessék ki a Margithidhoz, mert a tényleges állapot megváltoztatása már a költségek miatt is csak nehezen vihető keresztül.

Ezen észrevételünk figyelembevételével sikerült elérnünk, hogy a Kőbányából kiinduló fővonal a Lipótvárosi állomásig, továbbá a szabadalmazott osztrák-magyar államvasut-társaság vonalát a körvasuttal összekötő vonalak, a körvasuti s a város-szabályozási és rendezési érdekeknek lehetőleg kölcsönös tekintetbe vételével, még a mult év folyamán engedélyeztetvéen, a lipótvárosi állomásból a Dunapartra kivezető s ezen a Margit-hidig haladó vonal kérdésének megoldása további tanulmányok ered-

ményétől maradt függővé téve. Szintén később lesz továbbá megállapítandó az egyes gyártelepeknek a körvasuttal mi módon leendő összekötése, mely ekként függőben hagyott kérdések 1889. év folyamán valószínűleg véglegesen el fognak intéztetni.

A helyi érdekű vasutak.

A helyi érdekű vasutak a fővárosra nézve egészen új intézményt képeznek és arra vannak hivatva, hogy a főváros és vidéke között a kapcsolatot rendszeres vasuti közlekedés által minél szorosabbra fűzzék, a mi kölcsönös szükségletnek felelően meg, mindkettőnek előnyére válik.

Legnagyobb fontossággal bír e kapcsolat mégis a főváros szempontjából, hol üdvös hatást gyakorol főleg az élelmezési, de a lakásviszonyok kedvezőbb alakulására és természetesen a forgalom növekedésére is, a mi megint a város általános emelkedését vonja maga után.

Másrészt hathatós eszközül szolgál a vidék gazdasági kifejlődésére, közelebb hozza azt a kultúra országos központjához és részelteti annak áldásaiban.

S ha bizonyos, hogy e vasutakat a főváros gyors emelkedése tette szükségessé, viszont kétségtelen, hogy azok kedvező feltételeket teremtenek a főváros további gyarapodására s vidékének anyagi és erkölcsi felvirágzására.

A helyett, hogy részletesen ismertetnők azon hosszúságú tárgyalásokat, melyek minden egyes helyi érdekű vasút építését megelőzték s melyek során a főváros szabályozásának és rendezésének érdekeit a főváros hatóságával egyetemben megóvni, illetőleg a vasutat ezekkel összhangzásba hozni törekedtünk, elégségesnek tartjuk egyszerűen számot adni, hogy a következő vasútvonalak létesültek, u. m.:

1. már korábban a budapest—szentlőrinczi keskeny vágányú vasút, mely utóbb a Ludoviceumig meghosszabbíttatni engedélyeztetett;

2. a budapest—soroksár—haraszti helyi érdekű vasút, úgy, mint az alábbiak is, rendes nyomtávolsággal;

3. ó-buda-békásmegyer-kalász-pomáz-szentendrei vasút;

4. budapest-rákosfalva-czinkotai vasút;

5. kőbánya-lajosmizsei helyi érdekű vasút.

Meg kell említenünk, hogy a budapest-czinkotai vasútnál óhajtottuk volna, mikép az a személypályaudvar érkezési oldalán levő kiindulási ponttól kezdve Rákosfalváig közúti vaspálya gyanánt engedélyeztessék.

Ennek érdekében kifejtettük a nm. közmunka- és közlekedési minister ur előtt, hogy a fővárossal együtt oly közúti vaspályai hálózati terven dolgozunk, mely magában foglalja úgy a már szükséges, mint a későbbi fejlődés folyamán szükségessé váló közúti vaspályai vonalakat, másrészt beilleszthető legyen a főváros általános szabályozásának tervébe, hogy ekként eleve ki legyen zárva a lehetőség oly vasutat építhetni, mely az említett szabályozási tervvel össze nem férne.

Miután a viszonyok változandósága itt-ott a szabályozási terv módosítását vonja maga után, a főváros szabályozásának érdekeit az sem biztosítja teljesen, ha egyik-

másik közúti vaspályai vonal a megállapított szabályozással teljesen összhangzásban van is; minélfogva szükséges, hogy a főváros a vasútvonalak felett közvetlenül rendelkezék és szükség esetén azok áthelyezését követelhesse. Egyik fontos közúti vaspályai vonalként volt számításba véve az is, mely a személypályaudvarig haladó kerepesi-úti vonalnak közvetlen folytatását képezné Rákosfalváig. S ha ez a darab is helyi érdekű vasútnak engedélyeztetik, a főváros mindenkorra elesik attól, hogy Rákosfalvára közúti vaspályát létesítsen, mert két vasút vágányainak elhelyezésére az út nem elég széles. Bekövetkezhetnek tehát, hogy a természetben egy egészként jelentkező vasútvonal a város belsejében levő része a főváros, külső része pedig a ministerium rendelkezése alatt állana s míg az előbbi nem egészen három évtized múltán már a főváros birtokába jut, a másik 90 évig egy társulat birtokában maradna, melyre a főváros saját közlekedési érdekeinek megfelelő befolyást nemcsak nem gyakorolhatna, sőt a saját vonalrészére nézve is a társulat intézkedéseivel lenne kénytelen alkalmazkodni.

Utaltunk továbbá arra, hogy a főváros közlekedési érdekeinek a fenforgó viszonyok között általában a közúti vaspályára felel meg, mitől a soroksári és szentlőrinczi vasutaknál eltekintettünk ugyan, mert ez irányban a gyári övezet a város fejlődésének különben is határt szab, másrészt pedig a gyártelepek érdekeinek a vicinális vasút jobban megfelel; de a Rákosfalváig vezető vonal már lényegesen más megítélés alá esik, minthogy e vidék a városszerű gyors fejlődés minden feltételével bír s Rákosfalva már is be van építve, a közbeeső területre pedig ugyanez a közel jövőben bizton remélhető.

Kimutatni igyekeztünk, hogy a jó helyi közlekedés érdekei lehetőleg egységes közúti vaspályai hálózatot kívánnak, melynek segélyével a város bármely pontjáról — végső esetben átszálló jegyekkel — mindenfelé el lehessen jutni, e cél pedig helyi érdekű vasúttal felettébb kockázttal volna, különösen akkor, ha a folyamodó budapesti vaspályatársulat közúti vonalai az engedélyezési idő lejártával a fővárosra szállván, esetleg más vállalat kezelése alá jutnak.

De a mire kérelmünket leginkább alapítottuk, az maga a vicinális vasutakról szóló 1880. évi XXXI. t.-cz, melynek bizonyára az a célja, hogy közlekedést teremtsen ott, hol az a szükség daczára nincsen és nem is remélhető másként, mint csupán a törvényben körülírt különös kedvezmény jellegével bíró módoszatok mellett.

Nézetünk szerint a szóban forgó vonalon ilyen kedvezmények nélkül is lehetett volna a közlekedést biztosítani s jobban, mint helyi érdekű vasúttal, mert eltekintve attól hogy a vicinális vasút hosszabb vonatai a Rákosfalváig vivő út igen élénk személy- és kocsiforgalmára zavarólag hathatnak s e miatt közbiztonsági szempontból is aggodalomra adnak okot, különösen e helyen szükséges sűrűn, pl. mint Ó-Budára vagy Uj-Pestre 5 percenkint vonatokat indítani, a mi természetesen csak közúti vaspályával érhető el.

Sajnáljuk, hogy fentebbi érveink a minister urat meg nem győzván, a czin-

kotai vasút — mint tervezve volt — egészben helyi érdekű vasútként, tehát 90 évre engedélyeztetett.

Ellenben örvendünk, hogy a szentendrei vasútra nézve előterjesztett hasonló kérelmünk figyelembe vételén, ez a vasút az ó-budai főtértől a filatori-gátig, közúti vasútként létesült és ennek megfelelően a pályaudvar is a filatori-gáton túl talált elhelyezést.

További fontos kérdés volt a helyi érdekű vasutaknál az, megengedhető-e, hogy vonataik a közúti vaspályai síneken a város belsejébe közlekedjenek?

Miután a közúti vaspálya-társaság kérelmére, hogy a soroksár-haraszti vasúttal a Kálvin-térig, a czinkotaival pedig a Károly-kaszárnyáig közlekedhessék, a főváros elutasítólag határozott és ehhez részünkről hozzájárultunk, a kérdés elvi megoldása a közmunka- és közlekedésügyi minister ur elé került, a ki előzőleg az érdekelt hatóságot értekezletre híván meg, itt sikerült a különböző érdekek kiegyenlítését megtalálni.

Nevezetesen minden részről elismertettek az előnyök, melyek a helyi érdekű vasutak vonatainak bevezetése folytán úgy a közlekedés megkönnyítése, mint az élelmezési és lakásviszonyok javítása útján a főváros lakosságára háramolni fognak; továbbá, figyelemmel más városok tapasztalataira is, túlsúlyra emelkedett az a nézet, hogy a mozdonyüzem a közúti forgalmat és az életbiztonságot nemcsak nem veszélyezteti, de megfelelő jármű-eszközök és vonatberendezés mellett a közlekedési és életbiztonság tekintetében a lófogató üzemmel szemben nagyobb biztosítékot is nyújt.

Az értekezlet concret javaslatára a közmunka- és közlekedési minister ur elvileg engedélyezhetőnek jelentette ki, hogy a budapest-soroksár-haraszti vasút vonatai a Kálvin-térig, a szentendrei vasút vonatai pedig a lánczhidig, illetve a Teréz-körút torkolataig közlekedjenek; egyúttal utasította az engedélyes társulatot, hogy a kivitel módozatait tanulmányozás alá vevén, az eredményt terjeszse fel. Ezután esetleg kísérletek fognak tételni és az engedély végleges megadása tekintetében a bizottmányi tárgyalások újból felvételnek.

A czinkotai vasútnak a Károly-kaszárnyáig tervezett bevezetése a kerepesi-úti óriási forgalom okozta nehézségek miatt — legalább egyelőre, míg az akadályok a kerepesi út forgalmának megosztásával esetleg megszűnnek — elejtetett.

A szabadalmazott osztrák-magyar államvasut kőbányai állomásának kibővítése.

Ezen állomás mostani kiterjedésében és berendezésében a forgalom megnövekedett igényeit többé ki nem elégítheti, minélfogva annak kibővítését az illető vasút-társulat célba is vette. Kapcsolatos volt ezzel a kőbányai gőztéglagyárhoz vezető út kibővítése és azon átjáró kérdése, melyet Illés Lajos és érdektársai az osztrák-magyar államvasut vonalán, jelesen hol ezt a magyar államvasut vonala áthidalással keresztezi, a végből kértek létesíteni, hogy az ugynevezett ligeti telkekhez kellő hozzáférés és közlekedés legyen.

Szabályszerűen megtartott közigazgatási bejárás alapján ezen ügyekben mint közigazgatási bizottság első fokon következőkép határoztunk.

1. Köteles a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság kőbányai pályaudvarából azon területet, mely az általános szabályozási terv értelmében a kőbányai gőztéglagyárhoz vezető út kiszélesítéséhez szükséges, a fővárosnak az alább említendő módozatok mellett 6 hó alatt átengedni.

2. A pályaudvar kibővítése, illetőleg az e célra szükséges városi terület oda csatolása megengedtetik, azzal a kikötéssel, hogy

a) a kibővítés folytán a pályaudvarba eső magyar államvasuti alagátjáró pótlására a terven feltüntetett alkalmas helyen az előbbinek mindenben megfelelő más alagátjáró létesítendő;

b) tartozik a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság kibővitendő pályaudvarának nyugat felőli új határvonala mentén 8 öl széles utat létesíteni, jelesen e célra megfelelő területet szerezni és azt járható állapotba helyezve a fővárosnak átadni;

c) a pályaudvar kibővítésének végrehajtása után a kőbányai úti átjárót rendszerint csak akkor szabad s illetőleg kell elzárni, ha azt épen haladó vonat keresztezi; ha mindazonáltal kocsitolások alkalmával sem mutatkoznék az elzárás elkerülhetőnek, köteles a társulat akként intézkedni, hogy az elzárás 3 percnél tovább ne tartson.

Az új alagátjáró létesítésének munkálatait a magyar államvasutak igazgatósága hajtja végre, de a költségeket a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság számla szerint megtéríteni köteles.

Mig az alagátjáró ki nem épül s mig a kibővitendő pályaudvar nyugati oldalán a 8 öles út el nem készül, addig a pályaudvar bővítése használatba nem vehető.

A pályaudvar bővítésére szükséges terület és a kőbányai gőztéglagyárhoz vezető út kiszélesítésére elvonandó terület kölcsönös beszámítás tárgyát képezik; az előbbinél mutatkozandó többletet a társulat a fővárosnak megfizetni tartozik; az ár, ha egyezség létre nem jönne, az 1881 : XLI. t.-cz. értelmében biróilag fog megállapíttatni.

3. Az Illés Lajos és érdektársai által kérelmezett és a közigazgatási bejárás alkalmával a főváros részéről is szorgalmazott utátjáró ügyét függőben hagytuk addig, mig a kőbányai-úti átjáró áthidalásának kérdése el nem dől. Ez utóbbira nézve a fővárost a tárgyalások megejtésére egyidejűleg fölhívtuk.

A fentebb 1. és 2. pont alatt foglalt rendelkezések az érdekettek kölcsönös megegyezésén alapultak, kivéve a kibővitendő pályaudvar nyugati oldalán kívánt 8 öles utat, melynek saját költségén létesítésére a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság azon okból kötelezendő volt, mert a pályaudvar kérdéses oldala mentén ez idő szerint is van és pedig kocsiközlekedésre is alkalmas út, mely beleesvén a kibővitendő pályaudvarba, annak pótlásáról a vasut-engedélyezési szabályzat 10. §-ának c) pontja értelmében gondoskodni kellett, olyképen, hogy az új út a mostani és a legközelebbi jövőben várható forgalomnak megfeleljen.

A mi pedig az Illés Lajos és érdektársai által kérelmezett utátjárót illeti,

melyet a főváros kocsiközlekedésre is alkalmas terjedelemben kívánt létesíteni, e tekintetben szemügyre volt veendő, hogy a szabadalmazott osztrák-magyar államvasutársulat ezen vonalának létesítése óta Kőbánya minden tekintetben nagyot fejlődött és az anyavárossal való forgalma oly mérveket öltött, hogy immár okvetlenül segíteni kell azon a közlekedési akadályon, mely e városrésznek a vasut vonala által történt elzárásából támadt; segíteni kell jelesen akként, hogy a vasuti üzlet a rendes kocsis- és gyalogközlekedést egyáltalán ne háborítsa; a mi annál szükségesebb, mert a kőbányai úti átjáró elzárása a fentiek szerint a pályaudvar kibővítése daczára sem válik teljesen elkerülhetővé.

S miután legnagyobb a forgalom azon a környéken, melyhez az épen említett átjáró közvetíti a közlekedést s így az akadály is e ponton érezteti magát leginkább: ennél fogva itt kell a háborítatlan közlekedésről első sorban gondoskodni, feltéve, hogy ez akár aluljáró, akár felüljáró építésével lehetséges, a mi eddigelé sem az egyik, sem a másik irányban eldöntve nincsen.

Midőn tehát ez utóbbi kérdésben a tárgyalásokat elrendeltük, egyuttal az Illés Lajos és érdektársai által kért átjáró ügyét függőben kellett tartani, mert különösen azon kérdés elbírálása, vajjon ezen átjáró gyalog- vagy egyuttal kocsiközlekedésre is szolgáljon-e, attól függ, hogy a kőbányai úti átjáró pontján lehetségesnek fog-e bizonyulni, a közlekedést az érintett módon teljesen szabaddá tenni?

Az előzőkben lényegesebb indokaival együtt ismertetett határozatunk a szabadalmazott osztrák-magyar államvasutársaság felfolyamodása következtében a nagyméltóságú közmunka- és közlekedési minister ur felülvizsgálata alá jutván, másodfokon a kőbányai-úti átjáró elzárására, továbbá az Illés Lajos és társai által kérelmezett átjáróra vonatkozó részeiben jóváhagyatott s jogerőre emelkedett, a többiben módosított.

Nevezetesen a kőbányai gőztéglagyárhoz vezető út kiszélesítésére a pályaudvarból szükségelt terület átengedése függetlenül a pályaudvar kibővítése ügyétől lön meg engedve; ez utóbbi pedig — a kibővítés ellen elvi észrevétel nem lévén — újabb közigazgatási bejárás alapján fog a minister ur ő nagyméltósága által elintéztetni, azon 8 öles út kérdésével együtt, mely a kibővitendő pályaudvar nyugati oldalán lenne kihasítandó.

A jelzett újabb közigazgatási bejárás még nem történt meg.

A déli vasut áthidalása.

Néhai Békey Imre, fővárosi kir. tanfelügyelő, indittatva a győri-uti állami tanítóképezde és az Erzsébet-kórház, mint országos intézetek érdekei által, kezdeményezte, hogy a déli vasut krisztinavárosi vonalán keresztül újabb áthidalás létesíttessék, mely csupán gyalogjárók számára a mézáros-utca folytatásában haladt volna.

A főváros mérnöki hivatala ennek megfelelően tervet és költségvetést készített és ez szolgált alapjául a nm. közmunka- és közlekedési minister ur rendelete következtében részünkről tartott közigazgatási bejárásnak.

E bejárás útján az illetékes tényezők nézeteit és észrevételeit meghallgatván, arról győződünk meg, hogy az eredetileg kérelmezett gyalogátjáró, mely a mézárós-utcza folytatásában haladt volna, a déli vasút üzletvezetőségi épülete mentén a győri-utra, a döntő súlylyal bíró általános forgalmi igényeknek meg nem felelhetne, mert ezek azt kívánják, hogy az átjáró a nem kisebb fontosságú kocsiközlekedésre is alkalmas legyen.

Ebből a meggyőződésből indulva ki és figyelembe véve, hogy ha a kocsi-hid a fővárosi mérnöki hivatal terve szerint a gyalogáthidalás számára megjelölt helyen, tehát a mézárós-utcza folytatásában létesítenék, feljárója által ezen utcza hosszú vonalon, hol már új házak is állanak, eltöltetnék s a hozzáférés is nehezítenék a vasút teherpályaudvarához, hol másrészt egy épület eltávolítása válnék szükségessé;

miután továbbá e ponthoz igen közel esik a márvány-utcai hid, mely a legközelebbi környék forgalmát kétségtelenül kielégítően közvetítheti;

miután végül a szóban forgó újabb áthidalás, különös tekintettel a jövő fejlődésre is, akkor fog a szükségletnek és a hozzája kötött várakozásnak legjobban megfelelni, ha az a helyszíni küldöttség megállapodása szerint a márvány-utcai hid és a vasuti alagút között elterülő vidéknek körülbelül központjára helyeztetik, hol az a kedvezőbb lejtviszonyok folytán műszaki vélemény szerint kisebb költséggel is állítható elő, mint a mézárós-utcza folytatásában:

ezeknél fogva közigazgatási bizottsági minőségünkben elsőfokúlag azt határoztuk, hogy a cs. kir. szab. déli vasuttársaság helybeli pályaudvarán keresztül a mézárós-utcza és az ebből a naphegyre nyitott névtelen utcza által képezett saroktól az Erzsébet-kórház telkének északkeleti sarkáig, 6 öl szélességű, kocsi- és gyalogközlekedésre berendezendő hid létesíttessék.

Minthogy azonban az áthidalásnak a fentebbi értelemben létesítése a szabályozás módosítását igényli és ez előzőleg oldandó meg, mielőtt az elhatározott áthidalásra vonatkozólag a továbbiak iránt mint közigazgatási bizottság, érdemileg intézkedtünk volna, a szabályozás módosítása tekintetében arra a megállapodásra jutottunk, hogy:

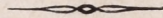
1. a mézárós-utczának a pályaudvarral vízszintesen fekvő mélyebb része megfelelőleg feltöltessék;

2. az Erzsébet-kórház telke és a győri-út közt levő utcza áthelyeztessék és felszólítottuk a fővárost, hogy ehez járuljon hozzá, másrészt nyilatkozzék arra nézve, elvállalja-e az áthidalással kapcsolatos rendezési művelet költségeit, a mit az eljárásban részt vett képviselői kilátásba helyeztek. Végre kikértük a főváros véleményét, hogy mikorra tartja szükségesnek az áthidalás létesítését.

Mindezekre a főváros eddig nem nyilatkozott; minthogy azonban határozatunk ellen felfolyamodás be nem adatott, az jogerőre emelkedett.

Az új áthidalás ügyével kapcsolatosan tárgyaltuk a fővárosnak az érdekelt lakosság szorgalmazása folytán előterjesztett ebbeli kérelmét, hogy a márvány-utcai padlóval borított hid zajtalan burkolattal ellátása a cs. kir. szab. déli vasuttársaság terhére elrendeltessék, a mit azonban nem találtunk teljesítendőnek, mert e hidon a

kocsik sebes hajtás esetében nagyobb zajt idéznek ugyan elő, de ott a sebes hajtás rendőrileg tiltva van és e tilalom megtartására egy rendőri őrszem állandóan ügyel; mert továbbá a lassú hajtás mellett jelentékenyen kisebb zaj, minő például a láncz-hidon is tapasztalható, bárminő átalakítás mellett sem szünnék meg teljesen és az átalakítás célja már azért sem érhető el, mert a hid alatt a vonatok különben is robajjal közlekednek és e részben a vasuti üzletet korlátozni nem lehet.

X.

Távirda és telephon.

A legnevezetesebb, mit e rovat alatt közölhetünk, az 1888. évi XXXI. t.-cz. alkotása, mely a távirda, távbeszélő és egyéb villamos berendezések engedélyezésének módozatait és feltételeit szabályozza.

E törvényczikk által az engedélyezés a kereskedelmi miniszternek lévén fentartva, mi csak az előzetesen megtartatni szokott közigazgatási bejáráson jutunk alkalomhoz, a tervek iránt felmerülő észrevételeink érvényesítésére.

Erre vonatkozólag mindig azt az elvet igyekszünk lehetőleg érvényre juttatni, hogy a nyomjelzők a házak tetején s akként vezettessenek, hogy az utcákat minél kevesebbszer keresztezzék.

A hálózat kiterjesztést nyert:

a Terézvárosi és Pálffy-téri tűzoltó őrség épületei között;

a gubacsi határban elhelyezett tűzörséghez;

a szegényház-utczai tűzörséghez;

a dunagőzhajózási társulat ó-budai nagyszigeten levő gyártelepe és a III. ker. tűzörség között;

az újépület, Károly-laktanya és üllői-úti laktanya között;

a magyar államvasutak központi személypályaudvarához;

a ferenczvárosi teherpályaudvarhoz;

Ó-Budának több pontja között tűzjelző rendeztetett be;

a helyi érdekű vasutaknál;

a kis-czelli-utca mentén, a katonai kórházhoz;

Kőbánya néhány gyártelepe között;

a pilis-csabai katonai táborba.

XI.

Személyi ügyek.

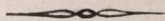
Házmán Ferencz, ki a tanácsnak a főváros részéről 1874. óta állandóan tagja volt, ebbeli tisztéről 1885. végével leköszönvén, helyébe a főváros törvényhatósága 1886. elején gróf Andrássy Gyula bizottsági tagot választotta meg.

Az 1870. évi X. t.-cz. 12. § a értelmében 1886-ban kiléptek a tanácsból a magas kormány részéről kinevezett 9 tag közül: Szumrák Pál min. osztálytanácsos, ki már előbb leköszönt volt; továbbá Lukács Antal főrendiházi tag és Buzetzký Pál min. tanácsos; a főváros részéről választott szintén 9 tag közül pedig kiléptek: Haris Sándor, dr. Poór Imre és Zsigmondy Vilmos bizottsági tagok.

Az így üresedésbe jött tagsági helyekre a magas kormány Lukács Antalt, dr. Darányi Ignác országgyűlési képviselőt és Weber Antal műépítést nevezte ki; a főváros pedig megújítva dr. Poór Imre és Zsigmondy Vilmos mandatumát, Haris Sándor helyére Rémi Róbert bizottsági tagot választotta meg.

Eber Nándor elhunytá folytán 1885. óta üresedésben volt, a magas kormány kinevezése alá eső tagsági helyre 1888. elején Tichl Frigyes min. osztálytanácsos neveztetett ki.

Végre tartozó kegyelettel és mély fájdalommal emlékezünk meg azokról is, kiket a halál ragadott el sorainkból, névszerint Zsigmondy Vilmos országgyűlési képviselőről, a ki 1874. óta 1888. végén bekövetkezett elhunytáig volt tanácsunknak buzgó és tevékeny tagja; továbbá tisztikarunk egyik kiváló tagjáról, Schmidt Ferencz középítési felügyelőről, a ki intézményünket megalakulásától fogva 1888. őszén bekövetkezett haláláig mindig buzgón és odaadóan szolgálta.

XII.

Statistikai adatok.

A fővárosi közmunkák tanácsa ügyforgalmáról közöljük a következő adatokat. Volt ugyanis:

1886-ban 4.847 iktató szám, melyek közül 960 építésre, 167 telekrendezésre, 109 a nagykörútra, 50 vízvezetékre, 36 csatornázásra, 66 közvilágításra, 49 útépités-, burkolás- és kövezésre, 18 nyomjelzőkre, 12 vaspályára és 97 felfolyamodásra vonatkozott;

1887-ben 5.045 iktató szám, melyek közül 988 építésre, 236 telekrendezésre, 138 a nagykörútra, 70 vízvezetékre, 61 csatornázásra, 63 közvilágításra, 89 útépités-, kövezés- és burkolásra, 10 nyomjelzőre, 20 vaspályára és 129 felfolyamodásra vonatkozott;

1888-ban 4.687 iktató szám, ebből 1.009 építésre, 185 telekrendezésre, 101 a nagykörútra, 62 vízvezetékre, 49 csatornázásra, 45 közvilágításra, 77 útépités-, kövezés- és burkolásra, 4 nyomjelzőre, 45 vaspályára és 116 felfolyamodásra vonatkozott.

A többi ki nem mutatott számok adásvevésekre, kisajátításokra, egyes nagyobb ügyekre, pl. a budai körútra, a várba tervezett új útra stb., utca elnevezésekre, házsámozásokra, vegyes- és közbeeső intézkedésekre, végre administrationalis ügyekre vonatkoznak.

Az építkezések kimutatása 1886-ról.

Kerület	Új építkezés						Ráépítés				Toldalak, át- alakítás	Kerítés, ha- tárfal	Még hosszab- bitás	Ideiglenes	Sertésszállás	Műhely, gyár	Raktár, fé- szer	Mulatóka, mulatóhely	Összesen
	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.	föld- szin	nya- raló	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.									
I.	—	1	1	10	22	17	—	—	—	—	32	5	—	2	—	1	18	6	115
II.	—	—	—	4	11	3	—	—	1	1	20	2	—	1	—	3	8	2	56
III.	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	22	1	—	1	—	1	8	—	47
IV.	1	6	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	11
V.	—	3	—	5	9	—	—	2	1	1	4	—	—	10	—	3	16	2	56
VI.	4	24	16	10	43	7	—	2	4	6	18	1	—	8	—	4	16	5	168
VII.	2	3	21	29	36	3	—	—	1	8	24	2	—	2	—	1	14	1	147
VIII.	—	8	17	15	26	85	—	—	2	2	25	—	—	3	—	3	9	4	114
IX.	—	1	4	6	17	—	—	—	—	1	18	2	—	3	—	1	22	1	76
X.	—	—	—	4	111	—	—	—	—	—	25	—	—	3	—	2	23	2	170
Összesen	7	46	60	84	289	30	—	5	9	19	189	13	—	33	—	19	134	23	960

Az építkezések kimutatása 1887-ről.

Kerület	Új építkezések						Ráépítés				Átalakítás és toldalék	Kerítés és határfalak	Ideiglenes építések	Sertésállások	Istállók	Műhelyek és gyárak	Raktárak és fészerek	Mulatók és tekepályák	Jégvermek, pinczék	Összesen
	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.	föld-szin	nyaralók	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.										
I.	—	—	—	9	36	24	—	—	—	2	31	5	2	—	4	1	11	4	3	132
II.	—	—	2	12	22	5	—	—	—	3	30	2	—	—	4	2	4	2	1	89
III.	—	—	—	1	19	—	—	—	—	—	31	—	2	—	1	2	4	2	1	63
IV.	—	5	1	—	—	—	—	—	1	1	11	1	—	—	—	1	—	—	—	21
V.	1	4	2	2	13	—	—	—	—	—	12	—	6	—	1	1	6	—	—	48
VI.	2	17	21	17	27	2	—	2	4	9	22	—	2	—	3	3	12	—	2	145
VII.	5	13	10	8	38	12	—	1	6	7	27	3	3	—	5	3	14	2	1	158
VIII.	1	3	10	16	27	—	—	2	1	3	30	1	—	—	3	3	6	—	—	106
IX.	—	3	5	2	18	—	—	—	—	—	26	—	2	—	4	7	20	1	—	88
X.	—	—	1	5	69	—	—	—	—	—	19	2	2	2	4	3	25	4	2	138
Összesen	9	45	52	72	269	43	—	5	12	25	239	14	19	2	29	26	102	15	10	988

Az építkezések kimutatása 1888-ról.

Kerület	Új építkezések						Ráépítés				Toldalék és átalakítás	Kerítés és határfal	Ideiglenes építések	Sertésállások	Istállók	Műhelyek és gyárak	Raktárak és fészerek	Mulatók és tekepályák	Jégvermek és pinczék	Összesen
	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.	föld-szin	nyaralók	4. em.	3. em.	2. em.	1. em.										
I.	—	3	3	6	21	19	—	—	1	1	39	2	—	—	5	2	8	5	3	118
II.	—	—	2	5	16	2	—	—	—	1	28	1	—	—	1	—	5	—	—	61
III.	—	—	—	1	31	—	—	—	—	1	36	—	1	—	1	1	3	—	1	76
IV.	—	3	1	1	1	—	—	—	1	—	12	2	1	—	—	—	1	—	—	23
V.	—	2	1	2	6	—	—	1	1	—	11	—	5	—	1	1	10	—	—	41
VI.	2	15	8	6	28	3	—	1	1	6	31	4	6	—	5	5	32	1	—	154
VII.	1	9	12	10	31	6	—	—	4	7	34	—	—	—	7	1	11	—	—	133
VIII.	1	11	6	23	21	—	—	—	1	8	50	1	2	—	—	2	6	2	1	135
IX.	—	2	4	9	20	—	—	—	—	1	35	1	1	—	1	7	34	2	—	117
X.	—	—	—	1	79	—	—	—	—	—	39	—	—	—	5	3	22	2	—	151
Összesen	4	45	37	64	254	30	—	2	9	25	315	11	16	—	26	22	132	12	5	1009

Kiválóbb építkezések.

1886-ban.

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
a) Nyilvános épületek:						
1	Népiskola kibővítése Ujlakon	III.	Bécsi-utcza	35	II.	
2	Országos nőképző egyeslet intézetének kibővítése	IV.	Zöldfa-utcza	38	II.	
3	M. k. vallás- és közokt. miniszt. részéről tanítóképezde kibővítése	VI.	Andrássy-út	75	II.	
4	Központi tejcsarnok gyártelepe	VII.	Rottenbiller-utcza	31	II.	Pavillonszerű telep.
5	Budapesti baptisták hitk. imaháza	»	Wesselényi és Hársfa- utcza	31	I.	
6	Országos kisdedővő egyesület intézetének kibővítése	»	Szegényház-tér	6	I.	
7	M. kir. belügyminiszt. részéről rendőrlaktanya	VIII.	Mosonyi-, Festetich- és Juránics-utcza sarkán	—	II.	Pavillonszerű telep.
8	M. kir. vallás- és közokt. miniszt. részéről tanárképezde	»	Ősz-utcza	9	II.	
9	Népiskola-építés	»	Bezerédy-utcza	—	II.	
10	M. kir. vallás- és közokt. miniszt. részéről törvényszéki orvostani intézet	IX.	Üllői-út	93	I.	
11	Magy. leszámítoló és pénzv. bank kezelő épülete	»	Csepelrakpart	—	II.	
12	Népiskola kibővítése a Ligetelken	X.	Bánya-tér	—	I.	
13	Népiskola az Ó-hegyen	»	Kápolna-tér	—	I.	
b) Nagyköruti épületek:						
14	Svab Jakab	VI.	Teréz-körút	3	IV.	
15	Lyka Emil	»	»	5	III.	
16	Oetl Antal	»	»	10	IV.	
17	Politzer Gusztáv	»	»	21	III.	

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
18	Br. Drache Richárd	VI.	Teréz-körút	22	III.	Hármas ház.
19	Strobl Katalin	»	»	27	III.	
20	Politzer Ármin	»	»	30	III.	
21	Maerle Márk	»	»	32	III.	
22	Luczenbacher Pál	»	»	48	III.	
23	Oszt.-magyar államv. nyugdíjalapja	»	»	50	III.	
24	Deutsch Sándor	VII.	Erzsébet-körút	7	III.	
25	Temesváry Zsófia	»	»	12	IV.	
26	Schubert és Hickisch	»	»	14	III.	
27	Hirsch Sebestyén	»	»	24	III.	
28	Rollfy Mária	VIII.	József-körút	13	III.	
29	Hauer Magdolna	»	»	15	III.	
30	Farkas János	»	»	21	III.	
31	Preis György	»	»	34	III.	
32	Spiesz Ágoston	»	»	75	II.	
c) Nagyobbszerű bérházak :						
33	Dr. Heinrich Kálmán	I.	Várkert-rakpart	13	III.	
34	Schumy Rezső	»	Krisztina-utcza	7	I.	
35	Beer Berthold	II.	Horváth-utcza	3	I.	
36	Zenkl György	»	Oszlop-utcza	15	I.	
37	Deutsch Károly	IV.	Muzeum-körút	44	III.	
38	Szirsch János	»	Kecskeméti-utcza	4	III.	
39	Lenz testvérek	»	Régiposta-utcza	6	III.	
40	Mauritz Vilmos	»	Lipót-utcza	47	III.	
41	Klenovits György	»	Egyetem-utcza	9	III.	
42	Ullmann Lajos	»	»	1	III.	
43	Dreher Antal	»	Hatvani-utcza	4	IV.	
44	Koch Henrik	V.	Kálmán-utcza	15	III.	
45	M. ált. hitelbank nyugdíjalapja	»	Váczi-körút	54	III.	
46	Kann J. és társa	»	»	62	III.	
47	Dichtl Lipót	VI.	Szerecsen-utcza	56	III.	
48	Grill Lajos	»	»	44	III.	
49	Schubert és Hickisch	»	»	20	III.	
50	Schubert és Hickisch	»	»	22	III.	

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
51	Schmahl Henrik	VI.	Szerecsen-utcza	6	III.	
52	Fuchs Miksa	»	»	26	III.	
53	Grünhut Sámuel	»	Podmaniczky-utcza	11	III.	
54	Jahn József	»	»	15	III.	
55	Grünhut Sámuel	»	»	13	III.	
56	Feledi Karolina	»	»	25	III.	
57	Schulmann Gyula	»	Király-utcza	90	II.	
58	Grill Lajosné	»	Gyár-utcza	22	IV.	
59	Dietrich Emil	»	Csengery-utcza	48	III.	
60	Steiner Berthold	»	Ó-utcza	12	III.	
61	Ybl Miklós	»	Hajós-utcza	23	IV.	
62	Biermann Károly	»	Hunyady-tér	9	III.	
63	Schubert és Hickisch	»	Kemnitzer-utcza	29	III.	
64	Wellisch Sándor és Gyula	VII.	Hársfa-utcza	59	II.	
65	Gutwillig Gusztáv	»	Alsó-Erdősor	5	III.	
66	Makay Endre	VIII.	Pál-utcza	3	III.	
67	Sary Antalné	»	Mátyás-tér	13	II.	
68	Gróf Wenckheim Frigyes	»	Stáció-utcza	14	II.	Palota.
69	Rauchbauer Károly	»	Népszínház-utcza	12	III.	
70	Gróf Nádasdy Ferencz	»	Bodzafa-utcza	34	III.	
71	Dr. Velis Antal	»	Zerge-utcza	8	II.	
72	Wellisch Alfred	»	Külső-Stáció-utcza	47	II.	
73	Kerstinger György	»	»	43	II.	
74	Pordán Imre	IX.	Lónyay-utcza	9	III.	
75	Davida Mária	»	»	22	II.	

**Az 1887. évben
engedélyezett nagyobbszerű építkezések.**

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
a) Nyilvános épületek:						
1	Budapest főváros részéről kilátási torony	I.	Svábhegyen	—	—	
2	Frim-féle hülyenevelő intézet	I.	Németvölgydülő	—	I.	
3	Budapest főváros részéről polgári leányiskola	VI.	Kemnitzer- és Izabella- utca sarkán	—	—	
4	Cs. kir. hadmérnökkari igazgatóság részéről sütők telepe	»	Lőportár-dülő	—	—	Pavillon-szerű.
5	Budapesti korcsolyázó-egylet részéről új korcsolya-csarnok	»	Városligetben	—	—	
6	M. kir. vallás- és közokt. miniszt. részéről technológiai iparmúzeum-iskola	VIII.	József-körút és Népszínház-utca sarkán	2	III.	
7	M. kir. honvéd. miniszt. részéről lovarda-épület	VIII.	Ludoviczeum telep.	—	—	
8	Budapesti reformatus egyház részéről gymnasium-épület	IX.	Lónyay-utca	4	II.	
9	M. kir. belügy. minist. részéről rendőri fogház s igazgatósági épület	X.	Mocsonyi-, Lóvásár- és Juranics-utca sarkán	—	—	Pavillonszerű telep.
10	M. kir. honvéd. minist. részéről honvédszázlaktanya kibővítése	»	Üllői-út	—	—	
11	Budapest főváros részéről menedékház vendéglővel egybekötve	»	Uj köztemető előtt	—	—	
12	Magy. fém- és lámpagyár részéről gyár-épület	»	Kőbányán	—	—	
13	Első magyar ruggyanta-gyár részéről (Schottola-féle) gyártelep	»	Külső-Kerepesi-út	—	—	
b) Nagyköruti épületek:						
14	Paulheim József	V.	Lipót-körút	26	IV.	
15	Holub József	VI.	Teréz-körút	15	IV.	

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
16	Schőja Antal	VI.	Teréz-körút	23	III.	
17	Stern Miksa	»	»	24/b	III.	
18	Stern Miksa	»	»	34	IV.	
19	dr. Misner Ignác	»	»	41	III.	
20	Politzer Zsigmond	»	»	43	III.	
21	özv. Kehrér Pálné	VII.	Erzsébet-körút	4	III.	
22	Ulrich Lajos	»	»	16	III.	
23	Deutsch Zsigmond	»	»	39	III.	
24	dr. Baumgarten Károly	»	»	41	IV.	
25	Ostffy Pál	»	»	48	III.	
26	Reiner Zsigmond	»	»	50	III.	
27	Freund Vilmos	»	»	51	IV.	
28	Jahn József	»	»	52	III.	
29	Freund Vilmos	»	»	53	IV.	
30	Krail Irma	VIII	József-körút	67 és 69	IV.	
31	Schwarz Márkus Lipót	IX.	Ferencz-körút	33	III.	
32	Miksics Károlyné	»	»	44	III.	
33	Keleti Gyula	V.	Lipót-körút	24	III.	
c) Nagyobbszerű épületek:						
34	Sicher József	II.	Ország-út	2	II.	
35	Faludi Ágoston	»	Budai körúton	2 és 36	I.	
36	Prokesch Antal	»	Török- és Marzit-utcza sarkán	1	II.	
37	Prokesch Antal	»	»	3	II.	
38	Frühauf Rezső	»	Retek-utcza	3	I.	
39	Kotschy Erich	»	Budai körút	29	I.	
40	Kollerich Pál	IV.	Ferencz József-rakpart	15	III.	
41	Planer Antal	»	Károly-körút	4	III.	
42	Dr. Bertényi Iván	»	Zöldfa-utcza	17	III.	
43	Özv. Hugmayer Karolina	»	Váci-utcza	4 és 6	III.	
44	Hickisch Lajos	V.	Váci-körút	82a	III.	
45	Schubert Ármin	»	»	82	III.	
46	Weisz Izidor	IV.	Molnár-utcza	19	III.	
47	Retter Gyula	VI.	Szerecsen-utcza	24	III.	
48	Schubert és Hickisch	»	»	16	III.	

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
49	Svadló Ferencz	VI.	Podmaniczky-utcza	17	III.	
50	Greiner Adolf	»	»	61	III.	
51	Kálmán Ágost	»	»	33	III.	
52	Feszly Adolf	»	»	23 és 25	III.	
53	Braun József	»	Szondy-utcza	14	III.	
54	Rosenberg Adolf	»	Nagymező-utcza	7	III.	
55	Kéler Napoleon	»	»	52	IV.	
56	Brody Zsigmond	V.	Váci-körút	34	III.	
57	Dubovitzky Mária	VI.	Kemnitzer-utcza	33	II.	
58	Wellisch Sándor és Gyula	»	Király-utcza	88	III.	
59	Greiner Adolf	»	Sziv- és Aradi-u. s. Kemniczer- és Eötvös- utcza	37 és 52 10 és 6	III.	
60	Lotter Ágost	»	Aradi- és Eötvös-utcza sarkán	13 és 24	III.	
61	Jáhn József	»	Dalszínház- és Lázár- u.	17 és 19	III.	
62	Altstock Salamon	»	»	»	»	
63	Spiesz Ágoston	VII.	Miksa-útcza	15	III.	
64	Wellisch Alfred	»	Rottenbiller-utcza	12	II.	
65	Benkert György	»	Kertész-utcza	28	III.	
66	Matits Mária	»	Almássy-tér	11	III.	
67	Dr. Dollinger Gyula	»	Kerepesi-út	52	III.	
68	Feledi Miksa	»	Almássy-tér	12	III.	
69	Dr. Liebermann Leo	»	Rottenbiller-utcza	2	II.	
70	Makay Endre	VIII.	Pál-utcza	2 és 4	III.	
71	Breslmayer Gottfried	»	Kerepesi-út	49	III.	
72	Grauer Miksa	»	József-utcza	109	II.	
73	Gróf Königsegg Irma	»	Üllői-út	8	I.	Palota.
74	Politzer Adolf	»	Erdélyi-út	15	II.	
75	Gregersen G.	IX.	Lónyay-utcza	11	III.	
76	Neugebauer Viktorne	»	Csepel-rakpart	5	II.	

Az 1888. évben

engedélyezett nagyobb szerű építkezések.

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emelet	Jegyzet
a) Nyilvános épületek:						
1	Első hazai takarékpénztár részéről takarékpénztári épület	II.	Fő-utcza	10	II.	
2	Szt.-Lukács fürdő igazgatósága részéről a nagy fürdőház kiépítése	III.	Szt.-Lukácsf. telep.	—	II.	
3	Iskola-épület kibővítése	»	Kis-Korona-utcza	—	—	
4	Budapesti közuti vasp. társaság részéről vicinális vasuti állomás	»	Fő-téren	—	—	
5	Központi takarékpénztár kibővítése	IV.	Deák Ferencz-utcza	7	IV.	
6	M. kir. vallás- és közokt. minist. részéről a közp. egyetem szárnyépülete	»	Szerb-utcza	10	III.	
7	M. kir. igazságügy. ministerium részéről igazságügyi palota	V.	Alkotmány-, Koháry-, Markó- és Súlyom-u. s.	—	III.	
8	Izraelita hitközség részéről kórháztelep	VI.	Arena-út és Izabella-utcza sarkán	—	II.	Pavilionszerű telep.
9	Városi vasuti vállalat részéről központi villamtelep	VII.	Kertész-utcza	22	—	Gyár.
10	Budapesti főváros részéről kerületi tűz-őrségi őrtanya kibővítése	VIII.	Stahly-utcza	2	—	
11	Menhely egyesület részéről menhely-épület	»	Alföldi-utcza	5—6	I.	
12	Mária-Dorottya egyes. részéről menedékház	»	Orczy-út és Örömvölgy-utcza sarkán	1. 2. 3	I.	
13	Jezus Szt.-Szivéhez címzendő templom	»	József- és Mária-utcza sarkán	—	—	
14	Magyar fegyver- és lőszergyár, gyárépületei	IX.	Külső-Soroksár-u.	—	—	Telep.
15	Magyar fegyver- és lőszergyár igazgatósági épület	IX.	»	—	—	Telep.
b) Nagyköruti épületek:						
16	Dr. Keleti Gyula	V.	Lipót-körút	12	III.	
17	Dr. Stern Ármin	VI.	Teréz-körút	19	III.	

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
18	Stern Miksa	VI.	Teréz-körút	24/a	III.	
19	Br. Piret Lajos	»	»	33	III.	
20	Dr. Spitz Manó	»	»	35	IV.	
21	Dr. Weisz Izidor	VII.	Erzsébet-körút	8	III.	
22	Schneider Alajos	»	»	18	III.	
23	Schneider Alajos	»	»	20	III.	
24	Paulheim József	»	»	27	III.	
25	Feledy Miksa	»	»	38	IV.	
26	Deutsch Zsigmond	»	»	39	III.	
27	Vérey János	»	»	40 és 42	IV.	
28	Schwarz Vilmos	»	»	54	III.	
29	Gutwillig Gusztáv	VIII.	József-körút	44	III.	
30	Temesváry Zsófia	»	»	72	III.	
31	Özv. Torday Ferenczné	IX.	Ferencz-körút	42	III.	
c) Nagybbszerű épületek:						
32	Reiner Zsigmond	I.	Várkert-rakpart	33	III.	
33	Dr. Országh Sándor	»	Tárnok-utcza	22	III.	
34	Schnellhegger Nándor	»	Országház-utcza	41	II.	
35	Telegdy Károly	»	Szt.-Háromság-tér	86	II.	
36	Dechant Magdolna	»	Attila-utcza	62	I.	
37	Spatz Károly és Ármin	II.	Primás-utcza	4 és 6	II.	
38	Tabermann Gusztáv	»	Török-utcza	24	I.	
39	Peterek Lajos	»	Budai-körút	35	I.	
40	Dr. Miskolczy Imre	IV.	Szerb-utcza	3	II.	
41	Geiger Zsigmond	»	Kötő-utcza	6	III.	
42	Schmahl Henrik	»	Hatvani-utcza	9	III.	
43	Rosenbaum Adolf	V.	Váci-körút	8	III.	
44	Ifj. br. Wodiáner Albert	VI.	Gyár-utcza	12	II.	Palota.
45	Schweiger Gyula	»	Szondy-utcza	37/a	III.	
46	Wellisch Alfred	»	Gyár-utcza	42	III.	
47	Wilsch Márton	»	Kmetty-utcza	8	III.	
48	Greiner Adolf	»	Vörösmarty-utcza	31	III.	
49	Wellisch Sándor és Gyula	»	Király-utcza	88	III.	
50	Lord Adel	»	Andrássy-út	107	I.	Utolsó ház ezen úton.

Folyó szám	A háztulajdonos neve	Kerület	Utcza vagy tér	Házszám	Emeletes	Jegyzet
51	Lotter Ágoston	VI.	Eötvös-utcza	6	III.	
52	Nicholson Fülöp	»	Podmaniczky-utcza	17	III.	
53	Lederer Ede	»	Hunyady-tér	10	III.	
54	Biermann Károly	»	Hunyady-tér	8	III.	
55	Rosenberg Sámuel	VII.	Király- és Akácza-u. s.	53	III.	
56	Eggenhofer Péter	»	Kerepesi-út	92	IV.	Szálloda.
57	Dr. Hlatky József	»	Csömöri-út	14	II.	
58	Ocker Boldizsár	»	Csömöri-út	6	II.	
59	Matits Mária	»	Kertész-utcza	35	II.	
60	Dr. Apaticzky Sándor és neje	»	Nyár-utcza	10	II.	
61	Eggenberger Sylvester	»	Garay-tér	5	II.	
62	Pártos Gyula	VIII.	Bodzafa-utcza	41	III.	
63	Tornyai Kohn Teréz	»	Kerepesi-út	71	III.	
64	Ortner Sámuel	»	Kerepesi-út	61	III.	
65	Schwarz Sámuel	»	Kerepesi-út	59	III.	
66	Teltsch Bertalan és Mór	»	Kerepesi-út	77	III.	
67	Teltsch Bertalan és Mór	»	Kerepesi-út	79	III.	
68	Wellisch Alfred	»	Berzsenyi-utcza	2	III.	
69	Aulitzky Ignác	»	Kalvária-tér	9/b	II.	
70	Özv. Laib Jánosné	»	Kalvária-tér	9	II.	
71	Náthán Jakab	»	Kerepesi-út	67	II.	
72	Fritz János	»	Szerdahelyi-utcza	13	I.	
73	Kiss János és neje	IX.	Pipa-utcza	25	II.	
74	Szeletczky Lajos	»	Mester-utcza	16	II.	
75	Ernst Mór	»	Páva-utcza	41	II.	

Befejezés.

Nagyméltóságu Ministerium!

Az előadottakkal főbb vonásokban vázoltuk azokat az ügyeket, melyek bennünket az utolsó három évben foglalkoztattak. Intézkedéseinket, eljárásunkat, melyek túlnyomó nagy részben nem most, hanem esetről-esetre már előbb jutottak a magas kormány tudomására és a nyilvánosság elé, ezuttal is azzal az öntudattal bocsátjuk megítélés alá, hogy a törvény által reánk ruházott feladatnak legjobb belátásunk szerint megfelelni és a főváros fejlesztésére és emelésére mindazt megtenni törekedtünk, a mit erőnk és a körülmények megengedtek.

Mindig és mindenben csak egy cél lebegett szemeink előtt: a főváros országos érdekű közjava; kizárólag ez fogja működésünket a jövőben is irányítani s ezért bizvást kérjük és reméljük továbbra is a magas kormány nagybecsű támogatását, melyért a multa nézve nem mulaszthatjuk el ezennel hálás köszönetünket nyilvánítani.

Kötelességünk még az általunk kezelt pénzalapokról is számot adni. E végből a fővárosi pénzalap és nagyköruti alap 1886., 1887. és 1888. évi zárszámadásait, továbbá a nagyköruti kölcsönalap 1887. és 1888. évi zárszámadásait, ugyane kölcsön alap 1887—1889. évi előirányzatait és az 1887., 1888. és 1889. évekre vonatkozó belkezelési költség-előirányzatainkat e jelentésünkhöz mellékelve tisztelettel felterjesztjük.

Végre megjegyezzük, hogy e jelentésünket összes mellékleteivel együtt kinyomatván, azt kellő számú példányban az országgyűlés mindkét házának és a fővárosnak is megküldöttük.

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa 1889. évi december hó 19-én tartott üléséből.

Podmaniczky Frigyes s. k.,
alelnök.

Rupp Imre s. k.,
ministeri tanácsos.

MELLÉKLETEK.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak“ 1886. évi

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Mult évi pénzmaradvány	3.888	76
2	Házbér	16.048	83
3	Házbérkrajczár	332	85
4	Házkezelési költség	529	71
5	Telek vételár	281.268	43
6	Kamat	27.792	37
7	Közmunka-váltsági adó	70.851	01
8	Terjedék-eladás	30.550	61
9	Kiszökellési díjak	8.148	34
10	Kir. palota utépitési járulék	75.000	—
11	Fővárosi kisajátítási alap	24.783	67
12	Épületi anyagok	355	64
13	Muzeumkert fentartására járulék	600	—
14	Különféle bevétel	8.560	65
15	Különféle kiadás megtérítése	60	17
16	Utépitési anyagok értéke	150	—
	Összesen . .	548.921	04

január 1-től 1886. évi december 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Tiszti- és szolgaszemélyzet fizetése és lakbér-átalány	34.332	50
2	Általános segély	452	—
3	Házbér hivatalos helyiségekért	3.363	—
4	Műszaki osztálynak papir- és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzésére, könyvkötő-munkákra, szakművekre, tervek és minták készítésére	508	69
5	Írópapir és szerekre	169	35
6	Nyomtatványok és könyvkötő-munkákra	268	80
7	Tüzifa, kőszén, fűtő- és fahordó bére	443	53
8	Hivatal-helyiségek tisztogatása	86	95
9	Világítás	95	90
10	Bérekcsi-díjak	132	45
11	Különféle irodai szükségletek	298	97
12	Szolgák ruházata	320	—
13	Szolgák hidbére	72	—
14	Segély és jutalom	450	—
15	Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlék	1.639	16
16	Terjedék-beváltás	107.728	57
17	Parkok fentartása	1.432	—
18	Ház- és tőkeamat adó	5.448	56
19	Házkezelési költségek	— 486	12
20	Vizvezetési díj	— 260	51
21	Tűzkárbiztosítási díj	— 47	84
22	Kéményseprő díj	— 25	50
23	Épületek fentartása	— 1.650	28
24	Különféle kiadás	862	26
25	Ügyvédi díj	— 914	94
26	Kamat	7.733	01
27	Budai köruti építési költség	74.863	02
28	Királyi palota utépitési költség	43.781	36
	Összesen	288.167	27

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
17	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	569.984	32
18	Fizetési letiltás	733	56
19	Fizetési előleg	261	86
20	Szolgálati díj	91	63
21	Tiszti adó	673	04
22	Ideiglenes bevétel	316.313	04
	Összesen . . .	888.057	45
Összesítés :			
	I. Rendes bevétel	548.921	04
	II. Átfutó bevétel	888.057	45
	Összesen . . .	1.436.978	49

Kelt Budapesten,

Jelen zárszámadást átvizsgáltuk, egyes tételeit

A fővárosi közmunkák

Kelt Budapesten,

Br. Kochmeister Frigyes s. k.

Lukács Antal s. k.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
29	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	839.416	46
30	Ideiglenes kiadás	302.888	77
31	Magyar királyi adóhivatal	773	49
32	Fizetési előleg	1.125	—
33	Fizetési letiltás	2.046	38
Összesen		1,146.250	10
Összesítés:			
	I. Rendes kiadás	288.167	27
	II. Átfutó kiadás	1,146.250	10
	Összes kiadás	1,434.417	37
	Pénztári maradvány 1886. év végével	2.561	12
		1,436.978	49

1886. évi december 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rosmanith Ferencs s. k.,
számvevői igazgató.

Püspök János s. k.,
ministeri számvizsgáló.

nyomozván, helyesnek találtuk.

tanácsa pénzügyi bizottsága:

1887. évi december 16-án.

Ribáry József s. k.

Rémi Róbert s. k.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak“ 1887. évi

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Kezdő pénzmaradvány	2.561	12
2	Házbér	15.907	47
3	Házbérekrajczár	369	18
4	Házkezelési költség	510	60
5	Budai köruti telek eladás	39.903	44
6	Telek- és ház-eladási vételár	45.127	09
7	Kamat	31.773	83
8	Közmunka-adó	14.374	81
9	Terjedék-eladás	13.085	10
10	Kiszökelléki díj	4.132	67
11	Fővárosi kisajátítási alap	15.420	41
12	Épületi anyagok	795	—
13	Muzeumkert fentartási költség megtérítés	600	—
14	Különféle bevétel	3.670	—
15	Budai körut építési költség megtérítése	50.000	—
	Összesen	238.230	72

január 1-től 1887. évi december 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Állandó fizetések	34.357	50
2	Általános segély	452	—
3	Házbér	3.663	—
4	Műszaki szerelvények	410	66
5	Papir és írószerek	287	16
6	Nyomtatványok és könyvkötés	565	94
7	Tüzelő-anyag	493	22
8	Hivatal-helyiségek tisztogatása	69	25
9	Világítás	88	67
10	Bérmunkások díjai	165	35
11	Különbéle irodai szükséglet	258	78
12	Szolgák ruházata	320	—
13	Szolgák hídberé	72	—
14	Jutalom és segély	450	—
15	Nyugdíjak	1.570	84
16	Terjedék beváltás	55.303	58
17	Parkok fentartása	1.326	10
18	Adó	6.461	61
19	Házkezelési költség	310	71
20	Vizdíj	320	36
21	Tüzkárbiztosítási díj	77	13
22	Kéménysepregetési díj	36	70
23	Épületek fentartási költsége	151	10
24	Különbéle kiadás	1.353	11
25	Várbástya leásási költség	23.665	50
26	Ügyvédi díj	698	94
27	Kamat	7.899	35
28	Budai körut utépitési költség	893	95
29	Királyi palota utépitési költség	73.698	19
	Összesen	215.420	70

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
16	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett és visszafizetett összeg	482.084	51
17	Fizetési letiltás	889	46
18	Fizetési előleg	900	—
19	Szolgálati díj	8	37
20	Tiszti adó	698	20
21	Ideiglenes bevételek	262.650	16
	Összesen	747.230	70
Összesítés.			
	I. Rendes bevétel	238.230	72
	II. Átfutó bevétel	747.230	70
	Összesen	985.461	42

Kelt Budapesten,

A fővárosi közmunkák tanácsa pénzügyi bizottsága jelen zárszámadást —
vetve — átvizsgálta

Kelt Budapesten,

Lucsenbacher Pál s. k.

Harkányi Frigyes s. k.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
1	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	489.421	36
2	Ideiglenes kiadások	275.912	—
3	M. kir. adóhivatal	706	57
4	Fizetési előleg	500	—
5	Fizetési letiltás	978	89
Összesen . . .		767.518	82
Összesítés.			
I. Rendes kiadás		215.420	70
II. Átfutó kiadás		767.518	82
Összes kiadás . . .		982.939	52
Pénztármaradvány 1887. év végével . . .		2.521	90
		985.461	42

1887. december 31.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rosmanith Ferencs s. k.,
számv. igazgató.

Püspök János s. k.,
min. számvizsgáló.

egy-
s helyesnek találta.

1889. június 7-én.

Ribáry József s. k.

Lukács Antal s. k.

Zárszámadása a „fővárosi alapnak“ 1888. évi

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Mult évi pénzmaradvány	2.521	90
2	Házbér és telekbér jövedelem	16.887	22
3	Budai körut telek-eladási vételár	2.870	01
4	Telek- és házvételár	53.000	19
5	Kamat	38.096	85
6	Közmunka-adó	130.633	40
7	Terjedék-eladás	57.005	18
8	Kiszököllékek használati díja	8.817	40
9	Fővárosi kisajátítási alap járuléka	33.784	88
10	Budapest főváros tartozásai	74.572	25
11	Épületanyag	1.165	—
12	Muzeumkert fentartási járulék	600	—
	Összesen	419.954	28

január 1-től 1888-ik évi december 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Állandó fizetések	34.575	63
2	Általános segély	467	—
3	Házbér	3.663	—
4	Műszaki szerelvények	356	04
5	Papír és írószerek	189	90
6	Nyomtatványok, könyvkötés	325	80
7	Tüzelő anyag	492	67
8	Hivatal-helyiségek tisztogatása	76	95
9	Világítás	93	26
10	Bérmunkások díj	179	55
11	Különféle irodai szükséglet	256	18
12	Szolgák ruházata	320	—
13	Szolgák hidbére	72	—
14	Jutalom és segély	450	—
15	Nyugdíj és temetkezési járulék	2.018	10
16	Terjedék-beváltás	184.307	89
17	Parkok fentartása	2.067	55
18	Adó	— 7.179	68
19	Házkezelési költség	— 367	38
20	Vízvezetési díj	— 364	75
21	Tűzkár-biztosítási díj	— 53	07
22	Kéményseprési díj	— 34	77
23	Épületfenntartási költség	— 549	93
24	Különféle kiadás	10.413	—
25	Várbástya leásási költség	2.100	52
26	Ügyvédi díj	— 441	79
27	Kamat	6.385	02
28	Budai körut építési költség	11.335	65
	Összesen	269.137	08

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
13	Magyar földhitelintézet által visszafizetett cselekvő tőke	614.198	58
14	Tisztviselők adója	831	99
15	Tisztviselők szolgálati díja	116	68
16	Fizetési előleg	735	45
17	Fizetési letiltás	1.151	90
18	Többek	422.962	—
	Összesen . . .	1,039.996	60
Összesítés.			
	Rendes bevételek	419.954	28
	Átfutó bevételek	1,039.996	60
	Összesen . . .	1,459.950	88

Kelt Budapesten,

A fővárosi közmunkák tanácsa pénzügyi bizottsága jelen zárszámadást —
vetve — átvizsgálta

Budapesten,

Lucsenbacher Pál s. k.

Harkányi Frigyes s. k.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
II. Átfutó.			
29	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	736.192	02
30	Többek	405.177	30
31	Magyar kir. és fővárosi adópénztár	948	67
32	Fizetési előleg	662	—
33	Fizetési letiltás	977	50
34	The Neuchatel Asphalt-társaság	44.200	—
	Összesen	1,188.157	49
Összesítés.			
	Rendes kiadások	269.137	08
	Átfutó kiadások	1,188.157	49
	Összesen	1,457.294	57
	Pénztári maradvány 1888. év végével	2.656	31
		1,459.950	88

1888. december 31.

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferenc s. k.,

számv. igazgató.

Püspök János s. k.,

mints eri számvizsgáló.

egyes kiválasztott tételeinek a fő- és segédkönyvek hason tételeivel egybe-
és helyesnek találta.

1889. június 7-én.

Ribáry József s. k.

Lukács Antal s. k.

Zárszámadása a „nagykörúti“ pénz- és kölcsönalapnak

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Házbér	64.331	94
2	Házbérkrajczár	1.770	05
3	Házkezelési költség	2.462	25
4	Utcza-terület eladása	233.861	97
5	Kamat	12.851	17
6	Épületi anyagok	15.181	43
7	Tűzkárdij	9	96
8	Házadó megtérítés	77	47
9	Épületek fentartása	2	42
Összesen . . .		330.548	66
II. Átfutó.			
10	Magyar földhitelintézetől visszavett cselekvő tőke	1,109.578	94
11	Ideiglenes kiadások megtérítése	367.044	54
Összesen . . .		1,476.623	48
III. Nagykörúti kölcsönalap.			
12	Hazai első takarékpénztár	500.000	—
13	Duna-szabályozás által nyert telkeken értékesített füzesért	40	—
		500.040	—
Összesítés.			
I. Rendes bevétel		330.548	66
II. Átfutó bevétel		1,476.623	48
III. Nagykörúti kölcsönalap		500.040	—
Összesen . . .		2,307.212	14

Kelt Budapesten, 1886.

Jelen zárszámadást átvizsgáltuk, egyes
A fővárosi közmunkák tanácsa
Kelt Budapesten, 1887.

Br. Kochmeister Frigyes s. k.

Lukács Antal s. k.

1886. évi január 1-től 1886. évi december 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Házvételár	663.271	—
2	Házkezelési költség	2.587	50
3	Épületek fentartása	2.287	14
4	Különféle kiadás	6.908	83
5	Épületi anyagok	417	50
6	Utépitési költség	106.239	28
7	Tűzkár-díj	225	39
8	Világítás	210	31
9	Kéményseprő-díj	375	45
10	Kutjavítási költség	241	50
11	Vizvezeteki díj	917	52
12	Házadó	18.140	20
13	Házbérekrajczár	1.937	31
14	Kamat	2.916	30
	Összesen	806.675	23
II. Átfutó.			
15	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	1,144.845	26
16	Ideiglenes kiadás	342.420	82
	Összesen	1,487.266	08
III. Nagyköruti kölcsönalap.			
17	Kamat	13.270	83
		13.270	23
Összesítés.			
	I. Rendes kiadás	806.675	23
	II. Átfutó kiadás	1,487.266	08
	III. Nagyköruti kölcsönalap	13.270	83
	Összesen	2,307.212	14

évi december 31-én.

F. K. T. számvevő osztálya :

Rosmanith Ferencs s. k.,

számvevői igazgató.

tételeit nyomozván, helyesnek találtuk.

pénzügyi bizottsága :

évi december 16-án.

Ribáry József s. k.

Rémi Róbert s. k.

Zárszámadása a „nagyköruti“ pénz- és kölcsönalapnak

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Házbér	5.138	59
2	Házbérkrajczár	1.378	01
3	Házkezelési költség	1.739	44
4	Telek és utcza-terület eladása	244.941	—
5	Kamat	17.515	34
6	Épületi anyagok	19.028	11
7	Tűzkár-díj	1.126	80
Összesen		290.867	29
II. Átfutó.			
8	Magyar földhitelintézet által visszafizetett cselekvő tőke	1,162.555	97
9	Ideiglenes kiadások megtérítése	531.404	46
Összesen		1,693.960	43
III. Nagyköruti kölcsönalap.			
10	Pesti hazai első takarékpénztár egyesület	500.000	—
11	Dunaszabályozás által nyert telkeken értékesített füzesért	40	—
12	Ó-budai dunapart használatáért	240	—
13	Házbér	39.095	—
Összesen		539.375	—
Összesítés.			
I. Rendes bevétel		290.867	29
II. Átfutó bevétel		1,693.960	43
III. Nagyköruti kölcsönalap		539.375	—
Összesen		2,524.202	72

Kelt Budapesten,

A fővárosi közmunkák tanácsa pénzügyi bizottsága jelen zárszámadást egyes kiválasztott

Lukács Antal, s. k.

Ribáry József, s. k.

1887. évi január 1-től 1887. deczember 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Háztételár	545.127	34
2	Házkezelési költség	1.268	28
3	Épületek fentartása	2.254	45
4	Különféle kiadás	7.399	67
5	Utépitési költség	275.633	78
6	Tűzkár-díj	116	93
7	Világítás	555	72
8	Kéményseprő díj	422	32
9	Kutjavitási költség	41	15
10	Vízvezetési díj	778	09
11	Házadó	13.274	02
12	Házbérkrajczár	1.630	36
13	Kamat	7.411	96
14	Háztételár megtérítés	1	—
15	Házbér	148	99
	Összesen	856.064	06
II. Átfutó.			
16	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	1,313.524	19
17	Ideiglenes kiadás	315.239	47
	Összesen	1,628.763	66
III. Nagyköruti kölcsönalap.			
18	Kamat	39.375	—
	Összesen	39.375	—
Összesítés.			
	I. Rendes kiadás	856.064	06
	II. Átfutó kiadás	1,628.763	66
	III. Nagyköruti kölcsönalap	39.375	—
	Összesen	2,524.202	72

1887. deczember 31.

F. K. T. számv. osztálya :

Rosmanith Ferencs s. k.,

számvevői igazgató.

tételeinek a fő- és mellékkönyvek hasontételeivel egybevetve átvizsgálta és helyesnek találta.

Harkányi Frigyes s. k.

Lucsenbacher Pál s. k.

Zárszámadása a „nagykörúti“ pénz- és kölcsön-

Folyó szám	B e v é t e l	Összeg	
		frt.	kr.
I. Rendes.			
1	Házbér	8.390	40
2	Utcza-terület eladás	133.138	90
3	Kamat	470	69
4	Házadó megtérítés	67	94
5	Utépitési kiadás	1.253	82
6	Különféle bevétel	400	04
Összesen		143.721	79
II. Átfutó.			
7	Magyar földhitelintézet által visszafizetett cselekvő tőke	806.866	61
8	Ideiglenes kiadások megtérítése	389.294	91
Összesen		1,196.161	52
III. Nagykörúti kölcsönalap.			
9	I. hazai takarékpénztár	500.000	—
10	Házbér	20.000	—
11	Épület-anyagok	30.033	—
12	Kamat	8.170	—
13	Különféle bevétel	352	60
Összesen		558.555	60
Összesítés.			
I. Rendes bevétel		143.721	79
II. Átfutó bevétel		1,196.161	52
III. Nagykörúti kölcsönalap bevétele		558.555	60
Főösszeg		1,898.438	91

Kelt Budapesten, 1888. december 31-én.

A fővárosi közmunkák tanácsa pénzügyi bizottsága jelen számadást — egyes kiválasztott

Kelt Budapesten, 1889. június 7-én.

Lucsenbacher Pál s. k.

Lukács Antal s. k.

al apnak 1888-ik év január 1-től december 31-ig.

Folyó szám	K i a d á s	Összeg	
		frt	kr.
I. Rendes.			
1	Házvételár	461.882	87
2	Házkezelési költség	778	22
3	Épület-fentartási költség	825	—
4	Különféle kiadások	6.570	07
5	Utépítési költség	302.593	77
6	Tűzkár-biztosítási díj	94	73
7	Világítás	191	83
8	Kéménysepregetési díj	286	40
9	Kutjavítási költség	33	11
10	Vizvezetéki díj	304	90
11	Házadó	9.630	27
12	Kamat	8.841	65
	Összesen	792.032	82
II. Átfutó.			
13	Magyar földhitelintézetnél elhelyezett cselekvő tőke	670.274	71
14	Ideiglenes kiadás	396.756	38
	Összesen	1,067.031	09
III. Nagyköruti kölcsönalap.			
15	Kamat	39.375	—
	Összesen	39.375	—
Összesítés.			
	I. Rendes kiadás	792.032	82
	II. Átfutó kiadás	1,067.031	09
	III. Nagyköruti kölcsönalap kiadása	39.375	—
	Főösszeg	1,898.438	91

F. K. T. számvevő osztálya:

Rozmanith Ferencs s. k.

tételeknek fő- és segédkönyvek hason tételeivel egybevetve — átvizsgálta s helyesnek találta.

Harkányi Frigyes s. k.

Ribáry József s. k.

A nagykeruti kölcsönalap

Tételszám	T a r t o z á s	Összeg	
		frt	kr.
1	A kölcsönnek 1886. év végével felveendő első 500.000 frt részlete után egy évi kamat $5\frac{1}{4}\%$ -kal	26.250	—
2	Az 1887. év második felében felveendő második 500.000 frtos részlet egy félévi kamata	13.125	—
	Összesen	39.375	—

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsának

Rozmanith Ferencz s. k.,
számv. o. igazgató.

Podmaniczky
alelnök.

(P. H.)

$\frac{21.}{M. E.}$ Ezen költségvetést a magyar királyi ministertanácsnak

Kelt Budapesten, 1887. évi január hó 15-én.

1887-ik évi költségvetése.

Tételszám	F e d e z e t	Összeg	
		frt	kr.
1	A kölcsönalapban rendelkezésre levő	80	—
2	A kölcsönalapban ekként mutatkozó 39.295 forint fedezeti hiány a nagykörúti alapból egyenlített ki, akként, hogy ez utóbbi alap házainak 1887. évi mintegy 41.105 frt 07 kr-ra rugó tiszta bérjövödelméből, mint a nagykörút építési költségvetésében számitáson kívül hagyott időközi jövedelemből a megfelelő ide fordittatik.	39.295	—
	Összesen . . .	39.375	—

1886. évi november hó 11-én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

Rupp Imre s. k.,
ministeri tanácsos.

1887. évi január hó 14-én kelt határozata alapján jóváhagyom.

Tisza s. k.

4531.
1887. számhoz.

A nagykerületi kölcsönalap

Tételszám	T a r t o z á s	Összeg	
		frt	kr.
1	A kölcsönnek I-ső 500.000 frt részlete után kamat 1888-ra $5\frac{1}{4}\%$.	26 250	—
2	A kölcsönnek 1887-ik év végével felveendő II-ik 500.00 frt részlete után kamat	26.250	—
3	A kölcsönnek 1888-ik évi július 1-én felveendő III-ik 500.000 frt kamat $\frac{1}{2}$ év	13.125	—
		65.625	—

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

Rozmanith Ferencz s. k.,
számv. o. igazgató.

Podmaniczky
alelnök.

(P. H.)

4473.
M. E. Ezen költségvetést a magyar királyi ministertanácsnak

Kelt Budapesten, 1887. évi december hó 30-án.

1888-dik évi költségvetése.

Tételek száma	F e d e z e t	Egyenkint		Összeg	
		frt	kr.	frt	kr.
1	A kölcsönalap forrásaiból:				
	a) egy lágymányosi nádas bérjövödelme	40	—		
	b) az ó-budai parton a Spitzer-féle gyár által bérelt terület bérjövödelme	280	—	320	—
2	Az ekként mutatkozó 65.305 frt hiány fedezetére kijelöltetik a nagyköruti alap ; jelesül az abban rendelkezésre álló következő tételek:				
	a) a nagyköruti alap házainak 1888. évi tiszta bérjövödelme	20.000	—		
	b) a nagyköruti alap 1888. év folyamán lebontandó házai építési anyagának eladásából várható . .	21.325	—		
	c) az eladott nagyköruti telkek 148.559 frt vételári hátraléka után 1888-ban 5½%-kal befolyandó kamat	8.170	—		
	d) a nagyköruti alap tőkéjéből	15.810	—	65.305	—
				65.625	—

1887. november 17 én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

Rupp Imre s. k.,

ministeri tanácsos.

1887. évi december hó 29-én kelt határozata alapján jóváhagyom.

Tisza s. k.

A nagykörti kölcsönalap

Tételszám	T a r t o z á s	Összeg	
		frt	kr.
1	A kölcsönnek I. és II-ik 500.000 frt részlete, azaz 1,000.000 frt után kamat 1889-ik évre $5\frac{1}{4}\%$	52.500	—
2	A kölcsönnek 1888. évi december 30-án felveendő III-ik részlete után kamat	26.250	—
3	A kölcsönnek 1889-ik év július 1-én felveendő IV. részlet után kamat $\frac{1}{2}$ évre	13.125	—
		91.975	—

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

Rozmanilk Ferencz s. k.,
igazgató.

Podmaniczky
alelnök.

(P.

$\frac{4484.}{M. E.}$ Ezen költségvetést a magyar kir. minisztertanácsnak

Kelt Budapesten, 1889. évi január 10-én.

1889. évi költségvetése.

Tételszám	F e d e z e t	Egyenként		Összesen	
		frt	kr.	frt	kr.
1	A kölcsönalap forrásaiból:				
	a) egy lágymányosi nádas 1889. évi bérjövödelme . .	40	—		
	b) az ó-budai parton a Spitzer-féle gyár által bérelt terület 1889. évi bérjövödelme	280	—	320	—
	c) a Podmaniczky-utczai házak és telkek után az 1884. évi XVIII. t.-czikk 3. §-a értelmében kivetendő kisajátítási járulék (237 öl homlokzatvonal után à 288 frt 16 kr.) 62,293 frt 92 krnyi összegből 1889. évben befolyandó			34.146	96
2	Az ekként mutatkozó 57.508 frt 04 kr. hiány fedezetére kijelöltetik a nagyköruti alap; jelesül az abban rendelkezésre álló következő tételek:				
	a) a nagyköruti alap házainak 1889. évi tiszta bérjövödelme			11.761	—
	b) a nagyköruti alap 1889. év folyamán lebontandó házai építési anyagának eladásából várható . .			13.900	—
	c) az eladott nagyköruti telkek 93.261 frt 57 krnyi vételári hátraléka után 1889-ben 5 ¹ / ₂ %-kal befolyandó kamat			5.129	35
	d) a nagyköruti alap tőkéjéből			26.717	69
				91.975	—

1888. évi november hó 29-én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

Rupp Imre s. k.,
min. tanácsos.

H.)

1889. évi január 4-én kelt határozata alapján jóváhagyom.

Tisza s. k.

4174. számhoz.
1886.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Folyó szám	K i a d á s	E g y e n k i n t						Összesen		Czím főösszege			
		rendes fizetés		lakbér		működési pótlék		f t	kr.	f r t	k r.		
		f r t	k r.	f r t	k r.	f t	k r.						
I. Czím.													
<i>a) Elnökség.</i>													
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök . . .	4.000	—	1.000	—			5.000	—				
2	Rupp Imre, minist. oszt. tanácsos . . .	3.000	—	500	—			3.500	—				
3	Titl István, s. h. igazgató	1.400	—	300	—			1.700	—				
4	Garancsy Mihály, min. fogalmazó	900	—	300	—			1.200	—				
5	Werner Ferencz, III. oszt. irodatiszt . .	600	—	200	—			800	—				
6	Drohobeczky Miklós, díjnok 1 frt 50 kr. .	547	50					547	50				
7	Aranyossy Zsigmond, ajtónálló	400	—	80	—			480	—				
8	Kimpán János, hivatalszolga	300	—	60	—			360	—				
<i>b) Számvevő osztály.</i>													
9	Rozmanith Ferencz, igazgató	2.000	—	400	—			2.400	—				
10	Püspök János, min. számvizsgáló	1.200	—	200	—			1.400	—				
11	Kóbor János, hivatalszolga	350	—	60	—			410	—				
<i>c) Műszaki osztály.</i>													
12	Wohlfarth Henrik, ministeri felügyelő . .	2.200	—	400	—	600	—	3.200	—				
13	Schmidt Ferencz, középítési felügyelő . .	2.200	—	400	—	600	—	3.200	—				
14	Vidéki László, II. oszt. min. főmérnök . .	1.500	—	400	—	500	—	2.400	—				
15	Szkalla Oszkár, II. cz. min. főmérnök . .	1.300	—	300	—	500	—	2.100	—				
16	Eckermann Ede, II. cz. főmérnök	1.300	—	300	—	400	—	2.000	—				
17	Traulmann Otto, II. oszt. min. mérnök . .	1.100	—	300	—	300	—	1.700	—				
18	Bakos János, kir. mérnök	1.000	—	300	—	250	—	1.550	—				
19	Tillmann József, hivatalszolga	350	—	60	—			410	—				
Összesen . . .		25.647	50	5.560	—	3.150	—	34.357	50	34.375	50		
										Alsóbbrendű hivatalnokok és szolgák ált. segélyezésére		450	—
II. Czím.													
<i>Műszaki előmunkálatok.</i>													
										Felmérésekhez alkalmazandó napszámosok díjazására		200	—
III. Czím.													
<i>Házbér.</i>													
										Hivatal helyiségekért évi bér		3.663	—
										Átvitel . . .		38.670	50

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

Rozmanith Ferencz s. k.,
igazgató.

Podmaniczky
alelnök.

113. Ezen költségeloirányzatot az 1887. évi január hó 14-én kelt ministertanácsi
M. E.

Kelt Budapesten, 1887. évi január hó 15-én.

1887-ik évre szóló „belkezelési költség-előirányzata“.

K i a d á s		Egyenkint		Czím főösszege	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozat . . .			38.670	50
	IV. Czím.				
	<i>Irodai és kezelési költségek.</i>				
a)	A műszaki osztályban: papír- és rajzeszközökre, műszaki szerelvényekre, tervek megszerzése és lenyomatására, műszaki könyvkötő-munkákra; szakművekre, térképekre, apróbb tervek és minták készítésére	500	—		
b)	Irópapír és szerekre, irodai eszközökre	300	—		
c)	Nyomtatványok és könyvkötő-munkákra	850	—		
d)	Tüzelőfa-, kőszén-, fűtő- és fahordó bérére	500	—		
e)	Hivatalhelyiségek tisztogatására	80	—		
f)	Világításra (légszesz, petroleum és gyertyára)	100	—		
g)	Bérek-díjakra	200	—		
h)	Különféle irodai szükségletekre	300	—	2.830	—
	V. Czím.				
	<i>Szolgák ruházatára.</i>				
	4 szolgának egyenkint évi	80	—	320	—
	VI. Czím.				
	<i>Szolgák hűbéreire.</i>				
	4 szolgának egyenkint havi 1 frt 50 kr.	18	—	72	—
	VII. Czím.				
	<i>Segély és jutalmakra.</i>				
	Hivatalnokok és szolgáknak	450	—	450	—
	VIII. Czím.				
	<i>Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlékre.</i>				
a)	Dr. Ország Sándor, nyug. min. tanácsosnak évi	1.000	—		
b)	Özv. Iby Henriké évi nyugdíja	350	—		
c)	Özv. Zofáhl Gusztávné évi kegydíj	200	—		
d)	kiskorú Zofáhl Pálnak nevelési pótlék	30	—		
e)	kiskorú Zofáhl Katalinnak	20	—	1.600	—
	Főösszeg			43.942	50

1886. évi november 11-én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

Rupp Imre s. k.,

ministeri osztálytanácsos.

határozat alapján Negyvenháromezerkilencszáznegyvenkét forint és 50 krajczárban jóváhagyom.

(P. H.)

Tisza s. k.

4527. számhoz.
1887.

A fővárosi közmunkák tanácsának 1888-ik

Tételszám	K i a d á s	Egyenkint						Összesen		Czím főösszege	
		rendes fizetés		lakbér		működési pótlék		frt	kr.	frt	kr.
		frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.				
I. Czím.											
<i>Állandó fizetések.</i>											
<i>a) Elnökség.</i>											
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4.000	—	1.000	—			5.000	—		
2	Rupp Imre, ministeri tanácsos	3.000	—	500	—			3.500	—		
3	Titl István, segédhivatali igazgató	1.400	—	300	—			1.700	—		
4	Garancsy Mihály, ministeri fogalmazó	900	—	300	—			1.200	—		
5	Werner Ferencz, irodatiszt	700	—	200	—			900	—		
6	Drohobeczky Miklós, napidíja 1 frt 50 kr.	549	—		—			549	—		
7	Aranyossy Zsigmond, ajtónálló	400	—	80	—			480	—		
8	Kimpán János, hivataloszolga	350	—	60	—			410	—		
<i>b) Számvevő osztály.</i>											
9	Rozmanith Ferencz, igazgató	2.000	—	400	—			2.400	—		
10	Püspök János, ministeri számvizsgáló	1.200	—	200	—			1.400	—		
11	Kóbor János, hivataloszolga	350	—	60	—			410	—		
<i>c) Műszaki osztály.</i>											
12	Wohlfarth Henrik, középítési felügyelő	2.200	—	400	—	600	—	3.200	—		
13	Schmidt Ferencz, középítési felügyelő	2.200	—	400	—	600	—	3.200	—		
14	Vidék László főmérnök	1.500	—	400	—	500	—	2.400	—		
15	Szkalla Oszkár, főmérnök	1.500	—	400	—	500	—	2.400	—		
16	Eckermann Ede, főmérnök	1.300	—	300	—	400	—	2.000	—		
17	Trautmann Ottó, ministeri mérnök	1.100	—	300	—	300	—	1.700	—		
18	Bakos János, kir. mérnök	1.000	—	300	—	250	—	1.550	—		
19	Tillmann József, hivataloszolga	350	—	60	—			410	—		
	Összesen	25.999	—	5.660	—	3.150	—	34.809	—	34.809	—
II. Czím.											
<i>Általános segély.</i>											
	Kisebb javadalmazású tisztviselők és szolgáknak (évi)									467	—
III. Czím.											
<i>Műszaki munkálatok.</i>											
	Felmérésekhez alkalmazandó napszámosok díjazására									200	—
IV. Czím.											
<i>Házbér.</i>											
	Hivatal-helyiségekért évi bér									3.663	—
	Áttétel									39.139	—

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

Rozmanith Ferencz s. k.,

Podmaniczky

4259.
M. E.

igazgató.

alelnök.

Ezen költségeloirányzatot az 1887. december hó 10-én kelt minisztertanácsi határozat alapján

Kelt Budapesten, 1887. évi

évi „belkezelési költség-előirányzata“.

Tételszám	K i a d á s	Egyenkint		Czím főösszege	
		ft	kr.	ft	kr.
	Áthozat . . .			39.139	—
	V. Czím. <i>Iroda- és kezelési költségek.</i>				
1	Műszaki szerelvények és pedig: papir, rajz- eszközök, tervek megszerzése, lenyomatására, műszaki könyvkötő-munkákra, szakművekre, tér- képek, apróbb tervek, minták készítésére	500	—		
2	Papir és írószerekre	300	—		
3	Nyomtatványok és könyvkötő-munkákra	850	—		
4	Tüzelő anyagra (fa, kőszén és fahordóberre) . .	500	—		
5	Hivatalhelyiségek tisztogatására	80	—		
6	Világításra (légszész, petroleum és gyertyára) . .	100	—		
7	Bérkocsi-díjakra	200	—		
8	Különféle irodai szükségletekre	300	—	2.830	—
	VI. Czím. <i>Szolgák ruházatára.</i>				
	4 szolgának egyenkint	80	—	320	—
	VII. Czím. <i>Szolgák hidbéreire.</i>				
	4 szolgának egyenkint	18	—	72	—
	VIII. Czím. <i>Segély és jutalmakra.</i>				
	Tisztviselők és szolgáknak	450	—	450	—
	IX. Czím. <i>Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótléokra.</i>				
1	Dr. Országh Sándor ideigl. nyug. min. tanácsosnak . .	1.000	—		
2	Özv. Iby Henrikné nyugdíja	350	—		
3	Özv. Zofáhl Gusztávné kegydíja	200	—		
4	kiskorú Zofáhl Pál 30 frt nev. pótléka 1888. jun. 29-ig	15	—	1.565	
	Főösszeg . . .			44.376	—

3863
2830
6693

1887. november hó 17-én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

Rupp Imre s. k.,
min. tanácsos.

(P. H.)

a bejegyzett módosításokkal negyvennégyezerháromszázhetvenhat (44.376) forintban jóváhagyom.
december hó 13-án.

Tisza s. k.

4376. számhoz.
1888.

A fővárosi közmunkák tanácsának

Tételszám	K i a d á s	E g y e n k i n t						Összesen	
		rendes fizetés		lakbér		működési pótlék		frt	kr.
		frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.		
I. Czim.									
<i>Allandó fizetések.</i>									
a) Elnökség.									
1	Báró Podmaniczky Frigyes, alelnök	4.000	—	1.000	—			5.000	—
2	Rupp Imre, ministeri tanácsos	3.000	—	500	—			3.500	—
3	Titl István, segédhivatali igazgató	1.400	—	300	—			1.700	—
4	Garancsy Mihály, ministeri fogalmazó	1.000	—	300	—			1.300	—
5	Werner Ferencz, irodatiszt	700	—	200	—			900	—
6	Drohobeczky Miklós, napidíj 1 frt 50 kr.	547	50					547	50
7	Aranyossy Zsigmond, ajtónálló	400	—	80	—			480	—
8	Kimpán János, hivatalszolga	350	—	60	—			410	—
b) Számvevő osztály.									
9	Rozmanith Ferencz, igazgató	2.000	—	400	—			2.400	—
10	Püspök János, ministeri számvizsgáló	1.200	—	200	—			1.400	—
11	Kóbor János, hivatalszolga	350	—	60	—			410	—
c) Műszaki osztály.									
12	Wohlfarth Henrik, középítési felügyelő	2.200	—	400	—	600	—	3.200	—
13	Vidéky László, I. oszt. főmérnök	1.800	—	400	—	500	—	2.700	—
14	Szkalla Oszkár, IV. oszt. főmérnök	1.800	—	400	—	500	—	2.700	—
15	Eckermann Ede, II. oszt. főmérnök	1.500	—	400	—	500	—	2.400	—
16	Trautmann Ottó, I. oszt. min. mérnök	1.300	—	300	—	400	—	2.000	—
17	Bakos János, II. oszt. min. mérnök	1.100	—	300	—	300	—	1.700	—
18	II. oszt. min. mérnök	1.000	—	300	—	250	—	1.550	—
19	Tillmann József, hivatalszolga	350	—	60	—			410	—
	Összesen	25.997	50	5.660	—	3.050	—	34.707	50
II. Czim.									
<i>Általános segély.</i>									
	Kiseb javadalmazású tisztviselőknek és szolgáknak évi							475	—
III. Czim.									
<i>Műszaki munkálatok.</i>									
	Felmérésekhez alkalmazandó napszámosok díjazására							200	—
IV. Czim.									
<i>Házbér.</i>									
	Hivatal-helyiségekért évi bér							3.663	—
	Átvitel							39.045	50

Kelt Budapesten, a fővárosi közmunkák tanácsa

Rozmanith Ferencz s. k.,
igazgató.

Podmaniczky
alelnök.

4599.
M. E.

ex 1888. Ezen költségelirányzatot az 1889. évi január hó 4-én kelt miniszter-
és nyolczvankét krajczárral

Budapesten, 1889. évi január hó 10-én.

1889-dik évi „belkezelési költség-előirányzata“.

Tételszám	K i a d á s	Egyenkint		Összesen	
		frt	kr.	frt	kr.
	Áthozatal . . .				39.045 50
	V. Czim.				
	<i>Iroda és kezelési költségek.</i>				
1	Műszaki szerelvények és pedig: papir, rajzeszközök tervek megszerzése, lenyomatására, műszaki könyvkötő-munkákra, szakművekre, térképek apróbb tervek, minták készítésére		500	—	
2	Papir és írószerekre		300	—	
3	Nyomtatványok és könyvkötő-munkákra		850	—	
4	Tüzelő-anyagra (fa, kőszén)		500	—	
5	Hivatalhelyiségek tisztogatására		80	—	
6	Világításra (légszesz, gyertya, petroleumra)		100	—	
7	Bérmunkások díjaira		200	—	
8	Különféle irodai szükségletekre		300	—	2.830 —
	VI. Czim.				
	<i>Szolgák ruházatára.</i>				
1	4 szolgának egyenkint		80	—	320 —
	VII. Czim.				
	<i>Szolgák hűdbéreire.</i>				
1	4 szolgának egyenkint		18	—	72 —
	VIII. Czim.				
	<i>Segély és jutalmakra.</i>				
1	Tisztviselők és szolgák				450 —
	IX. Czim.				
	<i>Nyugdíj, kegydíj és nevelési pótlék.</i>				
1	Dr. Ország Sándor, ideigl. nyug. min. tanácsos		1.000	—	
2	Özv. Iby Henrikné nyugdíja		350	—	
3	Özv. Zofáhl Gusztávné kegydíja		200	—	1.550 —
4	Özv. Schmidt Ferenczné nyugdíja	620	—		44.267 50
	kiskorú Schmidt Jenő nevelési pótléka	103	33		
	» Schmidt Károly »	103	33		
	» Schmidt Aranka »	103	33		
	» Schmidt Margit »	103	33	1.033 32	1.033 32
	Főösszeg			2.583 32	45.300 82

1888. november hó 29-én tartott üléséből.

Frigyes s. k.,

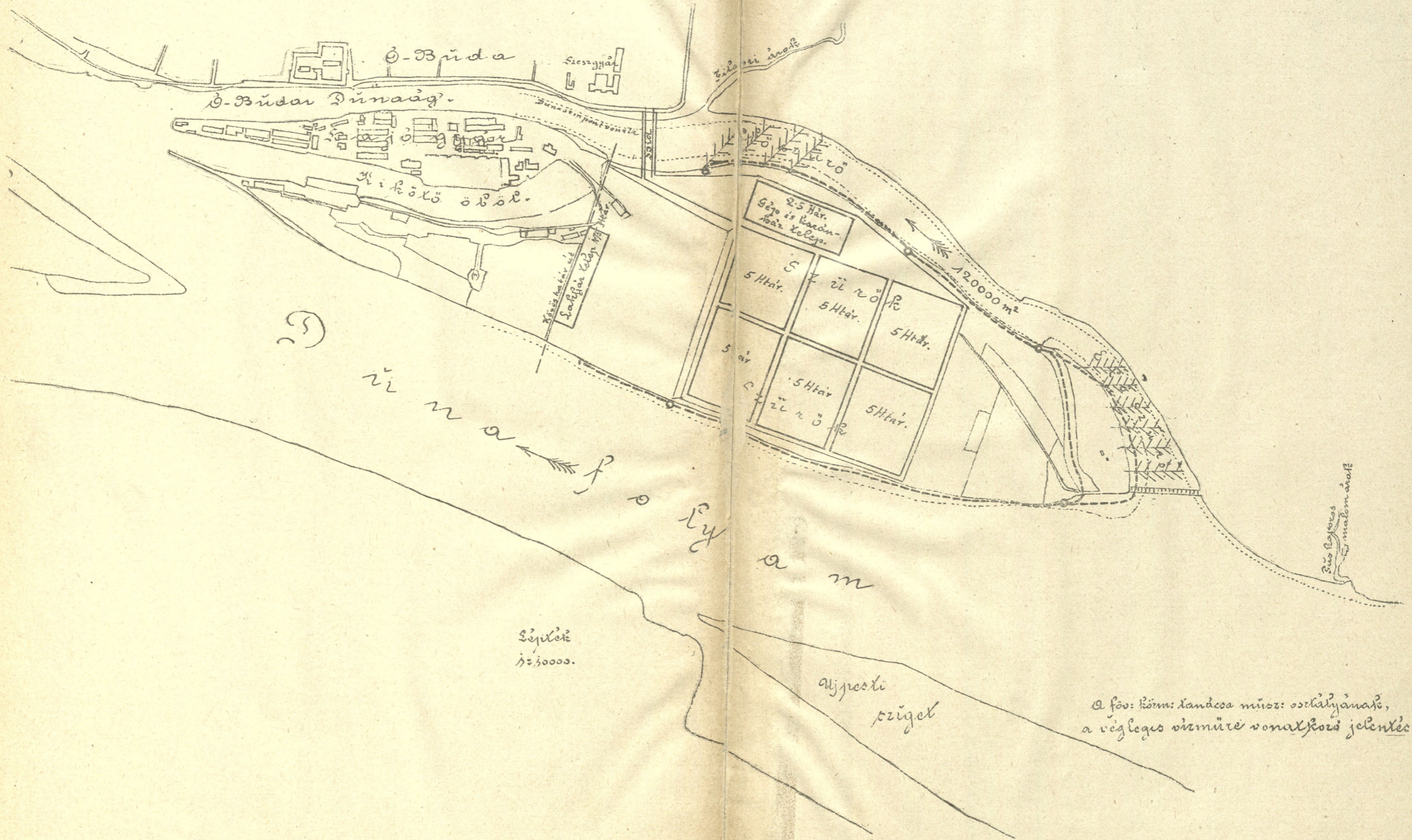
Rupp Imre s. k.,
min. tanácsos.

(P. H.)

tanácsi határozat alapján a bejegyzett helyesbitéssel negyvenötezerháromszáz forint (45.300 frt 82 kr.) jóváhagyom.

Tisza s. k.

Ó-Budai nagysziget terve.

A fő: Kőm: Landcsa műsz: osztályának,
a végleges vízműre vonatkozó jelentéséjé

WPM
1000
SD
99440

2002

2003 JUL 14

